

Urząd Statystyczny w Zielonej Górze
Statistical Office in Zielona Góra

ISSN 1895-1686

Ochrona środowiska w województwie lubuskim w latach 2009-2011

*Environment
in lubuskie voivodship
in 2009-2011*

Informacje i opracowania statystyczne
Statistical information and elaborations

Zielona Góra 2012

Urząd Statystyczny w Zielonej Górze
Statistical Office in Zielona Góra

Ochrona środowiska w województwie lubuskim w latach 2009-2011

*Environment
in lubuskie voivodship
in 2009-2011*

Informacje i opracowania statystyczne
Statistical information and elaborations

Zielona Góra 2012

ZESPÓŁ REDAKCYJNY US w ZIELONEJ GÓRZE
EDITORIAL BOARDS SO in ZIELONA GÓRA

PRZEWODNICZĄCY
PRESIDENT
Roman Fedak

Z-CA PRZEWODNICZĄCEGO
VICE-PRESIDENT
Krystyna Motyl

CZŁONKOWIE
MEMBERS
Wioletta Bielecka, Marlena Gajewska, Ola Gućia, Bogusława Kołeczek,
Anna Miśkiewicz, Teresa Sokołowska, Robert Wróbel

OPRACOWANIE MERYTORYCZNE PUBLIKACJI,
REDAKCJA I SKŁAD KOMPUTEROWY
COMPILED, EDITING AND SETTING
Małgorzata Sadowska
pod kierunkiem *supervised by*
Roberta Wróbla
Kierownika Lubuskiego Ośrodka Badań Regionalnych
Manager of Lubuski Centre for Regional Surveys

PROJEKT OKŁADKI, GRAFICZNE WYKONANIE WYKRESÓW I MAP
COVER DESIGN, GRAPHICS, MAP PREPARATION
Edyta Leśniarek

ZDJĘCIA
PHOTOS

Ze zbiorów/From the collection
Ośrodka Rehabilitacji dla Zwierząt Dziko Żyjących Prawnie Chronionych
w Starym Kisielinie

DRUK I OPRAWA
PRINTING AND BINDING
Wydział Poligraficzny Urzędu Statystycznego we Wrocławiu
Printing Division Statistical Office in Wrocław

Przy publikowaniu danych US prosimy o podanie źródła
When publishing SO data please indicate source

Przedmowa

Środowisko naturalne ma znaczący wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy i jest nierozzerwalnie wkomponowane we wszystkie formy aktywności człowieka.

Mając na uwadze coraz większe zainteresowanie problemami ekologii, przekazuję Państwu kolejne - trzecie - wydanie publikacji „Ochrona środowiska w województwie lubuskim w latach 2009 - 2011”, z nadzieją, iż będzie stanowić źródło wielu cennych informacji dla działalności edukacyjnej i naukowej oraz wykorzystana zostanie w procesie kształtowania polityki ekologicznej województwa.

Podstawowym źródłem danych są materiały oparte na sprawozdawczości i badaniach statystycznych, uzupełnione o informacje uzyskane od instytucji, których działalność związana jest z ochroną i kształtowaniem środowiska naturalnego.

Dane z tych źródeł zaprezentowano w dziewięciu działach charakteryzujących elementy środowiska, czynniki zagrożeń oraz działalność na rzecz ochrony i kontroli stanu środowiska. W tablicach przeglądowych znajdują Państwo dane o województwie lubuskim na tle kraju i innych województw.

Składam serdeczne podziękowanie wszystkim osobom i instytucjom, które przekazując dane przyczyniły się do wzbogacenia treści prezentowanej publikacji.

Dyrektor Urzędu Statystycznego

Roman Fedak

Zielona Góra, grudzień 2012 r.

Preface

Natural environment greatly affects social and economical development and is an inseparable component of all forms of human activity.

As there is an increased interest in ecological issues I would like to present the next - third - publication "Environment in lubuskie voivodship in 2009-2011". I hope that this will become a source of valuable information for educational and scientific activities as well as a useful tool in the process of developing the ecological policy of the region.

The data come mainly from statistical reports and surveys. They are complemented with details from the institutions connected with environmental protection and landscaping.

The data are divided into nine chapters on the components of the environment, risk factors, and environmental protection and inspection. The tables contain the data on lubuskie voivodship against other voivodships and the whole country.

The Statistical Office in Zielona Góra would like to express gratitude to all persons and institutions involved in preparing this publication.

President of the Statistical Office

Roman Fedak

Zielona Góra, December 2012

SPIS RZECZY**CONTENTS**

Strona

Page

Przedmowa	Preface	3—4
Objaśnienia znaków umownych. Ważniejsze skróty	Symbols. Major abbreviations	16
Uwagi ogólne	General notes	17

TABLICE PRZEGLĄDOWE**REVIEW TABLES**

I. Stan, zagrożenie i ochrona środowiska w województwie lubuskim na tle kraju i województw	<i>Condition, hazard and protection of the environment in lubuskie voivodship on the background of the country and voivodships</i>	19—24
II. Ważniejsze dane o województwie lubuskim	<i>Major data on the lubuskie voivodship</i>	25—26
III. Ważniejsze dane o podregionach w 2011 r.	<i>Major data by subregions in 2011</i>	27—28

DZIAŁY**CHAPTERS**

I. Warunki naturalne	<i>Natural condition</i>	29—32
II. Wykorzystanie i ochrona powierzchni ziemi i gleby. Kopaliny	<i>Use and protection of land and soil. Useful minerals</i>	33—46
III. Zasoby, wykorzystanie, zanieczyszczenia i ochrona wód	<i>Resources, use, pollution and protection of waters</i>	47—65
IV. Zanieczyszczenie i ochrona powietrza	<i>Pollution and protection of air</i>	66—74
V. Ochrona przyrody i różnorodności biologicznej	<i>Nature and biodiversity protection</i>	75—122
VI. Odpady	<i>Wastes</i>	123—129
VII. Promieniowanie jonizujące. Hałas	<i>Radiation. Noise</i>	130—134
VIII. Działalność inspekcyjno-kontrolna i ocena skutków degradacji środowiska	<i>Inspective activity and evaluation of environment degradation effects</i>	135—141
IX. Ekonomiczne aspekty ochrony środowiska	<i>Economic aspects of environmental protection</i>	142—157

SPIS TABLIC

LIST OF TABLES

	Tablica Table	Strona Page
DZIAŁ I		
WARUNKI NATURALNE		
Położenie geograficzne województwa	1	29
Powierzchnia i granice województwa w 2011 r.	2	29
Układ pionowy powierzchni	3	29
Większe rzeki	4	30
Większe i głębsze jeziora	5	30
Dane meteorologiczne	6	32
DZIAŁ II		
WYKORZYSTANIE I OCHRONA POWIERZCHNI ZIEMI I GLEBY. KOPALINY		
Uwagi metodyczne	x	33
Powierzchnia geodezyjna województwa według kierunków wykorzystania	1(7)	38
Powierzchnia geodezyjna terenów miejskich i wiejskich w 2011 r.	2(8)	38
Użytki rolne według klas bonitacyjnych w 2000 r.	3(9)	39
Powierzchnia gruntów ugorowanych na gruntach ornych	4(10)	39
Grunty rolne i leśne wyłączone na cele nierolnicze i nieleśne	5(11)	39
Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji i zagospodarowania oraz grunty zrehabilitowane i zagospodarowane	6(12)	40
Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji według Polskiej Klasyfikacji Działalności.	7(13)	40
Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji według podregionów i powiatów	8(14)	40
Powierzchnia zmeliorowanych użytków rolnych oraz spółki wodne	9(15)	41

		Tablica Table	Strona Page
Powierzchnia zmeliorowanych użytków rolnych według podregionów i powiatów w 2011 r.	<i>Area of reclaimed agricultural land by subregions and powiats in 2011</i>	10(16)	41
Urządzenia melioracji wodnych podstawowych według podregionów i powiatów w 2011 r.	<i>Basic water drainage facilities by subregions and powiats in 2011 . .</i>	11(17)	42
Zagrożenie potencjalne gleb użytkowanych rolniczo oraz gruntów rolnych i leśnych niekorzystnym oddziaływaniem czynników przyrodniczych.	<i>Agricultural land threatened and agricultural and forest land by potential windy adverse natural factors</i>	12(18)	42
Wąwozy drogowe	<i>Road ravine</i>	13(19)	42
Pożary w rolnictwie	<i>Fires in agriculture</i>	14(20)	43
Struktura odczynu gleb w latach 2009-2011	<i>Structure of reaction of soil in 2009-2011</i>	15(21)	43
Potrzeby wapnowania gleb w latach 2009-2011	<i>Needs for liming soil in 2009-2011</i>	16(22)	43
Zużycie nawozów sztucznych i wapniowych w przeliczeniu na czysty składnik	<i>Use of artificial and lime fertilizers in pure nutrient</i>	17(23)	43
Pozostałości środków ochrony roślin w pobranych próbach płodów rolnych w 2011 r.	<i>Residues in crop protection products in in the collected samples of crops in 2011</i>	18(24)	44
Kontrole przeprowadzone przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Roślin i Nasiennictwa w 2011 r.	<i>Supervision carried out by the Voivodship Inspectorate of Plant Health and Seed in 2011</i>	19(25)	44
Szkolenia przeprowadzone przez upoważnione jednostki organizacyjne	<i>Training carried by authorized agencies</i>	20(26)	45
Ilość przeprowadzonych badań sprawności technicznej opryskiwaczy	<i>Number of inspections of technical efficiency sprayers.</i>	21(27)	45
Gospodarstwa prowadzące produkcję metodami ekologicznymi oraz przetwórnice ekologiczne	<i>Ecological farms and number of controlled ecological processing plants</i>	22(28)	45
Struktura wielkości gospodarstw ekologicznych	<i>Structure of size of ecological farms</i>	23(29)	45
Realizacja poszczególnych wariantów „Pakietu Rolnictwo Ekologiczne” w ramach programu rolno-środowiskowego dla PROW w perspektywie 2004-2006 i 2007-2013	<i>Implementation of the various options “Package Organic Farming” in the agri-environmental program for the RDP in 2004-2006 and 2007-2013</i>	24(30)	46
Integrowana produkcja.	<i>Integrated production</i>	25(31)	46
Integrowana produkcja według gatunków w 2011 r.	<i>Integrated production by species in 2011</i>	26(32)	46
Zasoby i eksploatacja złóż torfów	<i>Area and exploitation of peat deposits</i>	27(33)	46

	Tablica Table	Strona Page
DZIAŁ III		
ZASOBY, WYKORZYSTANIE, ZANIECZYSZCZENIE I OCHRONA WÓD		
Uwagi metodyczne	x	47
Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych	1(34)	52
Pobór wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności według źródeł poboru	2(35)	52
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności	3(36)	52
Zużycie wody w zakładach przemysłowych i ich wyposażenie w zamknięte obiegi wody	4(37)	52
Bilans gospodarowania wodą w przemyśle	5(38)	53
Gospodarowanie wodą w przemyśle według sekcji i działów Polskiej Klasyfikacji Działalności	6(39)	53
Wodociągi i kanalizacja	7(40)	54
Wodociągi i kanalizacja według podregionów i powiatów	8(41)	55
Nawadniane użytki rolne i grunty leśne oraz napełniane stawy rybne	9(42)	55
Nawadniane użytki rolne i grunty leśne oraz napełniane stawy rybne według podregionów i powiatów	10(43)	56
Ścieki przemysłowe i komunalne odprowadzone do wód lub do ziemi	11(44)	56
Ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczania odprowadzone do wód lub do ziemi według podregionów i powiatów	12(45)	57
Ścieki przemysłowe odprowadzone bezpośrednio do wód lub do ziemi	13(46)	58
Ścieki przemysłowe oczyszczane i nieoczyszczane według podregionów i powiatów	14(47)	58
Ścieki przemysłowe oczyszczane i nieoczyszczane według wybranych sekcji i działów	15(48)	59
Oczyszczalnie ścieków	16(49)	60
Zakłady według wyposażenia w oczyszczalnie ścieków	17(50)	60
CHAPTER III		
RESOURCES, USE, POLLUTION AND PROTECTION OF WATERS		
<i>Methodological notes</i>	<i>x</i>	<i>47</i>
<i>Exploitation resources of groundwaters</i>	<i>1(34)</i>	<i>52</i>
<i>Water withdrawal for national economy needs and population by sources of withdrawal</i>	<i>2(35)</i>	<i>52</i>
<i>Water consumption for national economy needs and population</i>	<i>3(36)</i>	<i>52</i>
<i>Water consumption in enterprises and their equipment with closed water cycles</i>	<i>4(37)</i>	<i>52</i>
<i>Balance of water management in industry</i>	<i>5(38)</i>	<i>53</i>
<i>Water management in industry by sections and divisions according to the Polish Classificatin of Activities</i>	<i>6(39)</i>	<i>53</i>
<i>Water-line and sewerage</i>	<i>7(40)</i>	<i>54</i>
<i>Water-line and sewerage by subregions and powiats</i>	<i>8(41)</i>	<i>55</i>
<i>Irrigated agricultural and forest land and water-filled fish-ponds.</i>	<i>9(42)</i>	<i>55</i>
<i>Irrigated agricultural and forest land and water-filled fish-ponds by subregions and powiats</i>	<i>10(43)</i>	<i>56</i>
<i>Industrial and municipal waste water discharged to water or ground</i>	<i>11(44)</i>	<i>56</i>
<i>Industrial and municipal waste water requiring treatment discharged to surface waters or ground by subregions and powiats</i>	<i>12(45)</i>	<i>57</i>
<i>Industrial waste water discharged directly to surface water or ground</i>	<i>13(46)</i>	<i>58</i>
<i>Purified and non-purified industrial waste water by subregions and powiats.</i>	<i>14(47)</i>	<i>58</i>
<i>Purified and non-purified industrial waste water by selected sections and division</i>	<i>15(48)</i>	<i>59</i>
<i>Waste water treatment plants</i>	<i>16(49)</i>	<i>60</i>
<i>Enterprises by equipment with waste water treatment plants</i>	<i>17(50)</i>	<i>60</i>

	Tablica Table	Strona Page
Charakterystyka przemysłowych oczyszczalni i podczyszczalni ścieków	18(51)	60
Ładunki zanieczyszczeń w ściekach przemysłowych odprowadzonych do wód lub do ziemi	19(52)	61
Osady z przemysłowych oczyszczalni ścieków	20(53)	61
Ścieki odprowadzane siecią kanalizacyjną	21(54)	61
Oczyszczalnie ścieków komunalnych	22(55)	62
Miasta i oczyszczalnie ścieków obsługujące miasta	23(56)	62
Charakterystyka komunalnych oczyszczalni ścieków według podregionów i powiatów	24(57)	63
Ładunki zanieczyszczeń w ściekach komunalnych odprowadzonych po oczyszczeniu do wód lub do ziemi	25(58)	63
Osady z oczyszczalni ścieków komunalnych	26(59)	64
Stan/potencjał ekologiczny jednolitych części wód rzek objętych monitoringiem w 2010 r.	27(60)	64
Stan wód jezior objętych monitoringiem w 2009 r.	28(61)	65
DZIAŁ IV	CHAPTER IV	
ZANIECZYSZCZENIE I OCHRONA POWIETRZA	POLLUTION AND PROTECTION OF AIR	
Uwagi metodyczne	x	66
Zakłady szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza według posiadania wyników pomiaru dopuszczalnej emisji	1(62)	68
Wyposażenie zakładów w podstawowe urządzenia do redukcji zanieczyszczeń powietrza	2(63)	68
Zakłady szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza według stopnia redukcji wytwarzanych zanieczyszczeń	3(64)	69
Emitory na terenie zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza według wielkości emisji	4(65)	69

		Tablica Table	Strona Page
Emisja i redukcja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza . . .	<i>Emission and reduction of air pollutants from especially noxious enterprises</i>	5(66)	70
Emisja i redukcja przemysłowych zanieczyszczeń powietrza według wybranych sekcji i działów	<i>Emission and reduction of industrial air pollutants by selected sections and divisions</i>	6(67)	70
Emisja i redukcja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych według podregionów i powiatów	<i>Emission and reduction of air pollutants from especially noxious enterprises by subregions and powiats</i>	7(68)	71
Zanieczyszczenia gazowe zatrzymane w urządzeniach oczyszczających według podregionów i powiatów	<i>Gaseous pollutants stopped and neutralized in purifying devices by subregions and powiats</i>	8(69)	72
Zanieczyszczenia zatrzymane i zneutralizowane w urządzeniach oczyszczających	<i>Air pollutants stopped and neutralized in purifying devices</i>	9(70)	72
Emisja zanieczyszczeń powietrza według rodzajów substancji	<i>Emission of air pollutants by type of substance</i>	10(71)	73
Miasta o dużej skali zagrożenia środowiska emisją zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych . . .	<i>Urban areas with large-scale environmental risks of air emissions from especially noxious enterprises</i>	11(72)	74
DZIAŁ V	CHAPTER V		
OCHRONA PRZYRODY I RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ	NATURE AND BIODIVERSITY PROTECTION		
Uwagi metodyczne	<i>Methodological notes</i>	x	75
Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona . . .	<i>Area of special nature value protected by law</i>	1(73)	81
Parki narodowe w 2011 r.	<i>National parks in 2011</i>	2(74)	81
Parki narodowe według kategorii gruntów w 2011 r.	<i>National parks by lands categories in 2011</i>	3(75)	81
Parki narodowe według kategorii ochronności w 2011 r.	<i>National parks by protective categories in 2011</i>	4(76)	81
Wybrane informacje o parkach narodowych w 2011 r.	<i>Selected information about national parks in 2011</i>	5(77)	82
Turystyka w parkach narodowych w 2011 r.	<i>Turism in national parks in 2011</i>	6(78)	82
Stan liczebny głównych gatunków zwierząt łownych i chronionych w parkach narodowych	<i>Number of the main species of beasts of the chase and protected animals in national parks</i>	7(79)	82
Stan liczebny głównych gatunków ptaków (par lęgowych) chronionych w parkach narodowych w 2011 r.	<i>Number of the main species of protected birds (breeding pairs) in national parks in 2011</i>	8(80)	83
Pozyskanie drewna w Drawieńskim Parku Narodowym w 2011 r.	<i>Removals in Drawieński Park Narodowy in 2011</i>	9(81)	83
Rezerваты przyrody według typów	<i>Nature reserves by types</i>	10(82)	84

		Tablica Table	Strona Page
Rezerwy przyrody w 2012 r.	<i>Nature reserves in 2012</i>	11(83)	84
Parki krajobrazowe według kategorii gruntów	<i>Landscape parks by land categories</i>	12(84)	108
Parki krajobrazowe w 2011 r.	<i>Landscape parks in 2011</i>	13(85)	108
Park krajobrazowy "Łuk Mużakowa" . .	<i>Landscape park "Łuk Mużakowa"</i>	14(86)	110
Obszary chronionego krajobrazu według kategorii gruntów	<i>Landscape protected by land categories</i>	15(87)	111
Obszary Natura 2000 w województwie lubuskim w 2011 r.	<i>Area of Natura 2000 in lubuskie voivodship in 2011 r.</i>	16(88)	112
Pomniki przyrody	<i>Nature monuments</i>	17(89)	112
Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona i pomniki przyrody według podregionów i powiatów	<i>Area of special nature value protected by law and nature monuments by subregions and powiats.</i>	18(90)	113
Powierzchnia gruntów leśnych	<i>Forest land.</i>	19(91)	114
Powierzchnia lasów ochronnych	<i>Area of protective forests</i>	20(92)	114
Struktura powierzchni lasów w zarządzie Lasów Państwowych według wieku i składu gatunkowego drzewostanów	<i>Structure of area of forests in the State Forest Farm - the State Forests by age and species composition</i>	21(93)	115
Zasoby drzewne na pniu w zarządzie Lasów Państwowych według wieku i składu gatunkowego drzewostanów	<i>Forest stands in the State Forest Farm - the State Forests by age and species composition</i>	22(94)	116
Pozyskanie drewna według sortymentów	<i>Removals by assortments</i>	23(95)	117
Odnowienia, zalesienia i inne prace hodowlane	<i>Renewals, afforestation and other forest breeding work.</i>	24(96)	117
Zadrzewienia i pozyskanie drewna (grubizny) z zadrzewień	<i>Trees and shrubs outside the forest and removals</i>	25(97)	118
Powierzchnia gruntów leśnych według podregionów i powiatów	<i>Forest land by subregions and powiats.</i>	26(98)	118
Pożary w lasach	<i>Forest fires.</i>	27(99)	119
Odstrzał ważniejszych zwierząt łownych	<i>Shot of the main beasts of the chase</i>	28(100)	119
Tereny zieleni ogólnodostępnej i osiedlowej w miastach	<i>Public and settlement green areas and commune forests in towns . .</i>	29(101)	119
Rodzinne ogrody działkowe	<i>Family allotment gardens</i>	30(102)	120
Strefy ochronne stanowisk lęgowych gatunków prawnie chronionych w 2011 r.	<i>Protection zones posts breeding species protected by law in 2011</i>	31(103)	120
Działalność Ośrodka Rehabilitacyjnego dla Zwierząt Dziko Żyjących Prawnie Chronionych w 2011 r.	<i>Activities Rehabilitation Center of Wild Animals Protected by Law in 2011</i>	32(104)	120
Rekordy dendrologiczne w 2011 r. . .	<i>Dendrology records in 2011</i>	33(105)	122
Koła i członkowie Ligi Ochrony Przyrody	<i>Clubs and members of the Nature Protection League</i>	34(106)	122

	Tablica Table	Strona Page
DZIAŁ VI		
ODPADY		
Uwagi metodyczne	x	123
Odpady uciążliwe dla środowiska	1(107)	126
Odpady wytworzone i nagromadzone oraz tereny ich składowania według podregionów i powiatów	2(108)	126
Odpady wytworzone i nagromadzone według wybranych sekcji i działów	3(109)	127
Odpady niebezpieczne	4(110)	128
Odpady komunalne zebrane i unieszkodliwione	5(111)	128
Składowiska (wysypiska) odpadów komunalnych	6(112)	128
Odpady komunalne stałe zebrane i płynne wywiezione według podregionów i powiatów	7(113)	129
DZIAŁ VII		
PROMIENIOWANIE JONIZUJĄCE. HAŁAS		
Uwagi metodyczne	x	130
Moc dawki promieniowania gamma	1(114)	132
Stężenie radionuklidów w powietrzu Concentrations of radionuclides in the air	2(115)	132
Hałas przemysłowy	3(116)	132
Hałas drogowy w dzień w wybranych miastach w latach 2007-2011	4(117)	133
Zatrudnieni w warunkach zagrożenia czynnikami szkodliwymi i niebezpiecznymi dla zdrowia	5(118)	133
Zatrudnieni w warunkach zagrożenia czynnikami szkodliwymi i niebezpiecznymi dla zdrowia według podregionów i powiatów	6(119)	134

	Tablica Table	Strona Page
DZIAŁ VIII		
DZIAŁALNOŚĆ INSPEKCYJNO-KONTROLNA I OCENA SKUTKÓW DEGRADACJI ŚRODOWISKA		
Uwagi metodyczne	x	135
Jakość wody z wodociągów dostarczanej ludności do spożycia w 2011 r.	1(120)	137
Ocena stanu sanitarnego kąpielisk według badań Państwowej Inspekcji Sanitarnej w 2011 r.	2(121)	137
Działalność kontrolna Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska	3(122)	137
Działalność Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w zakresie ochrony gleb, ochrony wód, ochrony powietrza i gospodarki odpadami	4(123)	138
Zdarzenia mające znamiona poważnych awarii według źródeł	5(124)	140
Przeciętne dalsze trwanie życia	6(125)	141
Zachorowania na niektóre choroby zakaźne na 100 tys. ludności	7(126)	141
DZIAŁ IX		
EKONOMICZNE ASPEKTY OCHRONY ŚRODOWISKA		
Uwagi metodyczne	x	142
Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej według źródeł finansowania	1(127)	146
Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej według grup inwestorów	2(128)	146
Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej według sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności w 2011 r.	3(129)	146
Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej według kierunków inwestowania	4(130)	147
CHAPTER VIII		
INSPECTIVE ACTIVITY AND EVALUATION OF ENVIRONMENT DEGRADATION EFFECTS		
<i>Methodological notes</i>	x	135
<i>Quality of water from water supply system delivered for population consumption in 2011.</i>	1(120)	137
<i>Sanitary evaluation of baths by research of State Sanitary Inspection in 2011</i>	2(121)	137
<i>Control activity of Voivodeship Environment Protection Inspectorate</i>	3(122)	137
<i>Activity of Voivodeship Environment Protection Inspectorate in the scope of soil protection, water protection, air protection and waste management protection</i>	4(123)	138
<i>Events occurring signs of a extraordinary hazards by sources</i>	5(124)	140
<i>Life expectancy</i>	6(125)	141
<i>Falling ill with selected infectious diseases per 100 thous. population</i>	7(126)	141
CHAPTER IX		
ECONOMIC ASPECTS OF ENVIRONMENTAL PROTECTION		
<i>Methodological notes</i>	x	142
<i>Outlays on fixed assets for environmental protection and water management by sources of financing</i>	1(127)	146
<i>Outlays on fixed assets for environmental protection and water management by groups of investors</i>	2(128)	146
<i>Outlays on fixed assets for environmental protection and water management by the Polish Classification of Activities in 2011</i>	3(129)	146
<i>Outlays on fixed assets for environmental protection and water management by directions of investing</i>	4(130)	147

	Tablica Table	Strona Page
Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska według kierunków inwestowania oraz podregionów i powiatów	5(131)	148
Nakłady na środki trwałe służące gospodarce wodnej według kierunków inwestowania oraz podregionów i powiatów	6(132)	149
Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska według rodzaju inwestycji.	7(133)	149
Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska według źródeł finansowania oraz kierunków inwestowania	8(134)	150
Nakłady na środki trwałe służące gospodarce wodnej według kierunków inwestowania oraz źródeł finansowania	9(135)	152
Efekty rzeczowe oddanych do użytku środków trwałych służących ochronie środowiska i gospodarce wodnej	10(136)	152
Realizacja inwestycji ochrony środowiska i gospodarki wodnej na wsi	11(137)	153
Wpływy i wymiar z opłat i kar na Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.	12(138)	155
Bilans środków funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej.	13(139)	155
Wpływy na Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.	14(140)	156
Kierunki finansowania Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	15(141)	156
Gospodarowanie powiatowymi środkami ochrony środowiska i gospodarki wodnej	16(142)	157
Gospodarowanie gminnymi środkami ochrony środowiska i gospodarki wodnej	17(143)	157

	Strona Page
SPIS WYKRESÓW	LIST OF CHARTS 159
Podział administracyjny województwa lubuskiego w 2011 r.	<i>Administrative division of lubuskie voivodship in 2011</i>
Położenie geograficzne województwa lubuskiego	<i>Geographic location of the lubuskie voivodship</i>
Jeziora i rzeki lubuskie	<i>Lubuski lakes and rivers</i>
Struktura powierzchni województwa według kierunków wykorzystania w 2011 r.	<i>Voivodship area structure according to directions of utilization in 2011</i>
Lesistość według powiatów w 2011 r.	<i>Forest cover by powiats in 2011</i>
Struktura poboru i zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności	<i>Structure of water withdrawal for national economy needs and population</i>
Struktura ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczenia odprowadzonych do wód lub do ziemi	<i>Structure of industrial and municipal waste water requiring treatment discharged to surface waters or ground</i>
Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych według powiatów w 2011 r.	<i>Emission of air pollutants from plants especially noxious by powiats in 2011</i>
Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w 2011 r.	<i>Area of special nature value protected by law in 2011</i>
Pomniki przyrody według powiatów w 2011 r.	<i>Monuments of nature in 2011</i>
Odpady wytworzone według podregionów i powiatów w 2011 r.	<i>Waste generated by subregions and powiats in 2011</i>
Struktura odpadów wytworzonych (z wyłączeniem odpadów komunalnych)	<i>Structure of waste generated (excluding municipal waste)</i>
Wybrane nakłady na środki trwałe służące gospodarce wodnej i ich efekty rzeczowe	<i>Selected outlays on fixed assets for water management and tangible effects</i>
Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska według kierunków inwestowania w 2011 r.	<i>Outlays on fixed assets for environment protection by directions of investing in 2011</i>
Nakłady na środki trwałe służące gospodarce wodnej według kierunków inwestowania w 2011 r.	<i>Outlays on fixed assets for water management by directions of investing in 2011</i>
Struktura chorób zawodowych w 2011 r.	<i>Structure of occupational diseases in 2011</i>
Struktura zatrudnionych w warunkach zagrożenia czynnikami związanymi ze środowiskiem pracy według powiatów	<i>Structure of persons working in hazardous conditions connected with work environment</i>

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH

Kreska (-)	(-)	- zjawisko nie wystąpiło.
Zero	(0)	- zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5;
	(0,0)	- zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05.
Kropka	(.)	- zupełny brak informacji albo brak informacji wiarygodnych.
Znak	x	- wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe.
„W tym”		- oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy ogólnej.

WAŻNIEJSZE SKRÓTY

zł	= złoty	m ³	= metr sześcienny
tys.	= tysiąc	dam ³	= dekametr sześcienny
mln	= milion	hm ³	= hektometr sześcienny
szt.	= sztuka	d	= doba
kg	= kilogram	h	= godzina
mg	= miligram	dB	= decybel
t	= tona	Bq	= bekerel
kg/r	= kilogramów rocznie	kBq	= kilobekerel
t/r	= ton rocznie	Gy	= grej
m	= metr	nGy	= nanogrej
m ²	= metr kwadratowy	kW·h	= kilowatogodzina
ha	= hektar	GW·h	= gigawatogodzina
km	= kilometr	cd.	= ciąg dalszy
km ²	= kilometr kwadratowy	dok.	= dokończenie

UWAGI OGÓLNE

1. Prezentowane w publikacji dane - jeśli nie zaznaczono inaczej - dotyczą całej gospodarki narodowej.

2. Dane prezentuje się:

- 1) w układzie **Polskiej Klasyfikacji Działalności - PKD 2007**, opracowanej na podstawie Statystycznej Klasyfikacji Działalności Gospodarczych we Wspólnocie Europejskiej - Statistical Classification of Economic Activities in the European Community - NACE Rev. 2. PKD 2007, wprowadzona z dniem 1 I 2008 r. rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 XII 2007 r. (Dz. U. Nr 251, poz. 1885), zastąpiła Polską Klasyfikację Działalności - PKD 2004.

PKD 2007, w stosunku do dotychczas stosowanej klasyfikacji PKD 2004, wprowadza zmiany zakresowe polegające na uwzględnieniu nowych grupowań rodzajów działalności (ujęcie nowych, podział lub agregacja dotychczasowych), a także na przesunięciu rodzajów działalności pomiędzy poszczególnymi poziomami klasyfikacyjnymi. W efekcie w PKD 2007 wyróżnia się m.in. 21 sekcji i 88 działów, wobec 17 sekcji i 62 działów w PKD 2004. Zmiany te powodują również w niektórych przypadkach brak porównywalności danych przy niezmiennych nazwach poziomów klasyfikacyjnych.

- 2) według **sektorów własności**:

- a) sektor publiczny - grupujący własność państwową (Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych), własność jednostek samorządu terytorialnego oraz „własność mieszaną” z przewagą kapitału (mienia) podmiotów sektora publicznego,
- b) sektor prywatny - grupujący własność prywatną krajową (osób fizycznych i pozostałych jednostek prywatnych), własność zagraniczną (osób zagranicznych) oraz „własność mieszaną” z przewagą kapitału (mienia) podmiotów sektora prywatnego i brakiem przewagi sektorowej w kapitale (mieniu) podmiotu.

3. Dane prezentowane są w układzie **Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS)**, która została opracowana na podstawie Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS), obowiązującej w krajach Unii Europejskiej, zgodnie z Rozporządzeniem (WE) Nr 1059/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 V 2003 r. (Dz. Urz. UE L 154 z 21 VI 2003 r., z późniejszymi zmianami). Klasyfikacja ta ma na celu zapewnienie zbierania, opracowywania i udostępniania na obszarze UE porównywalnych danych dla określonych statystyk regionalnych państw członkowskich.

Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS) opracowana została w oparciu o istniejący zasadniczy trójstopniowy podział kraju na województwa, powiaty i gminy, przy pomocy którego wyodrębnione zostały także dwa dodatkowe nieadministracyjne poziomy, tj. regiony i podregiony. NTS dzieli Polskę na terytorialne, hierarchicznie powiązane jednostki na 5 poziomach, z czego: 3 określono jako poziomy regionalne (regiony, województwa, podregiony); 2 określono jako poziomy lokalne (powiaty i miasta na prawach powiatu, gminy).

Podregiony (poziom 3) grupują jednostki szczebla powiatowego.

4. Dane - jeśli nie zaznaczono inaczej - opracowano zgodnie z **każdorazowym stanem organizacyjnym gospodarki narodowej**.

5. Informacje dla województwa w podziale na **podregiony** oraz na **miasta** i **wieś** podano w każdorazowym podziale administracyjnym. Przez „miasta” rozumie się obszar położony w granicach administracyjnych tych jednostek, przez „wieś” - pozostałe terytorium województwa.

6. **Liczby względne (wskaźniki, odsetki)** obliczono z reguły na podstawie danych bezwzględnych wyrażonych z większą dokładnością niż podano w tablicach.
7. Przy **przeliczeniach na 1 mieszkańca (1000 ludności itp.)** danych według stanu w końcu roku przyjęto liczbę ludności według stanu w dniu 31 XII, a przy przeliczeniach danych charakteryzujących wielkość zjawiska w ciągu roku - według stanu w dniu 30 VI.
8. Niektóre informacje za ostatni rok zostały podane na podstawie danych nieostatecznych i mogą ulec zmianie w następnych publikacjach Urzędu Statystycznego.
9. Ze względu na elektroniczną technikę przetwarzania danych, w niektórych przypadkach sumy składników mogą się różnić od podanych wielkości „ogółem”.
10. W publikacji zastosowano skróty nazw niektórych poziomów klasyfikacyjnych; skrócone nazwy zostały oznaczone w tablicach znakiem „Δ”. Zestawienie zastosowanych skrótów i pełnych nazw podaje się poniżej:

skrót**pełna nazwa****sekcje PKD**

Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę

Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych

Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja

Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją

działy PKD

Produkcja wyrobów z drewna, korka, słomy i wikliny

Produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli; produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania

Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep

Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli

I. STAN, ZAGROŻENIE I OCHRONA ŚRODOWISKA W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM NA TLE KRAJU I WOJEWÓDZTW
TABL. I/1. POWIERZCHNIA GEODEZYJNA WEDŁUG KIERUNKÓW WYKORZYSTANIA W 2011 R.
 Stan w dniu 1 I

WOJEWÓDZTWA	Ogółem	Użytki rolne	Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	Grunty pod wodami
POLSKA	31267967	18825006	9599599	645543
Dolnośląskie	1994674	1193019	623238	17808
Kujawsko-pomorskie ..	1797134	1175041	437949	47888
Lubelskie	2512246	1767383	602969	18993
Lubuskie	1398788	567814	716955	24986
Łódzkie	1821895	1294425	398294	11021
Małopolskie	1518279	929925	462452	20586
Mazowieckie	3555847	2430488	851002	40545
Opolskie	941187	602490	262256	12662
Podkarpackie	1784576	948295	722205	20382
Podlaskie	2018702	1216554	642289	27525
Pomorskie	1831034	924739	688037	74228
Śląskie	1233309	636143	411234	18462
Świętokrzyskie	1171050	753651	346045	8694
Warmińsko-mazurskie ..	2417347	1319030	785635	138582
Wielkopolskie	2982651	1942722	794697	42987
Zachodniopomorskie ..	2289248	1123286	854341	120193

(dok.)

WOJEWÓDZTWA	Grunty zabudowane i zurbanizowane			Użytki ekologiczne	Nieużytki	Tereny różne
	razem	w tym				
		mieszka- niowe	tereny komunika- cyjne			
w ha						
POLSKA	1589873	296600	899198	35338	478800	93809
Dolnośląskie	135102	20496	70726	3765	13029	8713
Kujawsko-pomorskie ..	84150	16778	48360	4972	42126	5008
Lubelskie	92423	9490	67092	4554	22475	3449
Lubuskie	62413	8591	39218	2884	17285	6451
Łódzkie	95635	19044	52479	1311	14998	6211
Małopolskie	87758	19663	45815	566	11546	5446
Mazowieckie	189909	45702	102922	1772	35435	6696
Opolskie	56539	9753	30835	429	3993	2818
Podkarpackie	78689	12415	49085	1714	10921	2370
Podlaskie	74022	7645	54940	1847	54298	2166
Pomorskie	93532	18859	51319	1848	41854	6795
Śląskie	147604	46174	51621	493	14666	4706
Świętokrzyskie	52433	8022	31699	337	8670	1220
Warmińsko-mazurskie ..	88163	12478	59981	2500	76219	7218
Wielkopolskie	151861	29666	85821	2018	36385	11981
Zachodniopomorskie ..	99641	11824	57285	4328	74899	12560

Źródło: dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

TABL. I/2. **ZASOBY EKSPLOATACYJNE WÓD PODZIEMNYCH W 2011 R.**
Stan w dniu 31 XII

WOJEWÓDZTWA	Ogółem	Przyrost lub ubytek (-) w stosunku do 2010 r.	Z utworów geologicznych			
			czwartorzędowych	trzeciorzędowych	kredowych	starszych
w hm ³						
POLSKA	17276,7	100,2	11436,3	1799,6	2361,5	1679,4
Dolnośląskie	787,0	1,3	532,9	179,5	28,6	46,0
Kujawsko-pomorskie	1448,4	26,6	1132,6	238,3	62,8	14,8
Lubelskie	1190,9	9,4	193,5	111,1	879,1	7,1
Lubuskie	819,4	0,7	761,9	57,4	0,1	-
Łódzkie	1436,5	11,1	561,2	69,7	531,1	274,5
Małopolskie	624,2	4,6	343,2	77,7	112,2	91,1
Mazowieckie	2134,0	22,0	1672,0	154,4	219,7	87,9
Opolskie	486,5	1,8	212,0	130,2	16,8	127,5
Podkarpackie	506,1	2,2	452,9	39,9	13,0	0,3
Podlaskie	672,7	4,7	654,4	17,9	0,3	0,1
Pomorskie	1431,7	-0,1	1185,2	140,5	105,7	0,4
Śląskie	926,5	4,1	203,6	20,9	39,7	662,3
Świętokrzyskie	525,2	2,3	61,0	38,6	124,6	301,0
Warmińsko-mazurskie	1145,9	3,0	1083,6	61,0	1,3	-
Wielkopolskie	1623,4	4,7	987,0	397,5	213,4	25,4
Zachodniopomorskie	1518,2	1,7	1399,3	64,8	13,0	41,0

Źródło: dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

TABL. I/3. **GRUNTY ROLNE I LEŚNE WYŁĄCZONE NA CELE NIEROLNICZE I NIELEŚNE W 2011 R.**

WOJEWÓDZTWA	Ogółem	Kierunki wyłączenia					
		tereny			użytki kopalne	zbiorniki wodne	inne
		komunikacyjne	osiedlowe	przemysłowe			
w ha							
POLSKA	3509	120	1493	506	857	20	513
Dolnośląskie	278	7	107	32	49	-	83
Kujawsko-pomorskie	69	1	29	22	4	-	13
Lubelskie	120	-	59	22	10	-	29
Lubuskie	81	7	57	9	8	-	1
Łódzkie	307	5	102	58	127	-	14
Małopolskie	181	3	123	7	21	-	27
Mazowieckie	242	8	95	38	25	16	61
Opolskie	57	1	12	5	28	-	11
Podkarpackie	197	1	68	12	92	-	25
Podlaskie	66	1	33	6	12	3	10
Pomorskie	562	27	292	136	57	1	49
Śląskie	271	3	157	23	41	-	47
Świętokrzyskie	91	4	44	13	15	-	14
Warmińsko-mazurskie	122	2	60	17	18	-	25
Wielkopolskie	522	36	124	44	279	-	39
Zachodniopomorskie	343	14	132	62	71	-	65

Źródło: dane o wyłączonych gruntach rolnych - Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, a w zakresie gruntów leśnych - Ministerstwo Środowiska.

TABL. I/4. **GRUNTY ZDEWASTOWANE I ZDEGRADOWANE WYMAGAJĄCE REKULTYWACJI ORAZ ZREKULTYWOWANE I ZAGOSPODAROWANE W 2011 R.**

WOJEWÓDZTWA	Grunty wymagające rekultywacji ^a			Grunty ^b	
	ogółem	zdewastowane	zdegradowane	zrekultywowane	zagospodarowane
	w ha				
POLSKA	64011	56085	7926	1770	629
Dolnośląskie	8247	5892	2355	128	-
Kujawsko-pomorskie	4495	4445	50	8	-
Lubelskie	3075	2872	203	24	9
Lubuskie	1510	795	715	73	-
Łódzkie	4541	4322	219	58	30
Małopolskie	1846	1841	5	76	37
Mazowieckie	4101	3823	278	29	24
Opolskie	3115	2737	378	271	17
Podkarpackie	1762	1665	97	251	216
Podlaskie	2828	2719	109	63	35
Pomorskie	2952	2411	541	86	-
Śląskie	4921	2932	1989	243	42
Świętokrzyskie	3381	3359	22	1	-
Warmińsko-mazurskie	4695	4541	154	90	6
Wielkopolskie	9773	9567	206	221	194
Zachodniopomorskie	2769	2164	605	148	19

a Stan w dniu 31 XII. b W ciągu roku.

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

TABL. I/5. **POWIERZCHNIA ZMELIOROWANYCH UŻYTKÓW ROLNYCH W 2011 R.**

WOJEWÓDZTWA	Ogółem			Grunty orne			Łąki i pastwiska		
	w ha	w %		w ha	w tym		w ha	w tym	
		ogólnej powierzchni użytków rolnych	powierzchni użytków rolnych wymagających melioracji		zdręnowane	nawadniane		zdręnowane	nawadniane
POLSKA	6405826	41,5	69,5	461885	397797	47525	178693	400250	365850
Dolnośląskie	442996	46,6	71,8	315182	240736	1451	127814	37124	2461
Kujawsko-pomorskie	462639	43,8	66,4	390229	347484	4048	72410	7280	7836
Lubelskie	317952	21,9	67,5	150833	127170	333	167119	30278	47346
Lubuskie	176126	35,8	69,2	105023	60070	5254	71103	5961	20920
Łódzkie	473533	47,5	76,8	400935	383981	276	72598	10848	15445
Małopolskie	203343	29,8	54,1	171640	148687	179	31703	9923	655
Mazowieckie	776344	37,5	64,4	563108	513165	956	213236	25674	55816
Opolskie	248765	46,4	77,2	187163	132106	980	61602	14505	3931
Podkarpackie	220922	32,0	53,9	145635	117308	299	75287	39850	6721
Podlaskie	350619	33,0	58,1	185293	181547	89	165326	29682	61300
Pomorskie	421778	56,5	86,1	286558	164295	14275	135220	22521	33635
Śląskie	197939	44,4	70,5	146145	135333	15	51794	18892	3611
Świętokrzyskie	115655	21,6	61,6	66017	52408	155	49638	11333	9527
Warmińsko-mazurskie	620555	59,0	76,1	401450	373062	4989	219105	88055	23747
Wielkopolskie	971466	54,3	78,8	835840	759449	11436	135626	12581	34336
Zachodniopomorskie	405194	46,1	63,5	267802	241178	2790	137392	35743	38563

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

TABL. I/6. **POBÓR WODY NA POTRZEBY GOSPODARKI NARODOWEJ I LUDNOŚCI W 2011 R.**

WOJEWÓDZTWA	Ogółem		Na cele		
	w hm ³	na 1 km ² w dam ³	produkcyjne ^a	nawodnień w leśnictwie oraz uzupełnienia stawów rybnych	eksploatacji sieci wodociagowej ^b
POLSKA	11152,2	35,7	8008,1	1111,2	2033,0
Dolnośląskie	465,1	23,3	104,0	184,9	176,2
Kujawsko-pomorskie	252,3	14,0	83,8	53,9	114,6
Lubelskie	369,6	14,7	120,6	164,0	85,1
Lubuskie	102,9	7,4	12,4	38,2	52,3
Łódzkie	333,8	18,3	117,7	77,6	138,4
Małopolskie	541,9	35,7	335,2	52,5	154,2
Mazowieckie	2770,1	77,9	2388,0	88,4	293,6
Opolskie	121,1	12,9	42,6	29,6	48,9
Podkarpackie	306,8	17,2	173,6	49,7	83,5
Podlaskie	93,9	4,7	12,9	22,4	58,7
Pomorskie	245,9	13,4	119,5	9,3	117,2
Śląskie	473,5	38,4	115,2	73,9	284,3
Świętokrzyskie	1373,6	117,3	1241,9	75,0	56,7
Warmińsko-mazurskie	144,3	6,0	27,1	46,7	70,4
Wielkopolskie	1841,5	61,7	1526,2	113,2	202,1
Zachodniopomorskie	1716,1	75,0	1587,4	31,9	96,8

a Poza rolnictwem i leśnictwem - z ujęć własnych. b Pobór wody na ujęciach, przed wtłoczeniem do sieci.

TABL. I/7. **ŚCIEKI PRZEMYSŁOWE I KOMUNALNE ODPROWADZONE DO WÓD LUB DO ZIEMI W 2011 R.**

WOJEWÓDZTWA	Ścieki odpro- wadzone	W tym wymagające oczyszczenia						
		ogółem	oczyszczone			nieoczyszczone		
			razem	w tym		w hm ³	odprowadzone	
				chemi- cznie i biolo- gicznie	z pod- wyższo- nym usuwa- niem bio- genów		bezpo- średnio z zakła- dów	siecią kanali- zacyjną
w hm ³	w % ścieków wymagających oczyszczenia			w % ścieków nieoczyszczanych				
POLSKA	9487,1	2271,9	92,3	19,2	45,5	174,0	68,0	32,0
Dolnośląskie	223,4	174,6	97,0	30,7	46,9	5,3	97,9	2,1
Kujawsko-pomorskie	128,9	120,7	97,5	35,9	45,9	3,0	99,9	0,1
Lubelskie	155,7	69,5	99,7	24,0	57,8	0,2	100,0	0,0
Lubuskie	36,0	35,6	98,3	33,1	63,0	0,6	2,1	97,9
Łódzkie	127,8	127,0	99,6	8,9	63,7	0,6	100,0	-
Małopolskie	588,0	306,9	98,5	7,6	31,6	4,6	98,4	1,6
Mazowieckie	2559,5	246,9	78,5	22,0	54,8	53,2	0,7	99,3
Opolskie	104,4	101,9	85,7	6,4	26,5	14,6	100,0	-
Podkarpackie	227,6	75,5	98,2	31,7	53,6	1,3	98,8	1,2
Podlaskie	40,4	40,2	100,0	17,9	80,0	-	-	-
Pomorskie	184,9	124,4	99,6	41,4	54,0	0,5	100,0	0,0
Śląskie	385,1	382,6	82,0	11,3	34,5	69,0	96,9	3,1
Świętokrzyskie	1304,0	76,5	74,1	15,7	35,6	19,8	99,9	0,1
Warmińsko-mazurskie	64,1	48,6	99,7	18,0	80,5	0,2	100,0	-
Wielkopolskie	1713,6	223,9	99,8	9,0	41,2	0,4	93,7	6,3
Zachodniopomorskie	1643,8	117,1	99,3	41,8	54,9	0,8	100,0	-

TABL. I/8. EMISJA I REDUKCJA ZANIECZYSZCZEŃ POWIETRZA W 2011 R.

WOJEWÓDZTWA	Emisja zanieczyszczeń						Zanieczyszczenia zatrzymane w urządzeniach do redukcji w % zanieczyszczeń wytworzonych	
	pyło- wych	gazowych (bez CO ₂)		pyło- wych	gazowych (bez CO ₂)			
		ogółem	w tym dwu- tlenku siarki		ogółem	w tym dwu- tlenku siarki		
	w tys. t/r			na 1 km ² w t			pyłowe	gazowe
POLSKA	57,5	1664,9	503,4	0,18	5,32	1,61	99,7	60,2
Dolnośląskie	4,1	75,8	48,4	0,21	3,80	2,42	99,9	92,3
Kujawsko-pomorskie	4,1	53,4	19,9	0,23	2,97	1,11	99,2	42,4
Lubelskie	2,4	33,8	14,0	0,10	1,35	0,56	98,5	84,2
Lubuskie	1,3	23,1	2,8	0,09	1,65	0,20	99,0	19,0
Łódzkie	3,9	168,9	92,3	0,22	9,27	5,07	99,9	68,2
Małopolskie	3,9	134,7	28,6	0,26	8,87	1,89	99,5	47,8
Mazowieckie	4,9	161,6	84,9	0,14	4,55	2,39	99,7	42,5
Opolskie	2,5	65,1	12,0	0,26	6,92	1,27	99,9	69,5
Podkarpackie	2,0	20,5	9,8	0,11	1,15	0,55	99,5	38,2
Podlaskie	1,0	9,2	3,3	0,05	0,45	0,16	99,0	13,7
Pomorskie	2,8	36,3	19,6	0,15	1,98	1,07	99,1	73,0
Śląskie	12,7	656,0	89,0	1,03	53,19	7,22	99,7	30,5
Świętokrzyskie	2,7	87,8	14,9	0,23	7,49	1,28	99,8	42,5
Warmińsko-mazurskie	1,2	8,8	3,9	0,05	0,36	0,16	97,5	2,8
Wielkopolskie	5,2	86,1	36,4	0,17	2,89	1,22	99,7	59,8
Zachodniopomorskie	2,9	43,8	23,7	0,13	1,91	1,03	99,6	47,9

TABL. I/9. ODPADY^a WYTWORZONE I NAGROMADZONE W 2011 R.

WOJEWÓDZTWA	Odpady wytworzone w ciągu roku				Odpady nagromadzone ^b (stan w końcu roku)
	ogółem	poddane odzyskowi	w tym unieszkodliwione		
			razem	w tym składowane ^c	
	w tys. t				
POLSKA	123524,1	88657,0	31454,8	26601,3	1654074,4
Dolnośląskie	35059,2	24196,0	9647,1	9569,6	603416,2
Kujawsko-pomorskie	2479,8	2079,4	169,9	112,8	17317,4
Lubelskie	5196,8	3157,8	1788,6	1782,6	20205,1
Lubuskie	1135,4	1079,0	49,4	34,9	2664,2
Łódzkie	7916,3	1316,6	6449,1	6370,0	64421,5
Małopolskie	6654,3	6085,4	442,5	349,7	141176,9
Mazowieckie	7560,6	4023,0	3351,8	322,3	42925,6
Opolskie	971,4	805,4	54,5	54,2	22140,5
Podkarpackie	2093,7	1983,8	64,9	37,2	98,7
Podlaskie	707,6	641,9	24,7	3,8	2333,4
Pomorskie	2400,7	2158,8	168,1	118,7	4065,5
Śląskie	35181,1	30798,5	3793,2	3782,0	550755,6
Świętokrzyskie	1876,8	1829,4	18,8	4,7	12969,3
Warmińsko-mazurskie	901,0	761,5	37,4	3,9	1213,0
Wielkopolskie	5832,0	3879,6	1871,5	1553,0	52517,7
Zachodniopomorskie	7557,4	3860,9	3523,3	2501,9	115853,8

a Z wyłączeniem odpadów komunalnych. b Na terenach własnych zakładów. c Na terenach własnych zakładów i na terenach obcych.

TABL. I/10. OBSZARY PRAWNIE CHRONIONE W 2011 R.

WOJEWÓDZTWA	Ogółem			W tym			
	w ha	w % powierzchni ogólnej	na 1 mieszkańca w m ²	parki narodowe ^a	rezerwaty przyrody ^a	parki krajobrazowe ^{ab}	obszary chronionego krajobrazu ^b
POLSKA	10148670,2	32,5	2633	314570,5	164463,4	2529632,5	6992530,5
Dolnośląskie	371007,0	18,6	1272	11920,5	10491,5	195437,1	138553,7
Kujawsko-pomorskie	571168,7	31,8	2722	-	9493,2	223513,0	329676,6
Lubelskie	570005,6	22,7	2625	18246,6	11549,6	233211,7	299152,7
Lubuskie	544366,6	38,9	5320	13642,8	3776,3	77200,3	436432,4
Łódzkie	359546,4	19,7	1419	68,3	7440,1	95466,1	243264,4
Małopolskie	790342,8	52,1	2361	38034,3	3349,5	175814,2	571750,8
Mazowieckie	1055438,5	29,7	1997	38476,1	17990,4	168747,7	822559,4
Opolskie	256263,4	27,2	2527	-	895,1	61689,0	189628,3
Podkarpackie	797648,3	44,7	3747	46734,1	10989,5	272818,9	463019,1
Podlaskie	645634,4	32,0	5376	92143,9	23531,9	83531,9	444171,2
Pomorskie	598215,8	32,7	2620	26185,9	8777,3	155069,9	390360,9
Śląskie	273175,7	22,1	590	-	4157,6	227005,8	36987,3
Świętokrzyskie	755645,0	64,5	5912	7626,4	3820,8	126539,1	616986,4
Warmińsko-mazurskie	1129431,6	46,7	7775	-	31247,9	139399,0	932176,2
Wielkopolskie	948334,5	31,8	2744	7961,7	4113,8	178031,6	753523,3
Zachodniopomorskie	482445,9	21,1	2800	13529,9	12838,9	116157,2	324287,8

a Bez utołiny. b Bez rezerwatów, użytków ekologicznych, stanowisk dokumentacyjnych i zespołów przyrodniczych położonych na terenie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu.

TABL. I/11. KIERUNKI FINANSOWANIA WOJEWÓDZKICH FUNDUSZY OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ W 2011 R.

WOJEWÓDZTWA	Razem	Gospodarka ściekowa i ochrona wód	Ochrona powietrza atmosferycznego i klimatu	Gospodarka odpadami	Pozostałe dziedziny
POLSKA	1568408,7	1046150,1	376480,6	104360,3	41417,6
Dolnośląskie	113939,4	92303,2	10972,6	7021,9	3641,8
Kujawsko-pomorskie	86378,1	63277,2	20263,2	91,9	2745,9
Lubelskie	65538,6	48744,7	7789,9	4783,3	4220,6
Lubuskie	14953,9	12695,1	1707,1	-	551,7
Łódzkie	82760,7	59683,5	15622,9	6932,1	522,3
Małopolskie	76881,5	54845,3	-	5825,9	16210,3
Mazowieckie	186500,1	154857,6	23653,7	5377,5	2611,3
Opolskie	81030,7	60448,9	18473,9	1662,9	445,0
Podkarpackie	56994,5	50057,5	5097,7	1839,3	-
Podlaskie	55085,7	36637,9	9430,9	8490,9	525,9
Pomorskie	84757,3	51418,0	18088,7	9896,2	5354,4
Śląskie	342969,8	113754,8	205171,0	23439,0	605,0
Świętokrzyskie	50769,8	48253,4	2410,4	106,0	-
Warmińsko-mazurskie	59138,0	35081,8	5481,7	18255,4	319,0
Wielkopolskie	165873,6	140162,8	20436,0	5274,9	-
Zachodniopomorskie	44837,0	23928,5	11880,8	5363,1	3664,6

Źródło: dane Zarządu Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

II. WAŻNIEJSZE DANE O WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Powierzchnia w km ² (stan w dniu 1 I)	13988	13988	13988
Ludność (stan w dniu 31 XII) w tys.	1010,0	1023,2	1023,2
miasta	642,5	649,8	648,7
wieś	367,6	373,4	374,5
Pobór wody - w % poboru ogółem – na cele:			
produkcyjne ^a (poza rolnictwem, łowiectwem i leśnictwem)	11,5	11,5	12,0
eksploatacji sieci wodociągowej ^b	50,0	50,2	50,9
Zużycie wody na 1 km ² w dam ³ :			
na potrzeby gospodarki narodowej i ludności	6,4	6,4	6,3
do produkcji przemysłowej	0,8	0,8	0,8
Zużycie w gospodarstwach domowych:			
wody z wodociągów: w hm ³	30,3	30,7	30,7
na 1 mieszkańca w m ³	30,0	30,0	30,0
Długość sieci (stan w dniu 31 XII) w km: wodociągowej	6143,1	6459,8	6550,6
kanalizacyjnej	2565,1	2709,0	2991,5
Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane w % wymagających oczyszczania	95,7	98,6	98,3
Ścieki przemysłowe i komunalne nieoczyszczane na 1 km ² w dam ³	0,1	0,0	0,0
Ludność korzystająca ^c z oczyszczalni ścieków w % ogółu ludności ..	67,4	68,4	68,0
Przemysłowe zanieczyszczenia powietrza:			
emisja na 1 km ² powierzchni ogólnej w t:			
pyłów	0,1	0,1	0,1
gazów (bez dwutlenku węgla)	1,9	2,0	1,7
stopień redukcji wytworzonych zanieczyszczeń w %:			
pyłów	98,7	98,8	99,0
gazów (bez dwutlenku węgla)	0,3	0,8	19,0

a Z ujęć własnych. b Pobór na ujęciach przed włączeniem do sieci. c Na podstawie szacunków.

II. WAŻNIEJSZE DANE O WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM (dok.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Odpady (z wyłączeniem odpadów komunalnych) wytworzone w ciągu roku na 1 km ² w t	52,2	65,4	81,2
Odpady komunalne zebrane (w ciągu roku) przez zakłady oczyszczania na 1 mieszkańca w kg	315	290	292
Nakłady na środki trwałe (ceny bieżące) - w % nakładów ogółem:			
służące ochronie środowiska	6,2	3,1	2,8
służące gospodarce wodnej	1,7	1,8	1,8
Obszary prawnie chronione ^a :			
w % powierzchni ogólnej	38,9	38,9	38,9
na 1 mieszkańca w m ²	5381	5315	5320
Powierzchnia gruntów leśnych (stan w dniu 31 XII) w tys. ha	705,0	706,2	707,1
Powierzchnia lasów (stan w dniu 31 XII):			
w tys. ha	683,8	685,1	686,0
na 1 mieszkańca w ha	0,7	0,7	0,7
Lesistość (stan w dniu 31 XII) w %	48,9	49,0	49,0
Pozyskanie drewna (grubizny) na 100 ha powierzchni lasów w m ³	374,7	376,1	421,9
Użytki rolne ^b (stan w czerwcu) w tys. ha	500,2	451,0	491,9
w tym grunty orne:			
w tys. ha	465,2	408,1	469,9
w % powierzchni ogólnej	33,3	29,2	33,6
Zużycie nawozów w przeliczeniu na czysty składnik na 1 ha użytków rolnych ^c w kg :			
sztucznych	120,4	95,6	115,9
wapniowych	36,4	37,8	31,9

a Bez rezerwatów przyrody położonych na terenach parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu.

b Według siedziby użytkownika. c W roku gospodarczym.

III. WAŻNIEJSZE DANE O PODREGIONACH W 2011 R.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Lubuskie	Podregiony	
		gorzowski	zielenogórski
Powierzchnia w km ² (stan w dniu 1 I)	13988	6113	7875
Jednostki podziału terytorialnego ^a			
powiaty	12	5	7
miasta na prawach powiatu	2	1	1
gminy	83	29	54
Miasta ^a	42	16	26
Miejscowości wiejskie ^a	1085	425	660
Sołectwa ^a	1022	374	648
Ludność ogółem ^a	1023158	386904	636254
na 1 km ²	73	63	81
Pobór wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w hm ³	102,9	41,0	61,9
w tym - w % ogółem - na potrzeby:			
przemysłu	12,0	20,4	6,1
eksploatacji sieci wodociągowej ^b	50,9	47,9	92,5
Sieć rozdzielcza w km:			
wodociągowa ^a	6550,6	2504,1	4046,5
na 100 km ²	46,8	41,0	51,4
kanalizacyjna ^{ac}	2991,5	1140,1	1851,4
na 100 km ²	21,4	18,7	23,5
Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych ^a :			
wodociągowe	125099	45736	79363
kanalizacyjne	60007	25458	34549
Zużycie w gospodarstwach domowych w hm ³ wody z wodociągów	30,7	11,8	18,9
Ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczenia odprowadzone do wód lub do ziemi w hm ³	35,6	19,4	19,5
oczyszczane w hm ³	35,0	16,1	18,9
w tym chemicznie, biologicznie i z podwyższonym usuwaniem biogenów w % ścieków wymagających oczyszczenia	96,1	95,7	96,4
nieoczyszczane w hm ³	0,6	0,0	0,6
Komunalne oczyszczalnie ścieków ^a	103	40	63
przepustowość w m ³ /dobę	260180	79889	180291
w tym biologiczne i z podwyższonym usuwaniem biogenów	102	40	62
przepustowość w m ³ /dobę	260155	79889	180266
Ludność korzystająca ^a z oczyszczalni ścieków w % ogółu ludności	68,0	73,3	64,8
w tym z biologicznych i z podwyższonym usuwaniem biogenów	67,9	73,2	64,8
Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych w tys. t:			
pyłowych	1,3	0,4	0,8
gazowych (z CO ₂)	2089,6	866,2	1223,4
w tym: dwutlenek siarki	2,8	1,5	1,2
dwutlenek węgla	2066,5	862,6	1203,9

a Stan w dniu 31 XII. b Pobór wody na ujęciach przed wtłoczeniem do sieci. c Oraz kolektory.

III. WAŻNIEJSZE DANE O PODREGIONACH W 2011 R. (dok.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Lubuskie	Podregiony	
		gorzowski	zielonogórski
Zanieczyszczenia powietrza zatrzymane w urządzeniach do redukcji w % zanieczyszczeń wytworzonych			
pyłowych	99,0	96,6	99,2
gazowych	19,0	1,8	21,6
Odpady (z wyłączeniem komunalnych)			
wytworzone w ciągu roku w tys. t	1135,4	189,8	945,6
w tym w % ogółem:			
poddane odzyskowi	95,0	77,0	98,7
unieszkodliwione	4,4	20,1	1,2
nagromadzone ^a w tys. t (stan w końcu roku)	2664,2	2654,2	10,0
Odpady komunalne (stałe) bez wyselekcjonowanych zebrane w tys. t (w ciągu roku)	275,8	103,0	172,7
Nakłady na środki trwałe (ceny bieżące) służące:			
ochronie środowiska			
w mln zł	225,6	42,9	182,7
na 1 mieszkańca w zł	220	111	287
gospodarce wodnej			
w mln zł	146,1	21,5	124,6
na 1 mieszkańca w zł	143	56	196
Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona ^b :			
w % powierzchni ogólnej	38,9	49,7	30,5
na 1 mieszkańca w m ²	5320	7854	3780
Pomniki przyrody ^c	1255	502	753
Powierzchnia gruntów leśnych ^c w tys. ha	707,1	310,0	397,1
w tym lasy ^d :			
publiczne	686,0	300,7	385,3
publiczne	675,6	297,0	378,6
prywatne	10,3	3,7	6,7
Lesistość w %	49,0	49,2	48,9
Zalesienia w ha	152,0	19,8	132,2
Użytkowanie gruntów ^e (stan w dniu 1 I)	1398788	611251	787537
użytki rolne:			
w % powierzchni ogólnej	40,7	39,7	41,4
w ha:			
grunty orne	404938	167171	237767
sady	2841	1147	1694
łąki i pastwiska	137248	64488	72760
lasy i grunty leśne w ha	716161	314810	401351
pozostałe grunty w ha	113678	53575	60103

a Na terenach własnych zakładów. b Bez rezerwatów przyrody położonych na terenach parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu. c Stan w dniu 31 XII. d Grunt pokryty roślinnością leśną (uprawami leśnymi) lub przejściowo jej pozbawiony. e Według bilansu geodezyjnego.

Dział I**WARUNKI NATURALNE****TABL. 1. POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE WOJEWÓDZTWA**

WYSZCZEGÓLNIENIE	W stopniach i minutach	W kilometrach
Najdalej wysunięte punkty granicy województwa:		
na północ (szerokość geograficzna północna)	53°07'	x
na południe (szerokość geograficzna północna)	51°21'	x
na zachód (długość geograficzna wschodnia)	14°32'	x
na wschód (długość geograficzna wschodnia)	16°25'	x
Rozciągłość:		
z południa na północ	1°46'	195,8
z zachodu na wschód	1°53'	129,5

TABL. 2. POWIERZCHNIA I GRANICE WOJEWÓDZTWA W 2011 R.
Stan w dniu 1 I

WYSZCZEGÓLNIENIE	W liczbach bezwzględnych	W odsetkach
Powierzchnia w km ²	13988	x
Długość granic w km:	939	100,0
z Niemcami	199	21,2
z województwem zachodniopomorskim	217	23,1
z województwem wielkopolskim	292	31,1
z województwem dolnośląskim	231	24,6

TABL. 3. UKŁAD PIONOWY POWIERZCHNI

WYSZCZEGÓLNIENIE	Nazwa	Jednostka administracyjna (gmina)	Wzniesienie nad poziom morza w m
Najwyżej położony punkt	Góra Żarska	Żary	226,9
Najniżej położony punkt	Dno doliny Odry	Kostrzyn nad Odrą	10,0
Najwyżej położona miejscowość	Łaz	Żary	174,8
Najniżej położona miejscowość	Jamno	Słońsk	12,5

Źródło: Departament Geodezji i Gospodarki Nieruchomościami Urzędu Marszałkowskiego w Zielonej Górze.

TABL. 4. WIEKSZE RZEKI

RZEKI	Recipient ^a	Długość całkowita ^b	W tym na terenie województwa ^c
		w km	
Odra	Morze Bałtyckie	840	203
Warta	Odra	795	114
Noteć	Warta	391	45
Bóbr	Odra	279	118
Nysa Łużycka	Odra	246	120
Drawa	Noteć	192	43
Obra	Warta	171	85
Kwisa	Bóbr	127	18
Czarna Wielka	Bóbr	70	20
Lubsza	Nysa Łużycka	66	66
Szprotawa	Bóbr	58	20
Pliszka	Odra	60	60
Śląska Ochla	Odra	38	38
Ilanka	Odra	54	54

a Rzeka lub zbiornik wodny, do którego uchodzi dopływ. b Źródło: „Atlas podziału hydrograficznego Polski”, Warszawa 2005. c Źródło: dane Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Zielonej Górze.

TABL. 5. WIEKSZE I GŁĘBSZE JEZIORA

JEZIORA	Jednostka administracyjna (miasto, gmina)	Powierzchnia lustra wody w ha	Objętość jeziora w tys. m ³	Głębokość maksymalna w m
WEDŁUG POWIERZCHNI				
Sławskie	Sława	817,3	442664,8	12,3
Osiek z Ogardzką Odnogą ...	Dobiegiew	532,9	53316,7	35,3
Niesłysz (Niesulickie)	Lubrza	486,2	34457,6	34,7
Ostrowiec k/Głuska	Dobiegiew	387,6	36433,1	28,5
Lubikowskie	Przytoczna	314,7	34842,1	35,5
Lubniewsko (Nakońskie)	Lubniewice	240,4	12412,8	15,1
Wojnowskie	Babimost, Kargowa	228,9	7565,1	9,7
Chłop k/Pszczewa	Pszczew	227,8	20579,6	23,0
Paklicko Wielkie	Świebodzin	196,0	15823,3	22,5

TABL. 5. WIĘKSZE I GŁĘBSZE JEZIORA (cd.)

JEZIORA	Jednostka administracyjna (miasto, gmina)	Powierzchnia lustra wody w ha	Objętość jeziora w tys. m ³	Głębokość maksymalna w m
WEDŁUG POWIERZCHNI (dok.)				
Wielkie (Obrzańskie)	Trzciel	188,7	4087,1	3,7
Trześniowskie (Ciecz)	Łągów	185,7	35919,8	58,8
Radęcino	Dobiegniew	174,4	7341,2	15,0
Lipie	Strzelce Krajeńskie	174,0	22202,9	42,0
Szarcz (Szarzeńskie)	Pszczew	169,8	13465,8	14,5
Rudno (Rudzieńskie, Orchowe)	Kolsko, Wolsztyn ^a	163,0	6590,4	9,1
Jańsko	Bobrowice	153,3	1073,1	2,9
Lutol	Trzciel	152,5	2746,2	9,0
Marwicko (Roztocz)	Lubiszyn	140,3	4853,6	12,4
Wielgie (Dobiegniewskie)	Dobiegniew	136,9	3077,6	6,8
Lubiąż	Lubniewice	130,5	6075,1	12,8
Wilkowskie	Świebodzin	130,5	11701,8	23,7
Głębokie k/Międzyrzecz	Międzyrzecz	124,9	11530,4	25,3
Bukowieckie (Borowy Młyn)	Międzyrzecz	103,3	1956,5	3,6
Wielicko	Torzym	103,2	1569,9	3,5
Lubiewo (Łubowo)	Drezdenko	101,9	6125,4	15,4
Lubowo (Morawy)	Drezdenko	100,1	4052,7	8,0
WEDŁUG GŁĘBOKOŚCI MAKSYMALNEJ				
Trześniowskie (Ciecz)	Łągów	185,7	35919,8	58,8
Lipie	Strzelce Krajeńskie	174,0	22202,9	42,0
Jelito (Giełt)	Krosno Odrzańskie	49,9	4937,8	36,3
Buszno	Sulęcín	51,4	6273,9	36,0
Lubikowskie	Przytoczna	314,7	34842,1	35,5
Osiek (Chomętowskie)	Dobiegniew	532,9	53316,7	35,3
Krajnik (Trzciniac, Żurawie)	Lubniewice	40,3	4370,0	35,2
Lubie k/Lubrzy	Lubrza	28,4	3697,1	35,0
Niesłysz (Niesulickie)	Lubrza	486,2	34457,6	34,7
Słowa	Strzelce Krajeńskie	62,1	9141,4	31,7
Wielkie k/Witnicy	Witnica	52,3	5795,8	29,3
Ostrowiec k/Głuska	Dobiegniew	387,6	36433,1	28,5
Słowie (Sława, Wołogoszcz Duży)	Dobiegniew	92,5	12457,0	28,3
Czarne k/Głuska	Dobiegniew	19,1	2137,7	26,5
Cisie (Czyste)	Bledzew	39,2	3788,4	26,1
Głębokie k/Międzyrzecz	Międzyrzecz	124,9	11530,4	25,3

^a w Województwo wielkopolskie.

TABL. 5. WIEKSZE I GŁĘBSZE JEZIORA (dok.)

JEZIORA	Jednostka administracyjna (miasto, gmina)	Powierzchnia lustra wody w ha	Objętość jeziora w tys. m ³	Głębokość maksymalna w m
WEDŁUG OBJĘTOŚCI				
Osiek (Chomętowskie)	Dobiegniew	532,9	53316,7	35,3
Sławskie	Sława	817,3	42664,8	12,3
Ostrowiec k/Głuska	Dobiegniew	387,6	36433,1	28,5
Trześniowskie (Ciecz)	Łągów	185,7	35919,8	58,8
Lubikowskie.	Przytoczna	314,7	34842,1	35,5
Niesłysz (Niesulickie)	Lubrza	486,2	34457,6	34,7
Lipie.	Strzelce Krajeńskie	174,0	22202,9	42,0
Chłop k/Pszczewa.	Pszczew	227,8	20579,6	23,0
Paklicko Wielkie	Świebodzin	196,0	15823,3	22,5
Szarcz (Szarzeńskie)	Pszczew	169,8	13465,8	14,5
Słowie (Sława, Wologoszcz Duży)	Dobiegniew	92,5	12457,0	28,3
Lubniewsko (Nakońskie)	Lubniewice	240,4	12412,8	15,1
Wilkowskie	Świebodzin	130,5	11701,8	23,7
Głębokie k/Międzyrzecza	Międzyrzecz	124,9	11530,4	25,3

Źródło: dane Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Zielonej Górze.

TABL. 6. DANE METEOROLOGICZNE

WYSZCZEGÓLNIENIE	Gorzów Wlkp.	Zielona Góra
Temperatury w °C średnie ^a :		
1971-2000	8,6	8,5
1991-2000	9,0	8,8
2001-2005	9,2	9,1
2001-2010	9,3	9,2
2011	9,7	9,7
skrajnie w okresie 1971-2011		
maksimum	37,4	36,8
minimum	-24,6	-22,2
amplitudy temperatur skrajnych . . .	62,0	59,0
Roczne sumy opadów w mm średnie ^a :		
1971-2000	531	572
1991-2000	541	598
2001-2005	553	553
2001-2010	572	591
2011	544	576
Średnia prędkość wiatru w m/s		
2011	2,7	3,2
Ustłonecznienie w h		
2011	2093	1937
Średnie zachmurzenie w oktantach ^b		
2011	5,0	4,7

^a Dane za okresy wieloletnie dotyczą średnich rocznych z tych okresów. ^b Stopień zachmurzenia nieba (niebo bez chmur) do 8 (niebo całkowicie pokryte chmurami).

Źródło: dane Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej.

Dział II

WYKORZYSTANIE I OCHRONA POWIERZCHNI ZIEMI I GLEBY. KOPALINY

Uwagi metodyczne

Dane o stanie i zmianach w ewidencyjnym przeznaczeniu gruntów opracowano na podstawie rocznych wykazów gruntów wprowadzonych rozporządzeniami Ministrów: Rolnictwa oraz Gospodarki Komunalnej z dnia 20 II 1969 r. w sprawie ewidencji gruntów (MP. Nr 11, poz. 98), od 1997 r. – Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa oraz Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 17 XII 1996 r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków (Dz. U. Nr 158, poz. 813), a od 2002 r. Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa z dnia 29 III 2001 r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków (Dz. U. Nr 38, poz. 454). W kolejnych rozporządzeniach klasyfikacje zaliczenia gruntów do poszczególnych użytków gruntowych były zmieniane m. in. ze względu na potrzebę dostosowywania do standardów międzynarodowych. Od danych za 1997 r. wykazy gruntów sporządzają Główny Urząd Geodezji i Kartografii oraz wojewódzkie wydziały geodezji i gospodarki gruntami. Dane te prezentowane są według powierzchni geodezyjnej.

Ewidencja gruntów (Dz. U. z 2001 r. Nr 38, poz. 454) wprowadziła różnice zakresowe w stosunku do lat poprzednich polegające głównie na włączeniu do użytków rolnych: gruntów rolnych zabudowanych (dotychczas ujmowanych w pozycji „grunty zabudowane i zurbanizowane”), gruntów pod stawami (ujmowanych w pozycji „wody śródlądowe stojące”) oraz rowów (które stanowiły odrębną pozycję). Dane według wymienionej ewidencji o:

- **użytkach rolnych** dotyczą:
 - **gruntów ornych, sadów, łąk i pastwisk trwałych, gruntów rolnych zabudowanych zajętych pod budynki mieszkalne oraz inne budynki i urządzenia budowlane służące produkcji rolniczej**, nie wyłączając produkcji rybnej oraz przetwórstwa rolno-spożywczego (kotłownie, komórki, garaże, szopy, stodoły, wiaty, spichlerze, budynki inwentarskie, place składowe i manewrowe w obrębie zabudowy itp.), a także **ogródków przydomowych** w gospodarstwach rolnych, **gruntów pod stawami** obejmującymi zbiorniki wodne (z wyjątkiem jezior i zbiorników zaporowych z urządzeniami do regulacji poziomu wód) wyposażone w urządzenia hydrotechniczne, nadające się do chowu, hodowli i przetrzymywania ryb obejmujące powierzchnię ogroblowaną wraz z systemem rowów oraz z terenami przyległymi do stawów i z nimi związane, a należącymi do obiektu stawowego, **gruntów pod rowami** do których zalicza się otwarte rowy pełniące funkcję urządzeń melioracji wodnych dla gruntów wykorzystywanych do produkcji rolniczej.
- **gruntach leśnych oraz zadrzewionych i zakrzewionych** dotyczą:
 - **lasów** do których zalicza się grunty określone jako „las” w ustawie z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2005 r. Nr 45, poz. 435, z późniejszymi zmianami),
 - **gruntów zadrzewionych i zakrzewionych**, do których zalicza się grunty porośnięte roślinnością leśną, których pole powierzchni jest mniejsze od 0,1000 ha, a także: śródpolne skupiska drzew i krzewów niezaliczone do lasów, tereny torfowisk, pokrytych częściowo kępami krzewów i drzew karłowatych, grunty porośnięte wikliną w stanie naturalnym i krzewiastymi formami wierzb w dolinach rzek i obniżeniach terenu, przylegające do wód powierzchniowych grunty porośnięte drzewami lub krzewami, stanowiące biologiczną, strefę ochronną cieków i zbiorników wodnych, jary i wąwozy pokryte drzewami i krzewami naturalnie lub sztucznie w celu zabezpieczenia przed erozją, niezaliczone do lasów, wysypiska kamieni i gruzowiska porośnięte drzewami i krzewami, zadrzewione i zakrzewione tereny nieczynnych cmentarzy, poza zwartymi kompleksami lasów, skupiska drzew i krzewów mające charakter parku, niewyposażone w urządzenia i budowle dla rekreacji i wypoczynku.

- **gruntach pod wodami** dotyczą:
 - **gruntów pod morskimi wodami wewnętrznymi**,
 - **gruntów pod wodami powierzchniowymi płynącymi**, do których zalicza się grunty pod wodami płynącymi w rzekach, potokach górskich, kanałach i innych ciekach, o przepływach stałych lub okresowych oraz źródła, z których ciekі biorą początek, a także grunty pod wodami znajdującymi się w jeziorach i zbiornikach sztucznych, z których ciekі wypływają lub do których wpływają,
 - **gruntów pod wodami powierzchniowymi stojącymi**, do których zalicza się grunty pod wodami w jeziorach i zbiornikach innych niż określone powyżej,
- **gruntach zabudowanych i zurbanizowanych** dotyczą:
 - **terenów mieszkaniowych**, do których zalicza się grunty zajęte pod budynki mieszkalne, urządzenia funkcjonalnie związane z budynkami mieszkalnymi (podwórza, dojazdy, przejścia, przydomowe place gier i zabaw itp.), a także ogródki przydomowe,
 - **terenów przemysłowych** do których zalicza się grunty zajęte pod budynki i urządzenia służące produkcji przemysłowej, a także ujęcia wody, oczyszczalnie ścieków, stacje transformatorowe, czynne hałdy i wysypiska, urządzenia magazynowo-składowe, bazy transportowe i remontowe itp.,
 - **innych terenów zabudowanych** do których zalicza się grunty zajęte pod budynki i urządzenia związane z administracją, służbą zdrowia, handlem, kultem religijnym, rzemiosłem, usługami, nauką, oświatą, kulturą i sztuką, wypoczynkiem, łącznością itp., czynne cmentarze, grzebowiska zwierząt oraz inne grunty zabudowane (nie ujęte w pozycjach dotyczących terenów mieszkaniowych i przemysłowych),
 - **zurbanizowanych terenów niezabudowanych** do których zalicza się grunty niezabudowane, ale przeznaczone w planach zagospodarowania przestrzennego pod zabudowę, wyłączone z produkcji rolniczej i leśnej,
 - **terenów rekreacyjno-wypoczynkowych** do których zalicza się nie zajęte pod budynki:
 - tereny ośrodków wypoczynkowych, zabaw dziecięcych, plaże, urządzone parki, skwery, zieleńce (poza pasami ulic),
 - tereny o charakterze zabytkowym: ruiny zamków, grodziska, kurhany, pomniki przyrody itp.,
 - tereny sportowe: stadiony, boiska sportowe, skocznie narciarskie, tory saneczkowe, strzelnice sportowe, kąpieliska itp.,
 - tereny spełniające funkcje rozrywkowe: lunaparki, wesołe miasteczka itp.,
 - ogrody zoologiczne i botaniczne,
 - tereny zieleni nieurządzonej nie zaliczone do lasów oraz gruntów zadrzewionych i zakrzewionych.
 - **terenów komunikacyjnych** do których zalicza się grunty zajęte pod:
 - drogi: krajowe, wojewódzkie, powiatowe, gminne, w osiedlach mieszkaniowych, dojazdowe do gruntów rolnych i leśnych oraz do obiektów użyteczności publicznej; place postojowe i manewrowe przy dworcach kolejowych, autobusowych i lotniczych, portach morskich i rzecznych, i innych oraz ogólnodostępne dojazdy do ramp wyładowniczych i placów składowych,
 - tereny kolejowe,
 - inne tereny komunikacyjne obejmujące: porty lotnicze i inne budowle oraz urządzenia służące komunikacji lotniczej, urządzenia portowe, przystanie obiekty i budowle służące komunikacji wodnej, naziemne obiekty, budowle i urządzenia górskich kolei linowych, torowiska tramwajowe poza pasami ulic i dróg, a także obiekty i urządzenia związane z komunikacją miejską, urządzone parkingi poza lasami państwowymi, dworce autobusowe, wały ochronne wód przystosowane do ruchu kołowego.

- **użytków kopalnych** dotyczą gruntów zajętych przez czynne odkrywkowe kopalnie, w których odbywa się wydobywanie kopaliny.
- **użytkach ekologicznych** dotyczą prawnie chronionych pozostałości ekosystemów, takich jak: naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne „oczka wodne”, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce itp. Użytki ekologiczne określa się na podstawie rozporządzenia właściwego wojewody lub uchwały właściwej rady gminy, podjętych na podstawie przepisów o ochronie przyrody.
- **nieużytkach** dotyczą:
 - niezakwalifikowanych do użytków ekologicznych: bagna (błota, topieliska, trzęsawiska, moczary, rojsty), piaski (piaski ruchome, plaże nieurządzone, piaski nadbrzeżne, wydmy), naturalne utwory fizjograficzne, takie jak: urwiska, strome stoki, uskoki, skały, rumowiska,
 - nieprzeznaczonych do rekultywacji wyrobisk po wydobywaniu kopaliny.
- **terenach różnych** dotyczą wszystkich pozostałych gruntów, których nie można zaliczyć do innych użytków, takich jak: grunty przeznaczone do rekultywacji oraz niezagospodarowane grunty zrekultywowane, wały ochronne nieprzystosowane do ruchu kołowego. Do terenów przeznaczonych do rekultywacji zalicza się zdegradowane lub zdewastowane grunty, takie jak: nieczynne hałdy, wysypiska, zapadliska, tereny po działalności przemysłowej i górniczej oraz po poligonach wojskowych, dla których właściwe organy zatwierdziły projekty rekultywacji.

Klasy bonitacyjne użytków rolnych określają jakość użytku rolnego pod względem jego przydatności do produkcji rolniczej. Klasa I określa najwyższą wartość rolniczą, a klasa VI najniższą. Grunty orne oraz pastwiska zaliczone do klasy VI z odpowiednim symbolem RZ (grunty orne) lub PsZ (pastwiska) są to grunty, które ze względu na niską jakość zostały uznane w toku gleboznawczej klasyfikacji gruntów za nieprzydatne do uprawy i przeznaczone do zalesienia.

Ochrona gruntów rolnych i leśnych w myśl tej ustawy polega na:

- ograniczeniu przeznaczania ich na cele nierolnicze lub nieleśne,
- zapobieganiu procesom degradacji i dewastacji gruntów rolnych i leśnych oraz szkodom w produkcji rolniczej lub leśnej oraz w drzewostanach powstającym wskutek działalności nierolniczej lub nieleśnej,
- zapobieganiu procesom degradacji i dewastacji gruntów rolnych oraz szkodom w produkcji rolniczej, powstającym wskutek działalności nierolniczej i ruchów masowych ziemi,
- rekultywacji i zagospodarowaniu gruntów na cele rolnicze,
- zachowaniu torfowisk i oczek wodnych jako naturalnych zbiorników wodnych,
- przywracaniu i poprawianiu wartości użytkowej gruntom, które utraciły charakter gruntów leśnych wskutek działalności nieleśnej, a także na zapobieganiu obniżania produktywności gruntów leśnych.

Dane nie uwzględniają ubytku gruntów rolnych niezwiązanego ze zmianą właściciela, np. ubytku tych gruntów w ramach rozwoju budownictwa indywidualnego na gruntach własnych gospodarstw rolnych.

Dane o **gruntach rolnych i leśnych wyłączonych na cele nierolnicze i nieleśne** dotyczą gruntów, za które pobrano należności i opłaty w trybie ustawy z dnia 3 II 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (jednolity tekst, DZ.U.2004 Nr 121, poz. 1266, z późniejszymi zmianami). Ustawa ta chroni wszystkie grunty rolne zaliczone do klas bonitacyjnych I-III oraz grunty rolne klas bonitacyjnych IV-VI wytworzone z gleb organicznych. W 2009 r. przepisy ustawy nie stosuje się do gruntów rolnych, stanowiących użytki rolne, położonych w granicach administracyjnych miast.

Dane o **gruntach zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji i zagospodarowania** dotyczą gruntów, które utraciły całkowicie wartości użytkowe (grunty zdewastowane) oraz gruntów, których wartość użytkowa zmalała w wyniku pogorszenia się warunków przyrodniczych lub wskutek zmian środowiska oraz działalności przemysłowej, a także wadliwej działalności rolniczej. Zostały one zaewidencjonowane w oparciu o kryteria i zasady określone w odpowiednich ustawach o ochronie gruntów rolnych i leśnych.

Rekultywacja gruntów polega na nadaniu lub przywróceniu gruntom zdegradowanym lub zdewastowanym wartości użytkowych lub przyrodniczych przez właściwe ukształtowanie rzeźby terenu, poprawienie właściwości fizycznych i chemicznych, uregulowaniu stosunków wodnych, odtworzenie gleb, umocnienie skarp oraz odbudowanie lub zbudowanie niezbędnych dróg. Grunty zrekultywowane podlegają zagospodarowaniu, czyli rolniczemu, leśnemu lub innemu rodzajowi użytkowania.

Melioracje wodne szczegółowe obejmują: cieki wodne naturalne i sztuczne odwadniające i nawadniające o szerokości dna do 1,5 m w ich dolnym biegu oraz rurociągi o średnicy do 1 m z wyjątkiem rurociągów o średnicy większej niż 0,4 m na odcinkach przebiegających przez zabudowane tereny wsi i miast, groble na obszarach nawadnianych, drenowania, deszczownie wraz z pompami przenośnymi, stawy rybne i inne podobne urządzenia. Melioracje scharakteryzowano powierzchnią zmeliorowanych gruntów oraz łąk i pastwisk zagospodarowanych według rodzajów melioracji szczegółowych.

Erozja gleb to proces niszczenia (zmywania, żłobienia, wywiewania) wierzchniej warstwy gleby wywołany siłą wiatru i płynącej wody. Erozję gleb przyspiesza działalność gospodarcza człowieka: nadmierny wyrąb lasów, niszczenie szaty roślinnej, nieprawidłowa uprawa gruntów i dobór roślin uprawnych, odwadnianie bagien itp. w zależności od bezpośredniego czynnika sprawczego wyróżnia się erozję: wietrzną (eoliczną), wodną, wodnogravitacyjną (ruchy masowe) oraz uprawową. Masowo występuje erozja wietrzna oraz wodna (powierzchniowa i wąwozowa).

Erozja wietrzna (eoliczna) polega na wywiewaniu odspojonych cząstek gruntu, a następnie ich przemieszczaniu, sortowaniu i osadzaniu.

Zagrożenie gleb erozją wietrzną ocenia się przy pomocy 3-stopniowej skali, uwzględniając rzeźbę terenu, pokrycie powierzchni roślinnością (lesistość) oraz rodzaj gleby. Najbardziej narażone na erozję wietrzną są piaski luźne drobnoziarniste i utwory murszowe, na których silne zagrożenie występuje już nawet w terenie płaskim o lesistości 25%.

Erozja wodna polega na zmywaniu i wymywaniu cząstek gleby. W przypadku, gdy niewielki spływ wody po zboczu powoduje jedynie rozbryzgi i splukiwanie odspojonych frakcji gleby ma miejsce **erozja wodna powierzchniowa**, natomiast gdy przy silnym spływie wody powstają rozmywy o głębokości ponad 2 m mówimy o **erozji wąwozowej**.

Dane o **odczynie gleb oraz potrzebie wapnowania** pochodzą z badań Okręgowej Stacji Chemiczno-Rolniczej. Oceny odczynu dokonano na podstawie liczb granicznych zawartych w polskich normach PN-ISO 10390 (pH).

NDP – najwyższe dopuszczalne poziomy pozostałości pestycydów w żywności i paszy pochodzenia roślinnego i zwierzęcego oraz na ich powierzchni, określone są w Rozporządzeniu (WE) nr 396/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23.02.2005 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych poziomów pozostałości pestycydów w żywności i paszy pochodzenia roślinnego i zwierzęcego oraz na ich powierzchni, zmieniające dyrektywę Rady nr 91/414/EWG (Dz. UE. L 70 z dnia 16.03.2005 r., z późniejszymi zmianami).

Zgodnie z art. 76 ust.1 ustawy z dnia 18.12. 2003 r. o ochronie roślin (Dz.U. z 2008 nr 133 poz. 849) środki ochrony należy stosować sprzętem sprawnym technicznie, który użyty zgodnie z przeznaczeniem zapewnia skuteczne zwalczanie organizmów szkodliwych i nie spowoduje zagrożenia zdrowia człowieka, zwierząt i środowiska. **Opryskiwacze** ciągnikowe i samobieżne polowe lub sadownicze są poddawane okresowym badaniom ich sprawności technicznej w jednostkach organizacyjnych upoważnionych przez wojewódzkiego inspektora lub jednostkach organizacyjnych

upoważnionych do przeprowadzania badań opryskiwaczy i potwierdzania ich sprawności technicznej w innym państwie członkowskim, państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) — stronie umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, albo państwie, które zawarło ze Wspólnotą Europejską i jej państwami członkowskimi umowę regulującą swobodę przedsiębiorczości, na podstawie przepisów obowiązujących w tym państwie.

Dane na temat **stanu rolnictwa ekologicznego** zostały opracowane na podstawie wykazów producentów przekazanych przez upoważnione jednostki certyfikujące, zgodnie z art. 9 ust. 1 pkt 32 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz. U. Nr 93, poz. 312, z późniejszymi zmianami) do Głównego Inspektora Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, w zakresie określonym Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 grudnia 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wzoru formularza wykazu producentów podlegających kontroli upoważnionej jednostki certyfikującej (Dz.U. z 2007 r. Nr 241, poz. 1768).

PROW (Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich) – realizacja celów, priorytetów i zasad, na podstawie których są wspierane działania na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

Integrowana produkcja (IP) to nowoczesny i rozwijający się system uprawy, który uwzględni oczekiwania odbiorców w stosunku nie tylko do atrakcyjnie wyglądających owoców, warzyw i innych płodów rolnych, ale również produktów o wysokich walorach jakościowych. System integrowanej produkcji umożliwia uzyskanie płodów rolnych o najwyższych wartościach biologicznych i odżywczych oraz bezpiecznych dla zdrowia ludzi. W ramach systemu Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa (PIORiN) kontroluje cały proces produkcyjny aż do chwili zbiorów. Produkty roślinne poddawane są również ścisłej kontroli pod kątem pozostałości środków ochrony roślin, nawozów oraz innych substancji niebezpiecznych dla zdrowia.

Podobnie istotną kwestią jak bezpieczeństwo żywności jest propagowanie ochrony środowiska. Intensyfikacja produkcji rolniczej tworzy ogromne zagrożenie dla otaczającej przyrody. IP uwzględnia cele ekologiczne takie jak ochronę krajobrazu rolniczego oraz różnorodności biologicznej. Podstawą systemu IP są prawidłowo dobrane elementy tj.: poprawny płodozmian i agrotechnika, racjonalne nawożenie oparte na rzeczywistym zapotrzebowaniu roślin oraz stosowanie w uzasadnionych sytuacjach środków ochrony roślin jak najmniej zagrażających zdrowiu ludzi i zwierząt oraz środowisku naturalnemu. Produkcję tę regulują przepisy ustawy o ochronie roślin z dnia 18 grudnia 2003 r. ((tekst jednolity: Dz. U. z 2008 r. Nr 133, poz. 849) oraz rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 16 grudnia 2010 r. w sprawie integrowanej produkcji (Dz. U. z 2010 r. Nr 256, poz. 1722). Nadzór oraz certyfikacja integrowanej produkcji została powierzona Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa. W dniu 14 czerwca 2007 r. decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi integrowana produkcja w rozumieniu art. 5 ust. 1 ustawy o ochronie roślin została uznana za krajowy system jakości żywności. Producenci, którzy uzyskają urzędową certyfikację, mają prawo posługiwania się certyfikatem oraz oznaczania produktów zastrzeżonym znakiem (logo) integrowanej produkcji.

TABL. 1 (7). **POWIERZCHNIA GEODEZYJNA WOJEWÓDZTWA WEDŁUG KIERUNKÓW WYKORZYSTANIA**

Stan w dniu 1 I

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011			
	ogółem			powierzchnia ewidencyjna		powierzchnia wyrównawcza
				ogółem	na 1 mieszkańca ^a	
w ha						
OGÓŁEM	1398788	1398788	1398788	1396614	1,37	2174
Użytki rolne	571053	568949	567814	566772	0,55	1042
w tym:						
grunty orne	406426	404938	403984	403160	0,39	824
sady	2826	2841	2819	2826	0,00	-7
użytki zielone	137693	137248	137076	136855	0,13	221
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	715518	716161	716955	715863	0,70	1092
Grunty pod wodami	24727	24964	24986	24967	0,02	19
Grunty zabudowane i zurbanizowane	60038	61998	62413	62408	0,06	5
w tym tereny:						
komunikacyjne	37546	39156	39218	39176	0,04	42
mieszkaniowe	8271	8392	8591	8595	0,01	-4
użytki kopalne	731	729	718	724	0,00	-6
Użytki ekologiczne	2743	2795	2884	2881	0,00	3
Nieużytki	17576	17454	17285	17269	0,02	16
Tereny różne	7133	6467	6451	6454	0,01	-3

a Stan ludności w dniu 31 XII 2011.

Źródło: dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego.

TABL. 2 (8). **POWIERZCHNIA GEODEZYJNA TERENÓW MIEJSKICH I WIEJSKICH W 2011 R.**

Stan w dniu 1 I

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Tereny	
		miejskie	wiejskie
Powierzchnia w ha	1398788	64498	1334290
w % ogółem	100,0	4,6	95,4
na 1 mieszkańca	1,37	0,10	3,56

Źródło: dane Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego.

TABL. 3 (9). UŻYTKI ROLNE^a WEDŁUG KLAS BONITACYJNYCH W 2000 R.

Stan w dniu 1 I									
WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Klasy bonitacyjne							
		I	II	III	IV	V	VI		grunty nie objęte klasyfikacją gleboznawczą
							razem	w tym VIz	
W ha									
OGÓŁEM	551862	4	2057	89185	224356	152889	83075	2470	296
Grunty orne	408952	1	1752	74428	150993	111652	69942	2182	184
Sady	3801	1	27	1266	1345	785	376	1	1
Łąki trwałe	101952	-	212	9950	56244	28460	7079	-	7
Pastwiska trwałe	37157	2	66	3541	15774	11992	5678	287	104
W ODSETKACH									
OGÓŁEM	100,0	0,0	0,4	16,2	40,6	27,7	15,0	0,4	0,1
Grunty orne	100,0	0,0	0,4	18,2	36,9	27,3	17,2	0,5	0,0
Sady	100,0	0,0	0,7	33,3	35,4	20,7	9,9	0,0	0,0
Łąki trwałe	100,0	-	0,2	9,8	55,2	27,9	6,9	-	0,0
Pastwiska trwałe	100,0	0,0	0,2	9,5	42,5	32,2	15,3	0,8	0,3

a Według granic administracyjnych.

Źródło: dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii i Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego.

TABL. 4 (10). POWIERZCHNIA GRUNTÓW UGOROWANYCH NA GRUNTACH ORNYCH

Stan w czerwcu			
WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Powierzchnia w tys. ha	27,2	21,5	26,9
w tym gospodarstwa indywidualne	16,6	12,3	17,4
Z ogółem w % powierzchni gruntów ornych	7,7	7,1	7,6

TABL. 5 (11). GRUNTY ROLNE I LEŚNE WYŁĄCZONE NA CELE NIEROLNICZE I NIELEŚNE

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
	w ha		
OGÓŁEM	137	103	81
Grunty: rolne ^a	95	73	59
leśne	42	30	22
WEDŁUG RODZAJÓW GRUNTÓW			
Użytki rolne	41	36	33
klasy bonitacyjne:			
mineralne:			
I-II	-	-	1
III	12	6	9
IV	29	23	21
organiczne:			
IV	-	4	2
V-VI	-	3	-
Pozostałe grunty rolne	54	37	26
Grunty leśne	42	30	22
WEDŁUG KIERUNKÓW WYŁĄCZENIA ^b			
Na tereny:			
osiedlowe	78	56	57
przemysłowe	33	24	9
komunikacyjne	3	7	7
Pod użytki kopalne	12	10	8
Na inne cele	10	6	1

a Użytki rolne pochodzenia mineralnego i organicznego. b W trybie obowiązujących przepisów prawnych o ochronie gruntów rolnych i leśnych.

Źródło: w zakresie gruntów rolnych wyłączonych w trybie przepisów prawnych o ochronie gruntów rolnych – dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi; w zakresie leśnych – dane Ministerstwa Środowiska.

TABL. 6 (12). **GRUNTY ZDEWASTOWANE I ZDEGRADOWANE WYMAGAJĄCE REKULTYWACJI I ZAGOSPODAROWANIA ORAZ GRUNTY ZREKULTYWOWANE I ZAGOSPODAROWANE**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
	w ha		
Grunty zdezastowane i zdegradowane (stan w dniu 31 XII) . . .	1560	1538	1510
Grunty zrehabilitowane (w ciągu roku)	15	32	73
w tym na cele:			
rolnicze	2	12	56
leśne	13	18	6
Grunty zagospodarowane (w ciągu roku)	1	1	-
w tym na cele leśne	1	-	-

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

TABL. 7 (13). **GRUNTY ZDEWASTOWANE I ZDEGRADOWANE WYMAGAJĄCE REKULTYWACJI WEDŁUG POLSKIEJ KLASYFIKACJI DZIAŁALNOŚCI**

Stan w dniu 31 XII

LATA	Ogółem	W wyniku działalności w zakresie				
		górnictwa i kopalnictwa surowców		produkcji metali	zaopatrywania w energię, gaz i wodę	innej
		energetycznych	innych niż energetyczne			
w ha						
2009	1560	47	1088	9	42	374
2010	1538	49	1073	9	45	362
2011	1510	50	1115	-	45	300

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

TABL. 8 (14). **GRUNTY ZDEWASTOWANE I ZDEGRADOWANE WYMAGAJĄCE REKULTYWACJI WEDŁUG PODREGIONÓW I POWIATÓW**

Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE		Grunty wymagające rekultywacji		
		ogółem	zdezastowane	zdegradowane
		w ha		
WOJEWÓDZTWO	2009	1560	880	680
	2010	1538	823	715
	2011	1510	795	715
Podregion gorzowski		674	482	192
Powiaty:				
Gorzowski ^a		168	168	-
Międzyrzecki		65	65	-
Ślubicki		198	6	192
Strzelecko-drezdenecki		125	125	-
Sulęciński		69	69	-
Miasto na prawach powiatu				
Gorzów Wlkp.		49	49	-
Podregion zielonogórski		836	313	523
Powiaty:				
Krośniński		111	-	111
Nowosolski		42	42	-
Świebodziński		68	68	-
Wschowski		34	-	34
Zielonogórski ^a		65	65	-
Żagański		140	98	42
Żarski		376	40	336

^a Łącznie z miastem na prawach powiatu.

Źródło: dane Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego.

TABL. 9 (15). **POWIERZCHNIA ZMELIOROWANYCH UŻYTKÓW ROLNYCH ORAZ SPÓŁKI WODNE**
Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
	w tys. ha		
OGÓŁEM w tys. ha	176,1	176,1	176,1
w % ogólnej powierzchni użytków rolnych	35,2	39,6	35,8
Grunty orne w tys. ha	105,0	105,0	105,0
w tym:			
zdrenowane	60,1	60,1	60,1
nawadniane	5,3	5,3	5,3
Łąki i pastwiska w tys. ha	71,1	71,1	71,1
w tym:			
zdrenowane	6,0	6,0	6,0
nawadniane	20,9	20,9	20,9
Spółki wodne			
liczba	45	45	45
grunty zmeliorowane w tys. ha	91,2	91,2	91,6

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

TABL. 10 (16). **POWIERZCHNIA ZMELIOROWANYCH UŻYTKÓW ROLNYCH WEDŁUG
PODREGIONÓW I POWIATÓW W 2011 R.**
Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Grunty orne			Łąki i pastwiska		
		razem	w tym		razem	w tym	
			zdrenowane	nawadniane		zdrenowane	nawadniane
w ha							
WOJEWÓDZTWO	176126	105023	60070	5254	71103	5961	20920
Podregion gorzowski	58162	27636	10534	4153	30526	904	12181
Powiaty:							
Gorzowski ^a	16746	6310	2448	907	10436	256	4097
Międzyrzecki	9900	5218	1323	660	4682	63	1418
Stubicki	11589	7622	1940	1439	3967	243	819
Strzelecko-drezdenecki	13085	5457	3294	784	7628	242	3565
Sulęciński	6842	3029	1529	363	3813	100	2282
Podregion zielonogórski	117964	77387	49536	1101	40577	5057	8739
Powiaty:							
Krośnieński	17133	9201	2155	330	7932	261	1019
Nowosolski	13407	9283	3747	498	4124	284	1053
Świebodziński	5556	2446	1446	27	3110	128	627
Wschowski	12148	8569	7498	-	3579	270	1074
Zielonogórski ^a	19324	10388	3473	76	8936	354	2159
Żagański	27826	22811	19017	107	5015	1566	649
Żarski	22570	14689	12200	63	7881	2194	2158

^a łącznie z miastem na prawach powiatu.

Źródło: dane Lubuskiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych w Zielonej Górze.

TABL. 11 (17). **URZĄDZENIA MELIORACJI WODNYCH PODSTAWOWYCH WEDŁUG PODREGIONÓW I POWIATÓW W 2011 R.**

Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	Rzeki	Kanały	Wały przeciwpowodziowe	Stacje pomp			Zbiorniki wodne		Budowle	Rurociągi w km
				razem	obszar oddziaływania w ha	wydajność w l/s	razem	pojemność użytkowa w dam ³		
	w km									
WOJEWÓDZTWO	1795	2025	816	44	77799	172705	5	7041	4281	12,8
Podregion gorzowski	299	1368	370	29	48118	109820	3	1541	1517	2,4
Powiaty:										
Gorzowski ^a	10	412	119	12	17617	56970	2	1371	333	-
Międzyrzecki	35	208	63	3	4069	6400	1	170	291	2,4
Ślubicki	74	174	84	5	8360	18940	-	-	289	-
Strzelecko-drezdenecki	66	312	61	3	11200	10850	-	-	138	-
Sulęciński	114	262	42	6	6872	16660	-	-	466	-
Podregion zielonogórski	1496	657	446	15	29681	62885	2	5500	2764	10,4
Powiaty:										
Krośniński	257	83	97	1	4000	12000	-	-	336	1,2
Nowosolski	112	134	111	5	3671	16380	-	-	395	0,9
Świebodziński	141	2	-	-	-	-	1	2600	120	1,7
Wschowski	67	15	8	-	-	-	-	-	49	-
Zielonogórski ^a	166	361	139	9	22010	34505	1	2900	714	3,9
Żagański	319	-	59	-	-	-	-	-	483	1,4
Żarski	434	62	32	-	-	-	-	-	667	1,3

a Łącznie z miastem na prawach powiatu.

Źródło: dane Lubuskiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych w Zielonej Górze.

TABL. 12 (18). **ZAGROŻENIE POTENCJALNE GLEB UŻYTKOWANYCH ROLNICZO ORAZ GRUNTÓW ROLNYCH I LEŚNYCH NIEKORZYSTNYM ODDZIAŁYWANIEM CZYNNIKÓW PRZYRODNICZYCH**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Powierzchnia zagrożona		Według stopnia zagrożenia					
	w km ²	w % powierzchni ogólnej	ślabe	średnie	silne	ślabe	średnie	silne
			w km ²			w % powierzchni ogólnej		
Zagrożenie gleb:								
erozją wietrzną	676	4,8	588	40	48	4,2	0,3	0,3
erozją wodną powierzchniową	3113,0	22,3	1650,1	1435,1	27,8	11,8	10,3	0,2
erozją wąwozową	1939,5	13,9	1859,2	67,8	12,5 ^a	13,3	0,5	0,1 ^a

a Silne i bardzo silne.

Źródło: dane Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa.

TABL. 13 (19). **WĄWOZY DROGOWE**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Gęstość wąwozów		
		ślaba	średnia	silna
Długość wąwozów w km	491,5	467,5	24,6	1,1
W % powierzchni ogółem	16,1	15,8	0,3	0,0

Źródło: „Erozja wąwozowa i metody zagospodarowania wąwozów”, Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa. Biblioteka Monitoringu Środowiska – Warszawa 1996 r.

TABL. 14 (20) **POŻARY W ROLNICTWIE**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Liczba pożarów:			
ogółem	1281	1038	1685
w tym:			
upraw rolnych, łąk, rżysk	99	102	42
nieużytków	937	728	1357
stert, stogów, brogów	120	93	126
budynków inwentarskich, hodowlanych, magazynowych (stodoły), szklarni	57	54	50

Źródło: dane Komendy Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej w Gorzowie Wlkp.

TABL. 15 (21). **STRUKTURA ODCZYNU GLEB W LATACH 2009-2011**

LICZBA PRÓBEK	Przebadana powierzchnia użytków rolnych w ha	Bardzo kwaśne pH <4,5	Kwaśne pH 4,6-5,5	Lekko kwaśne pH 5,6-6,5	Obojętne pH 6,6-7,2	Zasadowe pH >7,2
		w %				
32879	82529,37	13	34	37	11	5

Źródło: dane Okręgowej Stacji Chemiczno-Rolniczej w Gorzowie Wlkp.

TABL. 16 (22). **POTRZEBY WAPNOWANIA GLEB W LATACH 2009-2011**

LICZBA PRÓBEK	Przebadana powierzchnia użytków rolnych w ha	Konieczne	Potrzebne	Wskazane	Ograniczone	Zbędne
		w %				
32879	82529,37	15	18	21	20	26

Źródło: dane Okręgowej Stacji Chemiczno-Rolniczej w Gorzowie Wlkp.

TABL. 17 (23). **ZUŻYCIENIE NAWOZÓW SZTUCZNYCH I WAPNIOWYCH W PRZELICZENIU NA CZYSTY SKŁADNIK**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2008/2009	2009/2010	2010/2011			
	ogółem		sektor publiczny	sektor prywatny		
				razem	w tym gospodarstwa indywidualne	

W TYSIĄCACH TON

Nawozy sztuczne (NPK)	60,2	43,3	57,1	1,0	56,1	44,3
Azotowe (N)	35,6	26,5	32,2	0,6	31,6	25,6
Fosforowe (P ₂ O ₅)	11,3	7,5	11,8	0,2	11,6	9,2
Potasowe(K ₂ O)	13,3	9,3	13,2	0,3	12,9	9,5
Nawozy wapniowe ^a (CaO)	18,2	17,0	15,7	0,5	15,2	11,5

NA 1 ha UŻYTKÓW ROLNYCH^b w kg

Nawozy sztuczne (NPK)	120,4	95,6	115,9	27,5	123,4	112,8
Azotowe (N)	71,2	58,7	65,3	15,5	69,5	65,2
Fosforowe (P ₂ O ₅)	22,7	16,7	23,9	4,7	25,5	23,3
Potasowe(K ₂ O)	26,5	20,6	26,7	7,3	28,4	24,3
Nawozy wapniowe ^a (CaO)	36,4	37,8	31,9	13,5	33,5	29,2

^a Przeważnie w postaci wapna palonego, łącznie z wapnem defekacyjnym. ^b Nie uwzględniono gruntów niestanowiących gospodarstw rolnych.

TABL. 18 (24). **POZOSTAŁOŚCI ŚRODKÓW OCHRONY ROŚLIN W POBRANYCH PRÓBACH PŁODÓW ROLNYCH W 2011R.**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Nazwa substancji aktywnej	Wykryta zawartość substancji aktywnej w mg na kg	Najwyższy dopuszczalny poziom (NDP) w mg na kg
Liczba pobranych prób płodów rolnych ogółem - 100			
W tym stwierdzono nieprawidłowości polegające na:			
zastosowaniu niedozwolonego środka ochrony roślin w uprawie			
1 próba - pietruszka	azoksystrobina	0,05	1,00
1 próba - pieczarka	chloropiryfos	0,01	0,05
przekroczeniu najwyższego dopuszczalnego poziomu (NDP) w uprawie			
1 próba - rzepak	pirymifos	1,78	0,05

Źródło: dane Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Roślin i Nasiennictwa w Gorzowie Wlkp.

TABL. 19 (25). **KONTROLE PRZEPROWADZONE PRZEZ WOJEWÓDZKI INSPEKTORAT OCHRONY ROŚLIN I NASIENICTWA W 2011 R.**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Liczba kontroli	Liczba rekontroli	Liczba wydanych zaleceń pokontrolnych		
			ogółem	zrealizowanych	niezrealizowanych ^a
OGÓŁEM	1343	57	26	18	8
Obrót środkami ochrony roślin:					
hurtownie i punkty detaliczne	180	3	1	1	-
punkty niedozwolonej sprzedaży	23	-	-	-	-
obróty zaprawionym materiałem siewnym	5	-	-	-	-
jakość sprzedawanych środków	11	-	-	-	-
Stosowanie środków ochrony roślin w:					
gospodarstwach rolnych stosujących produkcję konwencjonalną	1015	54	25	17	8
gospodarstwach rolnych stosujących produkcję integrowaną	12	-	-	-	-
miejscach fumigacji	2	-	-	-	-
miejscach zaprawiania materiału siewnego	6	-	-	-	-
pozostałych miejscach stosowania środków ochrony roślin	47	-	-	-	-
Przeprowadzanie badań sprawności technicznej opryskiwaczy przez upoważnione jednostki	19	-	-	-	-
Prowadzenie szkoleń ustawowych przez upoważnione jednostki	23	-	-	-	-

a Sprawdzenie realizacji zaleceń następuje w roku sprawozdawczym i następnym.

Źródło: dane Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Roślin i Nasiennictwa w Gorzowie Wlkp.

TABL. 20 (26). SZKOLENIA PRZEPROWADZONE PRZEZ UPOWAŻNIONE JEDNOSTKI ORGANIZACYJNE

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Zakres szkolenia:			
obrót i konfekcjonowanie środków ochrony roślin			
liczba szkoleń	9	5	11
liczba wydanych zaświadczeń	81	40	100
stosowanie środków ochrony roślin			
liczba szkoleń	40	44	29
liczba wydanych zaświadczeń	1035	1118	743
integrowana produkcja			
liczba szkoleń	-	-	1
liczba wydanych zaświadczeń	-	-	18

Źródło: dane Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Roślin i Nasiennictwa w Gorzowie Wlkp.

TABL. 21 (27). ILOŚĆ PRZEPROWADZONYCH BADAŃ SPRAWNOŚCI TECHNICZNEJ OPRYSKIWACZY

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Liczba zewidencjonowanych opryskiwaczy ogółem	4604	4577	4643
opryskiwacze polowe	4492	4469	4532
opryskiwacze sadownicze	112	108	111
Liczba sprawnych opryskiwaczy (stan na koniec roku sprawozdawczego)	1352	981	1292

Źródło: dane Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Roślin i Nasiennictwa w Gorzowie Wlkp.

TABL. 22 (28). GOSPODARSTWA PROWADZĄCE PRODUKCJĘ METODAMI EKOLOGICZNYMI ORAZ PRZETWÓRNIE EKOLOGICZNE

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Ilość gospodarstw ogółem	579	833	1081
z certyfikatem	307	417	560
w okresie przestawiania	272	416	521
Powierzchnia ekologicznych gruntów rolnych ogółem w ha ...	30363,65	35796,81	44259,36
z certyfikatem	17851,10	19297,28	23867,23
w okresie przestawiania	125512,55	16499,53	20392,13
Liczba przetwórní	4	5	6

Źródło: dane Głównej Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych.

TABL. 23 (29). STRUKTURA WIELKOŚCI GOSPODARSTW EKOLOGICZNYCH

LATA	Powierzchnia gospodarstw ekologicznych w ha					
	<5	5-10	10-20	20-50	50-100	>100
2009	20,4	13,1	19,9	22,8	14,9	9,0
2010	11,6	15,4	21,8	23,8	17,4	10,0
2011	10,5	15,7	22,8	23,7	18,5	8,8

Źródło: dane Głównej Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych.

TABL. 24 (30). **REALIZACJA POSZCZEGÓLNYCH WARIANTÓW "PAKIETU ROLNICTWO EKOLOGICZNE" W RAMACH PROGRAMU ROLNO-ŚRODOWISKOWEGO DLA PROW^a W PERSPEKTYWIE 2004-2006 I 2007-2013**

KAMPANIA	PROW 2004-2006		PROW 2007-2013	
	liczba złożonych wniosków	liczba decyzji	liczba złożonych wniosków	liczba decyzji
2009	270	270	306	300
2010	170	165	668	645

a PROW - Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Źródło: dane Głównej Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych.

TABL. 25 (31). **INTEGROWANA PRODUKCJA**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Liczba:			
zgłoszonych gospodarstw	12	13	12
zgłoszonych upraw	23	13	14
wydanych certyfikatów	5	7	4
Z certyfikatem:			
powierzchnia w ha	10,2	17,1	6,4
produkcja w t.	206	152	77

Źródło: dane Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Roślin i Nasiennictwa w Gorzowie Wlkp.

TABL. 26 (32). **INTEGROWANA PRODUKCJA WEDŁUG GATUNKÓW W 2011 R.**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Liczba		Z certyfikatem	
	zgłoszonych upraw	wydanych certyfikatów	powierzchnia w ha	produkcja w tonach
Rośliny sadownicze: jabłka	2	-	-	-
Rośliny jagodowe: maliny	2	-	-	-
truskawki	9	4	6,4	77
porzeczka czarna ...	1	-	-	-

Źródło: dane Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Roślin i Nasiennictwa w Gorzowie Wlkp.

TABL. 27 (33). **ZASOBY I EKSPLOATACJA ZŁÓŻ TORFÓW**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Powierzchnia w ha:			
udokumentowanych zasobów ogółem	37780	37778	37778
trwałych użytków zielonych (z) według kompleksów glebowo-rolniczych ^a			
1z ^b	266	266	266
2z ^c	21511	21511	21511
3z ^d	12549	12549	12549
innych użytków rolnych	715	715	715
nieużytków rolnych	2739	2737	2737
Szacunkowe zasoby w mln m ³	484,4	529,6	529,6

a Określonych na podstawie waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej opracowanej przez Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa. b Użytki zielone w klasie gruntów bardzo dobre i dobre. c Użytki zielone w klasie gruntów średnie. d Użytki zielone w klasie gruntów słabe i bardzo słabe.

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Dział III

ZASOBY, WYKORZYSTANIE, ZANIECZYSZCZENIE I OCHRONA WÓD

Uwagi metodyczne

W dziale zawarto informacje dotyczące: zasobów wodnych i głównych kierunków ich wykorzystania, ścieków przemysłowych i komunalnych oraz stopnia ich oczyszczania, wyposażenia miast i wsi w instalacje wodne i oczyszczalnie ścieków, a także stanu czystości wód powierzchniowych (rzek i jezior).

Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych to część zasobów, które z uwzględnieniem zasad ich ochrony i warunków technicznych, mogą być pobierane z określonego poziomu wodonośnego bez naruszenia równowagi hydrogeologicznej. Przyrost zasobów wód podziemnych obejmuje ilość wody dodatkowo udokumentowanej w wyniku przeprowadzonych w danym roku prac hydrogeologiczno-studiennych przy budowie ujęć wód podziemnych i przekazanej do wykorzystania.

Informacje o **poborze wody** dotyczą:

- 1) w pozycji „na cele produkcyjne (poza rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem)” - wszystkich jednostek organizacyjnych wnoszących opłaty za pobór z ujęć własnych rocznie 5 dam³ i więcej wody podziemnej albo 20 dam³ i więcej wody powierzchniowej lub odprowadzających rocznie 20 dam³ i więcej ścieków,
- 2) w pozycji „nawodnienia w rolnictwie i leśnictwie oraz uzupełnianie stawów rybnych” - jednostek organizacyjnych rolnictwa i leśnictwa zużywających wodę na potrzeby nawadniania gruntów rolnych i leśnych o powierzchni od 20 ha oraz na potrzeby eksploatacji stawów rybnych o powierzchni od 10 ha,
- 3) w pozycji „eksploatacja sieci wodociągowej” - wszystkich jednostek nadzorujących pracę sieci wodociągowej (w tym również spółdzielni mieszkaniowych, spółek wodnych, zakładów usług wodnych, zakładów pracy itp.).

Dane o **recyrkulacji wody w przemyśle** dotyczą zakładów przemysłowych wyposażonych w zamknięte obiegi wody oraz udziału wody zużytej w obiegach zamkniętych w ogólnym zużyciu wody na cele produkcyjne.

Przez **obieg zamknięty** rozumie się układ, w którym woda raz użyta nie jest odprowadzana do odbiornika, lecz zwracana do punktu bezpośredniego podawania wody do obiegu celem powtórnych rotacji i wykorzystania.

Wskaźnik ujęcia pobieranej wody w obiegi zamknięte obliczono dzieląc ilość wody pobieranej w ciągu roku na uzupełnienie obiegów zamkniętych z tytułu strat wody (bezwrotnych i w sieci), zrzutów wód zanieczyszczonych, np. dla odświeżenia obiegu zamkniętego itp. przez ilość wody zużytej w ciągu roku na cele produkcyjne. Wyrażona w procentach wartość tego wskaźnika może być zawarta w granicach od zera (obieg otwarty) do 100 (wartość teoretyczna w warunkach całkowitego zamknięcia obiegów i braku uzupełniającego poboru wody).

Dane o ściekach przemysłowych dotyczą ścieków odprowadzonych z jednostek określonych w pkt 1) - które według Polskiej Klasyfikacji Działalności zostały ujęte w „Przemysle” obejmującym sekcje „Górnictwo i wydobywanie”, „Przetwórstwo przemysłowe”, „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych”, „Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją”, jak również w

pozostałych sekcjach, których udział w ilości odprowadzanych ścieków jest niewielki. Do tych samych jednostek odnoszą się dane o poborze wód i wyposażeniu w oczyszczalnię ścieków.

Jako ścieki przemysłowe wymagające oczyszczenia przyjęto ścieki odprowadzane siecią kanałów lub rowów otwartych bezpośrednio do wód, do ziemi lub do sieci kanalizacyjnej z jednostek produkcyjnych (łącznie z zanieczyszczonymi wodami kopalnianymi, lecz bez wód używanych w przemyśle do celów chłodniczych).

Wody chłodnicze są to ścieki o podwyższonej temperaturze powstałe w wyniku użycia wód do celów chłodzenia w procesach technologicznych.

Za wody chłodnicze nie wymagające oczyszczenia uznaje się wody, które spełniają następujące warunki:

- są odprowadzane do wód wydzielonym dla nich systemem kanalizacji i nie następuje mieszanie ich z innymi ściekami wymagającymi oczyszczenia,
- ładunki zanieczyszczeń w wodach chłodniczych (po procesie produkcyjnym) nie są większe od ładunków zanieczyszczeń w wodach pobranych do celów chłodzenia,
- temperatura określona w pozwoleniu wodno-prawnym dla wód chłodniczych odprowadzanych do:
 - jezior oraz ich dopływów nie przekracza $+26^{\circ}\text{C}$ albo naturalnej temperatury wody w przypadku gdy jest ona wyższa niż $+26^{\circ}\text{C}$,
 - pozostałych wód, z wyjątkiem morza terytorialnego, nie przekracza $+35^{\circ}\text{C}$.

Dane o **ściekach oczyszczanych** dotyczą ścieków oczyszczanych mechanicznie, chemicznie, biologicznie oraz o podwyższonym usuwaniu biogenów i odprowadzonych do wód powierzchniowych lub do ziemi.

Przez **ścieki oczyszczane mechanicznie** rozumie się ścieki poddane procesowi usuwania jedynie zanieczyszczeń nierozpuszczalnych, tj. ciał stałych i tłuszczów ulegających osadzeniu lub flotacji, przy użyciu krat, sit, piaskowników, odłuszczaczy współpracujących z osadnikami Imhoffa.

Chemiczne oczyszczanie ścieków polega na wytrącaniu niektórych związków rozpuszczalnych względnie ich neutralizacji metodami chemicznymi, takimi jak koagulacja, sorpcja na węglu aktywnym itp.

Biologiczne oczyszczanie ścieków polega na usuwaniu ze ścieków zanieczyszczeń organicznych oraz związków biogenych i refrakcyjnych w procesie biologicznego rozkładu. Proces mineralizacji przebiega w środowisku wodnym, poprzez działanie mikroorganizmów i drobnoustrojów. Oczyszczanie biologiczne następuje w sposób naturalny (np. przez rolnicze wykorzystanie ścieków, zraszanie pól, stawy rybne) lub w urządzeniach sztucznych (złoża biologiczne, osad czynny).

Podwyższone usuwanie biogenów w ściekach następuje w oczyszczalniach ścieków o wysoko efektywnych technologiach oczyszczania (głównie biologicznych, a także chemicznych) umożliwiających zwiększoną redukcję azotu i fosforu.

Ścieki komunalne to ścieki bytowe lub mieszanina ścieków bytowych ze ściekami przemysłowymi albo wodami opadowymi lub roztopowymi, odprowadzane urządzeniami służącymi do realizacji zadań własnych gminy w zakresie kanalizacji i oczyszczania ścieków komunalnych.

Dane o **ściekach komunalnych** obejmują ścieki odprowadzone siecią kanalizacyjną przez jednostki będące w gestii przedsiębiorstw i zakładów wodociągowo-kanalizacyjnych, dla których organem założycielskim jest wojewoda (lub będących pod zarządem samorządów terytorialnych) oraz wszystkich jednostek nadzorujących pracę zbiorowego odprowadzania ścieków poprzez sieć kanalizacyjną (w tym również spółdzielni mieszkaniowych, spółek wodnych, zakładów usług wodnych, zakładów pracy itd.). Ścieki te przed odprowadzeniem do odbiornika powinny być w całości poddane procesom oczyszczania, stąd w statystyce zostały ujęte jako **ścieki wymagające oczyszczenia**. Dane

te nie obejmują wód opadowych i infiltracyjnych odprowadzanych siecią kanalizacyjną. Począwszy od danych za 2010 r. zmieniła się metodologia badania ilości ścieków odprowadzonych siecią kanalizacyjną, dlatego dane dotyczące ścieków komunalnych nie są w pełni porównywalne z danymi za lata poprzednie.

Oczyszczalnie ścieków komunalnych obejmują jednostki (oczyszczalnie) **pracujące na sieci kanalizacyjnej**, będące w gestii przedsiębiorstw i zakładów wodociągowo-kanalizacyjnych oraz tzw. oczyszczalnie zbiorcze należące do spółek wodnych, a także wszystkie oczyszczalnie pracujące na sieci kanalizacyjnej. Nie są objęte badaniami statystycznymi oczyszczalnie przydomowe (przysagrodowe) lub oczyszczające ścieki wyłącznie dowożone (czyli oczyszczalnie nie pracujące na sieci kanalizacyjnej).

Dane o **ściekach oczyszczanych odprowadzonych kanalizacją** obejmują ścieki oczyszczane w oczyszczalniach mechanicznych, mechaniczno-biologicznych oraz z podwyższonym usuwaniem biogenów.

Większa ilość ścieków miejskich i wiejskich oczyszczanych od odprowadzonych siecią kanalizacyjną może występować w następujących przypadkach:

- oczyszczalnia otrzymuje ścieki oddzielnym kolektorem z zakładu lub do kolektora zakładowego odprowadzone są ścieki socjalno-bytowe z miast/wsi,
- kolektor zakładowy pełni rolę sieci kanalizacyjnej, lecz nie został przejęty przez jednostki prowadzące działalność wodociągowo-kanalizacyjną,
- ścieki są dowożone do oczyszczalni,
- stosowania metody określania ścieków komunalnych odprowadzanych siecią kanalizacyjną opartej głównie na odczytach wodomierzy, przyjmując ilość ścieków równą ilości dostarczanej wody i informacjach o ryczałtowych ilościach odprowadzonych ścieków.

Ładunek zanieczyszczeń w ściekach to masa zanieczyszczeń zawartych w ściekach odprowadzona w jednostce czasu, równa iloczynowi natężenia przepływu ścieków i stężenia zanieczyszczeń.

Biochemiczne zużycie tlenu (BZT_5) jest to ilość tlenu zużyta w ciągu 5 dni w procesie biochemicznego utleniania substancji (głównie organicznych) zawartych w ściekach, przy użyciu żywych bakterii i enzymów pozakomórkowych. Pięciodniowe dlatego, że procesy mineralizacji najbardziej intensywnie przebiegają w ciągu pierwszych 5 dni.

Chemiczne zużycie tlenu (ChZT) jest to ilość tlenu pobrana w procesie chemicznego utleniania ścieków.

Zawiesiny w ściekach to nierozpuszczone, zawieszane substancje i materiały o różnym stopniu rozdrobnienia.

Równoważna liczba mieszkańców (RLM) wyraża wielokrotność ładunku zanieczyszczeń w ściekach w stosunku do jednostkowego ładunku w ściekach odprowadzonych od jednego mieszkańca w ciągu doby (określonego jako BZT_5), równego 60 g O_2 na dobę.

Sieć wodociągowa i kanalizacyjna to przewody wodociągowe i kanalizacyjne wraz z uzbrojeniem i urządzeniami, którymi jest dostarczana woda lub którymi doprowadzane są ścieki.

Do miast wyposażonych w wodociąg zaliczono te miasta, w których sieć wodociągowa rozdzielcza (uliczna) wynosiła co najmniej 250 m i równocześnie obsługiwała 5 budynków mieszkalnych posiadających co najmniej 25 mieszkań lub 2 źródła uliczne.

Do miast wyposażonych w kanalizację zaliczono te miasta, w których sieć kanalizacyjna (uliczna) ogólnospławna i na ścieki gospodarcze wynosiła co najmniej 250 m - od której prowadzi co najmniej 5 połączeń do budynków mieszkalnych lub do wpustów podwórzowych oraz miasta posiadające sieć na wody opadowe, jeżeli do tej sieci są odprowadzane również ścieki gospodarcze.

Do miast obsługiwanych przez oczyszczalnię ścieków zaliczono te miasta, w których ścieki komunalne przed odprowadzeniem ich do odbiornika były poddawane procesom oczyszczania mechanicznego, chemicznego, biologicznego lub z podwyższonym usuwaniem biogenów. W przypadku wyposażenia miasta w kilka oczyszczalni o różnym sposobie oczyszczania, o klasyfikacji miasta do obsługiwanego przez poszczególne rodzaje oczyszczalni ścieków decydowała przewaga ilości ścieków oczyszczanych mechanicznie, chemicznie, biologicznie lub z podwyższonym usuwaniem biogenów.

Dane o ludności korzystającej w miastach z wodociągów i kanalizacji obejmują ludność zamieszkałą w budynkach mieszkalnych podłączonych do określonej sieci; korzystającą z wodociągów przez źródła podwórzowe i uliczne oraz korzystającą z kanalizacji przez wpusty kanalizacyjne.

Dane o ludności miast i wsi korzystającej z oczyszczalni ścieków podano w oparciu o szacunek liczby ludności obsługiwanej przez oczyszczalnię pracującą na sieci kanalizacyjnej.

Przez **osady ściekowe** rozumie się pochodzące z oczyszczalni ścieków osady z komór fermentacyjnych oraz innych instalacji służących do oczyszczania ścieków. Ilość i skład osadów uzależnione są od sposobu i stopnia oczyszczania ścieków.

Za wykorzystanie osadów do celów rolniczych uważa się zastosowanie osadów ściekowych do uprawy wszystkich płodów rolnych wprowadzanych do obrotu handlowego, włączając w to uprawy przeznaczone do produkcji pasz.

Unieszkodliwianie osadów ściekowych polega na ich usuwaniu lub ograniczeniu uciążliwości poprzez spalanie, pirolizę (odgazowanie), utlenianie na mokro, neutralizację chemiczną, chlorowanie lub inne metody, których efektem jest zmniejszenie lub likwidacja uciążliwości osadów.

Przez **osady ściekowe nagromadzone** należy rozumieć osady nagromadzone na terenie oczyszczalni na składowiskach, poletkach, lagunach i w stawach osadowych, w okresie sprawozdawczym i w latach poprzednich.

Wodociągi – zespoły urządzeń rozprowadzających wodę w sposób ciągły, których głównym przeznaczeniem jest zaopatrywanie w wodę gospodarstw domowych na zasadzie powszechnej dostępności.

Informacje o **stanie jednolitych części wód rzek** oraz o **stanie wód jezior** pozyskiwane są w ramach monitoringu jakości wód będącego podsystemem Państwowego Monitoringu Środowiska realizowanego przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Monitoring jakości wód realizowany jest w oparciu o wyznaczone jednolite części wód stanowiące podstawową jednostkę gospodarowania wodami.

Jednolita część wód powierzchniowych oznacza oddzielny i znaczący element wód powierzchniowych takich jak: jezioro, zbiornik, strumień, rzeka lub kanał, część strumienia, rzeki lub kanału, wody przejściowe lub pas wód przybrzeżnych.

Ocena jednolitych części wód powierzchniowych wykonywana jest na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 20 VIII 2008 r. w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych (Dz. U. Nr. 162, poz.1008). Rozporządzenie to, dokonuje wdrożenia Ramowej Dyrektywy Wodnej - dyrektywy 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. (Dz. Urz. WE L 327 z 22.12.2000) w zakresie oceny jakości wód.

Stan jednolitych części wód rzek i jezior ocenia się jako dobry lub zły, porównując wyniki klasyfikacji ich stanu ekologicznego (na podstawie wyników badań wskaźników jakości wód wchodzących w skład elementów fizykochemicznych, biologicznych i hydromorfologicznych) z wynikami klasyfikacji stanu chemicznego (na podstawie wartości granicznych chemicznych wskaźników jakości wód).

Wojewódzkie Inspektoraty Ochrony Środowiska prowadzą pomiary w przekrojach badawczych na obszarach tzw. chronionych, wyznaczonych przez Regionalne Zarządy Gospodarki Wodnej. Do obszarów takich zaliczono m. in. ciek i zbiorniki wodne wykorzystywane do poboru wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi, wody przeznaczone do bytowania ryb łososiowatych i karpowatych, wody wrażliwe na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych.

Zakres i sposób badań oraz kryteria oceny stanu wód określają rozporządzenia do ustawy Prawo wodne:

- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 4 października 2002 r. w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać wody śródładowe będące środowiskiem życia ryb w warunkach naturalnych (Dz. U. z 2002 r. Nr 176, poz. 1455);
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie kryteriów wyznaczania wód wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych (Dz. U. z 2002 r. Nr 241, poz. 2093);
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 listopada 2002 r. w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać wody powierzchniowe wykorzystywane do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia (Dz. U. z 2002 r. Nr 204, poz. 1728);
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 maja 2009 r. w sprawie form i sposobu prowadzenia monitoringu jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych (Dz. U. z 2009 r. Nr 81, poz. 685);
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 22 lipca 2009 r. w sprawie klasyfikacji stanu ekologicznego, potencjału ekologicznego i stanu chemicznego jednolitych części wód powierzchniowych (Dz. U. z 2009 r. Nr 122, poz. 1018).

TABL. 1 (34). ZASOBY EKSPLOATACYJNE WÓD PODZIEMNYCH

Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
	w hm ³ /rok		
OGÓŁEM	815,6	818,7	819,4
z utworów geologicznych:			
czwartorzędowych	758,0	760,8	761,9
trzeciorzędowych	57,5	57,8	57,4
kredowych	0,1	0,1	0,1
Przyrost zasobów w stosunku do poprzedniego roku ..	5,7	3,1	0,7

Źródło: dane Państwowego Instytutu Geologicznego.

TABL. 2 (35). POBÓR WODY NA POTRZEBY GOSPODARKI NARODOWEJ I LUDNOŚCI
WEDŁUG ŹRÓDEŁ POBORU

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011	
	w hm ³			w odsetkach
OGÓŁEM	104,0	104,3	102,9	100,0
na 1 km ² w dam ³	7,4	7,5	7,4	x
Wody powierzchniowe	49,6	49,5	47,3	46,0
Wody podziemne	54,4	54,9	55,6	54,0
Na cele:				
Produkcyjne (poza rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem - z ujęć własnych)	12,0	12,0	12,4	12,0
wody powierzchniowe	5,8	5,8	5,7	5,6
wody podziemne	6,2	6,2	6,7	6,5
Nawodnień w rolnictwie i leśnictwie oraz napełniania i uzupełnienia stawów rybnych	40,0	40,0	38,2	37,1
Eksploatacji sieci wodociągowej ^a	52,0	52,3	52,3	50,9
wody powierzchniowe	3,8	3,7	3,4	3,4
wody podziemne	48,2	48,7	48,9	47,5

a Pobór wody na ujęciach, przed wtłoczeniem do sieci.

TABL. 3 (36). ZUŻYCIĘ WODY NA POTRZEBY GOSPODARKI NARODOWEJ I LUDNOŚCI

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011	
	w hm ³			w odsetkach
OGÓŁEM	89,4	89,5	88,1	100,0
Przemysł	11,4	11,2	11,4	12,9
w tym do produkcji	9,7	9,4	9,8	11,1
Rolnictwo i leśnictwo ^a	40,0	40,0	38,1	43,3
Eksploatacja sieci wodociągowej ^b	38,0	38,4	38,6	43,8

a Woda zużyta do nawadniania w rolnictwie i leśnictwie oraz napełniania i uzupełnienia stawów rybnych. b Bez zużycia wody na cele przemysłowe przez wodociągi stanowiące własność gmin, wojewódzkich zakładów wodnych i spółek wodnych.

TABL. 4 (37). ZUŻYCIĘ WODY W ZAKŁADACH PRZEMYSŁOWYCH I ICH WYPOSAŻENIE
W ZAMKNIĘTE OBIEGI WODY

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Zużycie wody na cele produkcyjne w hm ³	9,7	9,4	9,8
w tym w obiegach zamkniętych w % ogółem	11,9	11,4	10,3
Zakłady wyposażone w obiegi zamknięte:			
w % zakładów ogółem ^a	29,3	30,9	29,6
według wskaźnika ujęcia w obiegi zużywanej wody:			
poniżej 10,0%	10	11	10
10,1 – 50,0	4	4	3
50,1 – 90,0	1	1	2
99,1 i więcej	1	1	1

a Zużywające wodę do produkcji.

TABL. 5 (38). BILANS GOSPODAROWANIA WODĄ W PRZEMYSŁE

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
	w hm ³		
PRZYCHÓD WODY	12,7	13,0	13,0
Z ujęć własnych	12,0	12,0	12,4
wody powierzchniowe	5,8	5,8	5,7
wody podziemne	6,2	6,2	6,7
Z zakupu od innych jednostek	0,7	0,9	0,6
ROZCHÓD WODY	12,7	13,0	13,0
Zużycie na potrzeby własne	11,4	11,2	11,4
w tym do produkcji	9,7	9,4	9,8
w tym z sieci wodociągowej	0,1	0,3	0,3
Sprzedaż wody	1,2	1,7	1,5
Straty w sieci	0,1	0,1	0,1

TABL. 6 (39). GOSPODAROWANIE WODĄ W PRZEMYSŁE WEDŁUG SEKCJI I DZIAŁÓW POLSKIEJ KLASYFIKACJI DZIAŁALNOŚCI

WYSZCZEGÓLNIENIE		Przychód wody					Rozchód wody	
		ogółem	z ujęć własnych			z zakupu	zużycie na potrzeby własne	sprzedaż
			razem	powierzchniowych	podziemnych			
w hm ³								
OGÓŁEM	2009	12,7	12,0	5,8	6,2	0,7	11,4	1,2
	2010	13,0	12,0	5,8	6,2	0,9	11,2	1,7
	2011	13,0	12,4	5,7	6,7	0,6	11,4	1,5
w tym:								
Przetwórstwo przemysłowe.	2009	7,4	7,2	3,5	3,7	0,2	7,0	0,4
	2010	7,9	7,5	3,6	3,9	0,4	7,4	0,4
	2011	8,6	8,1	3,8	4,3	0,5	8,1	0,4
w tym:								
produkcja artykułów spożywczych	2009	0,8	0,8	-	0,8	0,0	0,8	0,0
	2010	0,9	0,8	-	0,8	0,1	0,8	0,0
	2011	0,9	0,9	-	0,9	0,0	0,9	0,0
produkcja wyrobów tekstylnych	2009	0,3	0,3	-	0,3	0,0	0,2	0,0
	2010	0,3	0,3	-	0,3	0,0	0,2	0,1
	2011	0,3	0,3	-	0,3	0,0	0,2	0,1
produkcja z drewna, korka, słomy i wikliny ^Δ	2009	1,2	1,2	-	1,2	-	1,2	-
	2010	1,3	1,3	-	1,3	-	1,3	-
	2011	1,2	1,2	-	1,2	-	1,2	-
produkcja papieru i wyrobów z papieru	2009	4,3	4,2	3,3	0,8	0,1	4,0	0,3
	2010	4,5	4,3	3,6	0,7	0,2	4,1	0,3
	2011	5,0	4,7	3,8	0,9	0,3	4,6	0,3
produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	2009	0,5	0,5	0,1	0,3	0,1	0,5	0,0
	2010	0,4	0,3	0,0	0,3	0,1	0,4	0,0
	2011	0,5	0,4	0,0	0,3	0,1	0,4	0,0
produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep ^Δ	2009	0,1	0,1	-	0,1	0,0	0,1	-
	2010	0,1	0,1	-	0,1	0,0	0,1	-
	2011	0,1	0,1	-	0,1	0,0	0,1	-

TABL. 6 (39). **GOSPODAROWANIE WODĄ W PRZEMYSŁE WEDŁUG SEKCJI I DZIAŁÓW POLSKIEJ KLASYFIKACJI DZIAŁALNOŚCI (dok.)**

WYSZCZEGÓLNIENIE		Przychód wody				Rozchód wody		
		ogółem	z ujęć własnych			z zakupu	zużycie na potrzeby własne	sprzedaż
			razem	powierzchniowych	podziemnych			
		w hm ³						
Budownictwo	2009	3,2	2,9	2,4	0,5	0,4	2,8	0,5
	2010	3,2	2,9	2,2	0,7	0,4	2,2	1,0
	2011	2,9	2,8	1,8	1,0	0,1	2,0	0,8
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę ^A . . .	2009	0,2	0,2	-	0,2	0,0	0,0	0,2
	2010	0,1	0,1	-	0,1	-	0,0	0,1
	2011	0,1	0,1	-	0,1	-	0,0	0,1
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne . . .	2009	0,4	0,4	-	0,4	0,0	0,4	0,0
	2010	0,3	0,1	-	0,1	0,1	0,2	-
	2011	0,1	0,1	-	0,1	0,0	0,1	-
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	2009	0,7	0,7	-	0,7	0,0	0,6	0,1
	2010	0,8	0,8	-	0,8	0,0	0,6	0,1
	2011	0,9	0,9	-	0,9	0,0	0,7	0,2

TABL. 7 (40). **WODOCIĄGI I KANALIZACJA**
Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Sieć w km:			
wodociągowa rozdzielcza ^a	6143,1	6459,8	6550,6
miasta	1869,2	1909,2	1924,7
wieś	4273,9	4550,6	4625,9
kanalizacyjna ^{ab}	2565,1	2709,0	2991,5
miasta	1549,6	1573,0	1633,2
wieś	1015,5	1136,0	1358,3
Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych ^c w tys. szt.:			
wodociągowe	120,1	122,3	125,1
miasta	50,3	51,4	53,0
wieś	69,8	70,9	72,1
kanalizacyjne	52,7	56,7	60,0
miasta	37,1	39,9	41,7
wieś	15,7	16,8	18,3
Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych ^d (w ciągu roku):			
w hm ³	30,3	30,7	30,7
na 1 mieszkańca w m ³	30,0	30,0	30,0

a Bez połączeń prowadzących do budynków i innych obiektów. b Sieć rozdzielcza i kolektory. c Łącznie z połączeniami prowadzącymi do budynków zbiorowego zamieszkania. d W ciągu roku.

TABL. 8 (41). **WODOCIĄGI I KANALIZACJA WEDŁUG PODREGIONÓW I POWIATÓW**
Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	Sieć w km		Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych ^c		Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych ^d	
	wodociągowa rozdzielcza ^a	kanalizacyjna ^{ab}	wodociągowe	kanalizacyjne	w dam ³	na 1 mieszkańca w m ³
WOJEWÓDZTWO 2009	6143,1	2565,1	120060	52745	30298,1	30,0
2010	6459,8	2709,0	122259	56681	30730,8	30,0
2011	6550,6	2991,5	125099	60007	30663,3	30,0
Podregion gorzowski	2504,1	1140,1	45736	25458	11773,0	30,4
Powiaty:						
Gorzowski	729,2	182,1	11511	4222	1911,2	27,7
Międzyrzecki	334,8	247,4	7334	4073	1859,4	31,6
Słubicki	297,4	165,4	6063	3815	1452,5	30,6
Strzelecko-drezdenecki	470,9	174,9	7112	3180	1421,8	28,0
Sulęciński	337,1	155,9	5255	2925	1120,3	31,1
Miasto na prawach powiatu						
Gorzów Wlkp.	334,7	214,4	8461	7243	4007,8	32,2
Podregion zielonogórski	4046,5	1851,4	79363	34549	18890,3	29,7
Powiaty:						
Krośnieński	547,7	175,3	8796	2746	1649,9	28,9
Nowosolski	498,3	153,9	11213	3894	2407,8	27,3
Świebodziński	282,4	314,3	6747	4539	1600,4	28,2
Wschowski	292,3	136,0	5675	2687	1286,0	32,7
Zielonogórski	782,7	406,7	16427	7338	2768,8	29,6
Żagański	623,0	227,2	11316	4951	2304,4	27,9
Żarski	794,0	187,1	12801	3448	2794,3	28,0
Miasto na prawach powiatu						
Zielona Góra	226,1	250,9	6388	4946	4078,7	34,2

a Bez połączeń prowadzących do budynków i innych obiektów. b Sieć rozdzielcza i kolektory. c Łącznie z połączeniami prowadzącymi do budynków zbiorowego zamieszkania. d W ciągu roku.

TABL. 9 (42). **NAWADNIANE UŻYTKI ROLNE I GRUNTY LEŚNE ORAZ NAPEŁNIANE STAWY RYBNE**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Powierzchnia nawadnianych użytków rolnych i gruntów leśnych ^a w ha	1356	1320	1320
według sposobu nawadniania:			
podsiąk	609	573	573
deszczowanie	747	747	747
Powierzchnia napelnianych stawów rybnych ^b w ha	2447	2468	2379
Pobór wody do nawadniania użytków rolnych i gruntów leśnych ^c w dam ³	1473	1179	1182
według sposobu nawadniania:			
podsiąk	1262	968	968
deszczowanie	211	211	214
na 1 ha	1,1	0,9	0,9
Pobór wody do napelniania stawów rybnych ^c w dam ³	38553	38831	37009
na 1 ha	15,8	15,7	15,6

a Obiekty o powierzchni co najmniej 20 ha. b Obiekty o powierzchni co najmniej 10 ha. c Łącznie z poborem ścieków do nawodnień.

TABL. 10 (43). **NAWADNIANE UŻYTKI ROLNE I GRUNTY LEŚNE ORAZ NAPEŁNIANE STAWY RYBNE^a WEDŁUG PODREGIONÓW I POWIATÓW**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Powierzchnia		Pobór wody ^b				
	nawadnianych użytków rolnych i gruntów leśnych ^c	napelnianych stawów rybnych ^d	ogółem	do nawadniania użytków rolnych i gruntów leśnych		do napelnienia stawów rybnych	
				ogółem	na 1 ha	ogółem	na 1 ha
	w ha		w dm ³				
WOJEWÓDZTWO 2009	1356	2447	40026	1473	1,1	38553	15,8
2010	1320	2468	40010	1179	0,9	38831	15,7
2011	1320	2379	38191	1182	0,9	37009	15,6
Podregion gorzowski	707	926	13043	205	0,3	12838	13,9
Powiaty:							
Gorzowski	-	282	2644	-	-	2644	9,4
Międzyrzecki	-	172	2945	-	-	2945	17,1
Stubicki	685	246	3595	189	0,3	3406	13,8
Strzelecko-drezdenecki	22	193	3266	16	0,7	3250	16,8
Sulęciński	-	33	593	-	-	593	18,0
Podregion zielonogórski	613	1453	25148	977	1,6	24171	16,6
Powiaty:							
Krośnieński	300	726	14731	529	1,8	14202	19,6
Świebodziński	89	20	451	101	1,1	350	17,5
Zielonogórski	164	-	167	167	1,0	-	-
Żagański	-	286	3243	-	-	3243	11,3
Żarski	60	421	6556	180	3,0	6376	15,1

a Bez pstrągarni. b Łącznie z poborem ścieków do nawodnień. c Obiekty o powierzchni co najmniej 20 ha. d Obiekty o powierzchni co najmniej 10 ha.

TABL. 11 (44). **ŚCIEKI PRZEMYSŁOWE I KOMUNALNE ODPROWADZONE DO WÓD LUB DO ZIEMI**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
W hm ³			
Odprowadzone:	35,3	35,4	36,0
bezpośrednio z zakładów przemysłowych ^a	5,4	5,7	5,5
w tym wody chłodnicze	0,4	0,5	0,4
siecią kanalizacyjną	29,9	29,8	30,4
Ścieki wymagające oczyszczenia	34,8	35,0	35,6
Oczyszczane	33,3	34,5	35,0
mechanicznie	0,9	0,9	0,8
chemicznie ^b	0,7	1,0	0,9
biologicznie	11,0	11,7	10,9
z podwyższonym usuwaniem biogenów	20,7	20,9	22,4
Nieoczyszczane	1,5	0,5	0,6
odprowadzone:			
bezpośrednio z zakładów przemysłowych	0,2	0,0	0,0
siecią kanalizacyjną	1,3	0,5	0,6

a Łącznie z wodami chłodniczymi, wodami z odwadniania zakładów górniczych oraz obiektów budowlanych, a także z zanieczyszczonymi wodami opadowymi. b Dotyczy ścieków przemysłowych.

TABL. 11 (44). ŚCIEKI PRZEMYSŁOWE I KOMUNALNE ODPROWADZONE DO WÓD LUB DO ZIEMI (dok.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
W ODSETKACH			
Odprowadzone:	100,0	100,0	100,0
bezpośrednio z zakładów przemysłowych ^a	15,3	16,0	15,4
w tym wody chłodnicze	1,1	1,4	1,0
siecią kanalizacyjną	84,7	84,0	84,6
Ścieki wymagające oczyszczania	100,0	100,0	100,0
Oczyszczane	95,7	98,6	98,3
mechanicznie	2,6	2,6	2,2
chemicznie ^b	2,0	2,9	2,5
biologicznie	31,6	33,4	30,6
z podwyższonym usuwaniem biogenów	59,5	59,7	63,0
Nieoczyszczane	4,3	1,4	1,7
odprowadzone:			
bezpośrednio z zakładów przemysłowych	0,6	0,0	0,0
siecią kanalizacyjną	3,7	1,4	1,7

a Łącznie z wodami chłodniczymi, wodami z odwadniania zakładów górniczych oraz obiektów budowlanych, a także z zanieczyszczonymi wodami opadowymi. b Dotyczy ścieków przemysłowych.

TABL. 12 (45). ŚCIEKI PRZEMYSŁOWE I KOMUNALNE WYMAGAJĄCE OCZYSZCZANIA ODPROWADZONE DO WÓD LUB DO ZIEMI WEDŁUG PODREGIONÓW I POWIATÓW

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Oczyszczane					Nieoczyszczane	
		razem	mecha- nicznie	chemi- cznie ^a	biologi- cznie	z pod- wyższo- nym usuwa- niem biogenów	razem	w tym odprowa- dzone siecią kanaliza- cyjną
w hm ³								
WOJEWÓDZTWO								
2009	35,3	33,3	0,9	0,7	11,0	20,7	1,5	1,3
2010	35,4	34,5	0,9	1,0	11,7	20,9	0,5	0,5
2011	35,6	35,0	0,8	0,9	10,9	22,4	0,6	0,6
Podregion gorzowski	16,1	16,1	0,7	0,0	6,3	9,1	0,0	0,0
Powiaty:								
Gorzowski	5,2	5,2	-	-	3,0	2,2	0,0	0,0
Międzyrzecki	1,6	1,6	0,0	0,0	0,3	1,3	0,0	0,0
Stubiński	1,5	1,5	-	-	1,5	-	-	-
Strzelecko-drezdenecki	1,0	1,0	0,0	0,0	0,6	0,4	-	-
Sulęciński	1,1	1,1	-	-	0,9	0,2	-	-
Miasto na prawach powiatu Gorzów Wlkp.	5,7	5,7	0,7	-	0,0	5,0	0,0	-
Podregion zielonogórski	19,5	18,9	0,1	0,9	4,6	13,3	0,6	0,6
Powiaty:								
Krośnieński	1,2	1,2	0,0	-	0,1	1,1	0,0	0,0
Nowosolski	2,0	1,9	0,0	-	0,2	1,7	0,1	0,1
Świebodziński	2,0	2,0	0,0	-	0,6	1,3	0,0	0,0
Wschowski	1,1	1,1	-	-	0,6	0,5	-	-
Zielonogórski	2,7	2,7	0,1	-	1,7	0,9	0,0	-
Żagański	1,8	1,3	-	-	0,1	1,2	0,4	0,4
Żarski	3,2	3,2	-	0,9	1,0	1,3	0,0	0,0
Miasto na prawach powiatu Zielona Góra	5,5	5,5	-	-	-	5,5	-	-

a Dotyczy ścieków przemysłowych.

TABL. 13 (46). ŚCIEKI PRZEMYSŁOWE ODPROWADZONE BEZPOŚREDNIO DO WÓD LUB DO ZIEMI

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011	2009	2010	2011
	w hm ³			w odsetkach		
OGÓŁEM^a	5,4	5,7	5,5	100,0	100,0	100,0
w tym wody chłodnicze	0,4	0,5	0,4	8,1	8,3	6,7
Ścieki wymagające oczyszczania	4,9	5,2	5,2	91,9	91,7	93,3
Oczyszczane	4,8	5,2	5,1	89,0	91,5	93,1
mechanicznie	0,9	0,9	0,8	17,0	15,5	14,2
chemicznie	0,7	1,0	0,9	12,1	18,1	15,9
biologicznie	3,2	3,3	3,5	59,8	57,9	63,0
z podwyższonym usuwaniem biogenów	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Nieoczyszczane	0,2	0,0	0,0	2,9	0,2	0,2

a Łącznie z wodami chłodniczymi, wodami z odwadniania zakładów górniczych oraz obiektów budowlanych, a także z zanieczyszczonymi wodami opadowymi.

TABL. 14 (47). ŚCIEKI PRZEMYSŁOWE OCZYSZCZANE I NIEOCZYSZCZANE WEDŁUG PODREGIONÓW I POWIATÓW

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ścieki odprowadzone ^a			W tym ścieki wymagające oczyszczania odprowadzone bezpośrednio do wód lub do ziemi						
	ogółem	w tym bezpośrednio do wód lub do ziemi		razem	oczyszczane			nieoczyszczane		
		razem	w tym wody chłodnicze		razem	w tym				
						mechanicznie	chemicznie		biologicznie	
w dm ³										
WOJEWÓDZTWO ...	2009	8481	5383	435	4948	4790	917	650	3219	158
	2010	8666	5650	471	5179	5170	874	1021	3271	9
	2011	8518	5530	369	5161	5148	784	877	3483	13
Podregion gorzowski		5588	3813	33	3780	3772	669	16	3087	8
Powiaty:										
Gorzowski		3673	2940	-	2940	2940	-	-	2940	-
Międzyrzeczki		156	46	25	21	17	2	14	1	4
Ślubicki		117	117	7	110	110	-	-	110	-
Strzelecko-drezdenecki		25	19	1	18	18	1	2	15	-
Sulęciński		60	20	-	20	20	-	-	20	-
Miasto na prawach powiatu Gorzów Wlkp.		1557	671	-	671	667	666	-	1	4
Podregion zielonogórski ...		2930	1717	336	1381	1376	115	861	396	5
Powiaty:										
Krośnieński		239	239	210	29	29	9	-	20	-
Nowosolski		262	78	58	20	20	20	-	-	-
Świebodziński		379	209	40	169	167	-	-	167	2
Wschowski		220	23	-	23	23	-	-	23	-
Zielonogórski		441	140	28	112	111	86	-	21	1
Żagański		62	6	-	6	4	-	-	4	2
Żarski		1063	1022	-	1022	1022	-	861	161	-
Miasto na prawach powiatu Zielona Góra		264	-	-	-	-	-	-	-	-

a Łącznie z wodami chłodniczymi, wodami z odwadniania zakładów górniczych oraz obiektów budowlanych, a także z zanieczyszczonymi wodami opadowymi.

TABL. 15 (48). ŚCIEKI PRZEMYSŁOWE OCZYSZCZANE I NIEOCZYSZCZANE WEDŁUG WYBRANYCH SEKCJI I DZIAŁÓW

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ścieki odprowadzone ^a	W tym ścieki wymagające oczyszczania odprowadzane bezpośrednio do wód lub do ziemi						nieoczyszczane
		razem	oczyszczane			nieoczyszczane		
			razem	mechanicznie	chemicznie		biologicznie	
		w hm ³						
OGÓŁEM	2009	8,5	4,9	4,8	0,9	0,7	3,2	0,2
	2010	8,7	5,2	5,2	0,9	1,0	3,3	0,0
	2011	8,5	5,2	5,1	0,8	0,9	3,5	0,0
w tym:								
Przetwórstwo przemysłowe	2009	5,4	3,7	3,5	0,1	0,7	2,7	0,2
	2010	6,2	4,2	4,2	0,2	1,0	3,0	0,0
	2011	6,2	4,3	4,2	0,1	0,9	3,3	0,0
w tym:								
produkcja artykułów spożywczych	2009	0,7	0,1	0,1	-	-	0,1	-
	2010	0,7	0,1	0,1	-	-	0,1	-
	2011	0,8	0,2	0,2	-	-	0,2	0,0
produkcja wyrobów tekstylnych	2009	0,2	-	-	-	-	-	-
	2010	0,3	-	-	-	-	-	-
	2011	0,2	-	-	-	-	-	-
produkcja z drewna, korka, słomy i wikliny ^Δ	2009	0,9	0,7	0,7	-	0,6	0,1	-
	2010	1,3	1,0	1,0	-	1,0	0,1	-
	2011	1,1	0,9	0,9	-	0,9	0,1	-
produkcja papieru i wyrobów z papieru	2009	2,9	2,4	2,4	-	-	2,4	-
	2010	3,3	2,7	2,7	-	-	2,7	-
	2011	3,6	2,9	2,9	-	-	2,9	-
produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	2009	0,4	0,4	0,3	0,1	-	0,1	0,2
	2010	0,2	0,2	0,2	0,1	-	0,1	0,0
	2011	0,2	0,2	0,2	0,1	-	0,1	0,0
produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep ^Δ	2009	0,1	-	-	-	-	-	-
	2010	0,1	-	-	-	-	-	-
	2011	0,1	-	-	-	-	-	-
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę ^Δ	2009	1,7	0,7	0,7	0,7	-	-	0,0
	2010	1,2	0,6	0,6	0,6	-	-	0,0
	2011	1,3	0,6	0,6	0,6	-	-	0,0
Budownictwo	2009	0,1	-	-	-	-	-	-
	2010	0,1	-	-	-	-	-	-
	2011	0,1	-	-	-	-	-	-
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	2009	0,3	0,2	0,2	-	-	0,2	-
	2010	0,2	0,0	0,0	0,0	-	0,0	-
	2011	0,1	0,0	0,0	0,0	-	0,0	-
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	2009	0,6	0,1	0,1	-	-	0,1	-
	2010	0,6	0,2	0,2	-	-	0,2	-
	2011	0,7	0,2	0,2	-	-	0,2	-

a Łącznie z wodami chłodniczymi, wodami z odwadniania zakładów górniczych oraz obiektów budowlanych, a także z zanieczyszczonymi wodami opadowymi.

TABL. 16 (49). **OCZYSZCZALNIE ŚCIEKÓW**

Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
PRZEMYSŁOWE			
OGÓŁEM	31	34	32
Mechaniczne	6	7	7
Chemiczne	2	4	4
Biologiczne	22	22	20
Z podwyższonym usuwaniem biogenów ...	1	1	1
KOMUNALNE ^a			
OGÓŁEM	99	98	103
Mechaniczne	1	2	1
Biologiczne	65	67	73
Z podwyższonym usuwaniem biogenów ...	33	29	29

a Oczyszczalnie miejskie i wiejskie pracujące na sieci kanalizacyjnej.

TABL. 17 (50). **ZAKŁADY WEDŁUG WYPOSAŻENIA W OCZYSZCZALNIE ŚCIEKÓW**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009		2010		2011	
	w liczbach bezwzględnych				w odsetkach	
OGÓŁEM	85	83	76	100,0		
Posiadające oczyszczalnie ścieków ^a	29	30	25	32,9		
o wystarczającej przepustowości	29	30	25	32,9		
Bez oczyszczalni ścieków	56	53	51	67,1		
odprowadzające ścieki do:						
wód lub do ziemi	6	4	5	6,6		
sieci kanalizacyjnej	50	49	46	60,5		

a Odprowadzające ścieki do wód powierzchniowych lub do ziemi.

TABL. 18 (51). **CHARAKTERYSTYKA PRZEMYSŁOWYCH OCZYSZCZALNI I PODCZYSZCZALNI ŚCIEKÓW**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
OCZYSZCZALNIE			
OGÓŁEM	31	34	32
Mechaniczne	6	7	7
Przepustowość projektowa w m ³ /dobę	14262	14308	13587
Ścieki oczyszczane w m ³ /dobę	2502	2479	2164
Chemiczne	2	4	4
Przepustowość projektowa w m ³ /dobę	919	1073	1073
Ścieki oczyszczane w m ³ /dobę	4443	6881	6126
Biologiczne	22	22	20
Przepustowość projektowa w m ³ /dobę	23890	23146	22710
Ścieki oczyszczane w m ³ /dobę	9113	9271	10098
Z podwyższonym usuwaniem biogenów ...	1	1	1
Przepustowość projektowa w m ³ /dobę	72	72	72
Ścieki oczyszczane w m ³ /dobę	11	11	11
PODCZYSZCZALNIE			
OGÓŁEM	12	11	10
Mechaniczne	6	4	3
Ścieki podczyszczane w m ³ /dobę	1354	874	773
Chemiczne	3	4	4
Ścieki podczyszczane w m ³ /dobę	704	905	897
Biologiczne	3	3	3
Ścieki podczyszczane w m ³ /dobę	104	85	307

TABL. 19 (52). ŁADUNKI ZANIECZYSZCZEŃ W ŚCIEKACH PRZEMYSŁOWYCH ODPROWODZONYCH DO WÓD LUB DO ZIEMI

RODZAJ ŁADUNKU	2009	2010	2011
	w kg/r		
BZT ₅	39341	37039	39201
ChZT	257365	282705	285553
Zawiesina	70422	58989	49024

TABL. 20 (53). OSADY Z PRZEMYSŁOWYCH OCZYSZCZALNI ŚCIEKÓW

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
	w tys. ton suchej masy		
Osady wytworzone w ciągu roku	3,1	3,3	3,4
w tym:			
stosowane: w rolnictwie ^a	0,0	0,0	0,0
do rekultywacji terenów, w tym gruntów na cele rolne	0,9	1,7	2,1
przekształcone termicznie	2,1	1,0	0,8
składowane	0,1	0,1	0,1
magazynowane czasowo	0,0	0,0	0,0
Osady nagromadzone na terenie zakładu ^b - stan w końcu roku	21,1	21,1	21,2

^a Rozumianym jako uprawa wszystkich plodów rolnych wprowadzanych do obrotu handlowego łącznie z uprawami przeznaczonymi do produkcji pasz. ^b Na składowiskach, poletkach, lagunach i stawach osadowych.

TABL. 21 (54). ŚCIEKI ODPROWODZONE SIECIĄ KANALIZACYJNĄ

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
	W hm ³		
OGÓŁEM	29,9	29,8	30,4
Oczyszczane	28,5	29,3	29,9
mechanicznie	0,0	0,0	0,0
biologicznie	7,8	8,4	7,4
z podwyższonym usuwaniem biogenów	20,7	20,9	22,4
Nieoczyszczane	1,3	0,5	0,6
	W ODSETKACH		
OGÓŁEM	100,0	100,0	100,0
Oczyszczane	95,5	98,4	98,0
w tym biologicznie i z podwyższonym usuwaniem biogenów	95,5	98,4	98,0
Nieoczyszczane	4,5	1,6	2,0

TABL. 22 (55). OCZYSZCZALNIE ŚCIEKÓW KOMUNALNYCH^a

WYSZCZEGÓLNIENIE	Oczyszczalnie (stan w dniu 31 XII)		Wielkość oczyszczalni		Ścieki komunalne w dam ³		
	ogółem	w tym nie- posiadające pozwoleń wodno- prawnych	przepusto- wość w m ³ /dobę	równoważna liczba mieszkańców (RLM)	dopływające do oczyszczalni	oczyszczane ^b	
						razem	w tym bez wód opa- dowych i infiltracyj- nych
TYPU MECHANICZNEGO							
2009	1	1	33	200	8	8	8
2010	2	1	58	420	15	15	15
2011	1	-	25	220	12	12	12
TYPU BIOLOGICZNEGO							
2009	65	3	63722	362990	11494	11494	7781
2010	67	4	66209	373943	14421	14194	8434
2011	73	4	70748	290159	10785	10635	7415
Z PODWYŻSZONYM USUWANIEM BIOGENÓW							
2009	33	-	179683	959066	30334	30334	20739
2010	29	-	171468	908028	32686	32686	20880
2011	29	-	189407	1110495	34576	34576	22423

a Miejskich i wiejskich. b Łącznie ze ściekami komunalnymi oczyszczonymi przez oczyszczalnie przemysłowe.

TABL. 23 (56). MIASTA I OCZYSZCZALNIE ŚCIEKÓW OBSŁUGUJĄCE MIASTA

Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
MIASTA			
OGÓŁEM	42	42	42
Obsługiwane przez oczyszczalnie ścieków ..	40	40	40
biologiczne	22	22	21
z podwyższonym usuwaniem biogenów ..	18	18	19
OCZYSZCZALNIE ŚCIEKÓW			
OGÓŁEM	42	40	42
Biologiczne	23	23	24
Z podwyższonym usuwaniem biogenów . . .	19	17	18
LUDNOŚĆ ^a W MIASTACH OBSŁUGIWANYCH PRZEZ OCZYSZCZALNIE ŚCIEKÓW w tys.			
OGÓŁEM	592,4	597,1	586,3
Biologiczne	152,6	155,4	121,1
Z podwyższonym usuwaniem biogenów . . .	439,9	441,7	465,2

a Na podstawie bilansów.

TABL. 24 (57). CHARAKTERYSTYKA KOMUNALNYCH OCZYSZCZALNI ŚCIEKÓW WEDŁUG PODREGIONÓW I POWIATÓW

WYSZCZEGÓLNIENIE	Typ oczyszczalni			Przepustowość oczyszczalni			Ścieki oczyszczone ^a w dam ³ /r
	mechani- czna	biolo- giczna	z pod- wyższonym usuwaniam biogenów	mecha- nicznych	biolo- gicznych	z pod- wyższonym usuwaniam biogenów	
WOJEWÓDZTWO . . . 2009	1	65	33	33	63722	179683	41780
2010	2	67	29	58	66209	171468	46825
2011	1	73	29	25	70748	189407	45107
Podregion gorzowski	-	30	10	-	24925	54964	16561
Powiaty:							
Gorzowski	-	3	2	-	425	8700	2232
Międzyrzecki	-	7	4	-	2074	15514	2668
Ślubicki	-	9	-	-	9800	-	2294
Strzelecko-drezdenecki	-	5	1	-	7219	3000	1498
Sulęciński	-	6	2	-	5407	750	1156
Miasto na prawach powiatu							
Gorzów Wlkp.	-	-	1	-	-	27000	6713
Podregion zielonogórski	1	43	19	25	45823	134443	28546
Powiaty:							
Krośnieński	-	6	4	-	760	19154	2396
Nowosolski	-	4	3	-	2358	18366	3368
Świebodziński	1	4	2	25	2512	6530	2484
Wschowski	-	2	1	-	3628	3500	1401
Zielonogórski	-	12	2	-	9910	2608	2771
Żagański	-	6	5	-	1498	18030	1724
Żarski	-	9	1	-	25157	15000	3511
Miasto na prawach powiatu							
Zielona Góra	-	-	1	-	-	51255	10891

a Łącznie z wodami infiltracyjnymi i opadowymi dowożonymi do oczyszczalni; bez ścieków oczyszczanych na oczyszczalniach przemysłowych.

TABL. 25 (58). ŁADUNKI ZANIECZYSZCZEŃ W ŚCIEKACH KOMUNALNYCH ODPROWADZONYCH PO OCZYSZCZENIU DO WÓD LUB DO ZIEMI

RODZAJ ŁADUNKU	2009	2010	2011
	w kg/rok		
BZT ₅	282508	310725	234876
ChZT	1637782	1832529	1645290
Zawiesina	420850	401380	318224

TABL. 26 (59). OSADY Z OCZYSZCZALNI ŚCIEKÓW KOMUNALNYCH

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
	w tonach suchej masy		
Osady wytworzone w ciągu roku	19392	19671	16766
stosowane: w rolnictwie ^a	3228	2758	3558
do rekultywacji terenów, w tym na cele rolne	4006	4066	1971
do uprawy roślin przeznaczonych do			
produkcji kompostu	1264	1148	910
składowane	4751	943	198
magazynowane czasowo	210	2588	3196
inne	5933	8168	6933
Osady nagromadzone na terenie oczyszczalni ^b	28986	222	198

a Rozumianym jako uprawa wszystkich płodów rolnych wprowadzonych do obrotu handlowego łącznie z uprawami przeznaczonymi do produkcji pasz. b Na składowiskach, poletkach, lagunach i stawach osadowych. Stan w końcu roku.

TABL. 27 (60). STAN/POTENCJAŁ EKOLOGICZNY JEDNOLITYCH CZĘŚCI WÓD RZEK
OBJĘTYCH MONITORYNGIEM W 2010 R.

RZEKI	Liczba kontrolowanych jednolitych części wód/rzek w zlewni	Liczba części wód w dorzeczu w stanie				
		bardzo dobrym	dobrym	umiarkowanym	słabym	złym
OGÓŁEM	32 jcw/27 rzek	.	3	20	2	.
Rzeki:						
Krzycki Rów	2	-	-	2	-	-
Kanał Krzycki	1	-	-	1	-	-
Biała Woda	1	-	-	-	1	-
Odra ^a	1
Solanka	1	-	-	1	-	-
Mirotko	1	-	1	-	-	-
Kożuszna	1	-	-	-	1	-
Czarna Struga	1	-	-	1	-	-
Śląska Ochla	2	-	-	2	-	-
Czernica	1	-	1	-	-	-
Strumień	1	-	-	1	-	-
Chwaliszówka ^a	1	-	-	-	.	.
Młynica	1	-	1	-	-	-
Wodra (Werdawa)	1	-	-	1	-	-
Kanał Młyński (Ług)	1	-	-	1	-	-
Kurka (Górzynka)	1	-	-	1	-	-
Warta	2	-	-	2	-	-
Noteć	1	-	-	1	-	-
Stara Noteć	1	-	-	1	-	-
Kanał Otok (Pulsa)	1	-	-	1	-	-
Ilanka	1	-	-	1	-	-
Konotop	1	-	-	1	-	-
Miała	1	-	-	1	-	-
Dopływ ze Strzelc Krajeńskich (Młynówka)	1	-	-	1	-	-

a Brak oznaczeń elementu biologicznego (makrofitów) uniemożliwił ocenę.

Ź r ó d ł o: dane Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Zielonej Górze.

TABL. 28 (61). STAN WÓD JEZIOR OBJĘTYCH MONITOWANIEM W 2009 R.

JEZIORA ^a	Jednostka administracyjna (miasto, gmina)	Powierzchnia zwierciadła wody w ha	Głębokość maksymalna w m	Objętość jeziora w m ³	Stan jednolitych części wód	Ocena stanu wód	
						ekologicznego (klasa jakości wód)	chemicznego
Sławskie	Sława	817,3	12,3	442664,8	zły	słaby (IV)	dobry
Osiek (Chomętowski)	Dobiegiew	466,2	35,3	51206,8	zły	umiarkowany (III)	dobry
Paklicko Wielkie	Świebodzin	196,0	22,5	15823,3	dobry	dobry (II)	dobry
Wojnowskie Zachodnie	Babimost, Kargowa	147,3	9,7	6312,0	zły	zły (V)	dobry
Marwico (Roztocz)	Lubiszyn	140,3	12,4	4853,6	dobry	bardzo dobry (I)	dobry
Głębokie k. Międzyrzecza	Międzyrzecz	124,9	25,3	11530,4	dobry	bardzo dobry (I)	dobry
Bukowieckie (Borowy Młyn)	Międzyrzecz	103,3	3,6	1956,5	dobry	dobry (II)	dobry
Tarnowskie Duże	Sława	91,6	7,5	3504,0	dobry	dobry (II)	dobry
Wojnowskie Wschodnie	Babimost, Kargowa	81,6	3,2	1253,1	zły	zły (V)	dobry
Głębokie (k. Bytnicy)	Bytnica	74,3	25,3	11530,4	dobry	dobry (II)	dobry
Pszczewskie (Kochle)	Pszczew	68,7	17,8	6532,2	dobry	bardzo dobry (I)	.
Gostomie	Drezdenko	57,8	17,6	.	zły	zły (V)	dobry
Białe k. Stołunia	Międzyrzecz	55,6	11,5	3163,5	dobry	bardzo dobry (I)	.
Bytnickie	Bytnica	53,4	2,4	542,0	zły	umiarkowany (III)	dobry

^a Uszeregowane malejąco według powierzchni zwierciadła wody.

Źródło: dane Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Zielonej Górze.

Dział IV

ZANIECZYSZCZENIE I OCHRONA POWIETRZA

Uwagi metodyczne

Zawarte w tym dziale informacje charakteryzują źródła, rozmiary, strukturę zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego oraz przedsięwzięcia mające na celu ochronę powietrza przed nadmiernym zanieczyszczeniem. Dotyczy to w szczególności charakterystyki stanu wyposażenia i efektów eksploatacji zainstalowanych urządzeń do ochrony powietrza.

Przez **zanieczyszczanie powietrza** rozumie się wprowadzanie przez człowieka, bezpośrednio lub pośrednio, do powietrza substancji stałych, ciekłych lub gazowych w takich ilościach, które mogą zagrażać zdrowiu człowieka, ujemnie wpływać na klimat, przyrodę żywą, glebę lub wodę, a także spowodować inne szkody w środowisku.

Przez **źródło emisji zanieczyszczeń powietrza** należy rozumieć miejsce, w którym następuje wydalenie (wyemitowanie) do powietrza substancji zanieczyszczających. Ogólnie źródłami zanieczyszczeń są: zakłady energetyczne (elektrownie i elektrociepłownie), zakłady przemysłowe, kotłownie komunalne, paleniska indywidualne (domowe), środki transportu, źródła wtórne powstałe w wyniku wydalania oraz utylizacji ścieków i odpadów (np. hałdy i wysypiska), rolnictwo (np. rozsiewanie nawozów sztucznych, stosowanie środków ochrony roślin), a także przemiany i reakcje chemiczne zachodzące w zanieczyszczonej atmosferze oraz źródła naturalne (np. pożary lasów, burze pyłowe, pyły kosmiczne).

Dane o **emisji z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza** pochodzą z corocznej sprawozdawczości GUS i dotyczą zanieczyszczeń wprowadzonych w sposób zorganizowany (tzn. z wszelkiego rodzaju urządzeń technologicznych i ogrzewczych za pośrednictwem emitorów-kominów, wyrzutni wentylacyjnych) oraz w sposób niezorganizowany (z hałd, składowisk, w toku przeładunku substancji sypkich lub lotnych, z hal produkcyjnych itp.).

Zakłady szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza to tzw. punktowe źródła emisji zanieczyszczeń, do których zaliczono wszystkie jednostki organizacyjne ustalone przez ówczesnego Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych na podstawie określonej wysokości opłat wniesionych w 1986 r. za roczną emisję substancji zanieczyszczających powietrze według stawek określonych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 13 stycznia 1986 r. w sprawie opłat za gospodarce korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian (Dz. U. Nr 7, poz. 40 z późniejszymi zmianami). Ustalona w ten sposób zbiorowość jednostek sprawozdawczych (zakładów) utrzymywana jest corocznie, co m.in. zapewnia zachowanie ciągłości i porównywalności wyników badania. Zbiorowość ta może być powiększona jedynie w szczególnych wypadkach, np. o jednostki nowouruchomione lub rozbudowane o wysokiej skali progowej emisji zanieczyszczeń.

Należy podkreślić, że wyniki tego badania nie charakteryzują całkowitej emisji zanieczyszczeń powietrza, lecz dotyczą sektora energetyczno-przemysłowego decydującego o skali i strukturze emisji (60-70%).

Wielkość emisji zanieczyszczeń pyłowych dotyczy ilości zanieczyszczeń pyłowych odprowadzonych przez dany zakład do atmosfery w ciągu roku i obejmuje: pyły ze spalania paliw, cementowo-wapiennicze i materiałów ogniotrwałych, krzemowe, nawozów sztucznych, węglowo-grafitowe, sadzy i inne.

Wielkość emisji zanieczyszczeń gazowych dotyczy ilości zanieczyszczeń gazowych odprowadzonych przez jednostkę sprawozdawczą do atmosfery w ciągu roku i obejmuje: dwutlenek siarki, tlenki azotu (wyrażone w dwutlenku azotu – NO₂), tlenek węgla, dwutlenek węgla, węglowodory i inne emitowane przez dany zakład zanieczyszczenia gazowe określone w rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie opłat za korzystanie ze środowiska.

Wielkość emisji zanieczyszczeń pyłowych, oraz dwutlenku siarki określana jest zazwyczaj metodami pomiarowymi, a w przypadku braku urządzeń pomiarowych dokonuje się oszacowania wielkości emisji.

Wielkości emisji pozostałych rodzajów zanieczyszczeń gazowych opierają się przeważnie na ustaleniach szacunkowych. Prezentowany w publikacji **wskaźnik dotyczący stopnia redukcji zanieczyszczeń gazowych** został wyliczony i przedstawiony **bez uwzględnienia wielkości emisji CO₂**, ze względu na to, że wielkość emisji CO₂ charakteryzuje się dużymi wartościami bezwzględными.

Jednolita metodologia określania emisji poszczególnych rodzajów zanieczyszczeń i w miarę stabilna w kolejnych latach zbiorowość zakładów pozwala na ogólną ocenę skali zjawisk oraz tendencji i dynamiki zmian zagrożenia atmosfery ze strony głównych przemysłowych i energetycznych źródeł zanieczyszczeń powietrza.

Dane o **ilości zatrzymanych i zneutralizowanych zanieczyszczeń** pyłowych oraz gazowych (według rodzajów) obrazują rozmiary zanieczyszczeń zredukowanych w urządzeniach do ochrony powietrza, zainstalowanych w zakładach uznanych za szczególnie uciążliwe dla atmosfery. Skuteczność działania urządzeń oczyszczających, określana jako **stopień redukcji zanieczyszczeń**, jest wielkością charakterystyczną dla urządzeń i wskazuje jaki procent całkowitej ilości danego zanieczyszczenia wprowadzonego do urządzenia został przez to urządzenie zatrzymany. Wskaźnik ten wyraża się procentowym stosunkiem ilości zanieczyszczenia zatrzymanego do ilości zanieczyszczenia wytworzonego, tj.: zatrzymanego i wyemitowanego. Wartość tego wskaźnika może wahać się od 0 do 100%. Im bliższa jest 100%, tym większy jest potencjał ochronny danego źródła zanieczyszczeń.

Przy klasyfikacji urządzeń według poziomu skuteczności przyjmuje się, za Biurem Projektowym „OPAM” następujące przedziały jako średnie dla najczęściej stosowanych technologii oraz dla średniego stężenia zanieczyszczeń na wlocie do urządzenia:

RODZAJ URZĄDZEŃ	Skuteczność eksploatacyjna w %		
	niska	średnia	duża
Cyklony	poniżej 70	70-80	powyżej 80
Multicyklony	poniżej 75	75-85	powyżej 85
Filtry tkaninowe	poniżej 93	93-98	powyżej 98
Elektrofiltry	poniżej 90	90-95	powyżej 95
Urządzenia mokre	poniżej 85	85-95	powyżej 95

Dane o **emitorach** na terenie zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza przedstawiają ilość oraz udział emitorów w ogólnej emisji zorganizowanej z podziałem według ich wysokości.

Dane o **imisji zanieczyszczeń** przygotowano na podstawie wyników pomiarów prowadzonych w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska w 2008 r., pochodzących z systemów oceny jakości powietrza wojewódzkich inspektoratów ochrony środowiska.

Pod pojęciem **imisja** (stężenie zanieczyszczeń w powietrzu atmosferycznym) należy rozumieć ilość danego zanieczyszczenia pyłowego lub gazowego w jednostce objętości powietrza.

Sposób dokonywania oceny stopnia zanieczyszczenia powietrza określa Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 17 grudnia 2008 r. w sprawie dokonywania oceny poziomów substancji w powietrzu (Dz. U. Nr 5 poz. 31 z 2009 r.).

Poziomy dopuszczalne, docelowe i cele długoterminowe w odniesieniu do zanieczyszczeń powietrza zostały ustalone w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 3 marca 2008 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu (Dz. U. Nr 47, poz. 281) i obejmują:

- zanieczyszczenia gazowe: dwutlenek siarki SO₂, dwutlenek azotu NO₂, benzen C₆H₆, tlenek węgla CO i ozon O₃,
- pył PM₁₀ oraz ołów Pb, arsen As, kadm Cd, nikiel Ni i benzo(a)piren B(a)P zawarte w PM₁₀.

Normy te zostały ustanowione ze względu na ochronę zdrowia ludzkiego. Dodatkowo dla dwutlenku siarki SO₂, tlenków azotu NO_x oraz ozonu O₃ zostały ustanowione normy ze względu na ochronę roślin.

Normy dopuszczalne zanieczyszczeń powietrza zostały ustalone w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 3 marca 2008 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu (Dz. U. Nr 47, poz. 281) oraz w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 5 grudnia 2002 r. w sprawie wartości odniesienia dla niektórych substancji w powietrzu (Dz. U. Nr 1, poz. 12 z 2003 r.).

TABL. 1 (62). **ZAKŁADY SZCZEGÓLNIIE UCIAŹLIWE DLA CZYSTOŚCI POWIETRZA WEDŁUG POSIADANIA WYNIKÓW POMIARU DOPUSZCZALNEJ EMISJI**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
OGÓŁEM	51	70	70
Zakłady nieposiadające: wyników pomiarów:			
emisji: pyłów	18	34	32
gazów	16	32	29
imisji	44	64	63
określonej emisji dopuszczalnej	12	23	22
Posiadające urządzenia do redukcji zanieczyszczeń:			
pyłowych	24	33	33
gazowych	3	5	6

TABL. 2 (63). **WYPOSAŻENIE ZAKŁADÓW^a W PODSTAWOWE URZĄDZENIA DO REDUKCJI ZANIECZYSZCZEŃ POWIETRZA**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem		Urządzenia o skuteczności						
			niskiej		średniej		wysokiej		
	liczba	przepływ gazów odlotowych w dam ³ /h	liczba	przepływ gazów odlotowych w dam ³ /h	liczba	przepływ gazów odlotowych w dam ³ /h	liczba	przepływ gazów odlotowych w dam ³ /h	
Cyklony	2009	120	4379	11	374	53	1536	56	2469
	2010	143	6223	11	374	62	3383	70	2466
	2011	139	4380	13	393	54	1515	72	2472
Multicyklony	2009	17	880	-	-	4	116	13	764
	2010	19	927	-	-	6	163	13	764
	2011	21	981	-	-	6	163	15	818
Filtry tkaninowe	2009	94	3432	68	2020	17	992	9	420
	2010	98	3432	23	280	66	2732	9	420
	2011	98	3432	23	280	66	2732	9	420
Elektrofiltry	2009	6	1375	1	597	1	194	4	584
	2010	6	1375	1	597	1	194	4	584
	2011	5	1386	1	597	1	194	3	595
Urządzenia mokre ...	2009	4	105	-	-	-	-	4	105
	2010	6	219	-	-	-	-	6	219
	2011	6	219	-	-	-	-	6	219
Inne	2009	6	43	x	x	x	x	x	x
	2010	14	218	x	x	x	x	x	x
	2011	14	218	x	x	x	x	x	x

a Szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza.

TABL. 3 (64). **ZAKŁADY SZCZEGÓLNIIE UCIAŹLIWE DLA CZYSTOŚCI POWIETRZA WEDŁUG STOPNIA REDUKCJI WYTWARZANYCH ZANIECZYSZCZEŃ**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
ZAKŁADY EMITUJĄCE ZANIECZYSZCZENIA PYŁOWE OGÓŁEM (stan w dniu 31 XII)	34	48	48
Posiadające urządzenia do redukcji zanieczyszczeń	24	33	33
o stopniu redukcji zanieczyszczeń:			
10% i mniej	1	-	1
10,1 – 30,0	-	4	2
30,1 – 50,0	6	7	5
70,1 – 90,0	7	13	14
90,1% i więcej	10	9	11
Nieposiadające urządzeń do redukcji zanieczyszczeń	10	15	15
ZAKŁADY EMITUJĄCE ZANIECZYSZCZENIA GAZOWE OGÓŁEM	51	67	68
Posiadające urządzenia do redukcji zanieczyszczeń	3	5	6
o stopniu redukcji zanieczyszczeń:			
10% i mniej	2	2	1
10,1 – 30,0	-	1	2
30,1 – 50,0	-	2	1
50,1 – 70,0	1	-	-
70,1 – 90,0	-	-	1
90,1% i więcej	-	-	1
Nieposiadające urządzeń do redukcji zanieczyszczeń	48	62	62

TABL. 4 (65). **EMITORY NA TERENIE ZAKŁADÓW SZCZEGÓLNIIE UCIAŹLIWYCH DLA CZYSTOŚCI POWIETRZA WEDŁUG WIELKOŚCI EMISJI**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Liczba emitorów ogółem	884	995	977
o wysokości:			
do 50 m	854	966	951
51-99	19	18	15
100 m i więcej	11	11	11
Emisja zanieczyszczeń w tys. t/r:			
pyłowych z emitorów o wysokości:			
do 50 m	0,8	0,7	0,7
51-99	0,4	0,6	0,4
100 m i więcej	0,1	0,1	0,2
gazowych z emitorów o wysokości:			
do 50 m	1275,5	1282,2	1288,0
51-99	243,7	394,7	350,0
100 m i więcej	433,1	403,9	451,5

TABL. 5 (66). **EMISJA I REDUKCJA ZANIECZYSZCZEŃ POWIETRZA Z ZAKŁADÓW SZCZEGÓLNIIE UCIAŻLIWYCH DLA CZYSTOŚCI POWIETRZA**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
	w t/r		
Zanieczyszczenia pyłowe	1382	1389	1261
w tym pyły ze spalania paliw	1098	1130	920
	<u>26146</u>	<u>28136</u>	<u>23143</u>
Zanieczyszczenia gazowe ^a	1952442	2080915	2089620
w tym:			
dwutlenek węgla	1926296	2052779	2066477
dwutlenek siarki	2944	3034	2759
tlenek węgla	20186	21550	16757
tlenki azotu	2489	2744	2516
Zanieczyszczenia zatrzymane w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń:			
pyłowe	105386	117338	120061
gazowe (bez CO ₂)	78	213	5436
w % zanieczyszczeń wytworzonych:			
pyłowych	98,7	98,8	99,0
gazowych (bez CO ₂)	0,3	0,8	19,0

a W liczniku bez dwutlenku węgla, a w mianowniku z dwutlenkiem węgla.

TABL. 6 (67). **EMISJA I REDUKCJA PRZEMYSŁOWYCH ZANIECZYSZCZEŃ POWIETRZA WEDŁUG WYBRANYCH SEKCJI I DZIAŁÓW**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Zanieczyszczenia w tys. t						Zanieczyszczenia zatrzymane w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń			
	pyłowe		gazowe				pyłowe		gazowe	
	ogółem	w tym ze spalania paliw	ogółem	w tym			w tys. t.	w % zanieczyszczeń wytworzonych	w tys. t.	w % zanieczyszczeń wytworzonych
				dwutlenek siarki	tlenek węgla	dwutlenek węgla				
OGÓLEM										
2009	1,4	1,1	1952,4	2,9	20,2	1926,3	105,4	98,7	0,1	0,3
2010	1,4	1,1	2080,9	3,0	21,6	2052,8	117,3	98,8	0,2	0,8
2011	1,3	0,9	2089,6	2,8	16,8	2066,5	120,1	99,0	5,4	19,0
w tym:										
Przetwórstwo przemysłowe										
2009	0,8	0,5	760,8	0,8	19,2	739,2	89,3	99,2	0,1	0,3
2010	0,7	0,5	867,9	0,9	20,3	844,4	103,5	99,3	0,2	0,9
2011	0,7	0,4	889,2	1,1	15,8	869,9	107,1	99,4	5,4	22,0
w tym:										
produkcja z drewna, korka, słomy i wikliny ^A										
2009	0,5	0,5	281,9	0,1	0,6	280,5	82,4	99,4	0,1	4,1
2010	0,5	0,4	349,1	0,1	0,7	347,4	99,8	99,5	0,2	9,5
2011	0,4	0,3	322,8	0,1	0,7	321,1	103,1	99,6	0,4	19,4
produkcja papieru i wyrobów z papieru										
2009	-	-	176,0	0,0	0,0	175,7	-	-	-	-
2010	0,0	0,0	189,8	0,0	0,0	189,5	-	-	-	-
2011	0,0	0,0	183,3	0,0	0,0	183,3	-	-	-	-
produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców nie-metalicznych										
2009	0,1	0,0	183,1	0,3	18,4	163,9	3,1	98,0	-	-
2010	0,1	0,0	186,5	0,3	19,4	166,4	3,2	98,2	-	-
2011	0,1	0,0	185,2	0,3	14,9	169,3	3,6	97,5	-	-

TABL. 6 (67). **EMISJA I REDUKCJA PRZEMYSŁOWYCH ZANIECZYSZCZEŃ POWIETRZA WEDŁUG WYBRANYCH SEKCJI I DZIAŁÓW (dok.)**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Zanieczyszczenia w tys. t						Zanieczyszczenia zatrzymane w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń				
	pyłowe		gazowe				pyłowe		gazowe		
	ogółem	w tym ze spalania paliw	ogółem	w tym			w tys. t.	w % zanieczyszczeń wytworzonych	w tys. t.	w % zanieczyszczeń wytworzonych	
				dwutlenek siarki	tlenek węgla	dwutlenek węgla					
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę ^A ...											
2009	0,5	0,5	1161,9	2,0	0,7	1157,8	16,1	97,0	-	-	-
2010	0,5	0,5	1178,2	2,0	0,9	1173,9	13,8	96,2	-	-	-
2011	0,4	0,4	1171,4	1,6	0,7	1168,0	12,9	96,9	-	-	-

TABL. 7 (68). **EMISJA I REDUKCJA ZANIECZYSZCZEŃ POWIETRZA Z ZAKŁADÓW SZCZEGÓLNIE UCIAŻLIWYCH WEDŁUG PODREGIONÓW I POWIATÓW**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Zanieczyszczenia									
	pyłowe	gazowe (z CO ₂)	w tym			na 1 km ²		zatrzymane w urządzeniach oczyszczających w % zanieczyszczeń wytworzonych		
			dwutlenek siarki	tlenki azotu	dwutlenek węgla	pyłowe	gazowe			
	w t/r							pyłowe	gazowe	
WOJEWÓDZTWO 2009	1382	1952442	2944	2489	1926296	0,1	139,6	98,9	0,3	
2010	1389	2080915	3034	2744	2052779	0,1	148,8	98,8	0,8	
2011	1261	2089620	2759	2516	2066477	0,1	149,4	99,0	19,0	
Podregion gorzowski ..	420	866174	1539	1055	862564	0,1	141,7	96,6	1,8	
Powiaty:										
Gorzowski	119	340170	547	417	339100	0,1	280,2	73,7	3,1	
Międzyrzecki	153	37556	123	61	37168	0,1	27,1	38,3	-	
Ślubicki	35	12932	42	22	12815	0,0	12,9	83,0	-	
Strzelecko-drezdenecki ..	51	15510	45	21	15341	0,0	12,4	40,7	16,3	
Sulęciński	24	9539	45	11	9431	0,0	8,1	67,1	-	
Miasto na prawach powiatu										
Gorzów Wlkp.	38	450467	737	523	448709	0,4	5238,0	99,7	0,1	
Podregion zielonogórski	841	1223446	1220	1461	1203913	0,1	155,4	99,2	21,6	
Powiaty:										
Krośnieński	109	46880	129	71	46591	0,1	33,7	98,5	-	
Nowosolski	52	23742	137	36	23485	0,1	30,8	84,9	95,1	
Świebodziński	28	18752	161	45	18448	0,0	20,0	89,4	-	
Wschowski	6	1142	4	-	1122	0,0	1,8	14,3	-	
Zielonogórski	144	125939	369	91	109998	0,1	80,3	96,3	0,0	
Żagański	97	75764	183	82	75247	0,1	66,9	63,3	-	
Żarski	345	326314	123	737	324658	0,2	234,3	99,6	18,3	
Miasto na prawach powiatu										
Zielona Góra	60	604913	114	399	604364	1,0	10429,5	89,0	-	

TABL. 8 (69). ZANIECZYSZCZENIA GAZOWE ZATRZYMANE W URZĄDZENIACH OCZYSZCZAJĄCYCH WEDŁUG PODREGIONÓW I POWIATÓW

WYSZCZEGÓLNIENIE	Dwutlenek siarki		Tlenki azotu		Tlenek węgla		Węglowodory		Inne	
	w t	w % zanieczyszczeń zatrzymanych	w t	w % zanieczyszczeń zatrzymanych	w t	w % zanieczyszczeń zatrzymanych	w t	w % zanieczyszczeń zatrzymanych	w t	w % zanieczyszczeń zatrzymanych
WOJEWÓDZTWO 2009	10	0,3	4	0,2	4	0,0	-	-	60	12,1
2010	3	0,1	6	0,2	60	0,3	1	0,3	143	24,2
2011	21	0,8	18	0,7	5020	23,1	-	-	377	35,8
Podregion gorzowski ...	-	-	8	0,8	55	9,4	-	-	5	5,6
Powiaty:										
Gorzowski	-	-	3	0,7	31	22,8	-	-	-	-
Strzelecko-drezdenecki ...	-	-	5	19,2	24	22,6	-	-	4	100,0
Miasto na prawach powiatu										
Gorzów Wlkp.	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1,2
Podregion zielonogórski.	21	1,7	10	0,7	4965	23,4			372	38,6
Powiaty:										
Nowosolski	19	12,2	9	20,0	4965	98,3	-	-	-	-
Zielonogórski	2	0,5	1	1,1	-	-	-	-	-	-
Żarski	-	-	-	-	-	-	-	-	372	91,2

TABL. 9 (70). ZANIECZYSZCZENIA ZATRZYMANE I ZNEUTRALIZOWANE W URZĄDZENIACH OCZYSZCZAJĄCYCH^a

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Pyły w t/rok	105386	117338	120061
w % zanieczyszczeń wytworzonych	98,7	98,8	99,0
Gazy (bez CO ₂) w t/rok	78	213	5436
w % zanieczyszczeń wytworzonych	0,3	0,8	19,0
w tym:			
Dwutlenek siarki w t/rok	10	3	21
w % zanieczyszczeń wytworzonych	0,3	0,1	0,8
Tlenek węgla w t/rok	4	60	5020
w % zanieczyszczeń wytworzonych	0,0	0,3	23,1
Inne ^b w t/rok	60	143	377
w % zanieczyszczeń wytworzonych	12,1	24,2	35,8

^a Zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza. ^b Głównie amoniak, związki chloroorganiczne, dwusiarczek węgla, siarkowodór.

TABL. 10 (71). EMISJA ZANIECZYSZCZEŃ POWIETRZA^a WEDŁUG RODZAJÓW SUBSTANCJI

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
	w tonach/rok		
Aldehydy alifatyczne i ich pochodne	88,4	27,0	46,2
Alkohole alifatyczne i ich pochodne	45,3	12,1	17,9
Alkohole pierścieniowe, aromatyczne i ich pochodne	25,0	32,9	38,0
Aminy i ich pochodne	0,0	0,1	0,2
Amoniak	311,6	301,6	478,5
Benzen	4,1	4,3	4,6
Benzo(a)piren	0,1	0,2	0,1
Chlorowcopochodne węglowodorów	-	-	0,0
Chlorowcopochodne węglowodorów: związki typu H C F C	0,1	0,0	0,0
Chrom ^b	-	0,0	0,0
Dwutlenek siarki	2944,0	3034,0	2759,0
Dwutlenek węgla	1926296,0	2052779,0	2066477,0
Etery i ich pochodne	10,8	7,1	6,8
Ketony i ich pochodne	1,2	5,4	8,6
Kwasy nieorganiczne, ich sole i bezwodniki	17,8	13,4	76,6
Kwasy organiczne, ich związki i pochodne ^c	3,9	6,1	6,9
Mangan ^b	0,0	0,0	0,0
Nikiel ^b	0,0	0,0	0,0
Oleje (mgła olejowa)	-	-	0,0
Pierwiastki metaliczne i ich związki ^d	0,1	0,3	0,2
Pierwiastki niemetaliczne	0,2	2,0	3,0
Pyły krzemowe (powyżej 30% wolnej krzemionki)	60,0	56,0	88,0
Pyły polimerów	1,0	4,0	8,0
Pyły węgla brunatnego	35,0	33,0	35,0
Pyły węglowo-grafitowe, sadza	5,0	11,0	6,0
Pyły ze spalania paliw	1098,0	1130,0	920,0
Pyły pozostałe	183,0	155,0	204,0
Tlenek węgla	20186,0	21550,0	16757,0
Tlenki azotu (w przeliczeniu na NO ₂)	2489,0	2744,0	2516,0
Tlenki niemetali ^c	-	1,0	12,4
Węglowodory alifatyczne i ich pochodne ^c	19,3	302,2	373,9
Węglowodory pierścieniowe, aromatyczne i ich pochodne ^c	42,8	28,9	34,6
Wodorofluorowęglowodory	-	0,3	0,1
Związki heterocykliczne	5,1	4,2	4,5

a Z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza. *b* Związki w przeliczeniu na masę pierwiastka. *c* Z wyjątkiem wymienionych w innych pozycjach. *d* Z wyjątkiem wymienionych w innych pozycjach, w przeliczeniu na masę pierwiastka metalicznego występującego w związku.

TABL. 11 (72). **MIASTA O DUŻEJ SKALI ZAGROŻENIA ŚRODOWISKA EMISJĄ ZANIECZYSZCZEŃ POWIETRZA Z ZAKŁADÓW SZCZEGÓLNIE UCIAŹLIWYCH**

MIASTA	Emisja zanieczyszczeń					Zanieczyszczenia zatrzymane w urządzeniach do redukcji	
	pyłowe	gazowych					
		ogółem	w tym				
			dwutlenek siarki	tlenki azotu	dwutlenek węgla	pyłowe	gazowe
w tys. t							
2009							
Zielona Góra	0,1	544,1	0,2	0,5	543,5	84,1	-
Gorzów Wlkp.	0,1	482,5	1,1	0,7	480,6	99,6	0,1
Żary	0,5	290,7	0,1	0,5	289,3	99,4	4,1
Kostrzyn nad Odrą.	0,0	273,8	0,4	0,4	273,0	74,3	-
2010							
Zielona Góra	0,1	558,3	0,2	0,5	557,6	89,7	-
Gorzów Wlkp.	0,1	462,9	0,9	0,6	460,9	99,6	0,1
Żary	0,4	354,6	0,2	0,8	353,0	99,6	7,9
Kostrzyn nad Odrą.	0,1	297,9	0,4	0,4	297,1	73,7	-
2011							
Zielona Góra	0,1	604,9	0,1	0,4	604,4	0,5	0,0
Gorzów Wlkp.	0,0	450,0	0,7	0,5	448,7	11,2	0,0
Żary	0,1	339,6	0,5	0,4	338,5	0,3	-
Kostrzyn nad Odrą.	0,3	326,3	0,1	0,7	324,7	96,1	0,4

Dział V

OCHRONA PRZYRODY I RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ

Uwagi metodyczne

W dziale zawarto statystyczną charakterystykę zagadnień dotyczącą: obszarów, obiektów, gatunków roślin i zwierząt objętych ochroną, stanu zasobów leśnych oraz zagrożeń i ochrony środowiska leśnego, a także terenów zieleni miejskiej, parków i ogrodów historycznych oraz rodzinnych ogrodów działkowych.

Ochrona przyrody polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu zasobów, tworów i składników przyrody: dziko występujących roślin, zwierząt i grzybów; roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną gatunkową; zwierząt prowadzących wędrowny tryb życia; siedlisk przyrodniczych; siedlisk zagrożonych wyginięciem, rzadkich i chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów; tworów przyrody żywej i nieożywionej oraz kopalnych szczątków roślin i zwierząt; krajobrazu; zieleni w miastach i wsiach; zadrzewień.

Różnorodność biologiczna jest to zróżnicowanie wszystkich żywych organizmów występujących na ziemi w ekosystemach lądowych, morskich i słodkowodnych oraz w zespołach ekologicznych, których są częścią; dotyczy to różnorodności w obrębie gatunku, pomiędzy gatunkami oraz różnorodności ekosystemów.

Ochrona krajobrazowa oznacza zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu.

Ochrona ścisła oznacza całkowite i trwałe zaniechanie bezpośredniej ingerencji człowieka w stan ekosystemów, tworów i składników przyrody oraz w przebieg procesów przyrodniczych na obszarach objętych ochroną, a w przypadku gatunków – całoroczną ochronę należących do nich osobników i stadiów ich rozwoju.

Ochrona częściowa oznacza ochronę gatunków roślin, zwierząt i grzybów dopuszczającą możliwość redukcji liczebności populacji oraz pozyskiwania osobników tych gatunków lub ich części.

Otulina to strefa ochronna granicząca z formą ochrony przyrody i wyznaczona indywidualnie dla formy ochrony przyrody w celu zabezpieczenia przed zagrożeniami zewnętrznymi wynikającymi z działalności człowieka.

Formami ochrony przyrody według Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz.U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 z późniejszymi zmianami) są:

- parki narodowe;
- rezerваты przyrody;
- parki krajobrazowe;
- obszary chronionego krajobrazu;
- obszary Natura 2000;
- pomniki przyrody;
- stanowiska dokumentacyjne;
- użytki ekologiczne;
- zespoły przyrodniczo-krajobrazowe;
- ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Park narodowy obejmuje obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe. Park narodowy tworzy się w celu

zachowania różnorodności biologicznej, zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej i walorów krajobrazowych, przywrócenia właściwego stanu zasobów i składników przyrody oraz odtworzenia zniekształconych siedlisk: przyrodniczych, roślin, zwierząt lub grzybów. Utworzenie parku narodowego, zmiana jego granic lub likwidacja następuje w drodze rozporządzenia Rady Ministrów. Nadzór nad parkami narodowymi sprawuje minister właściwy do spraw środowiska.

Polska przyjęła definicję parku narodowego określoną na X (w New Delhi w 1969 roku) i XI (w Beuff w 1972 roku) Ogólnym Zgromadzeniu Światowej Unii Ochrony Przyrody i Jej Zasobów (IUCN - WCU). Stąd wszystkie polskie parki narodowe, jako odpowiadające wymogom IUCN znalazły się na jej liście.

Rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi. Uznanie obszaru za rezerwat następuje w drodze aktu prawa miejscowego w formie zarządzenia regionalnego dyrektora ochrony środowiska.

W zestawieniach tabelarycznych przyjęto klasyfikację rezerwatów zgodnie z dotychczas stosowanym ich podziałem na 9 typów, opracowanym przez Z. Czubińskiego.

Park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Utworzenie parku krajobrazowego lub powiększenie jego obszaru następuje w drodze uchwały sejmiku województwa.

Park Mużakowski - część Parku Krajobrazowego „Łuk Mużakowa”. W kwietniu 2004 r. decyzją prezydenta RP uznany za pomnik historii, a 2 czerwca 2004 r. wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO.

Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnią funkcję korytarzy ekologicznych. Wyznaczenie obszaru chronionego krajobrazu następuje w drodze uchwały sejmiku województwa.

Sieć obszarów Natura 2000 to spójna funkcjonalnie europejska sieć ekologiczna, tworzona w celu zachowania siedlisk przyrodniczych oraz gatunków ważnych dla Wspólnoty Europejskiej. Obowiązek podjęcia takich działań wynika z postanowień Konwencji o różnorodności biologicznej przyjętej w dniu 5 czerwca 1992 r. w Rio de Janeiro (tzw. Konwencja z Rio). Podstawą prawną tworzenia sieci Natura 2000 są dwa akty prawne: Dyrektywa Rady 79/409/EWG z 2 kwietnia 1979 roku: w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (zwana Dyrektywą Ptasią) oraz Dyrektywa Rady 92/43/EWG z 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (zwana Dyrektywą Siedliskową). Przewidują one stworzenie systemu obszarów połączonych korytarzami ekologicznymi, czyli fragmentami krajobrazu zagospodarowanymi w sposób umożliwiający migrację, rozprzestrzenianie i wymianę puli genetycznej gatunków. Zadaniem sieci jest utrzymanie różnorodności biologicznej przez ochronę nie tylko najcenniejszych i najrzadszych elementów przyrody, ale też najbardziej typowych, wciąż jeszcze powszechnych układów przyrodniczych charakterystycznych dla regionów biogeograficznych (np. alpejskiego, atlantyckiego, kontynentalnego). Jej tworzenie jest obowiązkiem każdego kraju członkowskiego UE a wybór sposobu ochrony poszczególnych elementów sieci pozostawia się danemu państwu.

Sieć obszarów Natura 2000 obejmuje:

Obszary specjalnej ochrony ptaków - OSO to obszary wyznaczane, zgodnie z przepisami prawa Unii Europejskiej, w celu ochrony populacji dziko występujących gatunków ptaków, w granicach, których ptaki mają korzystne warunki bytowania w ciągu całego życia, w dowolnym jego okresie albo stadium rozwoju.

Specjalne obszary ochrony siedlisk - SOO (obszary mające znaczenie dla Wspólnoty - OZW) to obszary wyznaczane, zgodnie z przepisami prawa Unii Europejskiej, w celu trwałej ochrony siedlisk przyrodniczych lub populacji zagrożonych wyginięciem gatunków roślin lub zwierząt w celu odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych lub właściwego stanu ochrony gatunków. Obszary OZW są zatwierdzone przez Komisję Europejską w drodze decyzji, jednak nie zostały jeszcze wyznaczone aktem prawa krajowego (rozporządzeniem ministra ds. środowiska, powołującym SOO).

Obszar Natura 2000 może obejmować swym zasięgiem część lub całość obszarów i obiektów objętych innymi formami przyrody. Wyznaczenie obszaru Natura 2000, zmiana jego granic lub likwidacja następuje w drodze rozporządzenia ministra właściwego do spraw środowiska w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw rolnictwa, ministrem właściwym do spraw rozwoju wsi oraz z ministrem właściwym do spraw gospodarki wodnej.

Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głązy narzutowe oraz jaskinie.

Ustanowienie pomnika przyrody następuje w drodze uchwały rady gminy.

Stanowiskami dokumentacyjnymi są niewyodrębniające się na powierzchni lub możliwe do wyodrębnienia, ważne pod względem naukowym i dydaktycznym, miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych, jaskinie lub schroniska podskalne wraz z namuliskami oraz fragmenty eksploatowanych lub nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych. Stanowiskami dokumentacyjnymi mogą być także miejsca występowania kopalnych szczątków roślin lub zwierząt.

Ustanowienie stanowiska dokumentacyjnego następuje w drodze uchwały rady gminy.

Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania.

Ustanowienie użytku ekologicznego następuje w drodze uchwały rady gminy.

Zespołami przyrodniczo-krajobrazowymi są fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne.

Ustanowienie zespołu przyrodniczo-krajobrazowego następuje w drodze uchwały rady gminy.

Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów ma na celu zapewnienie przetrwania i właściwego stanu ochrony dziko występujących roślin, zwierząt i grzybów oraz ich siedlisk, gatunków rzadko występujących, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną na podstawie umów międzynarodowych, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej. Ochronę gatunkową roślin i zwierząt wprowadza się w drodze rozporządzenia ministra właściwego do spraw środowiska w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw rolnictwa. Rozporządzenie to określa listę gatunków objętych ochroną, sposoby wykonywania ochrony oraz stosowane ograniczenia, zakazy i nakazy przewidziane odpowiednimi przepisami.

Decyzje dotyczące ochrony gatunkowej mogą być podjęte także zarządzeniem regionalnego dyrektora ochrony środowiska.

Do **powierzchni gruntów leśnych w rozumieniu Ustawy o lasach** (Dz. U. z 1991 r. Nr 101, poz. 444 z późniejszymi zmianami), zalicza się grunty:

- o zwartej powierzchni, co najmniej 0,10 ha pokryte roślinnością leśną (powierzchnia zalesiona), lub przejściowo jej pozbawione (powierzchnia niezalesiona). Są to grunty przeznaczone do produkcji lub stanowiące rezerwy przyrody, wchodzące w skład parków narodowych lub wpisane do rejestrów zabytków. Są one definiowane określeniem **“powierzchnia lasów”**;
- związane z gospodarką leśną, zajęte pod wykorzystywane dla potrzeb gospodarki leśnej: budynki i budowle, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, szkółki leśne, miejsca składowania drewna itp.

Powierzchnia zalesiona obejmuje grunty pokryte uprawami, młodnikami i starszymi drzewostanami oraz plantacjami: topoli, nasiennymi i drzew szybko rosnących.

Powierzchnia niezalesiona obejmuje grunty:

- znajdujące się w produkcji ubocznej (np. plantacje choinek, poletka łowieckie);
- przejściowo pozbawione drzewostanu i przewidywane do odnowienia w najbliższych latach, tj. zręby, halizny, płazowiny;
- przewidziane do objęcia ochroną prawną (np. śródleśne oczka wodne, hale, połoniny);
- przeznaczone do wyłączenia z produkcji grunty leśne wylesione (np. zalewiska i zapadliska na obszarze szkód górniczych).

Zręby są to grunty leśne pozbawione drzewostanu w okresie ostatnich 2 lat.

Halizny to grunty przejściowo pozbawione drzewostanu dłużej niż 2 lata oraz uprawy i młodniki I klasy wieku o zadrzewieniu niższym niż 0,5 (pełne zadrzewienie 1,0), przewidywane do odnowienia w najbliższych latach.

Płazowiny są to grunty leśne pokryte drzewostanem II klasy wieku (21-40 lat) o zadrzewieniu do 0,3 włącznie albo III i wyższych klas wieku (41 lat i więcej) o zadrzewieniu do 0,2 włącznie (z wyjątkiem klasy odnowienia i do odnowienia).

Przestoje są to drzewa od II klasy wieku wzwyż na gruntach leśnych niezalesionych i w uprawach niezaliczane do składu gatunkowego oraz drzewa powyżej II klasy wieku rozmieszczone pojedynczo lub grupami w drzewostanach i przeznaczone do usunięcia.

Drzewostan - zbiorowisko drzew rosnących w lesie na określonej powierzchni, różniące się od otoczenia warunkami siedliskowymi i budową.

Odnowienie lasu polega na zakładaniu młodego drzewostanu w miejsce drzewostanu usuwanego lub usuniętego.

Drzewostany w klasie odnowienia są to drzewostany rębne i przeszlorębne podlegające jednocześnie użytkowaniu i odnowieniu, w których co najmniej 50% powierzchni (w przypadku rębni złożonych – 30%) zostało odnowione naturalnie lub sztucznie oraz drzewostany młodszych klas wieku wymagające przebudowy za pomocą rębni złożonych ze względu na złe efekty produkcyjne.

Drzewostany w klasie do odnowienia obejmują drzewostany rębne i przeszlorębne użytkowane rębniami złożonymi, które wymagają uprzedniego odnowienia jako bezwzględnie warunku kontynuacji cięć tymi rębniami.

Zalesienia polegają na zakładaniu drzewostanów na gruntach pozostających dotychczas poza uprawą leśną (niezaliczone do powierzchni leśnej).

Lesistość obliczono jako stosunek procentowy powierzchni lasów do ogólnej powierzchni województwa.

Udział powierzchni gruntów leśnych w powierzchni lądowej województwa obliczono jako stosunek powierzchni lasów i gruntów związanych z gospodarką leśną do powierzchni ogólnej województwa pomniejszonej o grunty pod wodami (obejmujące powierzchniowe wody wewnętrzne, powierzchniowe wody płynące oraz stojące); od 2002 r. zgodnie z rozporządzeniem Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa z dnia 29 III 2001 r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków (Dz. U. Nr 38, poz. 454) - do powierzchni lądowej zalicza się grunty pod stawami oraz rowy użytkowane rolniczo.

Grubizna jest to drewno okrągłe wielkowymiarowe i średniowymiarowe. Drewno wielkowymiarowe jest to drewno o średnicy górnej od 14 cm (bez kory) mierzone w pojedynczych sztukach. Drewno średniowymiarowe jest to drewno o średnicy (mierzonej bez kory): górnej od 5 cm wzwyż i dolnej do 24 cm – mierzone w pojedynczych sztukach, w sztukach grupowo i stosach. Drewno małowymiarowe (drobnica) to drewno okrągłe o średnicy dolnej do 5 cm (bez kory) mierzone w sztukach grupowo lub w stosach.

Użytkowanie rębne to pozyskiwanie drewna związane z odnowieniem drzewostanu lub wylesieniem z powodu zmiany przeznaczenia gruntu. Użytki rębne - to drewno pozyskane w ramach użytkowania rębne. Powierzchnia cięć rębnych - to rzeczywista powierzchnia, na której dokonano wyrębu drzew.

Użytkowanie przedrębne to pozyskiwanie drewna związane z pielęgnowaniem lasu (czyszczenia późne i trzebieże). Powierzchnia cięć przedrębnych jest to całkowita powierzchnia, na której wykonano cięcia pielęgnacyjne.

Przez **pozyskanie drewna** należy rozumieć ostateczne pozyskanie sortymentów z drewna pochodzącego z bieżących wyrębów i remanentów.

Zadrzewienia to produkcyjne i ochronne nasadzenia drzew i krzewów na terenach publicznych i prywatnych poza lasami i granicami administracyjnymi miast. Celem ich jest produkcja drewna i użytków nieleśnych, oddziaływanie na środowisko przyrodnicze oraz kształtowanie krajobrazu. Do zadrzewień nie zalicza się: lasów i gruntów leśnych oraz gruntów nieleśnych przeznaczonych prawomocnymi decyzjami do zalesienia, sadów, plantacji oraz szkółek drzew i krzewów, cmentarzy, urządzonej zieleni komunalnej w miastach (parki miejskie, lasy komunalne, zieleńce użyteczności publicznej), obszaru morskiego pasa nadbrzeżnego, ogrodów działkowych, nieruchomości otaczających obiekty zabytkowe.

Lasy ochronne (lasy szczególnie chronione) to obszary leśne podlegające ochronie ze względu na spełnianie funkcje. Za lasy ochronne mogą być uznane lasy, które ochronią glebę przed zmywaniem lub wyjąłowieniem; powstrzymują usuwanie się ziemi, obrywanie się skał lub lawin; chronią brzegi wód przed obrywaniem się, a źródła rzek przed zasypaniem; ograniczają powstawanie lub rozprzestrzenianie się lotnych piasków; stanowią drzewostany uszkodzone na skutek działalności

przemysłu; stanowią drzewostany nasienne lub ostoje zwierząt podlegających ochronie gatunkowej; mają szczególne znaczenie przyrodniczo-naukowe lub dla obronności i bezpieczeństwa Państwa; są położone w granicach administracyjnych miast i w odległości do 10 km od granic administracyjnych miast liczących ponad 50 tys. mieszkańców; w strefach ochronnych wokół sanatoriów i uzdrowisk; w strefie górnej granicy lasów.

Rodzinnym ogrodem działkowym jest wydzielony obszar gruntu będący we władaniu Polskiego Związku Działkowców, podzielony na tereny ogólne i działki oraz wyposażony w infrastrukturę niezbędną do jego prawidłowego funkcjonowania (Ustawa z dnia 8 lipca 2005 r. o rodzinnych ogrodach działkowych; Dz. U. z 2005 r. Nr 169, poz. 1419 z późniejszymi zmianami). Rodzinny ogród działkowy powinien obejmować, co najmniej 50 działek o powierzchni od 300 do 500 m². Rodzinne ogrody działkowe są urządzeniami użyteczności publicznej, służącymi zaspokajaniu wypoczynkowych, rekreacyjnych i innych potrzeb socjalnych członków społeczności lokalnych poprzez zapewnienie im powszechnego dostępu do terenów rodzinnych ogrodów działkowych oraz działek dających możliwość prowadzenia upraw ogrodniczych na własne potrzeby, a także podniesienia standardów ekologicznych otoczenia. Jako tereny zielone podlegają ochronie przewidzianej w przepisach o ochronie gruntów rolnych i leśnych oraz w przepisach dotyczących ochrony przyrody i ochrony środowiska.

Tereny zieleni to tereny wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe oraz cmentarze, a także zieleń towarzyszącą ulicom, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom oraz obiektom kolejowym i przemysłowym.

Parki spacerowo-wypoczynkowe są to tereny zieleni z roślinnością wysoką i niską o powierzchni, co najmniej 2 ha, urządzone i konserwowane z przeznaczeniem na cele wypoczynkowe ludności, wyposażone w drogi, aleje spacerowe, ławki, place zabaw itp. Do powierzchni parków wliczane są również wody znajdujące się na terenie tych obiektów (np. stawy) oraz tereny sportów wodnych, otwartych kąpielisk, boisk, placów gier itp., o ile są dostępne do użytku powszechnego.

Do kategorii **zieleńce** zaliczono obiekty o powierzchni poniżej 2 ha, w których funkcji dominuje wypoczynek (np. występują alejki z ławkami, place zabaw itp.). Do tej kategorii obiektów należy zaliczyć również zieleń przy budynkach użyteczności publicznej (o ile udostępniona jest do użytku powszechnego), pomnikach itp., bulwary i promenady oraz tereny sportów wodnych, otwartych kąpielisk, boisk, placów gier itp., o ile są dostępne do użytku powszechnego. Zieleńce mogą tworzyć kompozycje zieleni niskiej (trawniki, kwietniki) towarzyszące obiektom architektonicznym oraz tworzyć kompozycje zieleni miejskiej o charakterze parkowym, z elementami nasadzeń drzew i krzewów.

Przez **zieleń uliczną** rozumie się pasy zieleni (drzewa i krzewy lub ich skupiska wraz z pozostałymi składnikami szaty roślinnej) wzdłuż dróg, ulic, ciągów komunikacji miejskiej itp.

Tereny zieleni osiedlowej występują przy zabudowie mieszkaniowej, pełnią funkcję wypoczynkową, izolacyjną i estetyczną.

TABL. 1 (73). **POWIERZCHNIA O SZCZEGÓLNYCH WALORACH PRZYRODNICZYCH PRAWNIE CHRONIONA**

Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011			
	w ha			w odsetkach	w % powierzchni ogólnej województwa	na 1 mieszkańca w m ²
OGÓŁEM	543502,1	543885,3	544366,6	100,0	38,9	5320
Parki narodowe ^a	13642,8	13642,8	13642,8	2,5	1,0	133
Rezerваты przyrody ^a	3674,1	3674,1	3776,3	0,7	0,3	37
Parki krajobrazowe ^{ab}	76933,4	76933,4	77200,3	14,2	5,5	755
Obszary chronionego krajobrazu ^b	436441,8	436441,8	436432,4	80,2	31,2	4266
Stanowiska dokumentacyjne	5,6	5,6	5,6	0,0	0,0	0
Użytki ekologiczne	3021,4	3135,1	3256,7	0,6	0,2	32
Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	9783,0	10052,5	10052,5	1,8	0,7	98

a Bez otuliny. b Bez powierzchni rezerwatów przyrody i innych form ochrony przyrody położonych na terenie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu.

TABL. 2 (74). **PARKI NARODOWE W 2011 R.**

Stan w dniu 31 XII

PARKI NARODOWE	Rok utworzenia	Kategoria według IUCN	Powierzchnia w ha				strefy ochronnej
			ogółem	w tym lasów	z ogółem pod ochroną ścisłą		
					razem	w tym lasów	
OGÓŁEM	x	x	13642,8	4792,4	1059,5	306,1	17274,9
Drawieński ^a	1990	II	5568,8	4710,7	377,6	306,1	6821,0
Ujście Warty	2001	-	8074,0	81,7	681,9	-	10453,9

a W granicach województwa lubuskiego.

TABL. 3 (75). **PARKI NARODOWE WEDŁUG KATEGORII GRUNTÓW W 2011 R.**

PARKI NARODOWE	Ogółem	Grunty				Wody	Tereny pozostałe
		leśne		rolne	zadrzewione i zakrzewione		
		razem	w tym niezalesione				
w ha							
OGÓŁEM	13642,8	4792,4	21,3	6353,1	236,6	1057,0	1203,7
Drawieński ^a	5568,8	4710,7	21,3	187,1	16,6	477,9	176,5
Ujście Warty	8074,0	81,7	-	6166,0	220,0	579,1	1027,2

a W granicach województwa lubuskiego.

TABL. 4 (76). **PARKI NARODOWE WEDŁUG KATEGORII OCHRONNOŚCI W 2011 R.**

PARKI NARODOWE	Powierzchnia w ha						strefy ochronnej	
	parku narodowego							
	ogółem	pod ochroną				częściową		krajobrazową
		ściłą		w tym grunty leśne	krajobrazową			
razem		leśne						
OGÓŁEM	13642,8	1059,5	306,1	8936,6	3646,7	10453,9		
Drawieński ^a	5568,8	377,6	306,1	4921,2	270,0	-		
Ujście Warty	8074,0	681,9	-	4015,4	3376,7	10453,9		

a W granicach województwa lubuskiego.

TABL. 5 (77). **WYBRANE INFORMACJE O PARKACH NARODOWYCH W 2011 R.**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Drawieński Park Narodowy ^a		Park Narodowy Ujście Warty ^b
	ogółem	w tym w granicach województwa lubuskiego	
Powierzchnia ogółem w ha	11342,0	5568,8	8074,0
Ilość obwodów ochronnych	7	6	3
Ilość powiatów, na terenie których znajduje się park	3	1	3
Ilość gmin, na terenie których znajduje się park	6	1	4
Powierzchnia leśna w ha	9548,0	4710,7	81,7
Ilość stwierdzonych gatunków :			
ptaków	158	.	270
w tym lęgowych	119	.	174
ssaków	45	.	39
ryb	39	.	35
roślin	924	.	500
zbiorowisk roślin	224	.	60

a Dane Drawieńskiego Parku Narodowego. b Dane Parku Narodowego Ujście Warty.

TABL. 6 (78). **TURYSTYKA W PARKACH NARODOWYCH W 2011 R.**

PARK NARODOWY	Szlaki turystyczne w km	Liczba turystów		Liczba		Biblioteki - liczba pozycji księgozbioru w szt.
		w tys.	na 1 ha	impres dydaktycznych	ścieżek dydaktycznych	
Drawieński ^a	56	21	3,8	25	2	3697
Ujście Warty ^b	13	20	2,5	196	5	2312

a Dane Drawieńskiego Parku Narodowego. b Dane Parku Narodowego Ujście Warty.

TABL. 7 (79). **STAN LICZEBNY GŁÓWNYCH GATUNKÓW ZWIERZĄT ŁOWNYCH I CHRONIONYCH W PARKACH NARODOWYCH**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Drawieński Park Narodowy ^a			Park Narodowy Ujście Warty ^a		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Jeleń	296	365	319	130	120	104
Sarna	253	208	253	450	300	242
Dzik	206	342	244	170	340	167
Bóbr	.	.	.	300	500	460
Wydra	10	5
Borsuk	74	60	50	50	15	20
Lis	96	81	37	40	40	64

a Dane Drawieńskiego Parku Narodowego. b Dane Parku Narodowego Ujście Warty.

TABL. 8 (80). STAN LICZEBNY GŁÓWNYCH GATUNKÓW PTAKÓW (par lęgowych) CHRONIONYCH W PARKACH NARODOWYCH W 2011 R.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Drawieński Park Narodowy ^a	Park Narodowy Ujście Warty ^b
Bielik	-	1
Derkacz	149
Krwawodziób	22
Ohar	4
Perkoz zausznik	82
Rybitwa białoskrzydła	37
Rybitwa białowąsa	124
Rybitwa czarna	76-86
Rybitwa rzeczna	111
Rycyk	4
Wodniczka	7
Żuraw	12	13

a Dane Drawieńskiego Parku Narodowego. b Dane Parku Narodowego Ujście Warty.

TABL. 9 (81). POZYSKANIE DREWNA^a W DRAWIEŃSKIM PARKU NARODOWYM^b W 2011 R.

WYSZCZEGÓLNIENIE	W m ³
O G Ó Ł E M	5103
GRUBIZNA	4905
Grubizna iglasta	4491
w tym drewno:	
wielkowymiarowe ogólnego przeznaczenia	2095
średniowymiarowe dłużycowe	2017
Grubizna liściasta	414
drewno wielkowymiarowe ogólnego przeznaczenia	27
drewno średniowymiarowe do przerobu przemysłowego	387
DREWNO MAŁOWYMIAROWE	198
Do przerobu przemysłowego	198

a Bez pozyskania drewna (grubizny) z zadrzewień. b W granicach województwa lubuskiego.

TABL. 10 (82). REZERWATY PRZYRODY WEDŁUG TYPÓW

Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	Obiekty	Powierzchnia w ha				
		ogółem	w tym pod ochroną ścisłą	z ogółem		
				las	użytki rolne	
OGÓLEM	2009	59	3674,1	77,0	2391,9	161,6
	2010	59	3674,1	77,0	2391,9	161,6
	2011	61	3776,3	-	2408,4	606,3
Faunistyczne		6	880,6	-	83,5	453,8
Krajobrazowe		1	188,4	-	114,2	-
Leśne		34	1749,4	-	1633,7	9,6
Torfowiskowe		12	531,5	-	389,9	41,1
Florystyczne		2	153,6	-	139,3	4,7
Wodne		4	182,7	-	13,6	58,0
Stepowe		2	90,1	-	34,2	39,1

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R.

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
BUKOWA GÓRA pow. nowosolski gm. Otyń	1954	10,64	leśny	Najstarszy rezerwat w dawnym woj. zielonogórskim, położony jest w dorzeczu Odry i jej lewobrzeżnego dopływu Śląskiej Ochli. Rezerwat stanowi fragment lasu porastającego strome zbocze. Las spełnia ponadto dużą rolę zabezpieczającą przed erozją gleby. Skład drzewostanu: buk, modrzew europejski, dąb, sosna. Gleba lekko gliniasta, piaszczysta, średnio zbielicowana, porośnięta miejscami mchem i trawą o na ogół ubogim runie.	Ochrona lasu naturalnego porastającego strome zbocze krawędzi doliny Odry, który spełnia również rolę zabezpieczającą przed erozją gleby.
BAŻANTARNIA pow. nowosolski gm. Otyń	1959	17,88	leśny	Rezerwat stanowi fragment lasu naturalnego - pierwotnego o bogatym składzie gatunkowym. Skład panujących gatunków przedstawia się następująco: sosna, dąb, świerk, modrzew w V i VI klasie wieku z pojedynczymi okazami drzew pomnikowych w wieku 180 - 200 lat. W domieszce kępowo brzoza, akacja, buk, grab, lipa, jodła i wprowadzone sztucznie daglezie i wejmutka. Gleba średnio zbielicowana, piaszczysto-gliniasta, w podszycie jarzębina, kruszyna, jeżyna, śnieguliczka. W runie konwalia, zawilec, szczawik zajęczy, paproć orla, przylaszczka pospolita, fiołek leśny, dzwonek pokrzywolistny, nerecznica i inne.	Zachowanie naturalnego siedliska lasu mieszanego z pojedynczymi okazami drzew pomnikowych wśród obszaru zniekształconego gospodarką człowieka.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
CZAPLENICE pow. strzelecko- drezdenecki gm. Drezdenko	1959	7,59	leśny	Rezerwat częściowo położony na półwyspie nad jeziorem Solecko i składający się z drzewostanu sosnowego naturalnego pochodzenia w wieku 160 lat z domieszką buka oraz płatami brzozy i olszy. W części przybrzeżnej podrost buka, olchy i brzozy w wieku 25-60 lat. W podszycie leszczyna, głóg, jałowiec, w runie paproć, malina, rokieta, trzcinnik, trawy, a brzegiem trzcina. Stan czapli siwej w poszczególnych latach kształtował się rozmaicie. W 1979 r. zarejestrowano 24 gniazda. W bliskim sąsiedztwie gnieźdzą się rozmaite ptaki drapieżne, zwłaszcza kania czarna i myszołów pospolity.	Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych drzewostanu naturalnego sosnowego z kolonią czapli siwej.
CZAPLIŚKO pow. strzelecko- drezdenecki gm. Drezdenko	1959	2,85	leśny	Rezerwat znajduje się na zachodnim brzegu jeziora Łąkie. Drzewostan 2 piętrowy, gdzie w pierwszym rzędzie występuje sosna 180-letnia, natomiast w drugim piętrze sosna 30-letnia. Drzewostan to sosna z domieszką silnie ugałęzionego dębu. Wzdłuż brzegu jeziora kartowata olcha czarna. W drzewostanie gniazduje czapla siwa. W pobliżu gnieźdzą się rozmaite ptaki drapieżne, zwłaszcza kania czarna i myszołów pospolity.	Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych drzewostanu naturalnego sosnowego.
ŁABĘDZINIEC pow. strzelecko- drezdenecki gm. Drezdenko	1959	2,90	faunistyczny	Rezerwat utworzono na 5 wyspach położonych na jeziorze Solecko. Składa się głównie z drzewostanów olszowo-dębowo-sosnowych z domieszką buka, lipy, jaworu i brzozy w wieku od 30 do 160 lat z fragmentami olesu. Miejsce rozrodu i przebywania ptactwa wodno-błotnego.	Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych siedlisk stanowiących miejsce rozrodu i przebywania ptactwa wodno-błotnego.
ZIMNA WODA pow. zielonogórski gm. Zielona Góra	1959	88,69	florystyczny	Rezerwat typu florystycznego stanowi fragment lasu naturalnego mieszanego o charakterze olsowym z runem torfowiskowym. Drzewostan przeważnie olszowy w IV i V klasie wieku z domieszką brzozy i jesionu z pojedynczymi starszymi przestojami. Zadrzewienie 0,6-0,7. Zwarcie na ogół pełne w lukach naloty. Jesiony i dęby osiągają pokaźne wymiary, ich pnie przekraczają często 3 m obwodu, a wysokość dochodzi do 36 m, drzewa proste, strzeliste z dobrze rozwiniętymi, wysoko osadzonymi koronami. Niższą warstwę stanowi liczny podszyt złożony z leszczyny, kruszyny, porzeczek, czermchy i kaliny koralowej. Roślinność runa ze względu na dużą mozaikę siedlisk jest wyjątkowo bogata.	Zachowanie ze względów dydaktycznych i naukowych kompleksu łąg olszowo-jesionowych i olsów wraz z naturalnymi procesami ich dynamiki.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
BAGNO CHŁOPINY pow. gorzowski gm. Lubiszyn	1963	118,99	torfowiskowy	Rezerwat utworzono na młodym torfowisku pojeziornym z roślinnością glacialną. Z reliktyw glacialnych występuje gwiazdnica grubolistna, turzyca strunowa, skalnica torfowiskowa. Granica rezerwatu przebiega głównie po wyłączeniach drzewostanowych, którą wyznacza obrzeże torfowiska pojeziornego. Ogółem występuje 121 gatunków roślin. Wokół szczątkowego fragmentu lustra wody zarastającego jezioro rozprzestrzenia się wąski pas zbiorowisk otwartych, na południu torfowisko porośnięte jest dość gęsto sosną i brzozą omszoną. Miąższość osadów organicznych wypełniających zarośnięte jezioro wynosi 9,5 m.	Zachowanie ze względów dydaktyczno-naukowych torfowiska przejściowego z roślinnością glacialną oraz z uwagi na łęgowisko żurawia i żerowisko bociana czarnego.
BUCZYNA SZPROTAWSKA pow. żagański gm. Szprotawa	1965	152,32	leśny	Gleby na terenie rezerwatu pochodzą z akumulacji lodowcowej moreny dennej i składają się przeważnie z glin zwałowych, w mniejszym stopniu z piasków zwałowych. Wyróżnić tu można gleby brunatne i bielcowe. Teren rezerwatu położony jest w zasięgu naturalnym buka, świerka i jodły. Szata roślinna zachowała tutaj swoje pierwotne cechy w postaci buczyn lub drzewostanów mieszanych. W rezerwacie występuje 18 gatunków drzew, spośród nich 8 gatunków tworzy drzewostany. Są to sosna pospolita, świerk, dąb szypułkowy, jawor, lipa drobnolistna, buk zwyczajny, grab i brzoza brodawkowata. Pozostałe 10 gatunków wchodzi w skład drzewostanów w formie domieszki piętra głównego, względnie podszytów podrostu lub nalotu. Wśród ptaków wyróżniono 34 gatunki stale gnieźdzące się lub zalatujące. Ze ssaków łownych licznie występuje: sarna, jeleń, dzik i lis.	Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu lasu mieszanego pochodzenia naturalnego o typie buczyn karpacckich, z charakterystycznym bogatym runem.
NAD JEZIOREM TRZEŚNIOWSKIM pow. świebodziński gm. Łagów	1965	47,73	leśny	Rezerwat stanowi fragment lasu mieszanego z przewagą buka typu pomorskiego z domieszką sosny, dębu, brzozy, świerku. Wiek w przeważającej części to IV i V klasa, z tym, że brzoza jest w I piętrze w V i IV klasie, a w II piętrze w II klasie. Zwarcie umiarkowane, miejscami przerwane. Teren pagórkowaty, miejscami przechodzący w stok. W runie występują trawy: szczawik zajęczy, fiołek leśny, kosmatka, płonnik, kostrzewa owcza, jeżyna, bodziszek łąkowy i inne.	Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych fragmentu lasu bukowego pochodzenia naturalnego, z domieszką innych gatunków drzew.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
WILANÓW pow. gorzowski gm. Kłodawa	1966	67,16	leśny	Rezerwat stanowi fragment lasu naturalnego bukowo-dębowego z domieszką sosny i modrzewia. Występuje bogate i zróżnicowane runo leśne właściwe dla tego siedliska. Na całej powierzchni podlegającej ochronie przeważa buk występujący na granicy gromadnego zasięgu. Na całej powierzchni rosną pojedyncze przestoje buka, dębu, sosny w wieku 180-200 lat - mają cechy pomników przyrody. Zwarcie umiarkowane. Gleba brunatna złożona z piasków gliniastych. W runie występuje szczawik zajęczy, nerecznica, przyłaszczka, konwalia majowa, zawilec, marzanka wonna, fiołek leśny, orlica.	Zachowanie ze względów dydaktycznych i naukowych fragmentu lasu mieszanego pochodzenia naturalnego z udziałem buka na krańcowym stanowisku gromadnego zasięgu z charakterystycznym, bogatym runem.
BUCZYNA ŁAGOWSKA pow. sulęciński gm. Sulęcín	1968	115,86	leśny	Obszar rezerwatu znajduje się w regionie Wysoczyzny Lubuskiej, wśród pagórków sulęcińsko-świebodzińskich. Zespołem dominującym jest zespół buczyny pomorskiej. Występuje również pomorski bór mieszany i olszyna. Buczyzna pomorska reprezentuje las świeży i las mieszany. Główny gatunek to buk V i VI klasy, a w domieszce świerk, sosna, dąb, modrzew. Drzewostany bukowe odznaczają się dużą zdrowotnością i wymiarami, osiągają wysokość do 30 m. Są zwarte i cieniste. Dlatego podszyt prawie nie występuje. W runie spotykamy: perlówkę jednokwiatową, turzycę leśną, barwinka pospolitego, zawilca gajowego. Ols zajmuje niewielką powierzchnię rezerwatu, około 0,5 ha, na terenie okresowo zalewanym wodą.	Zachowanie ze względów dydaktyczno-naukowych i krajobrazowych fragmentu lasu bukowego na krańcu jego naturalnego zasięgu, z domieszką innych gatunków drzew.
UROCZYSKO GRODZISZCZE pow. świebodziński gm. Szczaniec	1969	15,75	leśny	Rezerwat stanowi fragment naturalnego, wielogatunkowego lasu mieszanego. Występujące gatunki drzew: jesion, dąb, grab, buk, olsza, klon, wiąz, brzoza, jawor. Wiek drzewostanu to 110 - 150 lat. Podszyt tworzy kruszyna i bez czamy. Na około 60% powierzchni rezerwatu występuje nalot jesionu, grabu i jaworu. Bogate runo tworzą występujące gatunki roślin zielnych: marzanka wonna, kokoryczka wielokwiatowa, czworolist pospolity, przyłaszczka, pokrzywa, zawilec gajowy, konwalijka, szczawik zajęczy, trawy. Na terenie rezerwatu znajdują się ruiny grodziska z XII wieku.	Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i historycznych wielogatunkowego lasu liściastego o charakterze naturalnym wraz ze średnio-wiecznym grodziskiem.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
ŻURAWIE BAGNO pow. żarski gm. Przewóz	1970	44,52	torfowiskowy	Rezerwat typu wodno-torfowiskowego stanowi fragment dawnego jeziora na skutek ekspansji lasu częściowo osuszonego. Typ siedliskowy - Bór Bagienny. Całą powierzchnię stanowi bagno w części środkowej zalane wodą. W częściach bardziej osuszonych porośnięte grupowo brzozą i sosną w wieku 10 - 20 lat. Sosną karłowatą w II - IV klasie wieku oraz brzozą w tym samym wieku. Liczne suchoczuby. Teren równy w części zachodniej wklęsły. Gleba bagienna - torf średnio głęboki, na piaskach gliniastych. Pokrywa zachwaszczona, występuje tu trzcina, trzęślica modra, sit, turzyce, torfowce, rosiczki wszystkie trzy formy wełnianka pochwowata, bagno zwyczajne.	Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych ekosystemu żywego torfowiska pojeziernego wraz z charakterystyczną roślinnością i fauną.
WRZOSIEC pow. żarski gm. Lipinki Łużyckie	1970	64,96	florystyczny	Rezerwat położony jest pośród lasów Nadleśnictwa Wymiarki. Obszar rezerwatu jest wybitnie płaski o niezdecydowanym kierunku splywu. Brak infiltracji wstępnej prowadzi do wtórnego zabagnienia gleby, niekorzystnego dla rozwoju lasu i wytwarzania się ubogich kwaśnych zbiorowisk z dużą ilością torfowców, trzęślicy, bagna zwyczajnego, borówki bagiennej innych zbliżonych ekologicznie roślin. Ze względu na duże wymagania siedliskowe wrzośca należy utrzymywać wysoki poziom wód gruntowych. Występuje tu 7 gatunków drzew: sosna zwyczajna, brzoza gruczkowata, brzoza omszona, dąb szypułkowy, olcha czarna, olsza szara, jarzab pospolity.	Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu lasu z wrzoścem bagiennym (<i>Erica tetralix</i>).
PAWSKI ŁUG pow. świebodziński gm. Łagów	1970	34,52	torfowiskowy	Rezerwat stanowi fragment zarośniętego jeziora. Powierzchnię jeziora porasta pojedynczo sosna i brzoza w pierwszej klasie wieku. Teren ten zachował w dalszym ciągu charakter bagienny i jest okresowo zalewany wodą. Gleba – torf słabo rozłożony, głęboki, mokry. W runie występują m.in. następujące rośliny: wełnianka pochwowata, bobrek trójlistny, żurawina błotna, torfowce, sit i inne.	Zachowanie ze względów dydaktycznych, naukowych zbiorowiska roślinności bagiennej i torfowiskowej z otaczającym je lasem.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
DĘBOWY OSTRÓW pow. świebodziński gm. Świebodzin	1970	1,84	leśny	Rezerwat otoczony jest ze wszystkich stron łąkami przeznaczonymi do zalesień. Stanowi go fragment naturalnego lasu mieszanego o charakterze dąbrowy wielogatunkowej. Skład drzewostanu: dąb, sosna, brzoza, świerk w wieku 80-100 lat. W części północno-zachodniej rezerwatu występuje osika w wieku około 30 lat. Podszyt tworzy leszczyna, trzmielina, kruszyna. W runi występuje konwalia majowa, szczawik zajęczy, poziomka, przyłaszczka, kostrzewa, turzyce. Gleba brunatna, piasek gliniasty, świeży, głęboki.	Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu lasu dębowego o naturalnym charakterze.
LEMIERZYCE pow. sulęciński gm. Słońsk	1970	3,32	leśny	Rezerwat graniczy od północy z rzeką Postomią i bagnem, od zachodu z powierzchnią leśną, od południa z gruntami ornymi i osadą nadelnictwa oraz na długości 90 m z gruntami wsi Lemierzyce. Rezerwat stanowi fragment naturalnego lasu mieszanego, porastającego strome zbocze. Drzewostan jest wielopiętrowy, w I piętrze występuje olcha, buk, w wieku około 175 lat. W II piętrze występuje jawor, wiąz, grab, lipa, olcha, jesion, brzoza, klon, modrzew w wieku około 120 lat. Zmieszanie kępowe i jednostkowe. W rezerwacie występuje szereg drzew o charakterze pomnikowym. Podszyt tworzy bez czarny, buk, tawuła, czeremcha, berberys, leszczyna sporadycznie cis. W runie: konwalia, zawilec, fiołek, glistnik jaskółcze ziele, narecznica, kokoryczka, niecierpek, jastrzębiec, trawy.	Zachowanie ze względów dydaktycznych, naukowych fragmentu lasu mieszanego o naturalnym charakterze.
NAD MŁYŃSKĄ STRUGĄ pow. żarski gm. Przewóz	1970	132,56	leśny	Rezerwat otoczony jest od strony północnej rzeką Skródą, od zachodu, południa i wschodu lasami. Stanowi go fragment charakterystycznego lasu naturalnego mieszanego z bogatym runem właściwym dla borów bukowo-dębowych. Typ siedliskowo-gospodarczy bukowo-dębowy. Na całej partii poddanej pod ochronę przeważa buk i dąb. Występuje także sosna, lipa, wiąz, modrzew, grab, jarzębina, klon, jodła, świerk, pojedynczo dąb, buk w II klasie wieku. W podszycie występują: bez, jarzębina, świerk, kruszyna, osika, dąb pokrywający 55% powierzchni. Zwarcie umiarkowane, miejscami przerywane i przechodzące w luźne. Teren lekko falisty, miejscami równy. Gleba brunatna, piaski luźne przemieszane z płytką próchnicą. Na piaskach gliniastych lekkich z domieszką żwiru świeżego. W runie występują: paproć orlica, śmiełek darniowy, borówka czernica, turzyce, kosmatka, fiołek, sałatnik leśny, szczawik zajęczy, narecznica, malina.	Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych drzewostanów lasów grądowych i łągowych.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
CZARNA DROGA pow. międzyrzecki gm. Trzciel	1972	21,95	leśny	Rezerwat stanowi fragment drzewostanów naturalnego pochodzenia z charakterystycznym dla lasów mieszanych runem. W piętrze górnym - dąb i jesion, w dolnym brzoza, grab, olsza. Występuje również buk, sporadycznie świerk, pojedynczo sosna w wieku 80-100 lat. Podszycie tworzy jesion i buk na około 15% powierzchni, a także leszczyna, szakłak i jesion. Zwarcie przerywane, miejscami umiarkowane. Teren równy. Gleba - piaski gliniaste głębokie, na piasku luźnym oraz piaski gliniaste świeże, średnio głębokie. W runie występuje: śmiałek darniowy, kostrzewa olbrzymia, dąbrówka rozłogowa, żonkil zwyczajny, szczawik zajęczy, gajowiec żółty, podagrycznik pospolity, pokrzywa zwyczajna, miodunka ćma, kuklik pospolity, malina, gwiazdnica wielokwiatowa, przylaszczka pospolita, fiołek leśny, jasnota plamista, przetacznik ożankowy, jeżyca, gruszyca jednokwiatowa	Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych fragmentu lasu mieszanego, z charakterystycznym wielogatunkowym runem.
JEZIORA GOŁYŃSKIE pow. międzyrzecki gm. Pszczew	1972	3,10	torfowiskowy	Rezerwat stanowi fragment dawnego jeziora Golyńskiego. Obecnie przez ekspansję lasu częściowo osuszonego. Porośnięty olszą, brzozą, dębem i sosną. Występuje tu rzadka roślina - wełnianka alpejska. Teren równy, miejscami wgłębiony. Zwarcie przerywane, miejscami luźne. Gleby bagienne, torfowisko słabo zmineralizowane niskie, głęboko wilgotne, miejscami torf głęboki niski na łałach jeziornych. W runie oprócz wełnianki alpejskiej występuje rosiczka, mchy, turzyce, mietlica, trzcinnik, wierzbówka, przetacznik ożankowy.	Zachowanie ze względów dydaktycznych, naukowych, krajobrazowych fragmentu lasu wilgotnego ze stanowiskami rzadkich roślin torfowiskowych.
PAMIĘCIN pow. słubicki gm. Górzycza	1972	11,80	stepowy	Obszar rezerwatu obejmuje kilka głębokich wąwozów wcinających się w krawędzie pradoliny Odry. Zbocza wąwozów o wystawie zachodniej, południowo-zachodniej i południowej porasta roślinność kserotermiczna zdominowana przez murawy ostnicowe z ostnicą włosowatą i ostnicą Jana. Fragmenty o mniejszym nachyleniu, częściowo, do niedawna użytkowane rolniczo, porastają zdegradowane murawy i zbiorowiska łąkowe z dominacją rajgrasu. Pozostały obszar to niewielkie zadrzewienia budowane przede wszystkim przez sosnę i dąb oraz zarośla tarniny, głogu i wiązu polnego.	Rezerwat tworzy się w celu zachowania ze względów dydaktycznych i naukowych zbiorowiska roślinności stepowej.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
MORENOWY LAS (poprzednia nazwa Bogdaniec I) pow. gorzowski gm. Witnica	1974	21,05	leśny	Obszar rezerwatu stanowi fragment lasu mieszanego o charakterze dąbrowy wielogatunkowej. W II piętrze drzewostanu występuje grab w zmieszaniu z bukiem i dębem, sporadycznie modrzew, brzoza, wiąz, olsza w wieku 170 lat. Podszycie tworzy grab, dąb, brzoza. W runie występuje: marzanka wonna, borówka czernica, inne trawy. Teren pagórkowaty.	Zachowanie ze względów dydaktycznych i naukowych fragmentu lasu o charakterze łąki środkowoeuropejskiego i żyznej buczyny niżowej.
BOGDANIECKIE GRĄDY (poprzednia nazwa Bogdaniec II) pow. gorzowski gm. Bogdaniec	1974	39,94	leśny	Obszar rezerwatu stanowi fragment lasu mieszanego o charakterze dąbrowy wielogatunkowej. Drzewostan jest dwupiętrowy: dąb, jesion, sporadycznie grab, sosna, buk, Wiek drzew około 145 lat. Na terenie rezerwatu występuje dużo okazałych drzew, osiągających rozmiary niespotykane gdzie indziej. Wśród nich wyróżnia się skupisko dębów szypułkowych wydzielone w powierzchni doświadczalną Instytutu Badawczego Leśnictwa. Drzewa mają około 30 m wysokości, przy czym są ugałęzione dopiero na wysokości 20 m, w sąsiedztwie występują okazałe graby. Podszycie tworzy grab. W runie występuje: marzanka wonna, borówka czernica, szczawik zajęczy, przylaszczka, lebiodka pospolita, czyścica zwyczajna, trawy. Na terenie rezerwatu występuje prawnie chroniony gatunek storczyka - kruszczyk rdzawo-czerwony. Teren pagórkowaty, miejscami równy.	Zachowanie ze względów dydaktycznych i naukowych fragmentu lasu o charakterze łąki środkowoeuropejskiego w stanie zbliżonym do naturalnego.
ANNABRZESKIE WĄWOZY pow. nowosolski gm. Bytom Odrzański	1977	56,11	leśny	Teren rezerwatu obejmuje fragment Wzgórz Dalkowskich i jest bardzo bogato urozmaicony - pagórki i liczne jary o stromych zboczach. Deniwelacja terenu dochodzi do 40 m. Podstawową cechą rezerwatu jest dość duży stopień zniekształcenia spowodowany głównie działalnością człowieka jeszcze przed utworzeniem rezerwatu. Działalność ta zaznacza się zmianą składu gatunkowego drzewostanów. Rażąco jest wprowadzenie na bogate siedliska na szeroką skalę daglezi zielonej oraz sosny pospolitej, występowanie robinii białej, dębu czerwonego i orzesznika. Na tym terenie występuje 10 zespołów fytosocjologicznych: min. bór mieszany, las mieszany dębowo-sosnowy, las bukowo-dębowy, świetlista dąbrowa, kwaśna buczyna, zbiorowisko łąkowe, las wilgotny, lasy bukowe i lasy świeże. W rezerwacie występuje 25 gatunków drzew, z czego 9 tworzy drzewostany, a pozostałe 16 gatunków wchodzi w skład drzewostanów w formie domieszki piętra głównego, względnie wchodzi w skład podszytu, podrostu lub nalotu.	Zachowanie naturalnego zróżnicowania ekosystemów leśnych przy unaturalnieniu ich struktury, z zachowaniem cennych gatunków flory i fauny.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
LASKI pow. zielonogórski gm. Babimost	1977	42,92	leśny	Rezerwat położony jest w północno-wschodniej części województwa lubuskiego w tzw. Bruździe Zbąszyńskiej, która jest szerokim obniżeniem graniczącym od wschodu z Pojezierzem Wielkopolskim. Rezerwat stanowi większą część kompleksu leśnego o pow. ok. 150 ha położonego wśród pól znajdujących się blisko wsi. Oprócz czarnych ziem, na terenie rezerwatu, wytworzyły się też gleby mineralno-murszowe, szarobrunatne oraz brunatne kwaśne. Spośród rodzimych gatunków drzew występujących w rezerwacie wymienić można świerk pospolity, który występuje poza zasięgiem swojego naturalnego występowania, podobnie modrzew, na północnej granicy zasięgu występuje klon jawor i lipa drobnolistna. Występują również takie gatunki drzew: sosna wejmutka, robinia akacjowa, kasztanowiec biały i dąb czerwony. Z mszaków w rezerwacie występują: płonnik pospolity, merzyk fałdowany i pokrewny, krótkosz szorstki, rokieta pospolity.	Zachowanie cennych fitocenoz łąkowych i olsowych, prowadzenie badań nad powstawaniem form przejściowych - rola edukacyjna i turystyczna.
NIETOPEREK pow. międzyrzecki gm. Międzyrzecz	1980	50,77	faunistyczny	Rezerwat obejmuje fragment pozostałości podziemnych fortyfikacji byłego Międzyrzeckiego rejonu umocnionego. W skład fortyfikacji wchodzi labirynt podziemnych korytarzy o żelbetonowej konstrukcji, znajdujący się na głębokości 35-50 m pod powierzchnią ziemi. Ośią labiryntu jest korytarz główny, od którego odchodzą w licznych kierunkach korytarze boczne. Korytarz główny ma szerokość ok. 5 m i długość ok. 5 km. Korytarze boczne mają wymiary 2x2 m. Część korytarzy jest zalana wodą, w wielu miejscach ścieka ona po ścianach tworząc rozmaite zacieki i nacieki. W ścianach korytarzy znajdują się liczne zagłębienia, nisze i wnęki wykorzystywane przez nietoperze na swoje kryjówki. Najwięcej nietoperzy, ok. 3000 osobników spotyka się w okresie późnojesiennym (kolonie zimowe). Latem spotyka się pojedyncze nietoperze. W rezerwacie występują następujące gatunki nietoperzy: nocek duży, nocek Bechsteina, nocek Nottovera, nocek wąsatek, nocek tydkowłosy, nocek rudy, mroczek późny, karlik maleńki, gacek wielkouch.	Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych miejsca zimowania i rozrodu największej wielogatunkowej kolonii nietoperzy.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
JEZIORO ŚWIĘTE pow. nowosolski gm. Kolsko	1983	19,35	wodny	<p>Jeziro Święte należy do zlewni rzeki Obrzycy, z którą połączone jest sztucznym rowem otwartym. Jest ono pochodzenia polodowcowego z okresu zlodowacenia bałtyckiego, leży na rozległym polu sandrowym utworzonym z piasków średnich i grubych. Jezero zasilane jest głównie wodami wglębnymi, ma ono kształt rynny o kierunku wschód-zachód. Maksymalna głębokość jeziora wynosi 11,2 m, a przeciętna 5,0 m. Około 94% długości linii brzegowej porasta roślinność wodna, która łącznie zajmuje ok. 25% zwierciadła wody. Na terenie rezerwatu wyróżniono 5 zespołów roślin oczeretowych i szuwarowych oraz 6 zespołów roślin zanurzonych o liściach pływających. W strefach akumulacyjnych jeziora oraz w zachodnim jego końcu roślinność oczeretowa tworzy tło unoszące się na rozwodnionym mule. Przy północnym brzegu jeziora występują płaty rzadko spotykanej w Polsce ramienicy.</p>	Zachowanie zarastającego jeziora zasilanego wodami podziemnymi oraz charakterystycznych zbiorowisk i stanowisk rzadkich gatunków roślin wodnych.
MESZE pow. nowosolski gm. Kolsko	1983	19,88	wodny	<p>Jeziro Mesze jest położone w mezoregionie Pojezierza Sławskiego, jest ono pochodzenia polodowcowego z okresu zlodowacenia bałtyckiego. Teren rezerwatu stanowi prawie zamknięta dolina ze spadzistymi brzegami, jeziorem i bagnami. Tereny otaczające rezerwat to gliny zwałowe denno-morenowe, na terenie tym występują również keny i płaty piasków wodno-ładowych. W lasach na tym terenie przeważają równiny. W jeziorze Mesze proces łądowienia zbiornika odbywa się w skutek zarastania lustra wody, czyli tworzenie się pla. Część zachodnia i wschodnia zbiornika to bagna - mszary położone na przedłużeniu jeziora. Zbocza doliny pokryte są zbiorowiskami leśnymi. Bagna należy zaliczyć do typu torfowisk przejściowych, jednak wykazujących cechy torfowisk niskich. Występują tu zbiorowiska darniowe złożone głównie z turzyc i dużego udziału mszaków oraz zbiorowiska turzyc kępkowych z dużym udziałem szuwarów. W prawie całym rezerwacie wyraźny wpływ na kształtowanie poszczególnych biocenoz mają czynniki antropogenne.</p>	Zachowanie zarastającego jeziora z charakterystycznymi zespołami oraz rzadkimi gatunkami roślin wodnych i bagiennych.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
BUKI ZDROISKIE pow. gorzowski gm. Santok pow. strzelecko- drezdenecki gm. Strzelce Krajeńskie	1982	75,57	leśny	Obszar rezerwatu stanowi ciągi pas po obu stronach rzeki Santoczna o łącznej długości 5 km i szerokości 50-370 m w kierunku z północnego zachodu ku południowemu wschodowi, od miejscowości Zdroisk do Górki Noteckich. Położony jest w I krainie dzielnicy Walecko-Mysliborskiej, znajduje się w grupie lasów gleboochronnych, teren jest falisty. Runo tworzą szczawik zajęczy, gajowiec żółty, zawilec gajowy, sałatnik leśny, miejscowo fiolek i dąbrówka, konwalia, borówka, narecznica, orlica. Rezerwat stanowi pierwotny naturalny las, natomiast podszyt do 50% z przewagą buka i świerka. W niektórych oddziałach leśnych występuje sztucznie wprowadzona sosna wejmutka z domieszką sosny pospolitej.	Zachowanie fragmentu lasu bukowego, porastającego zbocza malowniczego wąwozu rzeki Santoczna.
JANIE im. Włodzimierza Korsaka pow. sulęciński gm. Lubniewice	1984	50,52	wodny	Rezerwat położony jest 4,5 km na północ od Lubniewic. W skład rezerwatu wchodzi 3 elementy: Jezioro Janie pochodzenia lodowcowego na sandrze, rozległe bagno (pochodzące z zarastającego mulistego jeziora Janowiec), przez które przepływa rzeka Lubniewka, pas lasu (otulina) stanowiąca najstarszą część basenu pojeziernego. Całość przypomina kształt półksiężyca. Środek jeziora pokrywają grzybienia białe, grążel żółta, osoka aloesowata. Brak wyraźnej granicy jeziora z bagnem. Na bagnie występują turzycy: bagienna i pospolita, pałka szerokolistna, śledzienia skrętolistna. Na znacznych obrzeżach zarosła sosnowe, olszowe. Zasadniczym tłem jest bór świeży. Runo leśne tworzy turzycza leśna, narecznica samcza, trzcina pospolita, szczawik zajęczy, skrzyp polny, malina właściwa, trawy. Gatunek dominujący olsza czarna - 87%, sosna pospolita - 18%. Zwarcie umiarkowane. Podszyt w niewielkiej ilości z przewagą kruszyny i olszy.	Zachowanie zarastającego jeziora z charakterystyczną roślinnością wodną i bagienną, będącego ostoją licznych gatunków ptaków wodnych.
DĘBOWIEC pow. krośnieński gm. Gubin	1984	9,39	leśny	Drzewostan na terenie rezerwatu składa się głównie z dębu bezszypułkowego i szypułkowego z nieznaczną domieszką sosny. Pod okapem licznie występuje samosiew sosny w wieku 25-45 lat. Warstwa zielna dobrze rozwinięta, występuje obficie trzcinnik, śmiełek pogięty, sporadycznie jarzębiec. Licznie występuje też czernica, rokit, orlica, kostrzewa leśna, a z mchów żurawiec. Na terenie rezerwatu wyodrębniono jeden typ siedliskowy lasu mokrego świeżego. Gleby na terenie rezerwatu należą do bielicoziemnych - typ rdzawe.	Zachowanie starodrzewu dębowego oraz stanowisk chronionych owadów: jelonka rogacza i kozioroga dębosza.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
KRĘCKI ŁĘG pow. świebodziński gm. Zbąszynek	1987	65,57	leśny	Teren rezerwatu leży w szerokim i płaskim obniżeniu będącym dnem doliny Leniwej Obry. Rezerwat położony jest na terenie środkowej, zbudowanej z piasków rzecznych dawnych tarasów akumulacyjnych, które są skałą macierzystą dla gleb rezerwatu. W rezerwacie występuje 21 gatunków drzew. Spośród nich 4 występują jako panujące. Są to: olsza czarna, jesion wyniosły, dąb szypułkowy, świerk pospolity, lipa drobnolistna, brzoza brodawkowata, grab zwyczajny. Pozostałe gatunki występują pojedynczo lub sporadycznie. Na terenie rezerwatu jest bardzo bogata awifauna, gniazduje tu 48 gatunków ptaków. Są to min.: zięba, szpak, pierwiosnek, sikora bogatka, rudzik, kos.	Zachowanie naturalnych zespołów łągi olszowo-jesionowego i olsu porzeczkowego z drzewami pomnikowymi, stanowisk chronionych i rzadkich gatunków roślin oraz bogatej awifauny.
UROCZYSKO WĘGLIŃSKIE pow. krośnieński gm. Gubin	1987	6,82	leśny	Na geomorfologię rejonu rezerwatu podstawowy wpływ miało zlodowacenie bałtyckie. Teren rezerwatu znajduje się na pagórkach czołowo-morenowych. Przeważają gleby brunatne wylugowane i gleby brunatne wylugowane oglejone. W rezerwacie wyróżnia się dwa zespoły roślinne <i>Potentillo albae</i> - <i>Quercetum</i> (świetlista dąbrowa), <i>Calamagrosti</i> - <i>Quercetum petraeae</i> <i>scam</i> (acidofilna dąbrowa). W rezerwacie występuje 10 gatunków drzew. Spośród nich 2 występują jako panujące, jest to dąb szypułkowy i świerk pospolity, 5 gatunków wchodzi w skład drzewostanów jako gatunki współpanujące lub domieszkowe. Są to: buk zwyczajny, sosna pospolita, olsza czarna, brzoza brodawkowata, modrzew europejski. Gatunki występują w drzewostanach pojedynczo lub sporadycznie, są to klon zwyczajny i jawor oraz kruszyna pospolita.	Zachowanie naturalnego, wielogatunkowego starodrzewu z licznym udziałem dębów pomnikowych.
MŁODNO pow. słubicki gm. Cybinka	1988	92,91	wodny	Obszar rezerwatu zajmuje ponad 3/4 powierzchni płytkiej niecki pojezierniej, tocznej rozległym kompleksem lasów sosnowych. Centralna podtopiona część niecki stanowi pozostałość zbiornika wodnego. Zachowały się jeszcze zbiorowiska oczeretowe tworzone głównie przez trzcinę i pałkę szerokolistną, jednak dominują zbiorowiska szuwarowe. Około 1/4 rezerwatu zajmują zarośla wierzbowe, miejscami z udziałem brzozy oraz zadrzewienia olszowe w wieku 20-30 lat. Cała niecka wypełniona jest osadami organicznymi, których miąższość przekracza 8 m. Lista stwierdzonych gatunków flory obejmuje 203 taksony, flora mszaków obejmuje 25 gatunków, w tym 2 gatunki reliktowe. Wyróżniono 46 gatunków ptaków gniazdujących na terenie rezerwatu, np.: potrzos, zięba, świerszczak, kszczyk, pierwiosnek, piecuszek, pokląska, kapturka, żuraw.	Zachowanie torfowiska niskiego i fragmentu łąk z charakterystycznymi zespołami roślinnymi oraz stanowisk chronionych gatunków roślin i zwierząt.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
DĄBROWA BRZEŹNICKA pow. żagański gm. Brzeźnica	1989	5,88	leśny	Rezerwat leży w dorzeczu Odry i jej lewego dopływu - Bobru, w bezpośrednim sąsiedztwie rzeczki Brzeźniczki. Na terenie rezerwatu wytworzyły się gleby zaliczane do klasy brunatnoziemnych, typu brunatnych. W rezerwacie zachowały się drzewostany o charakterze naturalnym lub znacznie zbliżonym do naturalnego. W piętrze panującym drzewostanu występuje dąb, a w drugim piętrze grab. W składzie tych drzewostanów lub w domieszcze występują ponadto: lipa, świerk, sosna, olsza, brzoza, buk, wiąz, w szerokich przedziałach wiekowych. Na przeważającej części powierzchni leśnej występuje siedlisko lasu świeżego, niewielką część zajmuje las mieszany świeży.	Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu grądu oraz świetlistej dąbrowy.
PNIEWSKI ŁUG pow. świebodziński gm. Lubrza	1990	6,84	torfowiskowy	Teren rezerwatu to typowe torfowisko wysokie. Maksymalna miąższość torfu wynosi 7,0 m. Złoże wypłyca się wyraźnie w kierunku zachodnim (do 1,4m). Centrum torfowiska zajmuje mszar wysokotorfowiskowy, licznie występują: welnianka pochwowata, żurawina, modrzewnica. Struktura torfowiska jest kępkowo-dolinkowa. Drzewa sosna pospolita i brzoza brodawkowata występują nielicznie. Z gatunków faunistycznych występujących na terenie rezerwatu należy wymienić: płazy min. żaba trawna, ropucha zwyczajna i zielona; ptaki: zieba, żuraw, kos, piegża, piecuszek, gil, kania czarna.	Zachowanie torfowiska wysokiego oraz stanowiska rosiczki okrągłolistnej.
MOKRADŁA SUŁOWSKIE pow. słubicki gm. Rzepin	1990	45,27	torfowiskowy	Część północna obejmuje silnie zeutrofizowane zarastające jezioro. Ponad 1/3 lustra wody porośnięta jest roślinnością wynurzoną o sumarycznej powierzchni 18,92 ha. Część południowa stanowi kompleks silnie podtopionych torfowisk, porośniętych wysoką roślinnością oczeretową. W centralnej części kompleksu znajduje się niewielki zbiornik wodny, całkowicie porośnięty roślinnością szuwarową. Powierzchnia tej części 14,81 ha. W operatach leśnych obie powierzchnie figurują jako nieużytki. Roślinność jest dość znacznie zróżnicowana. Stwierdzono występowanie 43 gatunków ptaków.	Zachowanie stanowisk rzadkich gatunków roślin i ptaków wodno-błotnych oraz typowego ekosystemu kompleksu śródpolnych zbiorników astatycznych wraz z charakterystyczną strukturą, dynamiką i procesami kształtującymi ich funkcjonowanie.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
JEZIORO ŁUBÓWKO pow. strzelecko-drezeński gm. Dresdenko	1991	77,50	leśny	Głównym tłem siedlisk występujących w rezerwacie jest las mieszany świeży. Przeważają drzewostany bukowo-sosnowe, w mniejszym stopniu bukowe, bukowo-grabowe, świerkowo-brzozowo-sosnowe, bukowo-dębowo-sosnowe, sosnowe, grabowo-bukowo-dębowe i olszowe. Przeciętny wiek drzewostanów wynosi 82 lata, przeciętna zasobność 36 m ³ . Znaczną powierzchnię zajmują gospodarcze drzewostany nasienne. Centralną część rezerwatu zajmuje jezioro Łubówko. Jest to małowiczny akwen, położony w głębokiej kotlinie o turkusowo-zielonej barwie wody. Jest zbiornikiem mezotroficznym wykazującym cechy oligotrofii wapiennej. Jest to zbiornik głęboki o stromych spadkach dna przy brzegach. Głębokość 18 m znajduje się w południowo-wschodniej części jeziora, średnia głębokość przekracza 10 m.	Zachowanie unikalnego, urozmaiconego krajobrazu morenowego oraz buczyny pomorskiej o naturalnym charakterze.
JEZIORO WIELKIE pow. międzyrzecki gm. Trzciel	1991	236,30	faunistyczny	Jezioro Wielkie jest zbiornikiem stosunkowo płytkim, średnia głębokość wynosi około 2,5 m. Wody jeziora silnie zeutrofizowane. W okresie wegetacji woda traci przejrzystość przybierając zielone zabarwienie. Na jeziorze znajdują się trzy wyspy o powierzchni 2,34 ha. Jedna porośnięta jest starym, ponad 200-letnim mieszanym drzewostanem z przewagą dębu o charakterze naturalnym. Pozostałe dwie wyspy pokryte są młodszym drzewostanem z przewagą świerka i olszy. Brzegi Jeziora Wielkiego prawie w całości otoczone są lasami, tylko przy ujściu rzeki Obry poprzez szeroki pas trzcin, jezioro graniczy z nieużytkowanymi łąkami i pastwiskami porośniętymi zwartym turzycowiskiem. Teren wokół jeziora jest silnie wyniesiony i pagórkowaty. Na omawianym obszarze występuje około 120 gatunków ptaków. Z tej liczby 32 gatunki to taksomy w skali kraju zagrożone. Znaczna część gatunków na omawianym terenie występuje obficie tworząc jedno z liczniejszych populacji na Ziemi Lubuskiej, a nawet w zachodniej Polsce. W szczycie przelotów liczebność ptaków wodnych dochodzi do 6 tys. osobników. Inne argumenty przemawiające za atrakcyjnością tego miejsca to fakt, iż jego brzegi nie są zagospodarowane turystycznie.	Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych biotopów lęgowych oraz miejsc żerowania i odpoczynku ptaków wodnych.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
DĘBINA pow. gorzowski gm. Kłodawa	1995	12,18	leśny	Rezerwat położony jest na terenie Równiny Gorzowskiej. Teren znajduje się na nieznacznym wyniesieniu między brzegiem łąki, a erozyjną i małowniczą doliną Kanału Kłodawskiego. Lasy stanowią 97,5% powierzchni rezerwatu. Gatunkami przeważającymi są: sosna zwyczajna, świerk, buk, dąb, grab, brzoza brodawkowata. Stwierdzono też pojedyncze egzemplarze klonu zwyczajnego, jaworu i jesionu wyniosłego. Z krzewów występują: bez czarny i trzmielina zwyczajna. Biorąc pod uwagę miąższościowy udział gatunków rzeczywistych przeważa dąb - 70,7%, sosna - 15%, brzoza - 2%. Przeszło 93% powierzchni leśnej zajmują drzewostany ponad 140-letnie. Na pozostałej powierzchni występują drzewostany w VI klasie wieku.	Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych ładu środowiska europejskiego.
BOGDANIEC III pow. gorzowski gm. Bogdaniec	1995	11,23	leśny	Powierzchnia drzewostanów w rezerwacie stanowi 93,8%. Wyróżniono tutaj jedną fazę rozwojową drzewostanu dojrzewającego jednowiekowego. Dominuje dąb, sosna, buk. Występuje też lipa, świerk, grab, brzoza brodawkowata, akacja. W warstwie krzewów występuje leszczyna zwyczajna. Przeciętny wiek drzewostanu wynosi 94 lata.	Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych ładu typowego z bukiem.
DĄBROWA NA WYSPIE pow. międzyrzecki gm. Przytoczna	1995	4,40	leśny	Wyspa, na której znajduje się rezerwat jest położona w południowo-wschodniej części Jeziora Lubikowskiego, gdzie występuje wypływanie akwenu. Wyspa leży jakby w zatoce jeziora. Po zachodniej stronie tej zatoki uformował się półwysp niby garb wyniesiony wyraźnie ponad poziom wody, porośnięty borem sosnowym mieszanym. Po stronie wschodniej zatoki leży płaski brzeg z olszą, brzozą, wierzbami, kruszyną i in. Typ siedliskowy lasu to las mieszany świeży. Gleby są brunatne, piaski. Flora naczyniowa rezerwatu liczy 103 gatunki należące do 43 rodzin. Najliczniej reprezentowana jest rodzina traw - 14 gatunków. Jeden z gatunek podlega całkowitej ochronie, jest to bluszcz pospolity, spotykany w formie płożącej - naziemnej. Trzy gatunki należą do roślin chronionych częściowo: konwalia majowa, pierwiosnka lekarska, kalina koralowa.	Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajozrazowych rzadko spotykanego lasu liściastego na małowniczej wyspie jeziora Lubikowskiego.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
RYBOJADY pow. międzyrzecki gm. Trzciel	1995	5,61	torfowiskowy	Torfowisko leży w obniżeniu wytopiskowym o głębokości maksymalnej 10 m, na płaszczyźnie sandrowej w odległości 2 km od rzeki Obry. Złoża ze względu na hydrologię zaliczyć można do typu torfowisk topogenicznych głębokich, zasilanych przez wody tworzące podziemny zbiornik i płaskim lustrze wody o niewielkim jej ruchu. Torfowisko jest terenem odkrytym, jedynie 10% powierzchni w południowej części stanowi zwarte zadrzewienie brzożowe. Łącznie na terenie torfowiska stwierdzono występowanie 36 gatunków roślin naczyniowych, w tym 4 gatunki drzew, 3 gatunki krzewów i 29 gatunków roślin zielnych oraz 16 gatunków mszaków. Spośród roślin uznanych za zagrożone w skali kraju występuje tu: turzyca strunowa, turzyca bagienna, rosiczka okrągłolistna oraz torfowiec - <i>Sphagnum papillosum</i> . Rezerwat jest jednym z 23 torfowisk przejściowych na Pojezierzu Lubuskim, przy czym wyróżnia się zachowaną w nienaruszonym stanie roślinnością naturalną.	Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych torfowiska o charakterze przejściowym, wraz z występującą na nim florą i fauną.
RZĘKA PRZYŁĘŻEK pow. gorzowski gm. Kłodawa	1995	35,02	faunistyczny	Powierzchnia drzewostanów w rezerwacie wynosi 93,7%. W fazie młodocianej jest 59% drzewostanu, a 31% w fazie optymalnej późnej. Wynika to w znacznej mierze z ich sztucznego pochodzenia. Pod względem udziału w ogólnej miąższości drzewostanów przeważa buk (70%). Znaczny udział wykazuje również olsza czarna (24%), a następnie sosna (3,6%) i brzoza (1,2%). W warstwie krzewów oznaczono następujące gatunki: porzeczkę czarną, trzmielinę zwyczajną, kalinę, leszczynę, wierzbę. Na terenie rezerwatu stwierdzono wiele ciekawych zwierząt wodnych, a przede wszystkim pstrąg potokowy oraz głowacz białopłetwy. W północno-wschodniej części jest źródło wypływające z wymytej przez wodę grotę.	Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych fragmentu rzeki Przyłęk będącej siedliskiem dla występujących w rzece ryb łososiowatych oraz nadbrzeżnych skarp i otaczających rzekę drzewostanów.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
SANTOCKIE ZAKOLE pow. gorzowski gm. Deszczno	1998	455,85	faunistyczny	Rezerwat położony jest przy ujściu Noteci do Warty, w pobliżu historycznej miejscowości Santok, gdzie Warta zakolem zmienia kierunek ku południowi. Rezerwat zajmuje lewobrzeżną część terenu o bogatym i złożonym charakterze krajobrazowo- florystyczno- ornitologicznym. Jest to teren zalewany przez wody Warty, z wieloma starorzeczami, oczkami wodnymi oraz kępami naturalnych lasów łęgowych. Największy urok sprawiają luźno rosnące dęby i inne gatunki drzew, wśród których wybrano 220 pomników przyrody. Teren jest miejscem bytowania i rozrodu dziko występujących zwierząt, szczególnie bogatej listy awifauny.	Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych pozostałości lasów łęgowych i innych cennych siedlisk przyrodniczych, oraz ochrona miejsc łęgowych ptaków wodno-błotnych.
BOGDANIECKIE CISY pow. gorzowski gm. Bogdaniec	2000	21,24	leśny	Okolice rezerwatu leżą w części wysoczyzny denno-morenowej. Jest to obszar młodoglacjalny ukształtowany w czasie ostatniego, bałtyckiego zlodowacenia. Piaszczyste obszary sandrowe, w tym pobliska Puszcza Barłinea porośnięte są borami sosnowymi. Natomiast utwory denno-morenowe to gleby bielcowe, porośnięte lasami i borami mieszanymi. Duże na skalę krajową skupiska cisa pospolitego powstałe w sposób naturalny, egzystuje jako dynamiczny składnik podszytu leśnego. Gatunkiem panującym i górującym w drzewostanie jest sosna zwyczajna w wieku 50-10 lat. Niższą warstwę drzewostanu tworzy młodszy o 20 lat buk zwyczajny. Buk panuje niepodzielnie w warstwie podrostu. W miejscach o nie tak silnym zwarcu podrostu bukowego, niezwykle bujnie rozwija się warstwa krzewów: jarzab, bez czarny, kruszyna. W przestrzeni ekologicznej bogatego zbiorowiska leśnego dużą, miejscami nawet dominującą rolę w podszytzie leśnym stanowi gatunek chroniony - cis pospolity.	Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych pozostałości lasów łęgowych w postaci kęp starych drzewostanów, dla zachowania ich unikatowych zasobów genowych, oraz ochrona miejsc łęgowych ptaków wodno-błotnych.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
DOLINA ILANKI pow. sulęciński gm. Torzym	2000	239,23	torfo- wiskowy	Obszar rezerwatu położony jest w górnym biegu rzeki Ilanki, wyróżnia się pod względem przyrodniczym na tle otaczających obszarów sandrowych. Duża w stosunku do niewielkiego obszaru zmienność warunków hydroekologicznych ma decydujący wpływ na powstanie i obecny rozwój zróżnicowanych torfowisk i innych ekosystemów bagiennych i wodnych doliny Ilanki. Pod względem chemicznym wody rzeki Ilanki należą do I klasy czystości. W obrębie rezerwatu stwierdzono występowanie trzech typów torfowisk. Tworzą one kompleks przestrzenny i mogą się przekształcać jedno w drugie w wyniku sukcesji. Największy obszar zajmują torfowiska pojezierne. Ostatnią pozostałością pierwotnego zbiornika wodnego jest jezioro Pniów. Otoczone pływową trzawą, nasuwającym się od brzegu, zarastającym taflę wody. W obrębie granic rezerwatu stwierdzono występowanie 340 gatunków roślin; 274 to rośliny naczyniowe; mchy reprezentowane są przez 55 gatunków; występowanie 9 gatunków wątrobowców, 7 gatunków roślin objętych jest ochroną ścisłą (storczyk szerokolistny, storczyk krwisty, kruszczyk błotny, bluszcz pospolity, listeria jajowata, grzązł żółty, grzybień biały) oraz wiele innych ochroną częściową.	Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych różnego rodzaju torfowisk, zespołów w obrębie naturalnego i półnaturalnego krajobrazu wyróżniającego się bogactwem flory, fauny i swoistych rzadkich fitocenozy.
RADOWICE pow. zielenogórski gm. Sulechów	2000	55,60	leśny	Rezerwat leży na południowym krańcu wzniesień i pagórków Pojezierza Łagowskiego. Teren opada ku Dolinie Środkowej Odry, a także na południowy wschód ku rzece Obrzycy. Dominują tu gleby brunatne, ale występują też brunatne bielcowane, a w obniżeniach przyciekach wodnych - występują torfy niskie. Jest tu duże zróżnicowanie siedlisk i drzewostanów. Cały teren porastają zbiorowiska leśne z wyjątkiem małego stawu. W przewadze występują siedliska lasu mieszanego lub lasu świeżego, mniejszy udział mają olsy i lasy wilgotne. Większość lasów ma skład gatunkowy drzew odpowiadający siedlisku, a są to lasy jesionowo-olszowe oraz lasy dębowe z udziałem buku i grabu, określane jako grądy, jak również partie z przewagą buku - 60% powierzchni.	Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych zbiorowisk łągi jesionowo-olszowego i lasu dębowo-grabowego na silnie urzeźbionej krawędzi wysoczyzny polodowcowej.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
LUBIATOWSKIE UROCZYSKA pow. strzelecko-drezdenecki gm. Drezdenko	2000	188,42	krajobrazowy	Teren rezerwatu to wschodnia część mezoregionu Kotliny Gorzowskiej. Są to rozległe porośnięte lasami pola sandrowe z jeziorem Lubiatówko. Konfiguracja terenu jest bardzo urozmaicona - różnica wysokości względnej wynosi 22 m. Lista florystyczna jest bardzo bogata i obejmuje 230 gatunków, w tym 32 gatunki porostów, 16 gatunków mszaków i 182 gatunki organowców należących do 55 rodzin. Zbiorowiska roślinne tworzą 16 zespołów, w tym bardzo dobrze rozwinięty zespół łąg przysrudykowych. Występują naturalne źródła i wywierzyska. Wśród roślin chronionych znaleźć można grażela żółtego, a także paprotkę zwyczajną, kruszynę pospolitą, marzanke wonną, konwalię majową, kalinę koralową, 6 gatunków porostów występujących w rezerwacie jest ujęte na "Czerwonej liście porostów zagrożonych w Polsce".	Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych walorów przyrodniczych i krajobrazowych jeziora, ochrona biotopu ptaków wodno-błotnych i drapieżnych, skarp jeziora oraz źródeł z rzadką roślinnością.
ŁĘGI koło SŁUBIC pow. słubicki gm. Słubice	2003	391,07	leśny	W skład rezerwatu wchodzi dwa kompleksy lasów łągowych - południowy i północny. Kompleks południowy stanowi zwarty obszar lasów leżący ok. 1 km od Słubic i zajmuje całą szerokość doliny o powierzchni 120 ha. Kompleks północny ma charakter bardziej wydłużony, rozciąga się między Słubicami a Nowym Lubuszem. Obszary te stanowią mozaikę lasów łągowych dominacją dębu szypułkowego, śródleśnych łąk i polan, oraz niewielkich starorzeczy. Stanowi jeden z większych kompleksów ekosystemów chronionych w Zachodniej Polsce. Szata roślinna obiektu jest typowa dla dużej doliny rzecznej. W części południowej jest to fitokompleks lasów i zarośli łągowych, w części północnej - kompleks lasów łągowych, mannowisk, mozgowisk, płatów wiklin nadrzecznych, łągu wierzbowego i fragmentu łągu jesionowego. Na terenie rezerwatu zanotowano występowanie 111 gatunków roślin naczyniowych z 21 zbiorowisk roślinnych w tym gatunki objęte ochroną prawną. Stwierdzono występowanie 48 gatunków ptaków z najliczniejszą populacją dzięcioła średniego.	Zachowanie kompleksu naturalnych i półnaturalnych ekosystemów łągowych, wraz z zachodzącymi w nich procesami fluktuacji, sukcesji i regeneracji, typowych dla doliny wielkiej rzeki.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
TORFOWISKO OSOWIEC pow. strzelecko-drezdenecki gm. Dobiegniew	2003	18,24	torfowiskowy	Rezerwat położony jest w południowej rynnicy jeziorowej, równoległej do doliny Mierzęckiej Strugi. Torfowisko powstało w wyniku zarastania płytkiego zbiornika wodnego. Otoczone jest zwartym pasem roślinności składającym się z zarostu wierzbowych i olsowych. Charakteryzuje się zróżnicowanym - strefowym i mozaikowym układem roślinności. Najbardziej zróżnicowana i bogata pod względem florystycznym jest część centralna, dominuje tu mozaikowy układ roślinności charakterystyczny dla torfowisk bogatych w węglan wapnia, rozwinął się tu dobrze mszar kłociowy oraz mszar przygielkowy z szuwarami turzycowymi. W południowej części torfowiska znajduje się niewielki fragment otwartego lustra wody, pozostałości dawnego jeziora, porośnięty przez płaty rdestnicy pływającej, rdestu ziemnowodnego, jeżogłówkę najmniejszą, i niewielkie płaty grążela żółtego. Flora roślin naczyniowych liczy 267 gatunków reprezentujących 66 rodzin. Na terenie tym występuje 24 gatunków mchów. Najliczniej reprezentowaną grupę stanowią torfowce. Stwierdzono występowanie 3 gatunków roślin objętych ścisłą ochroną oraz 6 gatunków roślin objętych ochroną częściową. Wyróżniono 28 zbiorowisk roślinnych.	Zachowanie ekosystemów torfowiskowych i fitocenozy mszystego szuwaru kłociowego z cenną florą roślin naczyniowych i zarodnikowych.
DOLINA POSTOMII pow. sulęciński gm. Stońsk	2005	68,65	leśny	Rezerwat obejmuje południową krawędź i dno doliny Postomii, stanowiącej jednocześnie krawędź szerokiej pradoliny Warty. Dno doliny zajmują zbiorowiska szuwarowe i łąkowe. Graniczą one przestrzennie z wąskim pasem łągów olszowo-jesionowych. Na wyższych terasach i stromych krawędziach doliny zachowały się bardzo dobrze wykształcone fragmenty lasów grądowych i dąbrów acydofilnych. Rezerwat jest ostoją szeregu ginących i zagrożonych gatunków roślin i zwierząt, przede wszystkim ptaków i owadów. Występuje tu m.in.: bluszcz pospolity, cis pospolity, czerniec gronkowy, dzwonek brzoskwiniolistny, kokorycz wąta, konwalia majowa, paprotka zwyczajna, przylaszczka pospolita, śnieżyczka przebiśnieg, żankiel zwyczajny. Zlokalizowano tutaj około 80 drzew o wymiarach pomnikowych. W grupie chrząszczy kózkowatych stwierdzono 32 gatunki, w tym rzadkie i ginące. Awifauna łąkowa rezerwatu liczy 50 gatunków ptaków.	Zachowanie naturalnych ekosystemów leśnych i nieleśnych.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
ŻURAWNO pow. żarski gm. Lubska gm. Tuplice gm. Brody	2006	22,88	leśny	Rezerwat przyrody leży w dolinie niewielkiej rzeki Rzeczycy, stanowiąc mozaikę różnych środowisk - wodnych, bagiennych i leśnych. Wśród zajmujących ponad 2/3 rezerwatu fitocenoz leśnych dominują lasy łęgowe i łąkowe. Jezioro Żurawno zasilane jest przez dopływający od wschodu niewielki ciek. Na terenie rezerwatu oznaczono 124 gatunki roślin naczyniowych należących do 51 rodzin. Wśród stwierdzonych gatunków roślin na uwagę zasługuje przede wszystkim pióropusznik strusi (<i>Matteuccia struthiopteris</i>) występujący tu licznie w ilości ok. 800-1200 egzemplarzy w pięciu większych i kilku mniejszych skupieniach. W obrębie jeziora dominują różne fitocenozy szuwaru trzcinowego, od najuboższych, budowanych wyłącznie przez trzcinę, po bardziej zróżnicowane, z udziałem palki, turzyc i roślin dwuliściennych. Na terenie rezerwatu występuje bardzo bogata fauna reprezentowana przez wiele cennych grup bezkręgowców, ryb, ssaków, płazów oraz gadów.	Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych fragmentu leśnego ekosystemu nizinnego ze stanowiskami rzadkich gatunków roślin i zwierząt.
MIERKOWSKIE SUCHE BORY pow. żarski gm. Lubska	2006	131,40	leśny	Rezerwat leży w odległości około 7 km na północny zachód od Lubska, na granicy dwóch krain przyrodniczo-leśnych; w całości leży w głębi dużego kompleksu leśnego będącego w zarządzie Nadleśnictwa Lubska. Rezerwat stanowi kompleks częściowo odsłoniętych wydm śródłądowych. Najwyższym punktem rezerwatu jest Białogóra o wysokości bezwzględnej 86,5 m n.p.m., będąca jednocześnie jednym z najwyższych punktów w okolicy i doskonałym punktem widokowym. Pozostałe wały wydmore biegną przeważnie na wysokościach 70-75 m n.p.m., doliny schodzą do poziomu poniżej 65 m n.p.m. Na terenie rezerwatu stwierdzono występowanie zaledwie 26 gatunków roślin naczyniowych należących do 16 rodzin. Najliczniej reprezentowane rodziny to trawy złożone oraz wrzosowate. Jeden stwierdzony na terenie rezerwatu gatunek <i>Aster ożoła</i> należy do zagrożonych i ginących w Wielkopolsce i na Pomorzu. Stwierdzono występowanie 7 gatunków mchów charakterystycznych dla środowisk borowych i suchych. Lista stwierdzonych gatunków porostów liczy 12 taksonów. Zróżnicowanie zbiorowisk roślinnych projektowanego rezerwatu jest niewielkie. Szczyty wydm zajmują skrajnie ubogie murawy szczytliche, z jednym gatunkiem rośliny naczyniowej - szczytlichą siwą oraz obfitym występowaniem mchów i porostów. Największą powierzchnię zajmują suche bory w typie borów chrobotkowych, również z bardzo skąpym runem. Na omawianym terenie stwierdzono występowanie wiele gatunków rzadkich i ginących owadów, szczególnie w grupie chrząszczy kózkowatych.	Zachowanie szerokiego spektrum ekosystemów borowych, od ubogich muraw napaśkowych i suchych borów porastających kompleks wydm śródłądowych, po bory świeże i wilgotne, wraz ze specyficzną chronioną fauną i florą.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
GORZOWSKIE MURAWY miasto na prawach powiatu Gorzów Wlkp.	2006	78,31	stepowy	Rezerwat leży w zachodniej części miasta Gorzowa Wlkp. w dzielnicy Wieprzyce. Kompleks muraw w rezerwacie należy do najcenniejszych tego typu obiektów w Polsce Zachodniej. Bogactwo gatunków roślin oraz stan zachowania zbiorowisk roślinnych sprawiają, że obszar ten jest pod względem przyrodniczym niezwykle atrakcyjny. Murawa ostnicowa <i>Potentillo-Stipetum capillatae</i> należy do najcenniejszych zbiorowisk roślinnych na terenie rezerwatu. Występuje na stromych stokach o ekspozycji południowej, południowo-zachodniej, południowo-wschodniej, na glebach o odczynie zasadowym. Dominują tu trawy kępowe takie jak ostnica włosowata, kostrzewa szczytniasta, tymotka Boehmera. Licznie występują tu także dwuliścienne gatunki ciepłolubne takie jak: szalwia łąkowa, pięciornik piaskowy czy krwawnik panoński. Najciekawsze fragment tych muraw znajduje się w części południowo-zachodniej rezerwatu. Oprócz muraw ostnicowych na terenie rezerwatu występują jeszcze murawy: kłosownicowa oraz szczytlichowa. Za gatunki specjalnej troski na obszarze rezerwatu uznać należy rzadkie i zagrożone gatunki kserotermicznych roślin - między innymi pajęcznicę liliową, ostnicę włosowatą, ostrołódkę kosmatą, dzwonka syberyjskiego, kruszczyka szerokolistnego, goździka piaskowego, paprotkę zwyczajną, pierwiosnka lekarskiego, kocanki piaskowe, kruszynę pospolitą, bluszcz pospolity. Są to rośliny objęte ochroną gatunkową ścisłą i częściową.	Zachowanie zbiorowisk roślinności kserotermicznej, szczególnie muraw ostnicowych, kłosownicowych i szczytlichowych oraz stanowisk gatunków roślin i zwierząt, między innymi ostnicy włosowatej, pajęcznicy liliowatej, dzwonka syberyjskiego, ostrołódki kosmatej, świergotka polnego i ślimaka żeberkowego.
GOSZCZANOWSKIE ŹRÓDLISKA pow. strzelecko-drezdenecki gm. Drezdenko	2009	22,61	leśny	Teren objęty ochroną to zbocza w postaci stromej skarpy opadające ku tafli jeziora zwanego Stawem Goszczanowskim, wraz z brzegiem jeziora. W dolnej części w pobliżu brzegu wykształcony jest łęg źródliskowy <i>Circaeo-Alnetum cardaminetosum amarae</i> w bogatej gatunkowo o fizjonomicznie klasycznej postaci. Wyższe partie zbocza porasta las klonowo-lipowy <i>Aceri-Tiliaetum</i> . Brzegi Stawu Goszczanowskiego są jednym z nielicznych miejsc gdzie zespół <i>Circaeo-Alnetum cardaminetosum amarae</i> zachował najbardziej puszczański charakter, pełen pierwotnego uroku. Łęgi te spełniają bardzo ważną rolę biocenotyczną w krajobrazie obszarów dolinnych. Porastając miejsca źródlisk zapewniają czystość wód zasilających ciek i jeziora. Spełniają rolę lasów wodochronnych.	Zachowanie cennych siedlisk przyrodniczych - łęgu źródliskowego wyróżniającego się szczególnym bogactwem flory skupiającej rzadkie hydrofilne gatunki roślin kwiatowych oraz mszarków jak również lasu klonowo-lipowego stanowiącego zboczowy las wielogatunkowy i wielowarstwowy.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (cd.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
BAGNO LESZCZYNY pow. międzyrzecki gm. Skwierzyna	2009	4,04	torfowiskowy	Na znacznym obszarze wykształcony jest zespół torfowiska wysokiego (mszar wysokotorfowiskowy) Sphagnetum magellanici w dwóch podzespółach. Tego typu zbiorowisko posiada umiejętność gromadzenia i przechowywania wody opadowej, co wynika z masowej obecności mchów torfowców Sphagnum. Jest to zespół o stosunkowo niewielkiej liczbie stanowisk i podlega ochronie z listy Natura 2000. W obniżeniach w obrębie Sphagnetum magellanici wykształcają się fragmenty torfowiska przejściowego.	Zachowanie zbiorowisk roślinności torfowiskowej - zespołu torfowiska wysokiego z charakterystyczną fizjonomią i budową kępkowo-dolinową wraz z całym zróżnicowanym bogactwem roślinności runa.
MSZAR ROSICZKOWY koło ROKITNA pow. strzelecko-drezdenecki gm. Strzelce Krajeńskie	2009	3,40	torfowiskowy	Rezerwat utworzony na powierzchni gdzie stosunkowo duże, wąskie płyty w płaskich obniżeniach torfowiska wysokiego tworzą na odsłoniętym w wyniku erozji torfie mszaru przygielkowego. Występujące tu charakterystyczne gatunki zespołu to przygielka biała Rhynchospora alba i lokalnie przygielka brunatna Rhynchospora Fusa oraz rzadka występujące rośliny jak bagnica torfowa Scheuzeria palustris, turzyca bagienna Carex limosa ponadto masowo występuje tu rosiczka okrągłolistna i owalna. W mszarze torfowiskowym dominującym składnikiem roślinności są różne gatunki torfowców Sphagnum. Torfowcom i mchom towarzyszą liczne, przystosowane do tych warunków rośliny naczyniowe.	Zachowanie zbiorowisk roślinności bagiennnej i torfowiskowej, szczególnie mszaru przygielkowego z charakterystycznymi gatunkami zespołu przygielki białej i lokalnie przygielki bagiennnej oraz mszaru wysokotorfowiskowego zróżnicowanego na dwa podzespóły: mszar wełniankowy z dominacją wełnianki pochwowatej oraz mszar sosnowy na którym w luźnym zwarciu rośnie sosna zwyczajna.
MSZAR PRZYGIELKOWY - DŁUGIE im. Huberta Jurczyszyna pow. strzelecko-drezdenecki gm. Strzelce Krajeńskie	2009	7,75	torfowiskowy	Na odsłoniętym w wyniku erozji torfie istnieją stosunkowo duże, wąskie płyty w płaskich obniżeniach torfowiska wysokiego mszaru przygielkowego. Występujące tu charakterystyczne gatunki zespołu to przygielka biała (Rhynchospora alba) i lokalnie przygielka brunatna (Rhynchospora fusca). Z torfowców występuje torfowiec kończysty (Sphagnetum fallax) i torfowiec czerwony (Sphagnetum rubellum). Z innych mszaków występuje tu bagniczka pływająca (Cladodiella fluitans), bagnica torfowa (Scheuzeria palustris) rosiczka okrągłolistna (Dorsera rotundifolia) i sporadycznie turzyca bagienna (Carex limosa). W mszarze torfowiskowym dominującym składnikiem są torfowiec magellański, torfowiec czerwony, torfowiec kończasty, żurawina błotna i drobnolistkowa, rosiczka okrągłolistna, modrzewnica zwyczajna, wełnianka pochwowata i bagno zwyczajne.	Zachowanie zbiorowisk roślinności bagiennnej i torfowiskowej, szczególnie mszaru przygielkowego z charakterystycznymi gatunkami zespołu - przygielki białej i lokalnie przygielki brunatnej oraz mszaru wysokotorfowiskowego zróżnicowanego na dwa zespoły: mszar wełniankowy z dominacją wełnianki pochwowatej oraz mszar sosnowy, na którym w luźnym zwarciu rośnie sosna zwyczajna z dominującymi gatunkami torfowców.

TABL. 11 (83). REZERWATY PRZYRODY W 2012 R. (dok.)

Stan w dniu 31 I

NAZWA REZERWATU, LOKALIZACJA	Rok utworzenia	Powierzchnia w ha	Rodzaj	Charakterystyka	Cel ochrony
GUBIŃSKIE MOKRADŁA pow. krośniński m. Gubin	2011	99,80	faunistyczny	Obszar należy do grupy najcenniejszych pod względem ornitologicznym terenów południowej części województwa lubuskiego i stanowi istotną regionalną ostoję ptaków, szczególnie wodnych i błotnych, zarówno w okresie lęgów, jak i podczas wędrówek. Ponad 20 z występujących gatunków to gatunki chronione w Unii Europejskiej, wymienionej w załączniku I do Dyrektywy Ptasiej UE. Są to: batalion, bąk, bielik, błotniak stawowy, bocian czarny i biały, czapla biała, derkacz, kropiatka, zielonka, dzięcioł czarny, gąsiorek, jarzębiatka, kania czarna i rdzawa, łabędź krzykliwy, rybitwa czarna, lerka, rożeniec, zimorodek, żuraw. Występuje również kumak nizinny oraz traszka. Szata roślinna obszaru to 182 taksony (większość w randze gatunku) roślin. Dominują gatunki związane z szuwarami i łąkami, zaroślowe i leśne, a także kserotermiczne.	Zachowanie populacji ptaków wodnych i błotnych oraz najcenniejszych pod względem ornitologicznym siedlisk będących ostoją w okresie lęgów jak i podczas wędrówek.
FLISOWE ŹRÓDLISKA pow. strzelecko-drezdenecki gm. Dobiegniew	2011	9,73	leśny	Rezerwat obejmuje leśny kompleks źródliskowy, stanowiący unikatowy typ ekosystemów, położony w strefie krawędzowej sandru i obszaru morenowego związanego z lobem Odry, w niewielkiej niecce, przez którą przepływa potok zasilany wodami wypływającymi ze źródlisk. Siedlisko przyrodnicze stanowi rozfragmentowaną część kopuły źródliskowej oraz nisze erozyjne z roślinnością źródliskową, niżowy łąg jesionowo-olszowy jako główny kompleks leśny oraz łąg zachodnio-europejski.	Zachowanie kompleksu źródliskowego wraz z otaczającym lasem oraz z charakterystycznymi, rzadkimi gatunkami roślin, w tym roślin zarodnikowych i zwierząt.

Źródło: dane Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Gorzowie Wlkp.

TABL. 12 (84). **PARKI KRAJOBRAZOWE WEDŁUG KATEGORII GRUNTÓW**
Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	Powierzchnia							strefy ochronnej ogółem
	parku krajobrazowego						z ogółem rezerwy i pozostałe formy ochrony przyrody	
	ogółem ^a		w tym			w ha		
	w ha	w % po- wierzchni geogra- ficznej	lasy	użytki rolne	wody			
OGÓŁEM	2009	77500,8	5,5	38468,1	27854,2	5082,3	567,4	57192,7
	2010	77500,8	5,5	38468,1	27854,2	5082,3	567,4	57192,7
	2011	77750,6	5,6	39060,5	27698,5	5082,3	550,3	56975,7
Ujście Warty		18545,6	1,3	1161,7	13201,0	1205,0	15,1	-
Łuk Mużakowa		18200,0	1,3	10614,0	5779,0	625,0	-	-
Barlinecko-Gorzowski ^b		12142,8	0,9	8665,2	1065,0	1021,6	87,7	11713,2
Pszczewski ^b		9300,0	0,7	5984,2	2184,2	1095,1	249,4	18455,0
Krzesiński		8546,0	0,6	3547,0	4392,0	571,0	-	-
Łagowsko-Sulęciński		5367,2	0,4	3808,4	993,3	381,6	198,1	6395,0
Przemęcki ^b		2894,0	0,2	2894,0	-	-	-	-
Gryżyński		2755,0	0,2	2386,0	84,0	183,0	-	20412,5

a Łącznie z rezerwatami przyrody i innymi formami ochrony przyrody. b W granicach województwa lubuskiego.

TABL. 13 (85). **PARKI KRAJOBRAZOWE W 2011 R.**
Stan w dniu 31 XII

NAZWA PARKU	Lokalizacja	Rok utworzenia	Charakterystyka
Łagowsko-Sulęciński	gm. Łagów gm. Sulęcín	1985	<p>Najciekawszym elementem Łagowsko-Sulęcińskiego Parku Krajobrazowego jest urozmaicona rzeźba terenu. Łagów nazwano „Perłą Ziemi Lubuskiej” ze względu na niezwykle urozmaicenie krajobrazowe. Do najciekawszych fragmentów Parku należy łagowska rynna połodowcowa o długości 15 km i szerokości 100-750 m, głębokości 20-90 m i nachyleniu stoków 18-53 stopni, w niej położone są piękne jeziora. Wysokie i strome krawędzie rynny pocięte są licznymi dolinami, parowami i wąwozami, porośniętymi lasem bukowo-sosnowym.</p> <p>W wyniku dotychczasowych badań na terenie Parku zidentyfikowano 554 gatunki roślin zaliczonych do 94 rodzin. Znaczne bogactwo flory wynika ze zróżnicowania siedlisk. Szczególną cechą tego obszaru stanowi spotkanie się tu różnych gatunków geograficznych: atlantyckich, subarktycznych i kserotermicznych. Na terenach bagiennych parku żyje wiele roślin chronionych, jak: rosiczka okrągłolistna, żurawina błotna, bagno zwyczajne, modrzewnica zwyczajna, bobrek trójlistkowy.</p> <p>W centrum Łagowsko-Sulęcińskiego Parku Krajobrazowego leży zabytkowy Łagów z XIII w. Na Sokolej Górze zachowały się pozostałości po grodzisku funkcjonującym w XII-XIV w. W 1347 r. Łagów przeszedł we władanie zakonu Joanitów, którzy wzniesli zamek na przesmyku między dwoma jeziorami, na sztucznie usypanym wzniesieniu. Obiekt został zachowany do dnia dzisiejszego i wpisano go do rejestru zabytków.</p> <p>Łagów ze względu na swe położenie, zabytki i krajobraz ma wybitne walory turystyczne i wypoczynkowe.</p> <p>Celem ochrony Parku jest zachowanie wartości przyrodniczych, wartości historycznych i kulturowych oraz walorów krajobrazowych.</p>

TABL. 13 (85). **PARKI KRAJOBRAZOWE W 2011 R.** (cd.)
Stan w dniu 31 XII

NAZWA PARKU	Lokalizacja	Rok utworzenia	Charakterystyka
Pszczewski ^a	gm. Pszczew gm. Trzciel gm. Przytoczna gm. Międzyrzecz	1986	Teren Parku charakteryzuje się wysokimi walorami przyrodniczymi, krajobrazowymi i kulturowymi. Tworzą go dwa odrębne kompleksy. Głównym celem utworzenia Parku jest ochrona i zachowanie walorów krajobrazowych, jego wartości przyrodniczych, kulturowych i dydaktycznych. W 64% teren Parku porośnięty jest lasami, o przewadze drzewostanów sosnowych. Spotyka się tu również fragmenty lasów liściastych. Na obszarze Parku i otuliny znajduje się ponad 50 jezior o powierzchni powyżej 1 ha. Cennym elementem krajobrazu Parku i jego otuliny są zabytki kultury materialnej. Do najciekawszych należą: w Pszczewie - późnorenansowy kościół z XVII w., barokowa plebania z XVIII w., park zabytkowy przy plebani i kościele, pałac z parkiem podworskim, Muzeum Regionalne „Dom Szewca”; we wsi Rokitno dawne opactwo Cystersów z sanktuarium Matki Bożej Rokitniańskiej.
Barlinecko-Gorzowski ^a	gm. Kłodawa gm. Strzelce Krajeńskie	1991	Puszcza Barlinecka, zwana też Gorzowską, to duży kompleks leśny rozciągający się przede wszystkim na równinie sandrowej, usypanej 12 tysięcy lat temu przez wody odpływające z topniejącego lodowca. Powierzchnia sandru nie jest płaska, poprzecinana jest ciągami rynnowymi i zagłębieniami. Bogactwo przyrody Puszczy Barlineckiej zadecydowało o utworzeniu Parku. Teren Parku, mimo że zajmuje ok. 40% powierzchni Puszczy, jest dla niej reprezentatywny. Dominują tu lasy, zajmujące prawie 90% powierzchni. Drugim, ważnym elementem krajobrazu są liczne jeziora. Na terenie Parku stwierdzono występowanie ok. 700 gatunków roślin naczyniowych, 140 gatunków porostów, ponad 100 lęgowych gatunków ptaków.
Gryżyński	gm. Skąpe gm. Czerwieńsk gm. Bytnica gm. Krosno Odrzańskie gm. Łagów	1996	Gryżyński Park Krajobrazowy ma na celu ochronę i zachowanie walorów krajobrazowych i przyrodniczych rynny polodowcowej oraz znajdujących się w niej stawów, jezior i doliny rzeki Gryżyński Potok. Lasy zajmują 86,6% powierzchni Parku. Atrakcyjność tego obszaru wynika przede wszystkim z niezwykłości krajobrazu. Zróżnicowana rzeźba terenu, duże nachylenie zboczy, rynny, liczne jeziora polodowcowe, stawy, 94 źródła zboczowe, 17 torfowisk i piękna pstrągowa rzeka Gryżynka dostarczają wiele wrażeń. Teren pokrywa bardzo ciekawa szata roślinna oraz występuje tu wiele ciekawych gatunków zwierząt.
Przemęcki ^a	gm. Wschowa	1991	Celem ochrony jest zachowanie interesujących fragmentów krajobrazu polodowcowego, populacji rzadkich i chronionych gatunków grzybów, roślin i zwierząt oraz ich siedlisk, torfowisk i innych środowisk wilgotnych oraz bagiennych, a także zachowanie naturalnych ekosystemów wodnych, utrzymanie walorów kulturowych, struktury przestrzennej terenów z uwzględnieniem swoistych cech miejscowego krajobrazu rolniczego.

^a W granicach województwa lubuskiego.

TABL. 13 (85). **PARKI KRAJOBRAZOWE W 2011 R.** (dok.)
Stan w dniu 31 XII

NAZWA PARKU	Lokalizacja	Rok utworzenia	Charakterystyka
Ujście Warty	gm. Witnica gm. Górzycza gm. Słońsk gm. Kostrzyn	1996	Park ten to jeden z najcenniejszych pod względem ornitologicznym obszarów kraju. Powołano go dla ochrony rezerwatu przyrody "Słońsk", obejmuje rozlewiska Warty w jej dolnym biegu, kserotermiczne skarpy doliny Odry jak również wiele cennych zabytków kulturowych.
Krzesiński	gm. Gubin gm. Maszewo gm. Cybinka	1998	Park obejmuje tereny pradoliny Odry i Nysy Łużyckiej o dużej wartości przyrodniczej i krajobrazowej. Na terenie Parku w miejscowości Kłopot zlokalizowane jest jedno z największych miejsc lęgowych bociana białego na terenie Polski Zachodniej.
Łuk Mużakowa	gm. Brody gm. Tuplice gm. Trzebiel gm. Łęknica gm. Przewóz	2001	Park obejmuje tereny o cennych wartościach przyrodniczych, historycznych i kulturowych, położone w południowej części województwa lubuskiego w strefie pogranicza z Niemcami. Obszar Parku pokrywa się z zasięgiem Łuku Mużakowskiego, formy geologicznej znanej jako Łużycki Wał Graniczny. Łuk ten ma kształt podkowy otwartej ku północy, o długości 40 km i szerokości 3-4 km. Nysa Łużycka dzieli Łuk na dwie części w jednym z piękniejszych parków przypałacowych w Europie w miejscowości Łęknica.

Źródło: dane Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Gorzowie Wlkp.

TABL. 14(86) **PARK KRAJOBRAZOWY „ŁUK MUŻAKOWA”**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem
Powierzchnia ogółem w ha	18200
Ilość powiatów, na terenie których znajduje się park	1
Ilość gmin, na terenie których znajduje się park	5
Powierzchnia leśna w ha	10614
Lesistość w %	58,3
Ilość stwierdzonych gatunków:	
ptaków	152
ssaków	46
ryb	34
roślin	625
zbiorowisk roślin (typów)	14
Szlaki turystyczne w km	108,8
w tym szlak wodny	28,9
Liczba ścieżek dydaktycznych	4
Liczba turystów (w ciągu roku)	2100

Źródło: dane Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Lubuskiego w Gorzowie Wlkp.

TABL. 15 (87). **OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU WEDŁUG KATEGORII GRUNTÓW**
Stan w dniu 31 XII

OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU		Powierzchnia ogółem ^a		W tym			Z ogółem rezerwy i pozostałe formy ochrony przyrody
		w ha	w % po- wierzchni geogra- ficznej	lasy	użytki rolne	wody	
				w ha			
OGÓŁEM	2009	438453,4	31,3	222384,1	181335,4	22501,3	2011,6
	2010	438453,4	31,3	222384,1	181335,4	22501,3	2011,6
	2011	438453,4	31,3	222384,1	181335,4	22501,3	2021,0
"1-Puszcza Drawska"		42157,8	3,0	24232,6	15300,3	1539,3	116,6
"2-Puszcza Barlinecka"		26672,0	1,9	16118,3	8628,1	1239,8	165,3
"3a-Lasy Witnicko-Dębieńskie"		7904,0	0,6	5213,5	2172,0	159,6	-
"3b-Lasy Witnicko-Dzieduszyckie"		1803,0	0,1	1189,2	495,4	36,4	-
"4-Dolina Warty i Dolnej Noteci"		33888,0	2,4	1602,9	27449,3	2260,3	454,9
"5-Gorzowsko-Krzyszowska Dolina Warty"		15086,0	1,1	2240,3	11334,9	928,4	72,3
"6-Pojezierze Puszczyno Noteckiej"		12000,0	0,9	9296,0	1924,0	452,0	224,5
"7-Gorzyczo"		8720,0	0,6	3912,6	4385,3	246,7	-
"8a-Dolina Obrzy"		10092,0	0,7	5446,6	3643,2	830,5	-
"8b-Dolina Jeziornej Strugi"		5708,0	0,4	3080,0	2060,6	469,7	-
"9-Pojezierze Lubniewicko-Sulęcińskie"		14917,0	1,1	10020,8	3845,0	671,9	50,5
"10-Dolina Postomii"		2457,3	0,2	1988,1	287,5	174,3	-
"11a-Ośniańska Rynna z Jeziorem Radachowskim"		2223,0	0,2	1030,3	1057,2	109,4	-
"11b-Ośniańska Rynna"		2145,0	0,2	994,2	1020,1	105,5	-
"12-Zbąszyńska Dolina Obrzy"		1050,0	0,1	535,5	376,4	120,5	-
"13-Rynna Paklicy i Ołoboku"		20505,3	1,5	11221,2	7098,2	1728,9	8,7
"14-Dolina Ilanki"		7864,0	0,6	5066,0	2361,5	342,9	239,3
"15-Słubicka Dolina Odry"		14075,0	1,0	2548,9	10087,5	1110,5	165,0
"16-Puszcza Nad Pliszką"		32244,0	2,3	25898,4	5046,2	938,3	-
"17-Rynny Obrzycko-Obrzańskie"		23375,0	1,7	10974,5	10724,4	1159,4	158,9
"18-Krośnieńska Dolina Odry"		13265,0	1,0	2768,4	8632,9	1403,4	-
"19-Gubińskie Mokradła"		1884,0	0,1	907,1	843,6	73,7	-
"20-Pojezierze Stawsko-Przemęckie"		16737,0	1,2	9136,7	6157,5	1196,7	39,2
"21-Nowosolska Dolina Odry"		9852,0	0,7	3349,7	5124,0	1283,7	-
"22-Wzniesienia Zielonogórskie"		3573,0	0,3	2508,9	932,9	24,3	-
"23-Dolina Śląskiej Ochli"		10350,0	0,7	3673,2	6028,9	285,6	-
"24-Rynna Pławska"		3000,0	0,2	1921,5	916,5	142,2	-
"25-Dolina Bobru"		13131,0	0,9	5210,8	6508,6	991,1	-
"26-Bronków-Janiszowice"		3529,0	0,3	2283,2	940,8	220,5	-
"27-Dolina Nysy"		3216,0	0,2	1671,0	1238,5	155,0	-
"28-Wzgórza Dalkowskie"		3982,0	0,3	1516,3	2195,7	29,5	56,1
"29-Dolina Brzeźnicy"		2542,0	0,2	1047,5	1235,9	135,7	5,9
"30a-Wschodnie Okolice Lubska"		17536,0	1,3	10423,4	6142,8	629,5	154,3
"30b-Zachodnie Okolice Lubska"		7907,0	0,6	4699,9	2769,8	283,9	-
"31-Dolina Szprotawki"		5570,0	0,4	1869,8	3315,3	133,7	-
"32-Las Żarski"		2360,0	0,2	1535,2	633,9	32,6	-
"33-Bory Bogumiłowskie"		8910,0	0,6	5471,6	2837,8	334,1	65,0
"34-Bory Dolnośląskie"		26223,0	1,9	19780,0	5582,9	521,8	44,5

a Łącznie z rezerwatami przyrody i innymi formami ochrony przyrody.

TABL. 16 (88). **OBSZARY NATURA 2000^a W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM W 2011 R.**

Nazwa obszaru	Obszary Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO) w ha
OGÓŁEM	294227,5
Bory Dolnośląskie	46709,3
Dolina Dolnej Noteci	24943,5
Dolina Środkowej Odry	33606,6
Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry	7996,8
Lasy Puszczy nad Drawą	53905,2
Łęgi Odrzańskie	481,2
Ostoja Witnicko-Dębniańska	16071,8
Pojezierze Sławskie	17260,7
Puszcza Barlinecka	16491,1
Puszcza Notecka	42088,3
Stawy Przemkowskie	1375,6
Ujście Warty	33297,4

^a W granicach województwa lubuskiego.

Źródło: dane Ministerstwa Środowiska.

TABL. 17 (89). **POMNIKI PRZYRODY**
Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
	ogółem		
OGÓŁEM	1166	1236	1255
Pojedyncze drzewa	952	1002	1019
Grupy drzew	142	156	158
Aleje	24	23	22
Głazy	30	36	36
Pozostałe ^a	18	19	20

^a Krzewy, źródła, wodospady, wywierzyska i inne.

TABL. 18 (90). **POWIERZCHNIA O SZCZEGÓLNYCH WALORACH PRZYRODNICZYCH PRAWNIE CHRONIONA I POMNIKI PRZYRODY WEDŁUG PODREGIONÓW I POWIATÓW**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Powierzchnia obszarów prawnie chronionych		W tym z ogółem					Pomniki przyrody	
			rezerwaty przyrody	parki krajo- obrazowe ^{a,b}	obszary chronio- nego krajo- obrazu ^b	użytki eko- logiczne	zespoły przyrodni- czo-krajo- obrazowe		
	ogółem w ha	w % po- wierzchni ogółem	w ha						
WOJEWÓDZTWO 2009	543502,1	38,9	3674,1	76933,4	436441,8	3021,4	9783,0	1166	
	2010	543885,3	38,9	3674,1	76933,4	436441,8	3135,1	10052,5	1236
	2011	544366,6	38,9	3776,3	77200,3	436432,4	3256,7	10052,5	1255
Podregion gorzowski	303875,1	49,7	2618,1	43681,6	232339,7	1645,7	9941,6	502	
Powiaty:									
Gorzowski	67254,8	55,4	828,9	13819,8	44949,5	381,7	3778,3	73	
Międzyrzecki	43796,5	31,6	321,8	9050,6	34054,0	365,7	4,4	136	
Stubicki	39718,7	39,7	541,1	9036,1	26259,0	337,2	3538,0	28	
Strzelecko-drezdenecki	90850,4	72,8	370,4	3477,4	79957,7	292,1	1184,0	70	
Sulęciński	61814,4	52,5	477,6	8297,7	46759,5	267,0	1436,9	139	
Miasto na prawach powiatu									
Gorzów Wlkp.	440,3	5,1	78,3	-	360,0	2,0	-	56	
Podregion zielonogórski	240491,5	30,5	1158,2	33518,7	204092,7	1611,0	110,9	753	
Powiaty:									
Krośnieński	37978,4	27,3	115,5	9039,0	28239,0	584,9	-	92	
Nowosolski	17195,3	22,3	123,8	-	17017,7	53,8	-	102	
Świebodziński	30761,4	32,8	176,6	3115,7	27415,3	53,8	-	62	
Wschowski	16436,9	26,3	-	2894,0	13537,0	5,9	-	53	
Zielonogórski	46235,1	29,5	187,2	270,0	45351,4	426,5	-	220	
Żagański	29500,1	26,1	158,2	-	29040,1	214,8	87,0	80	
Żarski	62384,3	44,8	396,9	18200,0	43492,2	271,3	23,9	107	
Miasto na prawach powiatu									
Zielona Góra	-	-	-	-	-	-	-	37	

a Bez otuliny. b Bez rezerwatów i pozostałych form ochrony przyrody.

TABL. 19 (91). **POWIERZCHNIA GRUNTÓW LEŚNYCH**

Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
OGÓŁEM w tys. ha	705,0	706,2	707,1
Lasy	683,8	685,1	686,0
publiczne	675,0	675,5	675,6
własność Skarbu Państwa	673,0	673,5	673,6
w tym:			
w zarządzie Lasów Państwowych	665,7	666,1	666,3
parki narodowe	4,6	4,6	4,6
własność gmin	2,0	2,0	2,1
prywatne	8,8	9,6	10,3
w tym własność:			
osób fizycznych	8,3	9,0	9,7
wspólnot gruntowych	0,0	0,0	0,0
Grunty związane z gospodarką leśną	21,2	21,2	21,1
Udział powierzchni gruntów leśnych w powierzchni lądowej	51,3	51,4	51,5
LESISTOŚĆ w %	48,9	49,0	49,0

TABL. 20 (92). **POWIERZCHNIA LASÓW OCHRONNYCH**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011	
	w ha			w % powierzchni lasów
OGÓŁEM	210792	220092	220866	32,2
W zarządzie Lasów Państwowych ^a	210728	220029	220803	32,2
w tym:				
glebochronne	13678	13504	13092	1,9
wodochronne	93652	94049	92338	13,5
podmiejskie	56630	56627	56766	8,3
Prywatne ^b	4	4	4	0,0
Gminne ^b	60	59	59	0,0

a Stan w dniu 1 I. b Stan w dniu 31 XII.

TABL. 21 (93). **STRUKTURA POWIERZCHNI LASÓW W ZARZĄDZIE LASÓW PAŃSTWOWYCH WEDŁUG WIEKU I SKŁADU GATUNKOWEGO^a DRZEWOSTANÓW**

Stan w dniu 1 I

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
	w odsetkach		
WEDŁUG KLAS WIEKU DRZEWOSTANÓW			
OGÓŁEM	100,0	100,0	100,0
w tym powierzchnia zalesiona	98,0	97,9	97,8
drzewostany w klasach wieku:			
I (1-20 lat)	13,5	13,4	13,6
II (21-40 lat)	17,1	16,4	15,9
III (41-60 lat)	29,2	29,4	29,1
IV (61-80 lat)	17,7	17,6	17,5
V i wyższych (81 lat i więcej)	17,5	18,0	18,4
drzewostany w klasie odnowienia i o budowie przerębowej	3,0	3,1	3,3
WEDŁUG GRUP RODZAJOWYCH DRZEW			
OGÓŁEM	100,0	100,0	100,0
Drzewa iglaste	87,5	87,5	88,2
sosna i modrzew	86,8	86,8	87,7
świerk	0,6	0,6	0,5
jodła i jedlica	0,1	0,1	-
Drzewa liściaste	12,5	12,5	11,8
buk	1,5	1,5	1,3
dąb, jesion, klon, jawor i wiąz	4,4	4,4	4,4
grab	0,1	0,1	0,1
brzoza i robinia akacjowa	3,8	3,8	3,4
olcha	2,5	2,5	2,4
osika, lipa, wierzba i topola	0,2	0,2	0,2

^a Określonego na podstawie gatunków panujących (przeważających w drzewostanie).

Źródło: dane Biura Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej.

TABL. 22 (94). ZASOBY DRZEWNE NA PNII W ZARZĄDZIE LASÓW PAŃSTWOWYCH WEDŁUG WIEKU I SKŁADU GATUNKOWEGO^a DRZEWOSTANÓW

Stan w dniu 1 I

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
OGÓŁEM – grubizna brutto ^b			
W tys. m ³	146161	148183	154571
Na 1 ha powierzchni zalesionej w m ³	220	222	232
WEDŁUG KLAS WIEKU DRZEWOSTANÓW W ODSETKACH			
OGÓŁEM^c	100,0	100,0	100,0
Drzewostany w klasach wieku:			
I (1-20 lat)	0,6	0,6	0,6
II (21-40 lat)	11,6	11,1	10,8
III (41-60 lat)	33,8	34,0	34,2
IV (61-80 lat)	24,0	23,8	23,7
V i wyższych (81 lat i więcej)	27,1	27,3	27,2
Drzewostany w klasie odnowienia ^d i o budowie przerębowej ...	2,2	2,4	2,4
Przestoje ^e	0,7	0,8	1,1
WEDŁUG GRUP RODZAJOWYCH DRZEW W ODSETKACH			
OGÓŁEM	100,0	100,0	100,0
Drzewa iglaste			
sosna i modrzew	88,4	88,5	88,5
świerk	0,5	0,5	0,5
jodła i jedlica	0,1	0,1	0,1
Drzewa liściaste			
buk	1,3	1,3	1,3
dąb, jesion, klon, jawor i wiąz	4,4	4,3	4,4
grab	0,1	0,1	0,1
brzoza i robinia akacjowa	2,6	2,5	2,4
olcha	2,5	2,6	2,6
osika, lipa, wierzba i topola	0,1	0,1	0,1

^a Określone na podstawie gatunków panujących (przeważających w drzewostanie). ^b W korze. ^c Na powierzchni zalesionej. ^d Łącznie z klasą do odnowienia. ^e Drzewa nie wycięte w terminie przewidzianym kolejną rębnością.

Źródło: dane Biura Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej.

TABL. 23 (95). POZYSKANIE DREWNA^a WEDŁUG SORTYMENTÓW

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011				
	ogółem			lasy publiczne			lasy prywatne
				razem	własność Skarbu Państwa	gminne	
OGÓŁEM w tys. m³	2848,0	2856,2	3247,0	3229,2	3226,3	2,8	17,8
Grubizna	2562,0	2576,4	2894,0	2876,2	2873,4	2,8	17,8
Na 100 ha powierzchni lasów w m ³	374,7	376,1	421,9	425,7	426,6	136,5	172,1
Grubizna iglasta w tys. m ³	2213,2	2275,2	2549,5	2536,0	2533,5	2,4	13,5
drewno wielkowymiarowe	775,0	785,5	814,4	809,9	808,4	1,5	4,5
drewno średniowymiarowe	1438,3	1489,8	1735,1	1726,1	1725,2	0,9	9,0
Grubizna liściasta w tys. m ³	348,8	301,1	344,5	340,2	339,8	0,4	4,3
drewno wielkowymiarowe	87,4	69,9	80,1	78,9	78,7	0,2	1,2
drewno średniowymiarowe	261,3	231,2	264,4	261,3	261,2	0,2	3,1
Drewno małowymiarowe iglaste i liściaste w tys. m ³	286,0	279,8	353,0	353,0	353,0	-	-

a Bez pozyskania drewna (grubizny) z zadrzewień.

TABL. 24 (96). ODNOWIENIA, ZALESIENIA I INNE PRACE HODOWLANE

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011				
	ogółem			lasy publiczne			lasy prywatne ^a
				razem	własność Skarbu Państwa	gminne	
Powierzchnia produkcyjna szkótek leśnych w ha (stan w dniu 31 XII)	215	205	194	194	194	-	-
Odnowienia i zalesienia w ha	4992	4892	5155	5024	5017	7	131
odnowienia	4666	4792	5003	4996	4989	7	7
sztuczne	4633	4690	4780	4774	4767	7	6
zrębów ^b	4529	4618	4742	4737	4736	1	5
halizn i płazowin	104	72	38	37	31	6	1
naturalne	33	102	223	222	222	-	1
zalesienia ^c	326	100	152	28	28	-	124
Poprawki i uzupełnienia ^d w ha	891	678	642	628	627	1	14
Pielęgnowanie lasu ^e w ha	20496	25948	30958	30777	30776	1	181
w tym:							
upraw	15054	18385	21807	21626	21625	1	181
miodników	5282	7447	9020	9020	9020	-	-
wprowadzanie podszytów ^f	150	116	131	131	131	-	-
Melioracje leśne w ha	5187	6061	6609	6609	6609	-	-
w tym nawożenie mineralne	-	1	5	5	5	-	-

a Dane szacunkowe. b Łącznie z odnowieniami pod osłoną drzewostanów; bez dolesień luk w drzewostanach. c Użytków rolnych i nieużytków przeznaczonych do zalesienia w planie zagospodarowania przestrzennego. d Dodatkowe wprowadzanie sadzonek w uprawach i miodnikach, w powstałych lukach i przerzedzeniach. e Prace hodowlane związane z pielęgnowaniem gleby i drzewostanu w wieku do 20 lat. f Sadzenie krzewów lub drzew stałe znajdujących się w dolnej warstwie drzewostanu, spełniających rolę pielęgnacyjną.

TABL. 25 (97). ZADRZEWIENIA I POZYSKANIE DREWNA (GRUBIZNY) Z ZADRZEWIŃ

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Sadzenie w szt.:			
drzew	20919	18596	11575
w tym na gruntach gminnych	7159	9557	1050
krzewów	7513	29825	33373
w tym na gruntach gminnych	825	656	397
Pozyskanie drewna (grubizny) ^a z zadrzewień w m ³	20405	20230	20331
w tym na gruntach gminnych	12838	13194	15428

a Dane szacunkowe; nie uwzględniono w danych o ogólnym pozyskaniu drewna (grubizny) z lasów.

TABL. 26 (98). POWIERZCHNIA GRUNTÓW LEŚNYCH WEDŁUG PODREGIONÓW I POWIATÓW

Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	Grunty leśne								Lesistość w %	
	razem	w tym lasy								
		razem	publiczne					własność gmin		prywatne
			razem	własność Skarbu Państwa	w tym w zarządzie					
				Lasów Państwo- wych	parków naro- dowych					
w ha										
WOJEWÓDZTWO 2009	704985	683811	675009	672982	665739	4607	2027	8801	48,9	
2010	706239	685071	675515	673494	666097	4607	2021	9557	49,0	
2011	707113	685975	675630	673577	666301	4607	2053	10345	49,0	
Podregion gorzowski	310019	300702	297045	296634	291370	4607	411	3658	49,2	
Powiaty:										
Gorzowski	55206	53513	52959	52863	52731	80	96	554	44,1	
Międzyrzecki	74771	72709	70679	70607	70445	-	72	2030	52,4	
Stubicki	48231	46693	46445	46352	46293	-	93	248	46,7	
Strzelecko- -drezdenecki	64276	62360	61711	61649	57018	4527	62	649	50,0	
Sulęciński	67122	65030	64862	64824	64545	-	38	168	55,2	
Miasto na prawach powiatu										
Gorzów Wlkp.	413	397	388	337	337	-	51	8	4,6	
Podregion zielonogórski	397094	385273	378586	376944	374931	-	1642	6687	48,9	
Powiaty:										
Krośnieński	86090	83473	82721	82669	82355	-	52	752	60,0	
Nowosolski	30889	30074	28994	28925	28712	-	69	1079	39,0	
Świebodziński	40498	39380	38266	38248	37995	-	18	1114	42,1	
Wschowski	24907	24294	23789	23720	23556	-	69	505	38,9	
Zielonogórski	80966	78625	76832	76737	76436	-	95	1792	50,1	
Żagański	54439	52476	51701	51456	51058	-	245	775	46,4	
Żarski	76631	74383	73730	73204	72839	-	526	653	53,4	
Miasto na prawach powiatu										
Zielona Góra	2675	2568	2552	1983	1979	-	569	16	44,0	

TABL. 27 (99). **POŻARY W LASACH^a**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Pożary	666	484	920
w tym spowodowane przez:			
podpalenie	270	213	410
nieostrożność:			
nieletnich	14	9	11
dorosłych	290	185	321
Powierzchnia lasów dotkniętych pożarami w ha	62,98	73,44	109,48
Przeciętna powierzchnia lasu objęta jednym pożarem w ha	0,09	0,15	0,12

a Dane z Krajowego Systemu Informacji o Pożarach Lasów prowadzonego przez Instytut Badawczy Leśnictwa.

TABL. 28 (100). **ODSTRZAŁ WAŻNIEJSZYCH ZWIERZĄT ŁOWNYCH^a**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2008/2009	2009/2010	2010/2011
	w szt.		
Daniele	34	46	68
Jelenie	2861	3084	3108
Sarny	10723	12319	10142
Dziki	16615	14914	14922
Lisy	4499	4652	5447
Bażanty	3405	3184	3289
Kuropatwy	-	10	26
Kaczki	3503	3659	2986

a Dane dotyczą łowieckiego roku gospodarczego liczonego od od 1 IV danego roku do 31 III roku następnego.

Źródło: dane Agencji Nieruchomości Rolnych, Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych i Polskiego Związku Łowieckiego.

TABL. 29 (101). **TERENY ZIELENI OGÓLNODOSTĘPNEJ I OSIEDLWEJ W MIASTACH**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Parki spacerowo-wypoczynkowe			
obiekty	75	74	74
powierzchnia w ha	495,0	485,2	485,2
przeciętna powierzchnia 1 obiektu w ha	6,6	6,6	6,6
Zieleńce			
obiekty	503	511	511
powierzchnia w ha	327,5	328,4	328,5
przeciętna powierzchnia 1 obiektu w ha	0,7	0,6	0,6
Zieleń uliczna w ha	256,6	255,2	254,8
Tereny zieleni osiedlowej w ha	535,0	536,3	538,7
Powierzchnia parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej:			
w ha	1357,5	1349,9	1352,4
w % powierzchni ogólnej	2,1	2,1	2,1
na 1 mieszkańca w m ²	21,1	20,8	20,8
Żywopłaty w tys. m bieżących	236,0	236,3	229,1
Nasadzenia w tys. szt.:			
drzew	5,2	4,0	42,6
krzewów	16,6	27,9	326,5
Ubytki w tys. szt.:			
drzew	5,1	3,0	4,9
krzewów	2,2	1,8	0,9
Lasy gminne (mienie komunalne) w ha	1195,4	1187,1	1187,1

TABL. 30 (102). **RODZINNE OGRODY DZIAŁKOWE**

Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Ogrody:			
obiekty	194	194	194
powierzchnia w ha	2139,0	2139,8	2139,3
Działki:			
liczba	45665	45628	45619
powierzchnia w ha	1742,0	1742,5	1742,3

Źródło: dane Polskiego Związku Działkowców.

TABL. 31 (103). **STREFY OCHRONNE STANOWISK LĘGOWYCH GATUNKÓW PRAWNIE CHRONIONYCH W 2011 R.**

Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	Liczba stref
OGÓŁEM	181
Orzeł bielik	83
Bocian czarny	46
Kania ruda	25
Kania czarna	9
Rybołów	11
Orlik krzykliwy	3
Żółw błotny	3
Wilk	1

Źródło: dane Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody.

TABL. 32 (104). **DZIAŁALNOŚĆ OŚRODKA REHABILITACYJNEGO DLA ZWIERZĄT DZIKO ŻYJĄCYCH PRAWNIE CHRONIONYCH W 2011 R.**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Liczba zwierząt
ZWIERZĘTA PRZEBYWAJĄCE W OŚRODKU	
O G Ó Ł E M	150
Zwierzęta prawnie chronione	138
Myszołów	17
Kawka	13
Bocian biały	11
Pustułka	10
Sójka	8
Jeż	7
Jaskółka dymówka	6
Jerzyk	6
Puszczyk	6
Dzięcioł pstry	5
Krogulec	5
Łabędź niemy	5
Sierpówka	5

TABL. 32 (104). **DZIAŁALNOŚĆ OŚRODKA REHABILITACYJNEGO DLA ZWIERZĄT DZIKO ŻYJĄCYCH PRAWNIE CHRONIONYCH W 2011 R. (dok.)**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Liczba zwierząt
Zwierzęta prawnie chronione (dok.)	
Wiewiórka	5
Grubodziób	4
Mewa śmieszka	4
Bielik	2
Dzięciół zielony	2
Sikorka czubatka	2
Sroka	2
Wrona siwa	2
Drozd	1
Jastrząb	1
Kos	1
Kowalik	1
Mysikrólik	1
Paszkot	1
Perkozek	1
Rudzik	1
Sowa uszata	1
Wilga	1
Zięba jer	1
Zwierzęta pozostałe	12
Gołąb skalny	5
Grzywacz	5
Słonka	2
Z liczby ogółem:	
Przywrócono do środowiska	100
Ubyło z przyczyn naturalnych	42
Pozostało w ośrodku	8

Źródło: dane Ośrodka Rehabilitacyjnego dla Zwierząt Dzikich Żyjących Prawn Chronionych w Starym Kisielinie.

TABL. 33 (105).REKORDY DENDROLOGICZNE W 2011 R.

Nazwa i gatunek drzewa	Charakterystyka	Nadleśnictwo
„Chrobry” – dąb szypułkowy	Najstarszy dąb w Polsce, liczy 760 lat. Obwód na wysokości 1,3 m (tzw. pierśnica) wynosi 992 cm, wysokość 29 m	Szprotawa
„Waligóra” – sosna pospolita	Najgrubsza sosna w Polsce, obwód na wysokości 1,3 m wynosi 620 cm	Sulechów
Wiąz szypułkowy	Najstarszy i najgrubszy wiąz w Polsce, liczy 450 lat. Obwód na wysokości 1,3 m wynosi 887 cm	Gubin
Buk purpurowy	Jeden z okazalszych buków w Polsce, liczy 255 lat. Obwód na wysokości 1,3 m wynosi 566 cm	Żagań

Źródło: dane Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych.

TABL. 34 (106).KOŁA I CZŁONKOWIE LIGI OCHRONY PRZYRODY^a

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Koła	73	71	85
Członkowie	1505	1430	2110
w tym młodzież	1277	1230	1962

^a Ewidencja niepełna.

Źródło: dane Głównego Zarządu Ligi Ochrony Przyrody.

Dział VI

ODPADY

Uwagi metodyczne

Przedstawione w dziale dane charakteryzują ilościową i jakościową skalę zagrożenia dla środowiska oraz uciążliwości spowodowane wytwarzaniem odpadów przemysłowych, komunalnych i innych, w tym odpadów niebezpiecznych, a także przedsięwzięcia podejmowane w zakresie przeciwdziałania tym zagrożeniom. Uciążliwość dla środowiska przejawia się przede wszystkim zanieczyszczeniem odpadami wód i gleb, skażeniem powietrza, niszczeniem walorów estetycznych i krajobrazowych oraz wyłączeniem z użytkowania terenów rolnych i leśnych zajmowanych pod składowanie odpadów.

Dane o odpadach opracowano w oparciu o ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (tekst jednolity Dz. U. 2007, Nr 39, poz. 251), która weszła w życie w dniu 1 października 2001 r. oraz o **Katalog odpadów**, wprowadzony w życie dnia 1 stycznia 2002 r. rozporządzeniem Ministra Środowiska (Dz. U. 2001, Nr 112, poz. 1206).

Dane dotyczą jednostek wytwarzających w ciągu roku sumarycznie powyżej 1 tys. ton odpadów, z wyłączeniem odpadów komunalnych, lub posiadających 1 mln ton i więcej odpadów nagromadzonych.

Katalog odpadów dzieli wszystkie odpady na grupy, podgrupy i rodzaje ze względu na źródło ich powstawania. Prezentowane w dziale dane o odpadach innych, niż komunalne obejmują 19 grup katalogu, dane o odpadach komunalnych (grupa 20 katalogu) badane są i prezentowane w niniejszej publikacji oddzielnie.

Zawarte w dziale informacje o odpadach innych, niż komunalne prezentują ilości i rodzaje:

- odpadów wytworzonych w ciągu roku, z określeniem ilości odpadów poddanych odzyskowi, unieszkodliwionych, w tym składowanych na składowiskach (wysypiskach, hałdach, w stawach osadowych) własnych i innych, unieszkodliwionych termicznie, kompostowanych oraz magazynowanych czasowo,
- odpadów dotychczas składowanych (nagromadzonych) na terenach zakładów, tj. zalegających na składowiskach (wysypiskach, hałdach, w stawach osadowych).

Ponadto w dziale zamieszczone są informacje o powierzchni składowisk (wysypisk, hałd, stawów osadowych) niezrekultywowanych i zreultywowanych w ciągu roku.

Odpady oznaczają każdą substancję lub przedmiot należący do jednej z kategorii, określonych w załączniku nr 1 do ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (tekst jednolity Dz. U. 2007, Nr 39, poz. 251), których posiadacz pozbywa się, zamierza pozbyć się lub do ich pozbycia się jest obowiązany. Przez **wytwórcę odpadów** rozumie się każdego, którego działalność lub bytowanie powoduje powstawanie odpadów oraz każdego, kto przeprowadza wstępne przetwarzanie, mieszanie lub inne działania powodujące zmianę charakteru lub składu tych odpadów.

Przez **odzysk odpadów** rozumie się wszelkie działania, niestwarzające zagrożenia dla życia, zdrowia ludzi lub dla środowiska, polegające na wykorzystaniu odpadów w całości lub w części, lub prowadzące do odzyskania z odpadów substancji, materiałów lub energii i ich wykorzystania. **Recykling**

to taki odzysk, który polega na powtórnym przetwarzaniu substancji lub materiałów zawartych w odpadach w procesie produkcyjnym w celu uzyskania substancji lub materiału o przeznaczeniu pierwotnym lub o innym przeznaczeniu.

Unieszkodliwianie odpadów polega na poddaniu odpadów procesom przekształceń biologicznych, fizycznych lub chemicznych w celu doprowadzenia ich do stanu, który nie stwarza zagrożenia dla życia, zdrowia ludzi lub dla środowiska. Do **procesów unieszkodliwiania** odpadów zalicza się m.in. składowanie na składowiskach, obróbkę w glebie i ziemi, retencję powierzchniową (np. umieszczanie odpadów na poletkach osadowych lub lagunach), termiczne przekształcanie odpadów.

Składowisko odpadów jest to obiekt budowlany przeznaczony do składowania odpadów. Wyróżnia się trzy typy składowisk odpadów: składowisko odpadów niebezpiecznych, składowisko odpadów obojętnych oraz składowisko odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne. Przez **odpady składowane** należy rozumieć odpady usunięte na składowiska (wysypiska, hałdy, stawy osadowe) własne zakładów lub obce.

Magazynowanie odpadów jest to czasowe przetrzymywanie lub gromadzenie odpadów przed ich transportem, odzyskiem lub unieszkodliwianiem. Odpady przeznaczone do odzysku lub unieszkodliwiania, z wyjątkiem składowania, mogą być magazynowane, jeżeli konieczność magazynowania wynika z procesów technologicznych lub organizacyjnych i nie przekracza terminów uzasadnionych zastosowaniem tych procesów, nie dłużej jednak niż przez okres 3 lat. Odpady przeznaczone do składowania mogą być magazynowane jedynie w celu zebrania odpowiedniej ich ilości do transportu na składowisko odpadów, nie dłużej jednak niż przez okres 1 roku. Magazynowanie może odbywać się na terenie, do którego posiadacz odpadów ma tytuł prawny. Miejsce magazynowania odpadów nie wymaga wyznaczenia w trybie przepisów o zagospodarowaniu przestrzennym.

Zbieranie odpadów oznacza każde działanie, w szczególności umieszczanie w pojemnikach, segregowanie i magazynowanie odpadów, które ma na celu przygotowanie ich do transportu do miejsc odzysku lub unieszkodliwienia.

Dane o **odpadach dotychczas składowanych (nagromadzonych)** dotyczą ilości odpadów zdeponowanych na terenach własnych zakładów w wyniku składowania w roku sprawozdawczym i w latach poprzednich.

Przez **zrehabilitowane tereny składowania odpadów** należy rozumieć tereny, których eksploatacja została zakończona i na których zostały przeprowadzone prace polegające na nadaniu lub przywróceniu im wartości użytkowych poprzez, m.in. właściwe ukształtowanie rzeźby terenu, poprawienie właściwości fizycznych i chemicznych oraz uregulowanie stosunków wodnych.

Dane dotyczące **odpadów niebezpiecznych** pochodzą z prowadzonego przez Urząd Marszałkowski Wojewódzkiego Systemu Odpadowego (WSO). Kategorie i rodzaje odpadów niebezpiecznych oraz składniki odpadów, które kwalifikują je jako odpady niebezpieczne, jak również właściwości odpadów, które powodują, że odpady są niebezpieczne, zawierają załączniki nr 2, 3 oraz 4 do ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (tekst jednolity Dz. U. 2010, Nr 185, poz. 1243). Dane o odpadach niebezpiecznych opracowano w oparciu o Katalog odpadów, wprowadzony w życie rozporządzeniem Ministra Środowiska w dniu 1 stycznia 2002 r. (Dz. U. z 2001 r., Nr 112, poz. 1206).

Odpady komunalne są to odpady powstające w gospodarstwach domowych, a także odpady niezawierające odpadów niebezpiecznych, pochodzące od innych wytwórców odpadów, które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

Dane o odpadach komunalnych dotyczą ilości zebranych stałych odpadów komunalnych, które przedstawiono w wagowych jednostkach miary (tony) oraz ilości wywiezionych nieczystości ciekłych, przedstawionych w objętościowych jednostkach miary (dekametry sześciennie). Przy ustalaniu ilości odpadów uwzględniono pojemność taboru służącego do wywozu odpadów oraz ilość kursów. Pojemność taboru do wywozu odpadów stałych i nieczystości ciekłych jest określona przez producenta lub ustalona przez przedsiębiorstwo (zakład) oczyszczania. Przedstawiono także dane dotyczące: rodzajów wyselekcjonowanych stałych odpadów komunalnych, odpadów zebranych z gospodarstw domowych, ilości unieszkodliwionych odpadów w kompostowniach i spalarniach odpadów oraz zdeponowanych na składowiskach, liczby i powierzchni zorganizowanych składowisk czynnych (tj. takich, na które w roku sprawozdawczym były wywożone odpady) oraz zamkniętych, a także informacje o odgazowywaniu składowisk.

Składowisko z instalacją odgazowywania to takie, na którym zainstalowano urządzenia do ujmowania gazu wysypiskowego w celu jego unieszkodliwienia przez spalanie lub przetworzenie na energię (cieplną, elektryczną).

TABL. 1 (107). **ODPADY^a UCIAŻLIWE DLA ŚRODOWISKA**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
ODPADY WYTWORZONE w ciągu roku w tys. t:	730,0	914,3	1135,4
poddane odzyskowi	479,0	705,5	1079,0
unieszkodliwione	181,3	138,5	49,4
w tym:			
termicznie	55,9	48,3	7,7
kompostowane	3,7	1,9	-
składowane ^b	88,4	58,6	34,9
magazynowane czasowo	69,7	70,3	7,0
Na 1 km ² w t	52,2	65,4	81,2
ODPADY NAGROMADZONE ^{cd} w tys. t	2943,6	2663,2	2664,2
Tereny składowania odpadów w ha:			
niezrekultywowane ^d	50,2	45,0	39,9
zrekultywowane w ciągu roku	-	0,2	-

a Z wyłączeniem odpadów komunalnych. b Na terenach własnych zakładów i terenach obcych. c Na terenach własnych zakładów. d Stan w końcu roku.

TABL. 2 (108). **ODPADY^a WYTWORZONE I NAGROMADZONE ORAZ TERENY ICH SKŁADOWANIA WEDŁUG PODREGIONÓW I POWIATÓW**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Odpady wytworzone w ciągu roku			Odpady nagromadzone ^b (stan w końcu roku)	Tereny składowania odpadów niezrekultywowanych (stan w końcu roku) w ha
	razem	w tym			
		poddane odzyskowi	unieszkodliwione	w tys. t	
WOJEWÓDZTWO					
2009	730,0	479,0	181,3	2943,6	50,2
2010	914,3	705,5	138,5	2663,2	45,0
2011	1135,4	1079,0	49,4	2664,2	39,9
Podregion gorzowski	189,8	146,1	38,2	2654,2	37,8
Powiaty:					
Gorzowski	35,0	34,5	0,5	-	-
Międzyrzecki	18,0	10,0	8,0	-	-
Stubicki	44,2	44,2	-	-	-
Strzelecko-drezdenecki	25,4	23,4	2,0	-	-
Sulęciński	19,1	19,1	-	-	-
Miasto na prawach powiatu					
Gorzów Wlkp.	48,1	14,9	27,7	2654,2	37,8
Podregion zielonogórski	945,6	932,9	11,2	10,0	2,1
Powiaty:					
Krośniński	22,6	18,3	4,3	-	-
Nowosolski	66,8	66,2	0,5	-	-
Świebodziński	92,1	91,9	-	-	-
Wschowski	5,8	5,8	-	-	-
Zielonogórski	401,9	400,7	0,7	-	-
Żagański	20,5	20,3	-	-	-
Żarski	146,8	145,8	1,0	-	-
Miasto na prawach powiatu					
Zielona Góra	189,1	183,9	4,7	10,0	2,1

a Z wyłączeniem odpadów komunalnych. b Na terenach własnych zakładów.

TABL. 3 (109). **ODPADY^a WYTWORZONE I NAGROMADZONE WEDŁUG WYBRANYCH SEKCJI I DZIAŁÓW**

WYSZCZEGÓLNIENIE		Odpady wytworzone w ciągu roku				Odpady nagromadzone ^c (stan w końcu roku)
		ogółem	poddane odzyskowi	w tym		
				unieszkodliwione		
				razem	w tym składowane ^b	
w tys. t						
OGÓŁEM	2009	730,0	479,0	181,3	88,4	2943,6
	2010	914,3	705,5	138,5	58,6	2663,2
	2011	1135,4	1079,0	49,4	34,9	2664,2
w tym:						
Przetwórstwo przemysłowe	2009	490,0	391,3	73,0	11,3	58,8
	2010	760,1	662,2	63,3	10,9	-
	2011	805,9	795,5	9,2	1,5	-
w tym:						
produkcja artykułów spożywczych	2009	18,2	13,3	4,9	-	-
	2010	41,5	39,8	1,7	-	-
	2011	66,0	66,0	-	-	-
produkcja wyrobów z drewna, korka, słomy i wikliny ^Δ	2009	314,4	258,5	55,9	1,0	-
	2010	513,2	463,9	49,3	1,1	-
	2011	495,4	485,7	8,7	1,0	-
produkcja papieru i wyrobów z papieru	2009	9,3	7,5	1,8	-	-
	2010	15,4	13,7	1,7	-	-
	2011	24,2	24,2	-	-	-
produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	2009	19,8	19,8	-	-	-
	2010	30,2	29,9	0,3	0,2	-
	2011	20,4	20,4	-	-	-
produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	2009	15,3	14,8	0,4	0,4	-
	2010	22,0	17,4	4,5	4,5	-
	2011	48,1	47,5	0,5	0,5	-
produkcja metali	2009	9,4	0,2	9,2	9,2	58,8
	2010	7,7	3,2	4,4	4,4	-
	2011	7,5	7,5	-	-	-
produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep ^Δ	2009	27,0	0,6	0,8	0,7	-
	2010	35,5	0,5	0,6	0,5	-
	2011	40,2	40,2	-	-	-
produkcja mebli	2009	76,6	76,6	-	-	-
	2010	89,2	88,6	0,6	-	-
	2011	92,8	92,8	-	-	-
Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja ^Δ	2009	96,5	30,5	53,7	27,9	286,5
	2010	49,4	5,5	38,5	11,0	36,7
	2011	39,8	29,1	5,3	1,3	10,0
Budownictwo	2009	5,6	3,2	2,4	2,4	-
	2010	20,7	12,2	8,5	8,5	-
	2011	235,4	231,0	4,4	4,4	-

a Z wyłączeniem odpadów komunalnych. b Na terenach własnych zakładów i terenach obcych. c Na terenach własnych zakładów.

TABL. 4 (110). **ODPADY NIEBEZPIECZNE**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010
	w t	
OGÓŁEM	162891,8	12395,3
Poddane odzyskowi	17038,7	9759,1
Unieszkodliwione	5002,5	1533,2
w tym składowane ^a	4858,0	1391,1
Magazynowane czasowo	140850,6	1103,0

a Na składowiskach (wysypiskach, hałdach, stawach osadowych) własnych i innych.

Źródło: "Sprawozdanie z realizacji planu gospodarki odpadami dla województwa lubuskiego za lata 2009 - 2010". Zarząd Województwa Lubuskiego - Zielona Góra, wrzesień 2011.

TABL. 5 (111). **ODPADY KOMUNALNE ZEBRANE I UNIESZKODLIWIONE**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Odpady komunalne zebrane (w ciągu roku) ^a w t.	318330,3	297114,6	299178,5
w tym wyselekcjonowane	18220,6	19712,0	23426,8
w tym:			
makulatura	4024,3	4648,9	5080,5
szkło	3149,4	4007,0	4368,3
tworzywo sztuczne	2071,2	2889,1	3651,0
metale	238,4	347,4	734,9
Nieczystości ciekłe ^b wywiezione (w ciągu roku) w dm ³	1317,1	1419,7	1490,1
w tym z gospodarstw domowych ..	994,6	1049,9	1061,1

a Dane szacunkowe. b Gromadzone przejściowo w zbiornikach bezodpływowych.

TABL. 6 (112). **SKŁADOWISKA (WYSYPISKA) ODPADÓW KOMUNALNYCH**
Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
SKŁADOWISKA (WYSYPISKA):			
Czynne zorganizowane:			
liczba	23	21	19
powierzchnia w ha	92,8	87,2	88,3
w tym zamknięte w ciągu roku	1,8	1,9	2,9
w tym zrehabilitowane	-	1,9	-
Liczba składowisk z instalacją odgazowywania	13	13	12
w tym z gazem uchodzącym do atmosfery	12	12	10

TABL. 7 (113). **ODPADY KOMUNALNE STAŁE^a ZEBRANE I PŁYNNY WYWIEZIONE^b WEDŁUG PODREGIONÓW I POWIATÓW**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Odpady stałe		Odpady płynne	
	ogółem	w tym z gospodarstw domowych	ogółem	w tym z gospodarstw domowych
	w t		w dam ³	
WOJEWÓDZTWO 2009	300109,7	212427,3	1317,1	994,6
2010	277402,6	197083,6	1419,7	1049,9
2011	275751,7	187134,0	1490,1	1061,1
Podregion gorzowski	103031,7	70546,1	622,4	455,2
Powiaty:				
Gorzowski	19915,5	13201,0	108,3	82,7
Międzyrzecki	11630,1	7717,7	164,0	105,9
Ślubicki	8329,9	5837,0	112,4	80,8
Strzelecko-drezdenecki	10379,0	7602,1	109,0	87,7
Sulęciński	8355,3	5578,1	94,9	81,5
Miasto na prawach powiatu				
Gorzów Wlkp.	44421,9	30610,1	33,8	16,6
Podregion zielonogórski	172720,0	116587,9	867,7	606,0
Powiaty:				
Krośnieński	11452,6	8457,4	39,4	23,7
Nowosolski	24911,3	19438,9	203,3	182,5
Świebodziński	16514,4	10755,4	137,7	52,4
Wschowski	10046,3	6688,5	124,2	96,1
Zielonogórski	19416,6	14598,8	187,0	141,8
Żagański	19233,3	13190,1	74,6	47,3
Żarski	28938,5	18218,0	72,5	39,9
Miasto na prawach powiatu				
Zielona Góra	42206,9	25240,8	29,0	22,3

a Bez wyselekcjonowanych. b W ciągu roku.

Dział VII

PROMIENIOWANIE JONIZUJĄCE. HAŁAS

Uwagi metodyczne

Zawarte w dziale informacje dotyczą tylko niektórych zagadnień związanych z narażeniem środowiska człowieka na promieniowanie i hałas.

Kontrole zagrożenia radiologicznego i skażeń promieniotwórczych – zgodnie z ustawą **Prawo atomowe** (Dz. U. Nr 42 z 2007 r., poz. 276, z późniejszymi zmianami) – wykonywane są głównie przez stacje wczesnego wykrywania skażeń promieniotwórczych i placówki pomiarów skażeń promieniotwórczych (podstawowe, będące komórkami organizacyjnymi Stacji Sanitarno-Epidemiologicznych, a także specjalistyczne, będące dużymi laboratoriami pomiarowymi należącymi do różnych resortów). Działalności tych stacji placówek - zgodnie z artykułem 74 ustawy Prawo atomowe - koordynowana jest przez Prezesa Państwowej Agencji.

Przez **aktywność** rozumie się liczbę samoistnych przemian jądrowych zachodzących w jednostce czasu, w określonej masie danej substancji promieniotwórczej. Jednostką aktywności jest bekerel (Bq). 1 Bq oznacza jedną przemianę w ciągu sekundy.

Moc dawki promieniowania jest to dawka przypadająca na jednostkę czasu. Jednostką dawki pochłoniętej jest grej (Gy).

Promieniowanie gamma to promieniowanie elektromagnetyczne emitowane przez jądra atomów w wyniku przemian zachodzących w tych jądrach.

Radionuklid jest to atom o jądrze promieniotwórczym, nietrwały nuklid ulegający samorzutnej przemianie promieniotwórczej z emisją cząstki lub kwantu promieniowania gamma.

Stacje ASS-500 – należące do CLOR (11 stacji) i PAA (1 stacja) stacje monitoringu radioaktywnych zanieczyszczeń przyziemnej warstwy powietrza, pracujące w ogólnopolskiej sieci wczesnego wykrywania skażeń promieniotwórczych koordynowanej przez Prezesa PAA. Pozwalają określić skład izotopowy gamma promieniotwórczych zanieczyszczeń aerozoli atmosferycznych – zarówno ilościowy (w Bq/m³) jak i jakościowy.

Problematyką powstawania, przetwarzania i składowania oraz ewidencji odpadów promieniotwórczych w Polsce zajmuje się Zakład Unieszkodliwiania Odpadów Promieniotwórczych.

Hałas definiowany jest jako dźwięk niepożądany lub szkodliwy dla zdrowia ludzkiego. Szkodliwość lub uciążliwość hałasu zależy od jego natężenia, częstotliwości, charakteru zmian w czasie, długotrwałości działania oraz zawartości składowych niesłyszalnych, a także od takich cech odbiorcy jak: stan zdrowia, nastrój, wiek. W zależności od miejsca występowania i źródła rozróżnia się hałas: komunikacyjny (drogowy, kolejowy, lotniczy), przemysłowy, osiedlowy oraz domowy.

Zjawisku hałasu zwykle towarzyszą:

- drgania mechaniczne - wytwarzane przez pojazdy, maszyny, urządzenia,
- wstrząsy, infradźwięki - dźwięki o niskiej częstotliwości (0-16 Hz), poniżej zakresu słyszalnego (1Hz = 1 cykl/sekunda),
- ultradźwięki - dźwięki o wysokiej częstotliwości (powyżej 20 kHz), powyżej zakresu słyszalnego.

Ze względu na szeroki zakres ciśnień akustycznych wprowadzono logarytmiczną skalę oceny i związane z tym pojęcie poziomu **dźwięku**, którego jednostką jest decybel (dB). Ciśnieniu akustycznemu wyznaczającemu próg słyszenia przypisano wartość poziomu dźwięku - 0 dB; granicy bólu - 130 dB.

Wszystkie poziomy hałasu, zestawione w tabelach, przedstawione są w postaci **poziomów równoważnych**.

Informacje w niniejszym dziale, w części dotyczącej hałasu, opracowano na podstawie danych Inspekcji Ochrony Środowiska. Badania na obszarach szczególnego zagrożenia hałasem wykonuje się w celu kontroli skrajnie zdegradowanych środowisk jak np. budynki mieszkalne sąsiadujące z obiektami wysoce hałaśliwymi, tereny o cennych walorach wypoczynkowych i uzdrowskich. Informacje o stanie klimatu akustycznego środowiska pozyskiwane są w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska od 1992 r., finansowanego ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, gromadzone w ramach tzw. „**Systemu kontroli i ewidencji obiektów emitujących hałas**”. W ramach tego systemu dane zbierane są corocznie, a następnie kumulowane w okresach 5-cio letnich. Co 5 lat dokonywana jest podsumowująca ocena stanu klimatu akustycznego i trendów jego zmian. W 1996 r. podsumowano pierwszy 5-cio letni cykl badań. Natomiast od roku 2007 rozpoczęto nowy, czwarty z kolei cykl monitoringowy. W systemie tym prowadzone są głównie trzy rodzaje badań: kontrole interwencyjne obiektów przemysłowych, plany akustyczne miast oraz systematyczne, o charakterze monitoringowym, badania kontrolne na tzw. obszarach szczególnego zagrożenia (uciążliwości) hałasu.

TABL. 1 (114). MOC DAWKI PROMIENIOWANIA GAMMA

WYSZCZEGÓLNIENIE		Średnia roczna	Zakres średnich dobowych
		w nGy/h	
Stacja PMS ^a Zielona Góra.	2009	86	62-102
	2010	90	81-117
	2011	91	82-107
Stacja IMGW ^b Gorzów Wlkp.	2009	92	84-101
	2010	88	72-101
	2011	85	74-97

a PMS – Państwowy Monitoring Środowiska. b IMGW – Instytut Meteorologii i gospodarki Wodnej.

Ź r ó d ł o: dane Państwowej Agencji Atomistyki, na podstawie pomiarów stacji wczesnego wykrywania skażeń promieniotwórczych.

TABL. 2 (115) STĘŻENIE RADIONUKLIDÓW W POWIETRZU

LOKALIZACJA STACJI Wczesnego WYKRYWANIA		Cez 137 ^a	Beryl 7	Potas 40	Ołów 210	Rad 226	Rad 228
		w mikrobekerałach na m ³ (µBq/m ³)					
POLSKA							
Wartość średnia.	2009	1,0	3390	16,7	420	5,2	1,2
	2010	1,1	3220	17,9	464	6,1	1,4
	2011	7,9	3380	36,2	499	6,9	1,9
Wartość minimalna.	2009	< 0,1	520	< 2,0	12	1,8	< 0,2
	2010	< 0,1	440	< 1,3	78	1,0	< 0,2
	2011	< 0,04	470	1,4	< 3	0,4	< 0,1
Wartość maksymalna.	2009	6,7	13850	80,8	1524	59,5	8,8
	2010	8,7	9190	74,3	2394	86,3	9,6
	2011	493,1	15650	632,2	5421	< 55,8	24,2
ZIELONA GÓRA							
Wartość średnia.	2009	0,7	3480	11,4	419	3,6	0,6
	2010	0,9	3300	13,1	498	4,9	0,8
	2011	5,5	3380	54,3	518	4,4	1,1
Wartość minimalna.	2009	< 0,1	1150	2,4	144	< 2,4	< 0,2
	2010	0,1	440	3,7	165	< 0,2	< 0,3
	2011	0,1	1040	< 6,3	< 5	< 1,3	< 0,4
Wartość maksymalna.	2009	3,5	6920	34,9	1481	< 7,7	2,1
	2010	5,8	6000	45,3	1765	15,8	3,7
	2011	147,1	8150	623,6	4465	15,6	5,2

a W 2011 r. wpływ awarii w elektrowni jądrowej Fukushima.

Ź r ó d ł o: dane Państwowej Agencji Atomistyki, na podstawie wyników dostarczonych przez Centralne Laboratorium Ochrony Radiologicznej uzyskanych ze stacji wczesnego wykrywania skażeń promieniotwórczych ASS-500.

TABL. 3 (116). HAŁAS PRZEMYSŁOWY

WYSZCZEGÓLNIENIE	2007-2011 ^a
Zakłady skontrolowane emitujące hałas ^b	149
w tym przekraczające poziomy dopuszczalny ^c	90
w decybelach (dB):	
0,1-5: dzień	37
noc	18
5-10: dzień	18
noc	14
10-15: dzień	6
noc	6
15-20: dzień	3
noc	4
ponad 20: dzień	-
noc	2
Liczba punktów pomiarowych	216

a Patrz "Uwagi metodyczne". b Będące w centralnej ewidencji systemu kontroli klimatu akustycznego PIOŚ. c Uwzględniono emisje hałasu z zakładów.

Ź r ó d ł o: dane Inspekcji Ochrony Środowiska.

TABL. 4 (117). HAŁAS DROGOWY W DZIEŃ W WYBRANYCH MIASTACH W LATACH 2007-2011^a

MIASTA	Długość ulic w mieście						Średnie ważone nałężenie ruchu po- jazdów/h	
	ogółem	w tym skontrolowanych		przy których emisja hałasu przekracza maksymalny poziom dopuszczalny 60 dB				
				razem	<60,1-65> dB	(65-70> dB		(70-75> dB
	w km	w % ogółem	w km					
Kargowa	0,4	.	0,4	0,2	0,2	-	228
Kostrzyn nad Odrą	3,0	.	3,0	1,0	2,0	-	.
Międzyrzecz	3,5	.	3,5	1,5	2,0	-	3556
Nowa Sól	1,6	.	1,6	-	1,6	-	757
Skwierzyna	0,1	.	0,1	-	0,1	-	.
Strzelce Krajeńskie	1,4	.	1,4	-	1,4	-	.
Sulechów	3,5	.	3,5	0,5	3,0	-	655
Wschowa	0,8	.	0,8	0,1	0,6	0,1	565
Zielona Góra.	94,0	2,2	2,3	2,2	-	-	2,2	115
Żagań	0,2	.	0,2	-	0,2	-	.
Żary	0,5	.	0,5	-	0,5	-	.

a W 2007 r. zapoczątkowano kolejny 5-cio letni cykl badań zagrożenia środowiska hałasem.

Źródło: dane Inspekcji Ochrony Środowiska.

TABL. 5 (118) ZATRUDNIENI^a W WARUNKACH ZAGROŻENIA CZYNNIKAMI SZKODLIWYMI I NIEBEZPIECZNYMI DLA ZDROWIA

Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
	osobozagrożenia		
Zagrożenia czynnikami związanymi ze środowiskiem pracy ogółem	9993	11997	12704
w tym:			
hałas	6930	7449	8238
promieniowanie jonizujące	38	52	52
promieniowanie laserowe	7	22	18
promieniowanie nadfioletowe	5	12	9
promieniowanie podczerwone	5	8	7
pole elektromagnetyczne	71	161	202
na 1000 zatrudnionych	83,5	98,7	102,8
w tym:			
hałas	57,9	61,3	66,7
promieniowanie jonizujące	0,3	0,4	0,4
promieniowanie laserowe	0,1	0,2	0,1
promieniowanie nadfioletowe	0,0	0,1	0,1
promieniowanie podczerwone	0,0	0,1	0,1
pole elektromagnetyczne	0,6	1,3	1,6

a Liczeni tyle razy na ile czynników są narażeni; dane dotyczą podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

TABL. 6 (119) **ZATRUDNIENI^a W WARUNKACH ZAGROŻENIA CZYNNIKAMI SZKODLIWYMI I NIEBEZPIECZNYMI DLA ZDROWIA WEDŁUG PODREGIONÓW I POWIATÓW**
Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	Zagrożenia związane ze środowiskiem pracy		
	razem	w tym hałas	
	osobozagrożenia	w % ogółem	
WOJEWÓDZTWO 2009	9993	6930	69,3
2010	11997	7449	62,1
2011	12704	8238	64,8
Podregion gorzowski	5225	3314	63,4
Powiaty:			
Gorzowski	1193	930	78,0
Międzyrzecki	266	224	84,2
Ślubicki	376	184	48,9
Strzelecko-drezdenecki	857	681	79,5
Sulęciński	133	112	84,2
Miasto na prawach powiatu			
Gorzów Wlkp.	2400	1183	49,3
Podregion zielonogórski	7479	4924	65,8
Powiaty:			
Krośnieński	158	91	57,6
Nowosolski	1047	842	80,4
Świebodziński	1467	1081	73,7
Wschowski	210	125	59,5
Zielonogórski	658	433	65,8
Żagański	662	432	65,3
Żarski	1041	474	45,5
Miasto na prawach powiatu			
Zielona Góra	2236	1446	64,7

^a Liczeni tyle razy na ile czynników są narażeni; dane dotyczą podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

Dział VIII

DZIAŁALNOŚĆ INSPEKCYJNO-KONTROLNA I OCENA SKUTKÓW DEGRADACJI ŚRODOWISKA

Uwagi metodyczne

Prezentowane w tym dziale dane dotyczą:

- wyników kontroli terenowo-laboratoryjnej wody dostarczanej ludności do spożycia,
- oceny stanu sanitarnego kąpielisk,
- wyników kontroli wojewódzkich inspektoratów ochrony środowiska w zakresie czystości powietrza, wód, gleby oraz ochrony środowiska przed odpadami,
- działalności Inspekcji Ochrony Środowiska w zakresie przeciwdziałania poważnym awariom,
- zachorowań na niektóre choroby zakaźne i zatrucia.

Informacje o **ocenie sanitarnej wodociągów oraz jakości wody** pobieranej z tych urządzeń opracowane są zgodnie z rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 29 marca 2007 r. w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi (Dz. U. Nr 61, poz. 417 z późniejszymi zmianami) oraz Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 20 kwietnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi (Dz. U. Nr 72, poz. 466).

Kontrola wodociągów przeprowadzana jest w reprezentatywnych punktach charakterystycznych dla danego wodociągu, uzgodnionych między odpowiednią powiatową stacją sanitarno-epidemiologiczną a zarządcą wodociągu. Wodociągi pogrupowano według ich wydajności dobowej. Na podstawie wyników analiz fizyczno-chemicznych i badań bakteriologicznych wyróżnia się dwie kategorie urządzeń – dostarczających wodę odpowiadającą wymaganiom sanitarnym i dostarczających wodę niespełniającą wymagań sanitarnych. Na podstawie wyników analiz fizyczno-chemicznych i badań bakteriologicznych wyróżnia się dwie kategorie urządzeń – dostarczających wodę odpowiadającą wymaganiom sanitarnym i dostarczających wodę niespełniającą wymagań sanitarnych.

Informacje dotyczące **oceny sanitarnej kąpielisk** opracowano w oparciu o rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 8 kwietnia 2011 r. w sprawie prowadzenia nadzoru nad jakością wody w kąpielisku i miejscu wykorzystywanym do kąpieli (Dz. U. Nr 86, poz. 478). Dane opracowano na podstawie wyników badań terenowo-laboratoryjnych wykonywanych przez stacje sanitarno-epidemiologiczne.

Podstawowym zadaniem Inspekcji Ochrony Środowiska w sprawach **poważnych awarii** jest tworzenie warunków mających na celu przeciwdziałanie powstawaniu poważnych awarii oraz usuwanie ich skutków i przywracanie środowiska do stanu właściwego.

Ustawowym obowiązkiem Inspekcji Ochrony Środowiska jest prowadzenie **rejestru potencjalnych sprawców poważnych awarii**. Przepisy dotyczące poważnych awarii zawarte są w ustawie o Inspekcji Ochrony Środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2007 r. Nr 44, poz. 287), a także w ustawie Prawo Ochrony Środowiska i uwzględniają postanowienia Dyrektywy Rady 96/82/WE z 9 grudnia 1996 r.– w sprawie kontroli niebezpieczeństwa poważnych awarii związanych substancjami niebezpiecznymi, zwanej dyrektywą o przeciwdziałaniu poważnym awariom lub Dyrektywą Seveso II.

Poważna awaria – to zgodnie z ustawą Prawo Ochrony Środowiska zdarzenie, w szczególności emisja, pożar lub eksplozja, powstałe w trakcie procesu przemysłowego, magazynowania lub transportu, w których występuje jedna lub więcej niebezpiecznych substancji, prowadzące do natychmiastowego powstania zagrożenia życia lub zdrowia ludzi lub środowiska lub powstania takiego zagrożenia z opóźnieniem.

Przeciętne dalsze trwanie życia wyraża średnią liczbę lat, jaką ma jeszcze do przeżycia osoba w wieku x lat, przy założeniu stałego poziomu umieralności z okresu, dla którego opracowano tablice trwania życia.

Dane o **zachorowaniach** podaje się zgodnie z "Międzynarodową Statystyczną Klasyfikacją Chorób i Problemów Zdrowotnych" (X Rewizja).

TABL. 1 (120). **JAKOŚĆ WODY Z WODOCIĄGÓW DOSTARCZANEJ LUDNOŚCI DO SPOŻYCIA W 2011 R.**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ludność ^a zaopatrywana w wodę	
	odpowiadającą wymaganiom	nieodpowiadającą wymaganiom
	w %	
Wodociągi o wydajności w m ³ /d:		
poniżej 100	91,9	8,1
100 - 1000	89,7	10,3
1001 - 10000	95,2	4,8
10001 - 100000	100,0	-

^a Według szacunków.

Źródło: dane Ministerstwa Zdrowia.

TABL. 2 (121). **OCENA STANU SANITARNEGO KĄPIELISK WEDŁUG BADAŃ PAŃSTWOWEJ INSPEKCJI SANITARNEJ W 2011 R.**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem ^a w ewidencji	Skontrolowane	Odpowiadające wymaganiom sanitarnym w % obiektów skontrolowanych
Kąpieliska	3	3	100,0
Miejsca wykorzystywane do kąpieli	67	67	100,0

^a Stan w dniu 31 XII.

Źródło: dane Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Gorzowie Wlkp.

TABL. 3 (122). **DZIAŁALNOŚĆ KONTROLNA WOJEWÓDZKIEGO INSPEKTORATU OCHRONY ŚRODOWISKA**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Pobrane próbki w ramach:			
monitoringu	11441	12260	13604
kontroli	102	201	147
akcji związanych z poważnymi awariami	35	4	34
Wykonane oznaczenia w ramach:			
monitoringu	55369	37152	38185
kontroli	600	895	687
akcji związanych z poważnymi awariami	454	35	325

Źródło: dane Inspekcji Ochrony Środowiska.

TABL. 4 (123). **DZIAŁALNOŚĆ WOJEWÓDZKIEGO INSPEKTORATU OCHRONY ŚRODOWISKA W ZAKRESIE OCHRONY GLEB, OCHRONY WÓD, OCHRONY POWIETRZA I GOSPODARKI ODPADAMI**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
OCHRONA GLEB			
POBRANE PRÓBKI PIERWOTNE	6	22	49
w ramach:			
kontroli	6	17	35
akcji związanych z poważnymi awariami	-	-	11
prac własnych i pozostałych ^a	-	5	3
WYKONANE OZNACZENIA	56	164	214
w ramach:			
kontroli wskaźników fizykochemicznych	56	124	161
akcji związanych z poważnymi awariami	-	-	12
prac własnych i pozostałych ^a	-	40	41
OCHRONA WÓD			
MONITORING:			
Rzek:			
stanowiska pomiarowe	85	28	42
Jezior:			
jeziora zbadane	14	20	19
stanowiska pomiarowe	48	30	36
POBRANE PRÓBKI	1934	1135	1656
w ramach:			
monitoringu	1065	510	1018
kontroli	44	57	74
akcji związanych z poważnymi awariami	35	4	23
prac własnych i pozostałych ^a	790	564	541
WYKONANE OZNACZENIA	35705	17383	18814
w tym w ramach:			
monitoringu	27882	11245	15301
wskaźników:			
fizykochemicznych	26119	10245	13599
hydrobiologicznych	530	225	574
bakteriologicznych	1233	775	1128
kontroli wskaźników fizykochemicznych	362	640	433
akcji związanych z poważnymi awariami	454	35	313
w tm wskaźników fizykochemicznych	-	-	310

a Prace zlecone (inne niż monitoring) i prace własne prowadzone w laboratoriach.

TABL. 4 (123). **DZIAŁALNOŚĆ WOJEWÓDZKIEGO INSPEKTORATU OCHRONY ŚRODOWISKA W ZAKRESIE OCHRONY GLEB, OCHRONY WÓD, OCHRONY POWIETRZA I GOSPODARKI ODPADAMI** (dok.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
OCHRONA POWIETRZA			
STANOWISKA POMIAROWE MONITORINGU JAKOŚCI POWIETRZA			
Metody asprycyjne	56	76	65
stanowiska automatyczne	42	42	28
stanowiska manualne	14	34	37
STACJE MONITORINGU CHEMIZMU OPADÓW ATMOSFERYCZNYCH	2	2	2
POBRANE PRÓBKI PIERWOTNE	10483	11972	12624
w ramach:			
monitoringu	10376	11750	12586
kontroli	46	127	38
prac własnych i pozostałych ^a	61	95	-
WYKONANE OZNACZENIA	27809	26135	22977
w ramach:			
monitoringu wskaźników fizykochemicznych	27487	25907	22884
kontroli wskaźników fizykochemicznych	179	131	93
prac własnych i pozostałych ^a	143	97	-
GOSPODARKA ODPADAMI			
POBRANE PRÓBKI PIERWOTNE	33	64	-
w ramach:			
kontroli	6	-	-
prac własnych i pozostałych ^a	27	64	-
WYKONANE OZNACZENIA	53	475	-
w ramach:			
monitoringu	-	-	-
kontroli	3	-	-
prac własnych i pozostałych ^a	50	475	-

^a Prace zlecone (inne niż monitoring) i prace własne prowadzone w laboratoriach.

Źródło: dane Inspekcji Ochrony Środowiska.

TABL. 5 (124). ZDARZENIA MAJĄCE ZNAMIONA POWAŻNYCH AWARII WEDŁUG ŹRÓDEŁ

LATA	Miejscowość i gmina	Źródło/ Miejsce awarii	Rodzaj awarii	Zanieczyszczony lub zagrożony element środowiska	Rodzaj zanieczyszczenia/ odpadów niebezpiecznych
2009	Sobolice gm. Przewóz	Spływ zanieczyszczeń z górnego biegu rzeki Nysy Łużyckiej	Zanieczyszczenie wód	Wody powierzchniowe rzeki	Oleje napędowe (ropa naftowa); frakcja lekka próżniowa z krakingu termicznego, hydroodsiarczona; olej gazowy z krakowania
2010	m. Zielona Góra	Prace doświadczalne na Wydziale Elektrycznym Uniwersytetu Zielonogórskiego	Wyciek oleju	Zagrożenie cieku wodnego będącego w bezpośrednim sąsiedztwie (odbiornik wód opadowych i roztopowych systemu kanalizacji deszczowej UZ)	Oleje smarowe (ropa naftowa), węglowodory C24-50, ekstrahowane rozpuszczalnikowo, odparafinowane, uwodnione; olej bazowy - niespecyfikowany
	Dąbrówka Wielkopolska gm. Zbąszynek	Magazynowanie; prawdopodobnie przyczyną pożaru było podpalenie hałdy odpadów przez nieznanego sprawcę	Pożar hałdy odpadów	Zdarzenie nie spełnia kryterium kwalifikacyjnego Rozporządzenia Ministra Środowiska	Niezorganizowana emisja zanieczyszczeń pyłowych i gazowych do powietrza
	Mitaków gm. Nowe Miasteczko	Transport paliw płynnych z rafinerii w Niemczech do Polski, droga krajowa nr 3	Rozszczelnienie cysterny paliwowej	Zanieczyszczeniu uległa gleba na poboczu drogi	Olej napędowy, olej gazowy - niespecyfikowany
	m. Gorzów Wlkp.	Wyciek kwasu solnego ze zbiornika magazynowego przez cieczo wskaz	Wyciek substancji żrącej	Wyciek ograniczył się do tacy przechwytyjącej oraz najbliższego otoczenia tej tacy	Kwas chlorowodorowy (kwas solny)
2011	Siercz g. Trzciel	Transport; rozszczelnienie cystery do przewozu paliw ciekłych	Rozszczelnienie cysterny paliwowej	Wyciek oleju napędowego do ziemi	Olej napędowy, olej gazowy - niespecyfikowany

Źródło: dane Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Zielonej Górze.

TABL. 6 (125). PRZECIĘTNE DALSZE TRWANIE ŻYCIA

WYSZCZEGÓLNIENIE	Mężczyźni					Kobiety					
	przeciętna liczba lat dalszego trwania życia dla osób w wieku lat										
	0	15	30	45	60	0	15	30	45	60	
OGÓŁEM	2009	70,68	56,37	42,06	28,48	17,07	79,48	65,10	50,38	35,91	22,83
	2010	71,54	57,14	42,92	29,22	18,00	80,05	65,58	50,77	36,29	23,05
	2011	71,49	57,14	43,02	29,49	18,06	79,91	65,44	50,71	36,25	23,05
Miasta	2009	70,96	56,64	42,28	28,73	17,28	79,49	65,16	50,49	35,92	22,83
	2010	72,25	57,79	43,57	29,68	18,35	80,28	65,70	50,86	36,40	23,13
	2011	72,26	57,74	43,57	30,03	18,66	80,15	65,73	51,00	36,48	23,33
Wieś	2009	70,20	55,92	41,66	28,05	16,72	79,35	64,91	50,09	35,80	22,71
	2010	70,37	56,04	41,83	28,42	17,41	79,60	65,31	50,55	36,03	22,85
	2011	70,19	56,09	42,04	28,53	16,97	79,37	64,84	50,12	35,74	22,47

TABL. 7 (126). ZACHOROWANIA NA NIEKTÓRE CHOROBY ZAKAŻNE I ZATRUCIA na 100 tys. LUDNOŚCI

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Krzusiec	0,2	0,3	0,7
Odra	x	0,1	x
Wirusowe zapalenie wątroby:			
typ A	x	0,1	x
typ B	1,8	3,1	3,6
typ C	7,8	13,3	16,0
Różyczka	19,5	19,9	24,8
AIDS ^a	0,5	0,7	1,2
Salmonellozy	16,0	19,9	13,2
Inne bakteryjne zatrucia pokarmowe	0,2	5,3	x
Biegunki u dzieci do lat 2 ^b	504,8	410,7	472,0
Szkarlatyna (płonica)	42,4	37,5	57,4
Bakteryjne zapalenie opon mózgowych i/lub mózgu	2,1	2,6	2,5
Wirusowe zapalenie opon mózgowych	1,0	1,3	0,7
Wirusowe zapalenie mózgu	0,3	0,1	0,6
Świnka (zapalenie przyusznic nagminne)	11,4	12,3	10,6
Włośnica	0,5	x	0,1
Grypa i podejrzenia zachorowań na grypę	3775,3	271,9	569,5
Szczepieni przeciw wściekliznie	12,5	12,5	10,8

a Dane nieostateczne ze względu na specyfikę choroby. b Wskaźnik obliczono na 10 tys. dzieci w wieku do 2 lat.

Źródło: dane Państwowego Zakładu Higieny.

Dział IX

EKONOMICZNE ASPEKTY OCHRONY ŚRODOWISKA

Uwagi metodyczne

W dziale wyodrębniono informacje o zakresie i formach funkcjonowania oraz skuteczności ekonomicznych narzędzi i środków w przedsięwzięciach na rzecz ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

Przedsięwzięcia „**końca rury**” – nieingerujące w proces produkcyjny (produkcja może być prowadzona bez tej inwestycji), lecz redukujące lub unieszkodliwiające zanieczyszczenia powstałe w procesie produkcji. Nakłady na tego typu przedsięwzięcia – zgodnie z metodologią zalecaną przez Biuro Statystyczne Unii Europejskiej EUROSTAT – w całości zaliczane są do nakładów na ochronę środowiska.

Przedsięwzięcia „**zintegrowane**” **zapobiegające zanieczyszczeniom** – prowadzące do zmniejszenia ilości wytwarzanych zanieczyszczeń poprzez modyfikację procesów technologicznych (wymiana lub modernizacja linii produkcyjnej, zakup dodatkowych urządzeń), co powoduje, że produkcja staje się bardziej czysta i przyjazna środowisku. Jeżeli wprowadzany jest nowy proces technologiczny, nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska obejmują nakłady przewyższające te, które byłyby poniesione na wyposażenie tańsze i sprawne, ale zapewniające produkcję mniej przyjazną środowisku. W przypadku, gdy modernizowany jest zakład już istniejący, nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska są równe całkowitym nakładom poniesionym na dostosowanie do wymagań środowiska.

Dane o **nakładach na środki trwałe służące ochronie środowiska i ich efektach rzeczowych** prezentuje się zgodnie z **Polską Klasyfikacją Statystyczną Dotyczącą Działalności i Urzędzeń Związanych z Ochroną Środowiska wprowadzoną** rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 2 marca 1999 r. (Dz. U. Nr 25, poz. 218). Klasyfikacja ta opracowana została na podstawie Międzynarodowej Standardowej Statystycznej Klasyfikacji EKG/ONZ Dotyczącej Działalności i Urzędzeń Związanych z Ochroną Środowiska i Europejskiego Systemu Zbierania Informacji Ekonomicznej dotyczącej Ochrony Środowiska (SERIEE) wdrażanego przez Unię Europejską i EUROSTAT.

Do **inwestycji związanych z gospodarką ściekową i ochroną wód** zalicza się urządzenia do unieszkodliwiania i oczyszczania ścieków przemysłowych, komunalnych, wód (ścieków) opadowych oraz zanieczyszczonych wód kopalnianych odprowadzanych bezpośrednio do wód powierzchniowych i do ziemi. Obejmują one oczyszczalnie ścieków lub ich elementy według technologii oczyszczania (mechanicznego, chemicznego, biologicznego i o podwyższonym stopniu usuwania biogenów, a także oczyszczalnie indywidualne przydomowe i inwestycje związane ze wstępnym oczyszczaniem ścieków), urządzenia do gospodarczego wykorzystania ścieków, do utylizacji, gromadzenia i transportu wód zasolonych, do gromadzenia ścieków, jak również wyposażanie oczyszczalni ścieków w urządzenia i aparaturę kontrolno-pomiarową w przypadkach, gdy nie są one ujęte w kosztach budowy oczyszczalni ścieków. Zakres danych obejmuje także: budowę kanalizacji sanitarnej odprowadzającej ścieki oraz wody opadowe; urządzenia do przeróbki i zagospodarowania osadów z oczyszczalni ścieków; systemy obiegowego zasilania wodą; zabezpieczenia przed przenikaniem do rzek, mórz oraz innych akwenów zanieczyszczeń powstających przy transporcie wodnym; tworzenie stref ochrony źródeł i ujęć wody.

Do **inwestycji związanych z ochroną powietrza atmosferycznego i klimatu** zalicza się instalacje urządzeń oczyszczających i deodorujących (odpylających, redukujących, unieszkodliwiających i neutralizujących zanieczyszczenia gazowe) oraz instalacje z zastosowaniem reakcji przemian chemicznych do substancji mniej uciążliwych dla środowiska wraz z kompletnym wyposażeniem i zespołem koniecznych urządzeń pomocniczych zapewniających prawidłową eksploatację instalacji oraz urządzenia i aparaturę zapewniające zmniejszenie ilości bądź stężeń powstających lub emitowanych zanieczyszczeń, zadania związane z wyposażeniem w aparaturę kontrolno-pomiarową zanieczyszczeń powietrza.

Ponadto zaliczono: nowe techniki i technologie spalania paliw; modernizację kotłowni i ciepłowni w celu ograniczenia zanieczyszczeń wydanych do powietrza powstających w procesie spalania; niekonwencjonalne źródła energii (np. elektrownie wiatrowe, wykorzystanie wód geotermicznych); dostosowanie silników spalinowych do paliwa gazowego, a także budowę zespołu hydrokrakingu.

Nie ujmuje się urządzeń redukujących zanieczyszczenia, a stanowiących integralną część procesu technologicznego zapewniającą odpowiednią jakość surowców i półproduktów dla kolejnych etapów produkcji. Dotyczy to również instalowania wszelkiego rodzaju urządzeń pomocniczych niezbędnych ze względów technologicznych czy naukowych zakładu produkcyjnego.

Do inwestycji związanych z gospodarką odpadami, ochroną i przywróceniem wartości użytkowej gleb oraz ochroną wód podziemnych i powierzchniowych zalicza się:

- działania związane z zapobieganiem zanieczyszczeniom poprzez modyfikowanie procesów technologicznych, w tym nowe techniki i technologie małe i bezodpadowe,
- zbieranie (w tym selektywne) odpadów i ich transport,
- działania związane z recyklingiem odpadów,
- urządzenia do przeróbki i zagospodarowania osadów z oczyszczalni ścieków,
- gospodarcze wykorzystanie odpadów, tj. metody i sposoby oraz urządzenia, w wyniku których następuje wyraźna redukcja ilościowa odpadów wytwarzanych bądź nagromadzonych na składowiskach, np. wykorzystanie odpadów do budowy nasypów drogowych, kolejowych, do podsadzania wyrobisk kopalnianych oraz wykorzystanie i przeróbkę odpadów przez zakłady przemysłowe,
- unieszkodliwianie odpadów, tj. metody i sposoby, w wyniku których następuje redukcja szkodliwości odpadów dla środowiska, czyli zmniejszenie ładunku zanieczyszczeń wprowadzanych z odpadami do powierzchniowych warstw ziemi, w tym budowę i urządzenie składowisk oraz stawów osadowych dla odpadów w powierzchniowych warstwach ziemi, urządzenie stref ochronnych wokół składowisk, zabiegi zabezpieczające przed pyleniem składowisk,
- rekultywację składowisk, hałd, składowisk odpadów i stawów osadowych oraz innych terenów zdewastowanych i zdegradowanych obejmującą etap zakończonej rekultywacji biologicznej bądź przekazanie zrekultywowanej powierzchni do zagospodarowania,
- przedsięwzięcia związane z zapobieganiem degradacji i dewastacji gleby, działania związane z tarasowaniem i wyrównywaniem nierówności gleby, prowadzenie przeciwoerozyjnych nasadzeń oraz usuwanie skutków erozji.
- budowę, utrzymanie i obsługę urządzeń służących do neutralizacji zanieczyszczeń (skażeń) gleby, oczyszczania wód podziemnych a także zapobieganie infiltracji (przenikaniu) zanieczyszczeń do gleby i wód podziemnych,
- wyposażenie w aparaturę kontrolno-pomiarową w zakresie gospodarki odpadami, ochrony gleby i wód podziemnych i powierzchniowych.

Do inwestycji związanych z ochroną różnorodności biologicznej i krajobrazu zalicza się:

- ochronę i odbudowę gatunków i siedlisk – rodzaje działalności związane z ochroną ekosystemów i siedlisk istotnych dla utrzymania gatunków zwierząt i roślin. Obejmuje również ochronę wartości estetycznych krajobrazu, jak również ochronę prawnie chronionych obiektów przyrodniczych.
- ochronę naturalnego i półnaturalnego krajobrazu – każda działalność związana z ochroną lasów i zadrzewień jako naturalnych elementów środowiska, obejmująca m.in. działania mające na celu zapobieganie pożarom na obszarach leśnych.

Do **inwestycji związanych ze zmniejszeniem hałasu i wibracji** zalicza się:

- urządzenia lub zakup wyposażenia, przy pomocy których uzyskuje się ogólne zmniejszenie poziomu hałasu w okolicy źródła i u „odbiorcy”,
- budowę urządzeń antyhałasowych (ekranów, barier, wałów, żywopłotów i okien dźwiękoszczelnych itp. działań zmniejszających uciążliwość hałasu drogowego, szynowego a także powodowanego ruchem lotniczym),
- urządzenia i zakup przyrządów pomiarowych do pomiaru natężenia hałasu i wibracji (nie zalicza się zadań związanych z bhp - zmniejszenie hałasu na stanowiskach pracy).

Do **inwestycji związanych z ochroną przed promieniowaniem jonizującym** zaliczono zakup urządzeń lub wyposażenia zmniejszających skutki promieniowania jonizującego oraz przyrządów pomiarowych do mierzenia promieniowania.

W każdym wyżej wymienionym kierunku inwestowania uwzględniono również **nakłady na budowę poszczególnych podsystemów monitoringowych** polegających na budowie sieci stacji kontrolno-pomiarowych i stanowisk pomiarowych szczebla krajowego, regionalnego i lokalnego dla potrzeb Państwowego Monitoringu Środowiska, a także **nakłady na prowadzenie prac badawczo-rozwojowych i wdrożeniowych oraz na szkolenia**.

Do **inwestycji związanych z gospodarką wodną**, zalicza się:

- budowę ujęć służących do poboru wody: powierzchniowej, podziemnej i kopalnianej (również w energetyce zawodowej), łącznie z urządzeniami uzdatniającymi oraz wodną siecią magistralną i rozdzielczą (ujęcia, studnie, stacje uzdatniania, filtry, stacje pomp, doprowadzenie sieci wodociągowej - bez przyłączy do budynków i gospodarstw), budowę laboratoriów kontroli jakości wody, w tym automatycznych stacji pomiaru jakości wody,
- budowę zbiorników retencyjnych (poza zbiornikami przeciwpożarowymi i wyrównania dobowego), stopni wodnych, żeglugowych i energetycznych oraz śluz i jazów,
- regulację rzek i zabudowę potoków,
- budowę obwałowań przeciwpowodziowych,
- budowę stacji pomp na zawałach i obszarach depresyjnych.

Opłaty za korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian są to kwoty pieniężne pobierane za emisję zanieczyszczeń powietrza, składowanie odpadów, usuwanie drzew lub krzewów oraz za pobór i korzystanie z wód, z urządzeń wodnych i wprowadzanie ścieków do wód lub ziemi, a także za wydobywanie materiałów z wód stanowiących własność Państwa. Zasady naliczania i uiszczania opłat określa ustawa „Prawo Ochrony Środowiska” z dnia 27 kwietnia 2001 r (tekst jednolity: Dz. U. 2008, Nr 25, poz. 150 z późniejszymi zmianami).

Kary za naruszenie wymagań w zakresie ochrony środowiska są to kwoty pieniężne wymierzone za wprowadzanie do środowiska zanieczyszczeń przekraczających dopuszczalne normy i za wprowadzanie zmian w środowisku.

Fundusze ekologiczne są to fundusze tworzone z opłat za korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian, w tym za pobór i korzystanie z wód i wprowadzanie ścieków do wód i ziemi, opłat eksploatacyjnych i koncesyjnych wynikających z ustawy prawo geologiczne i górnicze oraz z opłat za wyłączenie gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne, a także z kar za naruszenie wymagań w zakresie ochrony środowiska, wydobywanie kopalni bez wymaganej koncesji lub z rażącym naruszeniem jej warunków - art. 128 prawa geologicznego i górniczego oraz innych wpływów (m.in. za żeglugę i spław oraz wydobywanie kruszywa i piasku z wód, zwroty niewykorzystanych w ustalonym czasie, z prowadzonych operacji finansowych, oprocentowania pożyczek, rachunków bankowych, uzyskane pożyczki). Środki funduszy przeznaczone są na finansowanie w całości lub w części działalności związanej z ochroną środowiska i gospodarką wodną.

Udział poszczególnych funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej w dochodach z tytułu opłat za korzystanie ze środowiska oraz kar pieniężnych za naruszanie warunków korzystania ze środowiska według obowiązującej ustawy – „Prawo Ochrony Środowiska” kształtuje się następująco:

ŹRÓDŁO DOCHODÓW	Gminne fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej	Powiatowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej	Wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
Oplaty i kary za usuwanie drzew i krzewów	100,0%	-	-	-
Oplaty i kary za zrzut zasolonych wód kopalnianych oraz emisję tlenków azotu NO _x	20,0%	10,0%	45,5%	24,5%
Oplaty za składowanie odpadów i kary związane z niewłaściwym składowaniem	50,0%	10,0%	26,0%	14,0%
Pozostałe opłaty za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian oraz szczególne korzystanie z wód i urządzeń wodnych a także kary z tytułu naruszania zasad korzystania ze środowiska	20,0%	10,0%	45,5%	24,5%

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej zostały utworzone z dniem 1 lipca 1989 r. na mocy ustawy z dnia 27 kwietnia 1989 r. „o zmianie ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska” i ustawy – „Prawo wodne” (Dz. U. Nr 26, poz. 139). Ponadto od połowy 1993 r. utworzono **gminne fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej**, a równocześnie z wdrożeniem ustawy reformującej administrację publiczną (Dz. U. z 1998 r. Nr 133, poz. 872 z późniejszymi zmianami) utworzono **powiatowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej**. Przepisy prawne dotyczące funkcjonowania gminnych oraz powiatowych funduszy ochrony środowiska obowiązywały do 31 grudnia 2010 r.

Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych został utworzony na podstawie ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych z dnia 26 marca 1982 r. (Dz. U. Nr 11, poz. 79) i utrzymany mocą nowej ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. (tekst jednolity Dz. U. z 2004 r. Nr 121 poz. 1266 z późniejszymi zmianami). Dochodami Funduszu są: należności i opłaty związane z wyłączeniem gruntów rolnych z produkcji, opłaty z tytułu niewykonania obowiązku zdjęcia i wykorzystania próchnicznej warstwy gleby, opłaty podwyższone za nieterminową rekultywację gruntów zdewastowanych, a także darowizny i inne dochody.

Fundusz dzieli się na terenowy i centralny. Środkami funduszu terenowego (80% dochodów) dysponuje samorząd województwa, a środkami funduszu centralnego, tworzonego z 20% dochodów - Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

TABL. 1 (127). NAKŁADY NA ŚRODKI TRWAŁE SŁUŻĄCE OCHRONIE ŚRODOWISKA I GOSPODARCE WODNEJ WEDŁUG ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA (ceny bieżące)

LATA	Ogółem	Środki						Fundusze ekologiczne (pożyczki, kredyty i dotacje)	Kredyty i pożyczki krajowe w tym bankowe	Inne środki w tym nakłady niesfinansowane
		własne	z budżetu				z zagranicy			
			centralnego	wojewódzwa	powiatu	gminy				
w tys. zł										
OCHRONA ŚRODOWISKA										
2009 ...	275174,3	138995,8	6281,2	1592,6	16,0	5994,1	26076,1	25163,1	67485,8	3569,6
2010 ...	232667,0	100762,9	3464,7	826,0	823,2	1546,0	76373,5	14051,0	33415,7	1404,0
2011 ...	225575,9	97514,2	14246,2	-	476,4	8580,6	65447,9	7506,5	25612,8	6191,3
GOSPODARKA WODNA										
2009 ...	76972,2	30736,0	380,0	7682,0	1047,1	2703,8	12184,9	2533,7	12081,6	7623,1
2010 ...	136145,5	98281,9	-	6577,0	8,0	587,2	19623,0	640,6	10406,4	21,4
2011 ...	146131,8	91727,1	582,3	11569,9	-	328,0	25591,4	8618,8	7703,6	10,7

TABL. 2 (128). NAKŁADY NA ŚRODKI TRWAŁE SŁUŻĄCE OCHRONIE ŚRODOWISKA I GOSPODARCE WODNEJ WEDŁUG GRUP INWESTORÓW (ceny bieżące)

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011	
	w tys. zł			w odsetkach
OCHRONA ŚRODOWISKA				
OGÓŁEM	275174,3	232667,0	225575,9	100,0
grupy inwestorów:				
przedsiębiorstwa	203513,9	74348,4	80383,5	35,7
gminy	68317,8	154862,7	106546,7	47,2
jednostki budżetowe	3342,6	3455,9	38645,7	17,1
GOSPODARKA WODNA				
OGÓŁEM	76972,2	136145,5	146131,8	100,0
grupy inwestorów:				
przedsiębiorstwa	44672,1	92886,7	78793,1	53,9
gminy	23682,5	33070,1	28686,5	19,6
jednostki budżetowe	8617,6	10188,7	38652,2	26,5

TABL. 3 (129). NAKŁADY NA ŚRODKI TRWAŁE SŁUŻĄCE OCHRONIE ŚRODOWISKA I GOSPODARCE WODNEJ WEDŁUG SEKCJI POLSKIEJ KLASYFIKACJI DZIAŁALNOŚCI W 2011 R. (ceny bieżące)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ochrona środowiska		Gospodarka wodna	
	w tys. zł	w %	w tys. zł	w %
OGÓŁEM	225575,9	100,0	146131,8	100,0
Przemysł	77052,7	34,2	78981,9	54,0
przetwórstwo przemysłowe	9624,6	4,3	640,3	0,4
wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę	42011,5	18,6	70490,8	48,2
dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja	25416,6	11,3	7850,8	5,4
Handel; naprawa pojazdów samochodowych	156,1	0,1	60,0	0,0
Transport i gospodarka magazynowa	83,8	0,0	-	x
Obsługa rynku nieruchomości	9142,1	4,1	143,4	0,1
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	2701,0	1,2	-	x
Administrowanie i działalność wspierająca	551,0	0,2	-	x
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	135885,2	60,2	66946,5	45,8
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	4,0	0,0	-	x

TABL. 4 (130). **NAKLADY NA ŚRODKI TRWAŁE SŁUŻĄCE OCHRONIE ŚRODOWISKA I GOSPODARCE WODNEJ WEDŁUG KIERUNKÓW INWESTOWANIA (ceny bieżące)**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011	
	w tys. zł			w odsetkach
OCHRONA ŚRODOWISKA				
OGÓŁEM	275174,3	232667,0	225575,9	100,0
na 1 mieszkańca w zł	273	227	220	x
w % nakładów inwestycyjnych na gospodarkę narodową	6,2	3,1	2,8	x
Ochrona powietrza atmosferycznego i klimatu ..	110222,8	29547,1	42350,2	18,8
w tym nakłady na:				
redukcję zanieczyszczeń	26535,8	733,8	5718,6	2,5
nowe techniki i technologie spalania paliw oraz modernizację kotłowni i ciepłowni	81652,6	14028,3	34263,6	15,2
Gospodarka ściekowa i ochrona wód	150770,4	187798,1	160036,2	70,9
w tym nakłady na:				
oczyszczanie ścieków	20627,6	51857,5	37378,6	16,6
w tym komunalnych	17868,4	50328,1	33715,6	14,9
sieć kanalizacyjną odprowadzającą ścieki i wody opadowe	17868,4	135940,6	122128,2	54,1
Gospodarka odpadami, ochrona i przywrócenie wartości użytkowej gleb, ochrona wód podziemnych i powierzchniowych	10539,2	9133,1	13332,5	5,9
w tym nakłady na:				
zbieranie odpadów i ich transport	1913,9	667,7	1867,6	0,8
unieszkodliwianie i usuwanie odpadów niebezpiecznych	-	6013,0	-	x
unieszkodliwianie i usuwanie odpadów innych niż niebezpieczne	461,7	400,5	10434,5	4,6
Zmniejszenie hałasu i wibracji	1212,6	-	1725,7	0,8
Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazu ..	380,6	16,0	1043,0	0,5
Pozostała działalność związana z ochroną środowiska	2048,7	6172,7	7088,3	3,1
GOSPODARKA WODNA				
OGÓŁEM	76972,2	136145,5	146131,8	100,0
na 1 mieszkańca w zł	76	133	143	x
w % nakładów inwestycyjnych na gospodarkę narodową	1,7	1,8	1,8	x
Ujęcia i doprowadzenia wody	44972,1	36762,2	30047,5	20,6
Budowa i modernizacja stacji uzdatniania wody ..	16481,8	9606,6	13491,8	9,2
Zbiorniki i stopnie wodne	8150,4	80451,7	69526,5	47,6
Regulacja i zabudowa rzek i potoków	218,9	4921,0	19347,1	13,2
Obwałowania przeciwpowodziowe	7149,0	4404,0	13662,4	9,4
Stacje pomp	-	-	56,5	0,0

TABL. 5 (131). **NAKLADY NA ŚRODKI TRWAŁE SŁUŻĄCE OCHRONIE ŚRODOWISKA WEDŁUG KIERUNKÓW INWESTOWANIA ORAZ PODREGIONÓW I POWIATÓW (ceny bieżące)**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	W tym na:			
		ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu	gospodarkę ściekową i ochronę wód	gospodarkę odpadami, ochronę gleb oraz wód podziemnych i powierzchniowych	zmniejszenie hałasu i wibracji
		w tys. zł			
WOJEWÓDZTWO 2009	275174,3	110222,8	150770,4	10539,2	1212,6
2010	232667,0	29547,1	187798,1	9133,1	-
2011	225575,9	42350,2	160036,2	13332,5	1725,7
Podregion gorzowski	42863,1	6365,3	33099,4	1544,6	489,3
Powiaty:					
Gorzowski	17863,9	1108,4	14263,1	1246,6	489,3
Międzyrzecki	6561,7	-	6331,7	230,0	-
Stubicki	5087,1	-	5019,1	68,0	-
Strzelecko-drezdenecki	6855,6	3605,9	3249,7	-	-
Sulęciński	1744,8	-	1744,8	-	-
Miasto na prawach powiatu					
Gorzów Wlkp.	4750,0	1651,0	2491,0	-	-
Podregion zielonogórski	182712,8	35984,9	126936,8	11787,9	1236,4
Powiaty:					
Krośnieński	11941,3	1482,0	10390,3	-	-
Nowosolski	10321,2	-	9923,2	10,0	-
Świebodziński	49040,9	50,0	46674,9	2307,0	-
Wschowski	4470,2	-	3886,2	584,0	-
Zielonogórski	23413,7	120,0	23180,4	83,3	-
Żagański	15402,2	526,8	14189,9	674,1	-
Żarski	12643,8	153,0	10287,4	2,0	1236,4
Miasto na prawach powiatu					
Zielona Góra	55479,5	33653,1	8404,5	8127,5	-

TABL. 6 (132). **NAKLADY NA ŚRODKI TRWAŁE SŁUŻĄCE GOSPODARCE WODNEJ WEDŁUG KIERUNKÓW INWESTOWANIA ORAZ PODREGIONÓW I POWIATÓW (ceny bieżące)**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Ujęcia i doprowadzenia wody	Budowa i modernizacja stacji uzdatniania wody	Zbiorniki wodne	Regulacja i zabudowa rzek i potoków	Obwałowania przeciwpowodziowe i stacje pomp
WOJEWÓDZTWO 2009	76972,2	44972,1	16481,8	8150,4	218,9	7149,0
2010	136145,5	36762,2	9606,6	80451,7	4921,0	4404,0
2011	146131,8	30047,5	13491,8	69526,5	19347,1	13718,9
Podregion gorzowski	21495,5	15994,9	1860,4	-	3640,2	-
Powiaty:						
Gorzowski	1261,3	1261,3	-	-	-	-
Międzyrzecki	2213,1	981,5	1231,6	-	-	-
Słubicki	2264,7	128,0	166,0	-	1970,7	-
Strzelecko-drezdenecki	14584,4	12452,1	462,8	-	1669,5	-
Sulęciński	1172,0	1172,0	-	-	-	-
Miasto na prawach powiatu Gorzów Wlkp.						
Podregion zielonogórski	124636,3	14052,6	11631,4	69526,5	15706,9	13718,9
Powiaty:						
Krośnieński	74118,6	2614,4	2708,8	64243,0	4146,4	406,0
Nowosolski	9582,8	1581,4	1457,6	-	-	6543,8
Świebodziński	2258,0	2258,0	-	-	-	-
Wschowski						
Zielonogórski	22115,9	2533,9	242,7	5192,5	7607,8	6539,0
Żagański	527,7	480,2	47,5	-	-	-
Żarski	6909,3	1560,5	1075,0	91,0	3952,7	230,1
Miasto na prawach powiatu Zielona Góra	9124,0	3024,2	6099,8	-	-	-

TABL. 7 (133). **NAKLADY NA ŚRODKI TRWAŁE SŁUŻĄCE OCHRONIE ŚRODOWISKA WEDŁUG RODZAJU INWESTYCJI (ceny bieżące)**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
	w tys. zł		
OGÓŁEM	275174,3	232667,0	225575,9
Wyłącznie	274788,4	232420,0	225371,6
Końca rury	188688,0	203626,0	180807,4
w tym monitoring	136,0	-	-
Zintegrowane	86100,4	28794,0	44564,2
Łączone (mieszane)	385,9	247,0	204,3
Końca rury	315,9	247,0	83,3
Zintegrowane	70,0	-	121,0

TABL. 8 (134). NAKŁADY NA ŚRODKI TRWAŁE SŁUŻĄCE OCHRONIE ŚRODOWISKA WEDŁUG

Lp.	WYSZCZEGÓLNIENIE		Ogółem	Środki własne	Środki	
					centralnego	województwa
w tys.						
1	OGÓŁEM	2009	275174,3	138995,8	6281,2	1592,6
2		2010	232667,0	100762,9	3464,7	826,0
3		2011	225575,9	97514,2	14246,2	-
4	Ochrona powietrza atmosferycznego i klimatu		42350,2	39678,2	-	-
	w tym:					
5	nowe techniki i technologie spalania paliw		34263,6	32963,6	-	-
6	w tym modernizacja kotłowni i ciepłowni		34263,6	32963,6	-	-
7	redukcja zanieczyszczeń pyłowych		4192,6	4097,6	-	-
8	redukcja zanieczyszczeń gazowych		1526,0	249,0	-	-
9	Gospodarka ściekowa i ochrona wód		160036,2	45513,1	13044,4	-
	w tym:					
10	sieć kanalizacyjna odprowadzająca ścieki		37378,6	10970,6	-	-
11	oczyszczanie ścieków przemysłowych		2332,0	2020,0	-	-
12	oczyszczanie ścieków komunalnych		33715,6	8413,6	-	-
13	Gospodarka odpadami		13249,2	4296,6	-	-
	w tym:					
14	zbieranie odpadów i ich transport		1867,6	1457,6	-	-
15	unieszkodliwianie i usuwanie odpadów innych niż niebezpieczne		10434,5	2307,0	-	-
16	składowanie odpadów komunalnych innych niż niebezpieczne		8127,5	-	-	-
17	rekultywacja hałd, stawów osadowych i składowisk odpadów oraz innych terenów zdewastowanych		947,1	532,0	-	-
18	Ochrona gleb i wód podziemnych i powierzchniowych		83,3	83,3	-	-
19	Żw tym zapobieganie infiltracji zanieczyszczeń ...		83,3	83,3	-	-
20	Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazu ...		1043,0	1034,0	-	-
21	Zmniejszanie hałasu i wibracji		1725,7	511,3	899,2	-
22	Pozostała działalność związana z ochroną środowiska		7088,3	6397,7	302,6	-

ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA ORAZ KIERUNKÓW INWESTOWANIA (ceny bieżące)

z budżetu		Środki z zagranicy	Fundusze ekologiczne (pożyczki, kredyty i dotacje)	Kredyty i pożyczki krajowe w tym bankowe	Inne środki w tym nakłady niesfinansowane	Lp.
powiatu	gminy					
zł						
16,0	5994,1	26076,1	25163,1	67485,8	3569,6	1
823,2	1546,0	76373,5	14051,0	33415,7	1404,0	2
476,4	8580,6	65447,9	7506,5	25612,8	6191,3	3
4,0	-	-	1296,0	1372,0	-	4
4,0	-	-	1296,0	-	-	5
4,0	-	-	1296,0	-	-	6
-	-	-	-	95,0	-	7
-	-	-	-	1277,0	-	8
84,4	330,0	65447,9	5918,5	23506,6	6191,3	9
-	-	14080,7	3050,0	3149,3	6128,0	10
-	-	-	-	312,0	-	11
-	-	14080,7	3050,0	2043,3	6128,0	12
-	8250,6	-	292,0	410,0	-	13
-	-	-	-	410,0	-	14
-	8127,5	-	-	-	-	15
-	8127,5	-	-	-	-	16
-	123,1	-	292,0	-	-	17
-	-	-	-	-	-	18
-	-	-	-	-	-	19
-	-	-	-	9,0	-	20
-	-	-	-	315,2	-	21
388,0	-	-	-	-	-	22

TABL. 9 (135). **NAKLĄDY NA ŚRODKI TRWAŁE SŁUŻĄCE GOSPODARCE WODNEJ WEDŁUG KIERUNKÓW INWESTOWANIA ORAZ ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA (ceny bieżące)**

WYSZCZEGÓLNIENIE		Ogółem	Ujęcia i doprowadzenia wody	Budowa i modernizacja stacji uzdatniania wody	Zbiorniki wodne	Regulacja i zabudowa rzek i potoków	Obwałowania przeciwpowodziowe i stacje pomp
OGÓŁEM	2009	76972,2	44972,1	16481,8	8150,4	218,9	7149,0
	2010	136145,5	36762,2	9606,6	80451,7	4921,0	4404,0
	2011	146131,8	30047,5	13491,8	69526,5	19347,1	13718,9
Środki własne		91727,1	16623,1	10770,0	64334,0	-	-
Środki z budżetu:							
centralnego		582,3	204,5	-	-	207,4	170,4
województwa		11569,9	-	-	372,2	6675,3	4522,4
gminy		328,0	187,0	141,0	-	-	-
Środki z zagranicy		25591,4	6103,2	139,0	4485,4	10421,0	4442,8
Fundusze ekologiczne (pożyczki, kredyty, dotacje)		8618,8	486,0	1303,6	334,9	1970,7	4523,6
Kredyty i pożyczki krajowe w tym bankowe		7703,6	6443,7	1127,5	-	72,7	59,7
Inne środki w tym nakłady niesfinansowane		10,7	-	10,7	-	-	-

TABL. 10 (136). **EFEKTY RZECZOWE ODDANYCH DO UŻYTKU ŚRODKÓW TRWAŁYCH SŁUŻĄCYCH OCHRONIE ŚRODOWISKA I GOSPODARCE WODNEJ**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
OCHRONA POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO I KLIMATU			
Zdolność zainstalowanych urządzeń do redukcji zanieczyszczeń w t/r:			
pyłowych	150	506	-
gazowych	-	344	-
GOSPODARKA ŚCIEKOWA I OCHRONA WÓD			
Sieć kanalizacyjna w km	117,4	185,5	186,9
Oczyszczalnie ścieków:			
obiekty	1	3	2
przepustowość w m ³ /d.	6650	1503	2626
w tym oczyszczalnie komunalne:			
obiekty	-	3	2
przepustowość w m ³ /d.	50	1503	2626
liczba równoważnych mieszkańców	563	5182	25198
Podczyszczanie ścieków przemysłowych:			
obiekty	1	-	-
przepustowość w m ³ /d.	12	-	-

TABL. 10 (136). EFEKTY RZECZOWE ODDANYCH DO UŻYTKU ŚRODKÓW TRWAŁYCH SŁUŻĄCYCH OCHRONIE ŚRODOWISKA I GOSPODARCE WODNEJ (dok.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
GOSPODARKA ODPADAMI			
Urządzenia do unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych:			
obiekty	-	-	-
wydajność w t/r.	-	48	-
Składowiska dla odpadów komunalnych:			
obiekty	-	-	-
powierzchnia w ha	-	0,2	-
wydajność w t/r.	-	5	-
Rekultywacja hałd, wysypisk i stawów osadowych oraz innych terenów zdewastowanych i zdegradowanych w ha	5,0	-	-
Uszczelnianie gruntu łącznie z rowami, wałami, systemy odwadniające – obiekty.	5	-	2
ZMNIEJSZANIE HAŁASU I WIBRACJI			
Wydajność ujęć wodnych ^a w m ³ /d	0,2	-	0,7
GOSPODARKA WODNA			
Wydajność ujęć wodnych ^a w m ³ /d	5778	1686	5940
Uzdatnianie wody w m ³ /d.	3940	2748	4666
Sieć wodociągowa ^b w km	111,8	108,6	196,0
Zbiorniki wodne:			
obiekty	-	-	1
pojemność w m ³	-	-	80300
Regulacja i zabudowa rzek i potoków w km	1,0	20,0	43,4
Obwałowania przeciwpowodziowe w km	-	4,0	19,9

a Bez ujęć w energetyce zawodowej. b Łącznie z siecią wodociągową realizowaną na terenie wsi.

TABL. 11 (137). REALIZACJA INWESTYCJI OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ NA WSI
Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
WODOCIĄGI ZBIOROWE I STACJE UZDATNIANIA WODY			
Nakłady inwestycyjne w tys. zł	43181,9	73287,9	36056,3
Wodociągi zbiorowe	35236,1	55750,2	25660,3
ze środków:			
budżetu państwa	77,0	-	-
samorządów gmin	21100,5	28183,5	14109,2
mieszkańców wsi	346,7	832,9	808,9
funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej	3383,7	1231,0	521,7
funduszy strukturalnych Unii Europejskiej	8832,9	24457,0	7368,5
innych ^a	1495,3	1045,8	2852,0
Stacje uzdatniania wody	7945,8	17537,7	10396,0
Efekty rzeczowe inwestycji oddanych do użytku:			
sieć wodociągowa w km.	78,9	249,3	176,7
przyłącza do budynków: w km	24,9	43,9	.
w szt.	922	2270	1693
stacje uzdatniania wody (nowe i zmodernizowane)	11	25	24

a M.in.: Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Agencja Nieruchomości Rolnych, Rejonowe Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji, EkoFundusz, Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej.

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

TABL. 11 (137). **REALIZACJA INWESTYCJI OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ NA WSI** (dok.)

Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
KANALIZACJA ZBIORCZA			
Nakłady inwestycyjne w tys. zł	46688,3	116610,5	63311,7
ze środków:			
budżetu państwa	39,2	-	-
samorządów gmin	25044,9	32237,2	29656,9
mieszkańców wsi	161,7	276,2	243,5
funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej ..	5426,1	2449,0	2060,3
funduszy strukturalnych Unii Europejskiej	15523,5	63371,8	26777,5
innych ^a	492,9	18276,3	4573,5
Efekty rzeczowe inwestycji oddanych do użytku:			
sieć kanalizacyjna w km	44,0	231,1	205,5
przykanaliki do budynków: w km	4,9	17,7	.
w szt.	332	1804	2158
OCZYSZCZALNIE ŚCIEKÓW ZBIORCZE			
Nakłady inwestycyjne w tys. zł	25219,9	29122,2	53837,0
w tym na modernizację	20902,2	23253,8	22204,1
ze środków:			
budżetu państwa	-	-	-
samorządów gmin	10896,1	10053,6	21468,0
mieszkańców wsi	-	339,3	-
funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej ..	5934,1	4063,6	6742,1
funduszy strukturalnych Unii Europejskiej	7042,6	14059,4	25626,9
innych ^a	1347,1	606,3	-
Efekty rzeczowe inwestycji oddanych do użytku:			
oczyszczalnie (obiekty) - nowe i zmodernizowane	1	10	13
przepustowość w m ³ /d	576,0	1298,1	1955,0
INDYWIDUALNE WIEJSKIE OCZYSZCZALNIE ŚCIEKÓW^b			
Nakłady inwestycyjne w tys. zł	255,7	4045,1	2148,7
ze środków:			
samorządów gmin	26,0	1790,9	762,0
mieszkańców wsi	145,1	545,7	596,4
funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej ..	66,5	1,5	12,1
funduszy strukturalnych Unii Europejskiej	-	1707,0	778,2
innych ^a	18,1	-	-
Efekty rzeczowe inwestycji oddanych do użytku:			
oczyszczalnie (obiekty)	139	398	254
SKŁADOWISKA ODPADÓW			
Nakłady inwestycyjne w tys. zł	345,0	-	54,0
ze środków:			
samorządów gmin	136,2	-	54,0
funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej ..	-	-	-
innych ^a	208,8	-	-

a M.in.: Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Agencja Nieruchomości Rolnych, Rejonowe Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji, EkoFundusz, Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej. b Urządzenia do oczyszczania ścieków bytowo-gospodarczych nieodprowadzanych do zbiorczej sieci kanalizacyjnej, budowane dla gospodarstwa rolnego (jednego lub kilku), domowego, obiektu usługowego lub użyteczności publicznej, itp. o przepustowości nieprzekraczającej 5m³ na dobę lub 25 RLM.

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

TABL. 12 (138). WPŁYWY I WYMIAR Z OPŁAT I KAR NA FUNDUSZ OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ

WYSZCZEGÓLNIENIE a - wymierzono b - wpłynęło	2009	2010	2011
	w tys. zł		
FUNDUSZ OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ			
Wpływy ogółem	33536,8	34288,7	35977,2
Z tytułu opłat za:	32801,3	33554,2	35333,7
gospodarkę ściekową i ochronę wód	9267,6	9594,4	10099,5
ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu	10211,6	10551,8	10818,8
gospodarkę odpadami	13322,1	13408	14415,4
Inne wpływy ^a	735,5	734,5	643,6
Kary za nieprzestrzeganie przepisów ochrony	a 295,8	6020,3	1735,6
środowiska	b 138,2	67,3	297,6
w tym za:			
przekroczenie:			
warunków wprowadzania ścieków do wód lub do ziemi	a 115,9	5933,9	1494,5
.	b -	14,6	136,4
dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń powietrza	a 37,7	-	-
.	b 37,7	-	-
dopuszczalnego poziomu dźwięku	a 62,2	5,5	41,1
.	b 5,2	2,6	10,4
składowanie odpadów niezgodnie z przepisami	a 65,0	-	-
.	b 85,2	-	-
OCHRONA GRUNTÓW ROLNYCH I LEŚNYCH^b			
OGÓŁEM – opłaty	a 1540,4	950,7	1214,0
.	b 1854,4	1092,8	1812,3
w tym:			
Roczne	a 1492,2	883,1	1167,6
.	b 1443,4	899,8	1073,5
Jednorazowe należności	a 48,2	31,7	46,4
.	b 39,1	22,4	12,8

a Z tytułu m. in.: odsetek za przeterminowane wpłaty opłat, oprocentowanie rachunków bankowych, odzyskanych kosztów postępowań egzekucyjnych, błędnych wpłat podlegających zwrotowi, nie obejmuje kar. b W latach ubiegłych określane jako Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych.

Źródło: w zakresie funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej - dane Zarządu Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, w zakresie Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych - dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

TABL. 13 (139). BILANS ŚRODKÓW FUNDUSZY OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
	w tys. zł		
Wpływy ogółem ^a	33675,0	34356,0	37712,8
Wydatki ogółem	35071,9	33999,8	35969,5
w tym na rzecz funduszy:			
Narodowego	6859,1	6927,2	7212,7
wojewódzkich	12755,1	12835,1	13395,1
powiatowych	3391,4	3388,5	3568,0
gminnych	11016,7	10610,9	11507,6

a Z tytułu opłat i kar.

Źródło: dane Zarządu Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

TABL. 14 (140). WPLYWY NA WOJEWÓDZKI FUNDUSZ OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
	w tys. zł		
WPLYWY			
Stan funduszu na początek roku	102367,4	112737,7	122536,8
Zwiększenia ogółem	17593,1	18735,2	20379,1
z tytułu:			
opłat	12721,0	12828,9	13395,5
kar	34,1	6,2	11,3
przychodów finansowych	3660,2	4834,0	5119,5
pozostałych przychodów i zwiększenia funduszu	1177,8	1066,1	1852,9
WYDATKI			
OGÓŁEM	7222,8	8936,0	8038,2
Dotacje inwestycyjne	2938,6	4461,3	2706,6
Dotacje na realizację zadań bieżących	331,1	475,2	659,7
Rezerwy budżetu państwa	x	x	515,7
Dopłaty do oprocentowania kredytów	13,7	16,6	x
Koszty działalności operacyjnej	3929,8	3961,3	4125,0
Koszty finansowe i inne	-	-	6,0
Pozostałe zmniejszenia funduszu	9,6	21,7	25,2
Stan funduszu na koniec roku	112737,7	122536,8	134877,8

Źródło: dane Zarządu Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

TABL. 15 (141). KIERUNKI FINANSOWANIA WOJEWÓDZKIEGO FUNDUSZU OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
	w tys. zł		
OGÓŁEM	14882,6	19347,7	14953,9
Gospodarka ściekowa i ochrona wód	11018,9	15397,6	12695,1
Ochrona powietrza atmosferycznego i klimatu	2041,1	1829,7	1707,1
Gospodarka odpadami	4,5	461,6	-
Pozostałe dziedziny	1818,1	1658,5	551,7

Źródło: dane Zarządu Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

TABL. 16 (142). **GOSPODAROWANIE POWIATOWYMI ŚRODKAMI OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
	w tys. zł		
Stan środków pieniężnych na początek roku	2613,0	2960,8	1376,8
Przychody ogółem przekazane przez zarząd województwa	3404,2	3394,0	3571,1
wpływy z tytułu:			
opłat	3378,4	3386,8	3568,0
kar	13,0	1,7	3,1
inne	12,8	5,5	0,0
Środki funduszu ogółem	6017,2	6354,9	3618,2
Wydatki ogółem	3056,3	4976,1	3618,2
na:			
gospodarkę ściekową i ochronę wód	391,1	273,1	556,3
ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu	516,8	2436,4	1818,6
gospodarkę odpadami	113,4	78,2	519,0
pozostałe dziedziny	2032,3	2157,0	721,3
inne wydatki	2,7	31,4	3,1
Stan środków na koniec roku	2960,8	1378,8	1329,6

Źródło: dane Zarządu Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

TABL. 17 (143). **GOSPODAROWANIE GMINNYMI ŚRODKAMI OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ**

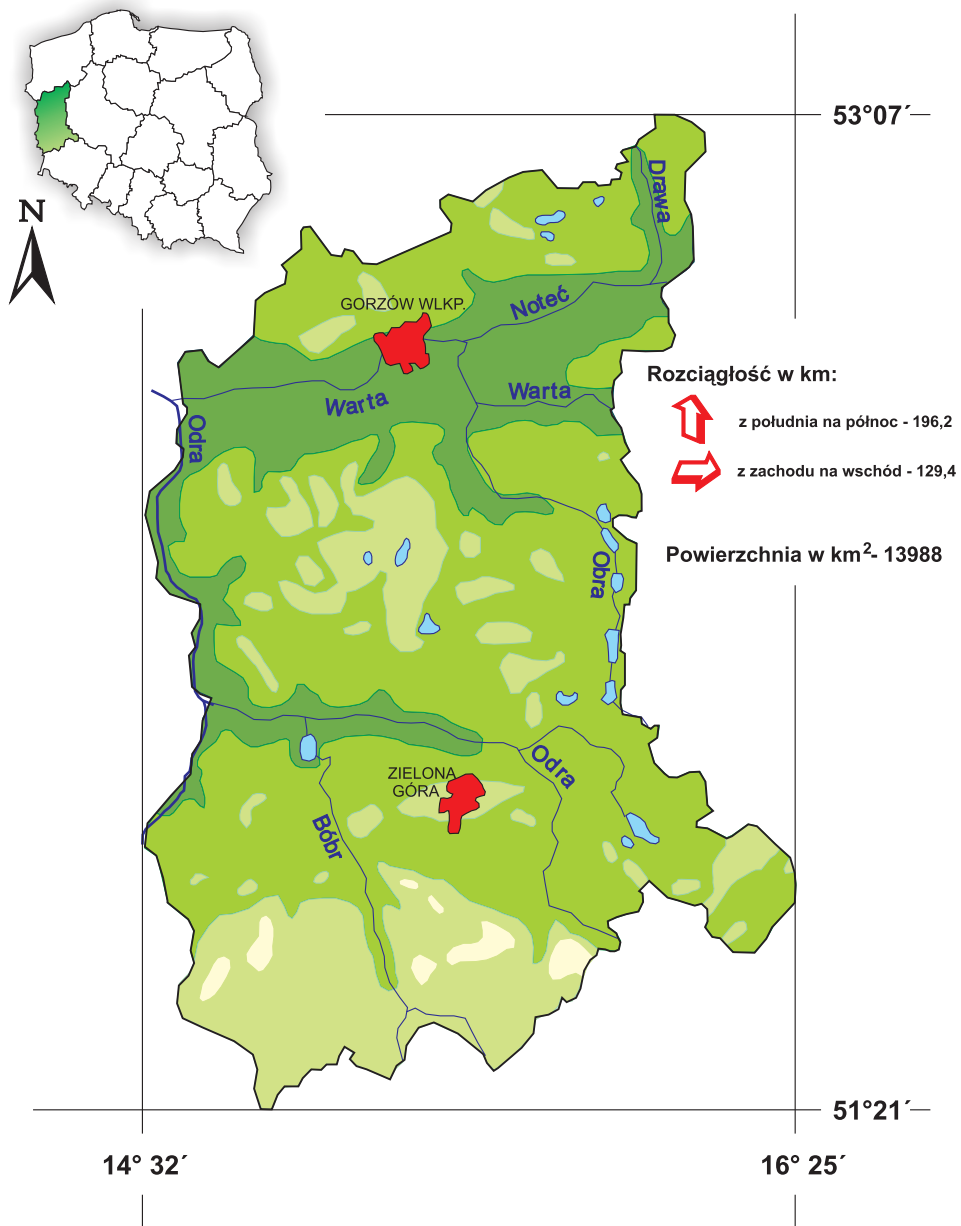
WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
	w tys. zł		
Stan środków pieniężnych na początek roku	9926,3	10202,9	3384,4
Przychody:			
ogółem przekazane przez zarząd województwa	16767,6	23627,4	18998,4
z tytułu opłat i kar	16525,7	23627,4	18933,2
za usuwanie drzew i krzewów	5509,0	12956,1	7419,4
pozostałych	11016,7	10610,9	11513,8
inne	241,8	60,4	65,2
Środki funduszu ogółem	26693,9	33830,3	22382,7
Wydatki ogółem	16484,5	30445,9	18760,7
na:			
gospodarkę ściekową i ochronę wód	5177,2	10553,5	4543,0
ochrona powietrza atmosferycznego i klimatu	2680,6	5473,3	370,3
gospodarkę odpadami	5009,5	2197,8	8709,6
pozostałe dziedziny	3500,1	11910,5	4732,4
inne wydatki	117,0	310,8	405,4
Stan środków na koniec roku	10209,4	3384,4	3622,1

Źródło: dane Zarządu Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Podział administracyjny województwa lubuskiego w 2011 r. Stan w dniu 1 I

Położenie geograficzne województwa lubuskiego

Jeziora i rzeki lubuskie

Większe rzeki

85,3 km długość całkowita w km

92,3% w tym na terenie województwa w %

Większe jeziora powierzchnia^a w ha

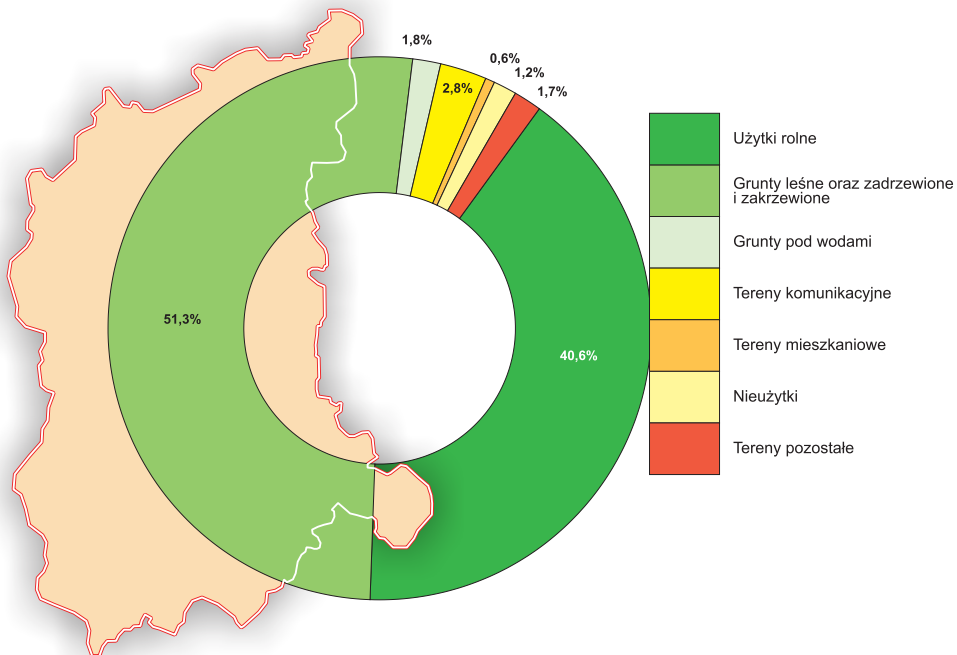

Głębsze jeziora maksymalna głębokość w m

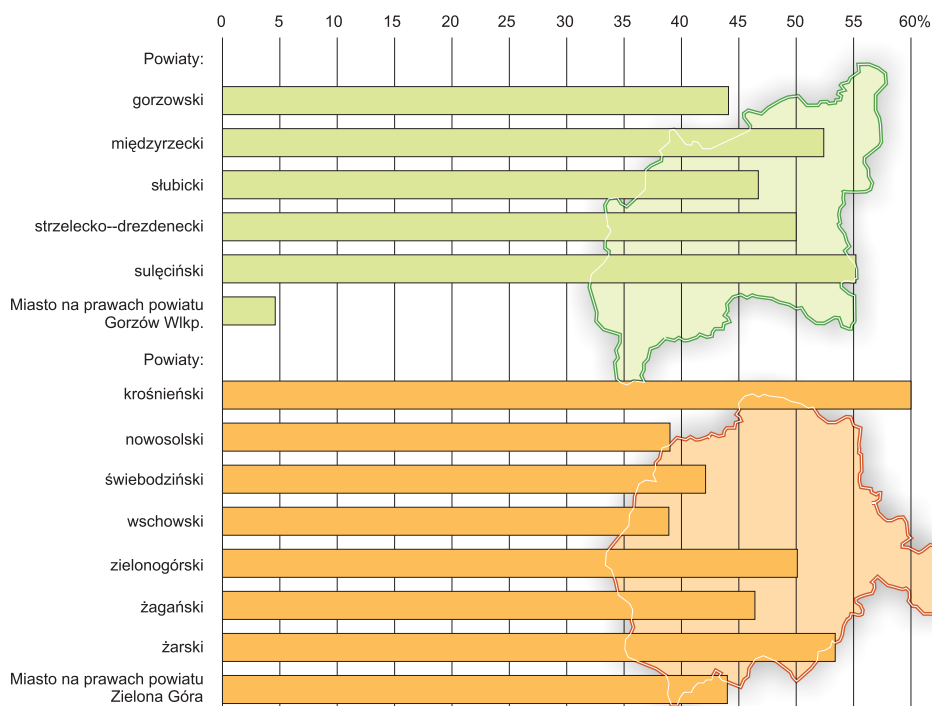

^a Zwierciadła wody i wysp na jeziorze.

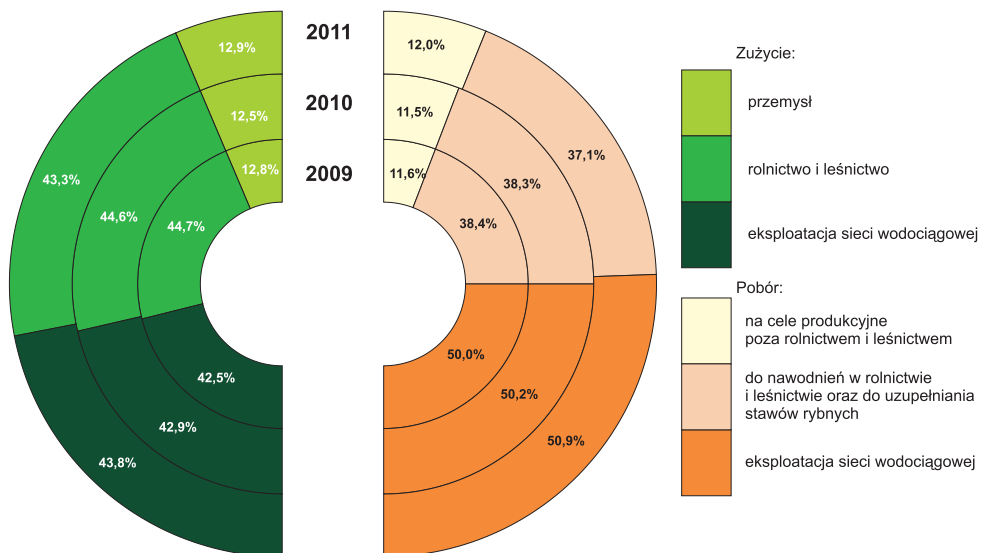
Struktura powierzchni województwa według kierunków wykorzystania w 2011 r. Stan w dniu 1 I

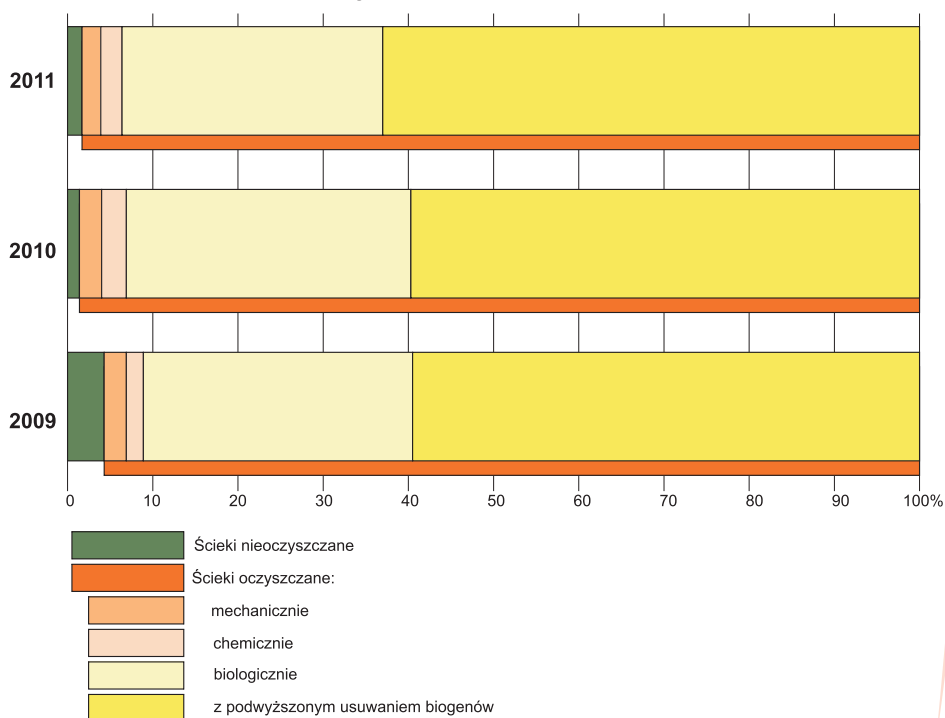
Lesistość według powiatów w 2011 r. Stan w dniu 31 XII

Struktura poboru i zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności

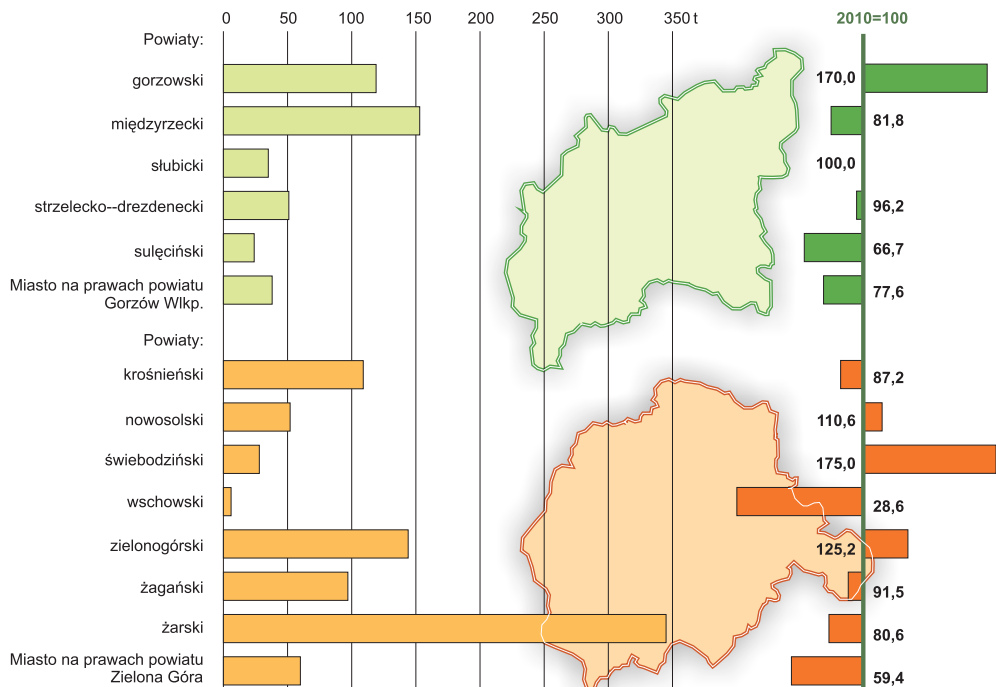

Struktura ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczenia odprowadzonych do wód lub do ziemi

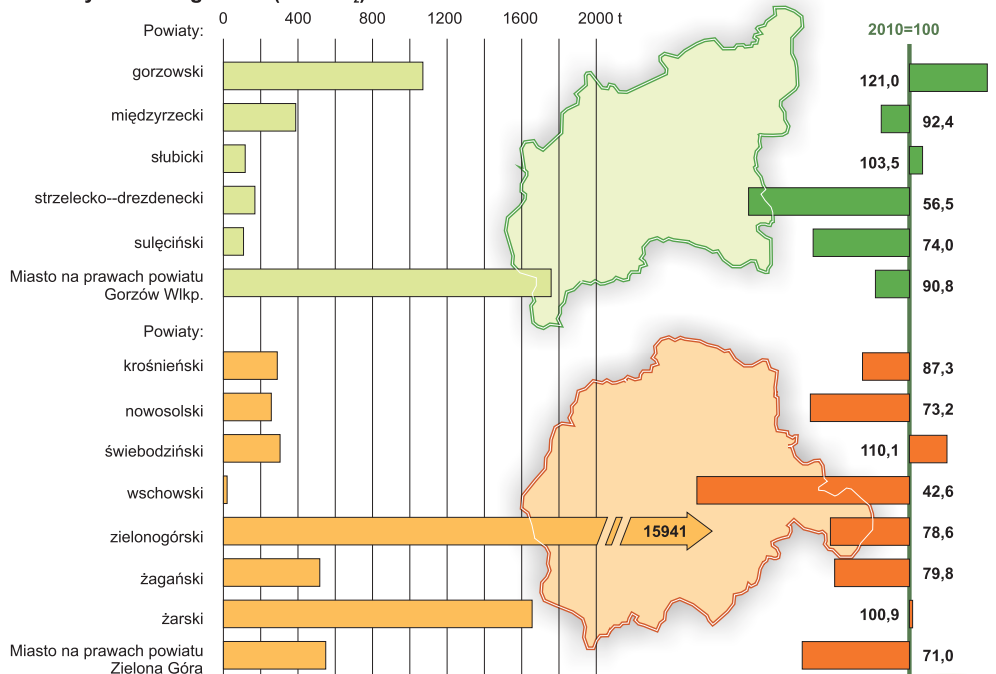

Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych według powiatów w 2011 r.

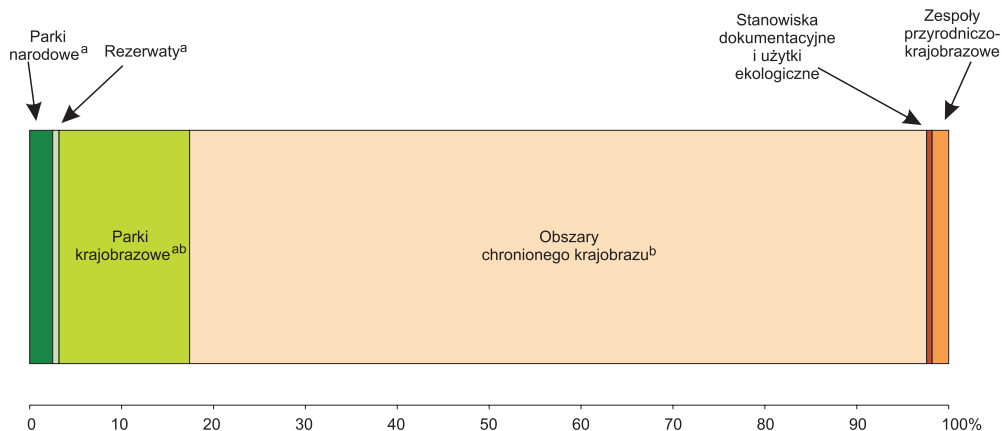
Zanieczyszczenia pyłowe

Zanieczyszczenia gazowe (bez CO₂)

Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w 2011 r.

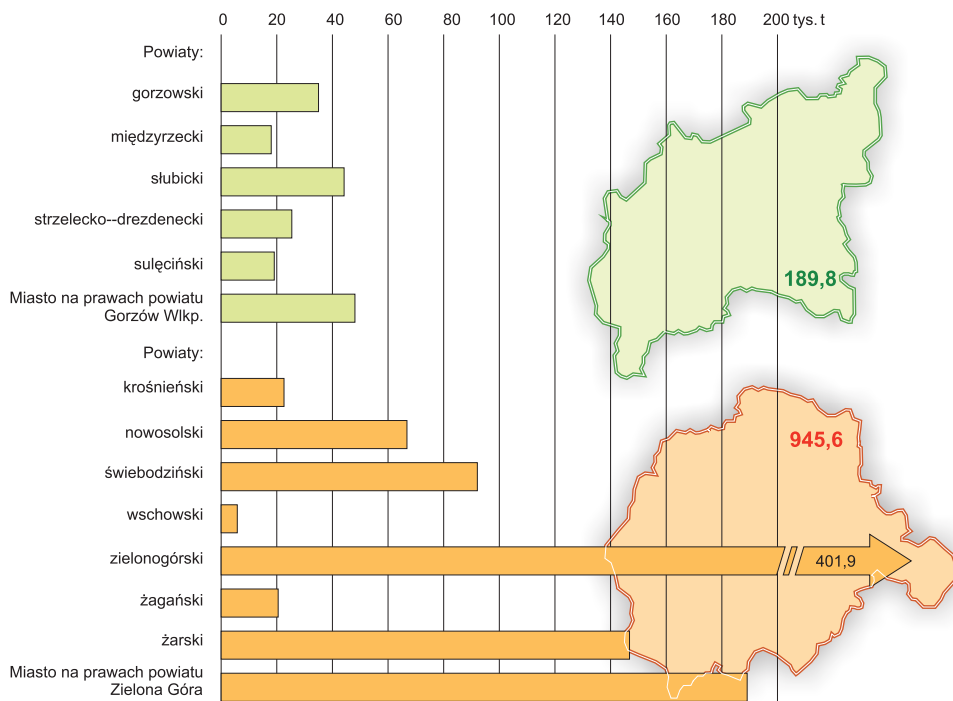

^a Bez otuliny, ^b Bez powierzchni rezerwatów przyrody i innych form ochrony przyrody położonych na terenie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu.

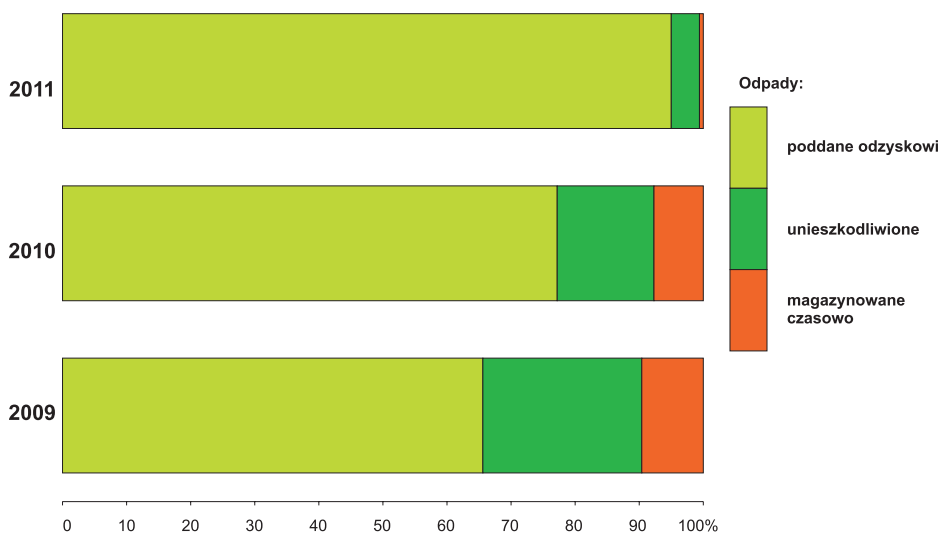
Pomniki przyrody według powiatów w 2011 r.

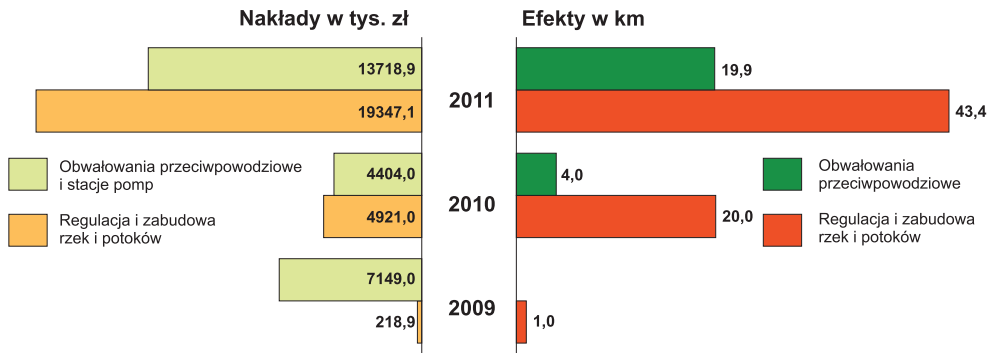
Odpady wytworzone według podregionów i powiatów w 2011 r.

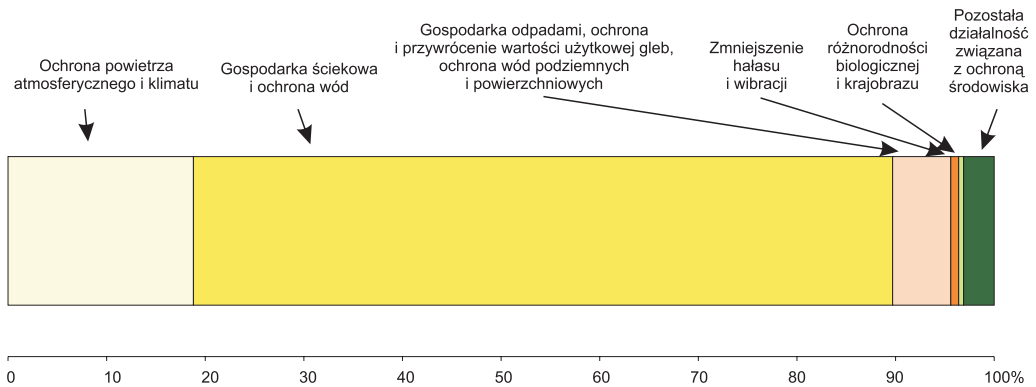
Struktura odpadów wytworzonych (z wyłączeniem odpadów komunalnych)

Wybrane nakłady na środki trwałe służące gospodarce wodnej i ich efekty rzeczowe

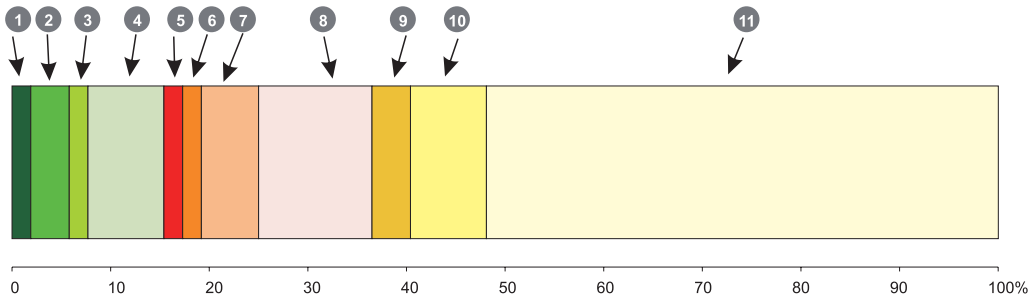
Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska według kierunków inwestowania w 2011 r.

Nakłady na środki trwałe służące gospodarce wodnej według kierunków inwestowania w 2011 r.

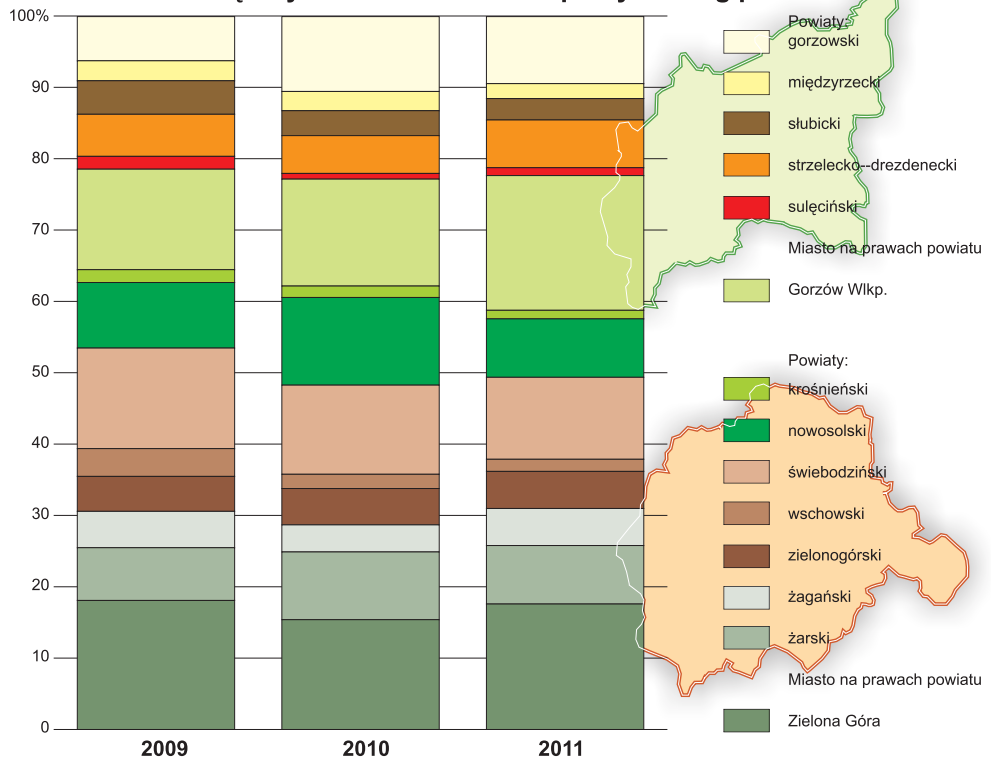
Struktura chorób zawodowych w 2011 r.

- 1 Astma oskrzelowa
- 2 Zewnętrzne alergiczne zapalenie pęcherzyków płucnych
- 3 Alergiczny nieżyt nosa
- 4 Przewlekłe choroby narządu głosu spowodowane nadmiernym wysiłkiem głosowym
- 5 Nowotwory złośliwe powstałe w następstwie działania czynników występujących w środowisku pracy, uznanych za rakotwórcze u ludzi
- 6 Choroby skóry
- 7 Przewlekłe choroby układu ruchu wywołane sposobem wykonywania pracy
- 8 Przewlekłe choroby obwodowego układu nerwowego wywołane sposobem wykonywania pracy
- 9 Obustronny trwały ubytek słuchu typu ślimakowego spowodowany hałasem
- 10 Zespół wibracyjny
- 11 Choroby zakaźne lub pasożytnicze albo ich następstwa

Źródło: dane Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi.

Struktura zatrudnionych^a w warunkach zagrożenia czynnikami związanymi ze środowiskiem pracy według powiatów

^a Liczeni tyle razy na ile czynników są narażeni; dane dotyczą podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących powyżej 9 osób.